

Araştırma

Darendeli Âlimler ve
Hz. Peygamber
Sevgisi

Musa Tektaş

Darendeli Âlimler ve
Hz. Peygamber (s.a.v)
Sevgisi

Darendeli Âlimler ve Hz. Peygamber Sevgisi

Copyright © Nasihat Yayınları 2012

Bu kitaptaki metin ve resimlerin, tamamının veya bir kısmının, kitabı yayımlayan şirketin önceden yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması ve depolanması yasaktır.

Yayın Numarası: 12

ISBN: 978-9944-5490-6-6

Baskı

Bizim Repro Ofset Matbaacılık

Tel: 0 (0312) 341 10 20

Ocak 2012

2. Baskı

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı

Visan İktisadi İşletmesi

Zaviye Mahallesi Hacı Hulûsi Efendi Cad.

No:71 (44700) Darende / MALATYA

Tel:(422) 615 15 00 - 615 28 95 Fax:(422) 615 28 79

www.hulusiefendivakfi.org.tr - bilgi@hulusiefendivakfi.org.tr

Darendeli Âlimler ve
Hz. Peygamber (s.a.v)
Sevgisi

Musa Tektaş

Ocak 2012

Ankara

-İthaf-
Şeyh Hâmid-i Veli / Somuncu Baba Hazretlerinin
aziz hatırasına ithaf olunur.

İçindekiler

Kitap Hakkında / Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ	VII
Takdim / Ünal TAN	IX
Sunuş / H. Hamidettin ATEŞ	XI
Önsöz / Musa TEKTAŞ	XXV
Kutlu Doğum Üzerine Bir Sohbet Gönülleri Saran Muhabbet	1
Hasan Gazi Hazretleri ve Şehitlik Rütbesi	11
İbrahim Taceddin-i Veli ve Peygamberimizin Sünnetinde Vakıf Anlayışı	24
Şeyh Hâmid-i Veli/Somuncu Baba ve Kırk Hadis Risalesi	32
Şeyh Abdurrahman-ı Erzincânî ve Fetih Hadisi	43
Hacı Hamza Efendi'nin Alış-Veriş Risalesinde Kırk Hadis ve Tüccarlara Öğütler	52
Fethullah Musûlî'nin Eserlerinde Peygamber Sevgisi ve Sünnete Bağlılık	68
Ömer Rızâî Daredevî'nin Medine-i Münevvere Muhabbeti	82
Hasan Bakâî'nin Gazavât-nâmesinde Rasûlullah Sevgisi	95
Süleyman Penâhî'nin Nasihat-nâmesinde Miraç Bahsi	110
Hacı Mahmud Efendi'nin Talebelerine Öğrettiği Peygamber Sevgisi	123
Muhammed Hilmi Efendi'nin Peygamber Sevgisi	141
Kültürümüzde Mevlid Geleneği ve Salih Nihani'nin Mevlidi	151
Es-Seyyid Mustafa Esad Işık'ın Vasiyet-nâmesi	160
Ehl-i Beyt Sevdalısı Korkmaz Hâfız ve Mersiyesi	173
Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi ve Peygamber Sevgisi	184
Otuz Yapraklı Gül Şehri Darinde	208
Bibliyografya	222

Kitap Hakkında

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Sevgili Peygamberimiz (s.a.v)'in sevgisi her geçen gün artarak devam etmektedir. Özellikle Kutlu Doğum Haftalarında sünnet-i seniyyesi, hadîs-i şerifleri ve örnek ahlâkı üzerinde konuşmalar yapılarak, yarışmalar tertip edilerek, çeşitli dergilerde makaleler yayınlanıp, kitaplar neşredilerek onun sadece anılması değil aynı zamanda anlaşılması yolunda da önemli faaliyetler sürmektedir. Bu güzel vesilelerle Rasûl-i Ekrem'in "üsve-i hasene" miz olan örnek hayatı bir kez daha gözler önüne serilmiş olmaktadır.

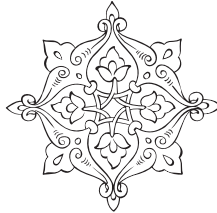
Kutlu Doğum Haftalarında sadece Rasûlullâh'ın hayatı değil, onun her birini yıldızlar olarak tavsif ettiği sahâbe-i kirâm ve yine nebîlerin vârisleri olarak tarif ettiği, Kur'ân'ın ve kendisinin yolundan giden âlimlerin hayatlarından da örnekler verilmektedir.

Anadolumuza kadar gelip bu topraklarda medfun bulunan mücâhid sahâbîler, ecdâdımız arasında da onun sünnetine bağlı nice âlimlerimiz; onun mübelliği olduğu İslâm uğrunda hayatlarını veren nice şehitlerimiz vardır. Memleketimizin her bir yöresinde bu meyanda hatırlanabilecek birçok zevat vardır.

Bu eser böyle örneklikleri gözler önüne seren bir çalışmadır. Musa Tektaş'ın güzel ve akıcı üslubuyla kaleme aldığı bu kitap, Darendede ve civarında mücâhede edip şehit düşmüş, medreselerinde ilmiyle nice talebe yetiştirmiş, gönül sohbetlerinde irfan cevherleri saçmış, camilerinde ve tekkelerinde güzel sohbetleriyle sayısız insana yön vermiş şahsiyetlerin menkıbevî hayatlarından, eserlerinden ve fikirlerinden misaller vermektedir.

Eserin her düzeyde insanımıza faydalı olacağına inanıyor, bu yoldaki çalışmalarından dolayı müellifini tebrik ediyorum.

Prof. Dr. Mehmet Akkuş

Takdim

Din; kullardan istenen Rahmanî yaşantının adıdır. Akıllı olanlara hitap eden İslâm dini, aklın kullanılarak dinin anlaşılması ve yaşanmasını ister. İradeyi Rahmanî iradeye bağlamak ve gereğini yapmak anlamına gelir. O zaman hayat razı olunan bir hayat olur.

Bunu en güzel sağlayan, yaşayan elbette ki Allah'ın Rasûlü Hz. Muhammed (s.a.v)'dir. Güzel anlamış, güzel görmüş, güzel yaşamış ve "Habib" olma özelliğine ulaşmıştır. "*Beni Rabbim terbiye etti, terbiyemi ne güzel yaptı*" (Suyûti, el-Camiu's-Sağır 1/14) buyuran Efendimiz (s.a.v) insanî özelliği sebebiyle, Allah'ın istediği kulluğun en güzel nasıl anlaşıldığı ve nasıl yaşandığının numûnesidir. Öyleyse aklımız, örfümüz, geleneğimiz, zamanla nasıl gelişirse gelişsin, övülmüş, Rahman'ın sevgisini kazanmış bir güzelin hayatına bakıp onu rehber edinmek, onun gibi yaşamak en kolay, en güzel ve en yakın yoldur.

"O'nda (Allah'ın Rasûlünde) sizin için güzel örnekler vardır. O size neyi verirse siz onu alın, neden yasaklarsa ondan da sakının." (Ahzâb Sûresi, 21) ayeti ile Allahu Teala O'na

tabii olmamızı ve O'na itaat etmemizi emrederken onu sevmek ve yolundan gitmenin kurtuluş olacağını müjdelemiştir.

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Allah Rasûlü (s.a.v) tarihimizde nasıl anlaşılmiş nasıl yorumlanmış beldemizde onun ümmeti olan âlim ve fazıl kişiler, O'nu nasıl anlamış ve anlatmışlarsa bunların araştırılması elbette yapılması gereken güzel işlerdendir.

Topluma yön veren âlimlerin ve âriflerin Anadolu'daki yapmış olduğu hizmet ve faaliyetleri etraflarına olan tesirleri, eserlerindeki yansımaları bir "Kutlu Doğum Programı" öncesinde inceleyip kitap halinde sunan Musa Tektaş kardeşimizin çalışması takdire değerdir.

Darendede ilçemiz; tarihi eski bir yerleşim yeri olmakla peygamber varisi âlimlerin uğrak yeri ve mekanı olması hasebiyle, önemli şahsiyetlerin mekanı olmuştur. Bu nedenle Darendede diğer bazı yerleşim yerlerinden ayrı özellikler göstermektedir.

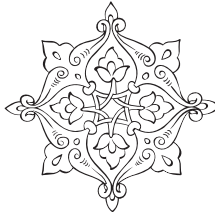
Bu yönüyle Darendede tarih ve kültüründe önemli etkileri olan Peygamber varisi büyük zatların kendi hayatlarının ve eserlerinde işledikleri Hz. Peygamber sevgisinin incelenmesi faydalı bir çalışma olmuştur. Bu gül diyarında yetişmiş önemli şahsiyetlerin eserlerinin başka yönlerden de araştırılmasına, ortaya çıkarılmasına öncülük sağlayacağı kanaatiyle bu çalışmayı önemsiyoruz.

Bu eserin hayırlara vesile olmasını dilerim.

02 Nisan 2007

Ünal Tan

Darendede Müftüsü

Sunuş

Âlemlerin Efendisi Sevgili Peygamberimizin Hayatından Kesitler

*“Bismillah” her işimizde ibtida kelâm olsun
Allah(c.c)’a hamd, Rasûlüne (s.a.v) salât u selâm olsun...*

Allahu Teâla ilk önce, Hz. Muhammed (s.a.v)’in nûrunu yarattı. O nûrdan levhi, kalemi ve arşı yarattı. Rabbinin emriyle kalem levhe; “La ilahe illallah Muhammedun Rasûlullah” yazdı. Sonra ilahî ilmi nakşetti. Habibinin isminin ismiyle beraber anılmasından hoşnut oldu, sevdi sevdirdi. O’nun hürmetine bütün mahlûkatı halketti.

O parlak nûr, Hz. Adem (a.s)’den itibaren Hz. İbrahim (a.s) vasıtasıyla, babası Hz. Abdullah’a kadar temiz ve seçkin insanlar vasıtasıyla ihtimamla manevî bir silsileyle taşındı. Hâşimoğulları kabilesinin reisi, Abdulmuttalib’in oğlu Hz. Abdullah, Kureyş’in en seçkin ve temiz kızı olan, Hz. Amine ile evlenince o nûr, 20 Nisan

571 tarihinde, Mekke'den bütün dünyayı aydınlattı.

Daha annesinin karnında iken, babası Hz. Abdullah Medine'de vefat etti. Yetimlerin incisi dünyaya geldiğinde babasını dünya gözüyle göremedi.

Rasûlullah Efendimiz kendi doğumuyla ilgili şöyle buyurmuştur: *“Ben, atam İbrahim'in duası, İsa'nın müjdesi ve annemin gördüğü rüyayım. Annem rüyasında içinden çıkan bir aydınlığın Şam diyarı saraylarını aydınlattığını belirtmişti. Peygamber anneleri hep böyle rüyalar görürler.”* (Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 127, 128)

Peygamberimiz dünyayı teşrif edince, annesi O'nu dedesi Abdulmuttalib'in kucağına verdi. Rüyasında isminin “Ahmed veya Muhammed” olması hususunda işaret edildiğini söyledi. Şefkat ile torununu kucağına alan dedesi, doğruca Ka'be'ye gitti. Cenab-ı Allah'a şükrederek adını “Muhammed” koydu. “Niçin Muhammed adını koydun” diyenlere, “İnsanlar ve Allah O'nu övsün diye” cevabını verdi. O'nun yüceltilmiş, seçilmiş ve övülmüş olduğu adından da belliydi.

Mekke'nin sıcak ikliminden, ağır ve kuru havasından yeni doğan bu nûr parçası zarar görmesin diye, Hevazin kabilesinden Sa'd oğullarından Halime Hatun'a süt emzirilmesi için verildi. Dört yıl sütannesinin yanında kalan Peygamberimiz aynı zamanda bozulmamış saf dil Arapça'yı da burada öğrendi. Dört yıllık bu beraberlikte Sa'd oğullarının köyü fazlaca etkilendi, bereketini ve güzelliğini gördü. Halime Hatun bu bolluğa işaretlen şunları söylüyordu. “Çorak topraklarda yaşıyorduk. Buna rağmen çocuğu yanımızda getirip evime döndükten sonra hayvanların akşamları karınları tok ve memeleri süt dolu olarak gelirlerdi. Biz hayvanlarımızı sağıp kana kana süt içmemize rağmen, komşularımız hayvanlarından neredeyse damla süt alamıyorlardı.”

Süt annesinin yanında kaldığı yıllarda zaman zaman annesinin yanına gelir Hz. Amine ile görüşürdü. Dört yıl sonra annesinin yanına Mekke'ye döndü. İki yıl da annesi Hz. Amine ile kaldı. Akrabaları ile tanışmak ve babasının kabrini ziyaret etmek için annesi ve dadısı Ümmü Eymen'le Medine'ye gitti. Dönerken Ebva köyünde annesi Hz. Amine hastalandı. Son nefesinde o analar anası bıraktığı mübarek emanetin yüceliğine işaret ediyordu: *“Her doğan ölür, her yeni eskir, her gelen gider. Ben de gidiyorum. Yavrumu hayru'l-halef bir evlat olarak bırakıyorum.”* Yıllar sonra Hudeybiye Umresinden Mekke'ye dönerken Ebva'ya uğrayan Peygamberimiz Cenab-ı Allah'tan izin isteyerek annesinin kabrini ziyaret edecekti. Kabrini elleriyle düzeltip, göz yaşları dökenecekti. Niçin ağladığını soranlara da: *“Annemin benim hakkımdaki şefkat ve merhametini hatırladım da ağladım”* diyecekti.

Doğuştan yetim, ve şimdi de öksüz kalan mevcudatın övüncü Ümmü Eymen'le birlikte Mekke'ye döndü, dedesi Abdulmuttalib'in yanında kaldı. Her defasında *“Oğlumu büyük bir gelecek bekliyor”* diyerek seven dedesi de vefat edince vasiyeti üzerine amcası Ebu Talib'in evine taşındı. Artık O nûr bereketini Ebu Talib'in evine akıtıyordu. Koyunlarını güdüyor, aile bütçesine katkıda bulunuyordu.

Ebu Talip ile 12 yaşlarında iken ticaret kervaniyla Şam'a gitti. Busra'da Rahip Bahira, eski kutsal kitaplardaki gelecek Peygamberin işaretlerini Efendimizde görünce, Şam'a gitmemesini, Yahudilerin ona zarar verebileceğini söyleyip, *“Yeğeninde çok büyük hâl ve şan var, Mekke'ye geri dönün”* dedi. Bunun üzerine Ebu Talip de öyle yaptı.

Mekke toplumunda huzur ve güvenin sağlanması, artan hırsızlıkların ve haksızlıkların önlenmesi amacıyla Peygamberimiz

“Hilfulfudûl” hareketine önderlik etti. Dürüstlüğüyle, ticari sahada saygı gösterilen bir isim oldu.

Mekke'nin ileri gelen ailelerinden olan Hz. Hatice güvenilirliği ve ticari yeteneği sebebiyle kervanlarını O'na emanet etti. Sonra da Peygamberimize evlilik teklif etti. 25 yaşında iken Hz. Hatice ile evlenen Sevgili Peygamberimizin bu evlilikten, Kasım ve Abdullah adında iki oğlu, Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma adlarında dört kızı dünyaya geldi. Hayatı boyunca birçok acı ve sıkıntı çeken Âlemlerin Efendisi hayatta iken, Hz. Fatıma hariç bütün çocukları vefat etti. Kendisinden önce ölen evlatlarını baba şefkatiyle Hakk'a uğurladı.

Mekkeliler tarafından saygı gösterilen ve kendisine her hususta güvenildiği için “Muhammedü'l-Emin” olarak adlandırılan kâinatın övüncü, Hacerü'l-Esved'in Ka'be'nin tamiri esnasında bütün kabilelerin katılımıyla yerine konulmasındaki birleştirici davranışıyla, topluma huzur verdi, meselelere çözüm buldu.

Adaletsizlik, haksızlık gitgide artıyor, cahiliyet toplumumuzun çocuklarını diri diri toprağa gömüyordu. Kan davaları, kumar, içki, zina gibi kötü davranışlar her geçen gün çoğalıyordu. Böyle bir topluluğun içinde Cenab-ı Allah, Habibini özenle koruyor ve kolluyordu. Mekkelilerin rahatsız edici davranışlarından uzak durmak için zaman zaman Hira-Nûr dağındaki mağaraya gidip tefekkür ederdi. Bu sıralar, yollardaki ağaçların ve taşların “Ey Muhammed” diye onu selamladığını duyardı. Nihayet 40 yaşında iken 610 yılının Ramazan ayının son günlerinde Cebrail Aleyhisselam geldi **“Yaratan Rabbinin adıyla oku”** (Alak, 1) ile başlayan ilahî emirleri getirdi. Peygamberlik görevi vahiyle bildirildi. Cebrail Aleyhisselam'dan işittiği kelimeler kalbine nakşolmuştu. Heyecan içerisinde evine döndü, “Üzerimi örtün” buyurarak biraz dinlendi. Hanımı Hz. Hatice'ye başından

geçenleri anlattı. Hz. Hatice duyduklarını akrabalarından yaşlı ve kör olan Varaka'nın yanına gidip sordu. O da; "Varaka'nın nefsinin elinde tutana yemin ederim ki, Muhammed'e Musa'ya gelen ilahî kanun ve kutsal mesajlar gelmiştir, git onu teskin et. Muhammed halkının Peygamberidir." dedi. Eve dönen Hz. Hatice, ilk iman eden Müslüman oldu. Daha sonra da, Hz. Ali, Zeyd b. Harise, Hz. Ebûbekir, Hz. Osman, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebi Vakkas, Talha ve Zübeyr hazretleri ile diğerleri takip etti.

"Ey Muhammed, biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik" (Enbiya,107) ayetinin sırrına mazhar olarak daima iyiliği tavsiye etti, herkese merhametle davrandı. Peygamberimize ilk iman edenlere müşrikler tarafından çok eziyet edildi. İman edenlerin, her türlü baskıya rağmen geri adım atmamaları toplum üzerinde etkili oldu. Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in de Müslümanlar kervanına katılmasıyla Peygamberimizin çevresindeki tebliğ hareketi kuvvetlenmeye başladı. Müşriklerin zararından Müslümanların salim olmaları için bazılarının Habeşistan'a hicret etmesine izin verildi.

Hicretin ulvî manasını ilk Müslümanlardan Hz. Cafer'in, Habeş Kralı huzurunda söylediği şu sözler, net bir şekilde ortaya koymaktadır:

"Ey hükümdar! Biz cehalet içerisinde yaşayan bir toplum idik. Putlara tapıyor, ölmüş hayvanların etini yiyorduk. Zina yapıyorduk. Akrabalarımızla ilgimizi kesiyor, komşularımızla iyi geçinmiyorduk. Kuvvetli olanlarımız, zayıf olanlarımızı eziyordu. Biz bu halde iken Yüce Allah bize acıdı. Bizden öncekilerde olduğu gibi bize de içimizden, soylu, asil, doğru, güvenilir, şeref ve namus ehli olduğunu bildiğimiz birisini peygamber olarak gönderdi. O bizi, yalnız Allah'a ibadet etmeye, atalarımızın taptıkları putları terk etmeye çağırdı. Bize doğru söylemeyi, emanete riayet etmeyi, komşularımızla güzel

geçinmeyi, haramdan, adam öldürmekten sakınmayı öğütledi. Bizi, yalandan, yetim malı yemekten ve namuslu kadınlara iftira etmekten sakındırdı. Yalnız bir olan Allah'a ibadet edip, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamayı, namaz kılmayı, oruç tutmayı emretti. Haram dediğini haram bildik, helâl dediğini helâl bildik. Bundan dolayı halkımızın bir kesimi bize düşman oldu, bize türlü türlü işkenceler yapmaya kalktılar. Biz de onlardan kaçarak ülkenize sığındık." (İbn Hişam, Sîretü'n-Nebî, I,359.)

Mekke'de Müslümanlara konulan ve üç yıl süren boykot bile inananları davalarından vazgeçiremedi. Peygamberimiz de inananları her türlü zor şartlara rağmen terk etmedi, daima onların yanında oldu. O elçilik görevini yaptı. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: **"Muhammed Allah'ın elçisidir."** (Fetih, 29)

Peygamberliğin onuncu yılında Hz. Hatice ve Ebu Talip'in vefatı acıya acı kattı. O seneye "hüzün senesi" denildi. Âlemlerin Efendisi tebliğini yaparken, Taifliler tarafından taşlandı ama, yine de gazap dilemedi, rahmet diledi. Her türlü sıkıntıya göğüs gerdi, sabretti, mücadelesini ve görevini büyük bir sorumlulukla yerine getirdi.

Böyle sıkıntılar içerisinde iken Allahu Teâla tarafından Miraç mucizesi bir ilahî ikram olarak O'na sunuldu. Miraç'ta Peygamberimiz gecenin bir saatinde Mekke'den Kudüs'e götürüldü, yüce makamlara çıkarıldı. Konu ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: **"Ayetlerimizden bir kısmını O'na göstermek için, Kulunu bir gece Mescid-i Haram'dan alıp, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya seyahat ettiren Allah; her türlü noksanlardan münezzehtir. Şüphesiz ki O, her şeyi hakkıyla işiten, her şeyi hakkıyla görendir."** (İsrâ, 1)

İsra Sûresinin 23 ve 29. ayetleri arasındaki, o gece vahyolunan ilahî emirler şöyle özetlenebilir: "Yalnız Allah'a ibadet edin. O'na

hiçbir suretle şirk koşmayın. Anne ve babanıza hürmet ve itaat edin. Hısım ve akrabaya, fakirlere, yolda kalmışlara yardım edin, haklarını verin. İsrâf etmeyin, cimrilikten sakının. Fakirlik korkusu ile, geçim endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Yetimlerin mallarına dokunmayın, onlara iyi muamele edin. Zinaya yaklaşmayın. Haksız yere cana kıymayın. Verdiğiniz sözü tutun. Ölçü ve tartıyı tam yapın, doğruluğa dikkat edin. Bilmediğiniz bir şeyin ardına düşüp de körü körüne onu takip etmeyin. Yeryüzünde kibir ve gururla yürümeyin.”

Hadislerle de sabit olan Miraç mucizesinde, Peygamberimiz Cebrail ile birlikte, semalara, yüce makamlara çıkarıldı, Allah'ın huzurunda bulundu, kendisine mülk ve melekût âlemleri gösterildi. Kendisine cennete gireceği müjdelendi, Bakara sûresinin son ayetleri verildi ve beş vakit namaz farz kılındı.

Ertesi gün bu olay anlatılınca, müşrikler inanmak istemedilerse de “Muhammed ne söylüyorsa doğrudur” diyen Hz. Ebûbekir “Sıddık” unvanını kazandı.

Miraç'tan bir yıl sonra Hac dolayısıyla Mekke'ye gelmiş olan Medineli bir topluluk İslâm'ı kabul etti. Peygamberimiz de ashâbından bazılarını Medine'ye göç etmelerine izin verdi. Böylelikle İslâmiyet Mekke'nin dışına yayılmaya başladı. Bu gelişmeler, Kureyş'in ileri gelenlerini telaşa düşürdü. Durumu görüşüp yeni engelleme planları yapmak üzere, “Daru-n Nedve” denilen yerde toplandılar. Kendilerini dünya ve ahirette mutluluğa kavuşturacak olan hak yoluna çağırmaktan başka hiç bir şey düşünmeyen Allah'ın Elçisini, birlikte öldürmeye karar verdiler.

Onların bu gizli planını Yüce Allah, Peygamberimize bildirerek Medine'ye hicret etmesine izin verdi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.), en yakın arkadaşı Hz. Ebûbekir'le birlikte geceleyin Mekke'den çıkıp, Sevr dağındaki mağarada bir süre korundu.

Sonra, Medine-i Münevvere'ye doğru yola çıktı. Yol üzerindeki Kuba köyünde birkaç gün konaklayıp bir mescit inşa ettikten sonra Medine-i Münevvere'ye hareket etti (622). Yolda büyük bir halk topluluğu, O'nu coşkun sevgilerle karşılayıp bağrına bastı.

Medineli Müslümanlar Mekke'den gelen kardeşleriyle her şeylerini paylaştı. Çok güzel bir kardeşlik ve yardımlaşma hali ortaya çıktı. Birlik ve beraberlik içerisindeki Müslümanların gayretleriyle ve Peygamberimizin de bizzat çalışmasıyla Mescid-i Nebî inşa edildi.

Medine'ye hicret ettikten sonra Peygamberimizin kızı Hz. Fâtıma'ya, Hz. Ali tâlib oldu. Peygamberimiz kızının bu konudaki görüşünü alarak Allah'ın vahiyile izin vermesinden sonra Ali ile Fâtıma'nın evlenmelerine karar verildi. Daha sonra nikâhları da Mescid'de kıyıldı. Mehir olarak Hz. Ali'den dört yüz dirhem gümüşü uygun gören Efendimiz onun zırhı ve atından başka bir şeyinin olmadığını öğrenince zırhını satmasını söyledi. Hz. Ali dörtyüzseksen dirhem gümüşe zırhını sattı. Bunun dört yüz dirhemini mehir olarak Hz. Fâtıma'ya verdi. Ancak Hz. Fâtıma bu mihri çok buldu; kendisine en güzel mihrin kıyamet günü İslâm ümmetinin Peygamber'in şefâatiyle affedilmesi olacağını söyledi ve bu konuda dua etti. Ancak kendisi için ayrılan dörtyüz dirhemi düşün masraflarına harcanmak üzere hibe etti. Nikâh mescidde Peygamberimizin şu hutbesi ile ilân edildi:

“Allah’a hamd.. Yüce Allah evlenmeyi bir görev, adalet ve geniş bir hayır kılmıştır. Şimdi Allahu Teâlâ bana kızım Fâtıma’yı Ali b. Ebi Tâlib’e nikâhlamamı buyurmuştur. Ey ashâbım ben de sizi şâhit kılıyorum ki Ali b. Ebi Talib mevcut gelenek ve Allah’ın emriyle söyleyeceğim şeyi kabul ederse dört yüz dirhem gümüş mehirlenmiş kızım Fâtıma’yı kendisine nikâhladım. Yüce Allah kendilerinin varlıklarını bir araya getirsin ve bunu kendilerine mübarek kılsın. Rabbim nesillerini temiz, kendileriyle çocuklarını geniş rahmetinin anahtarı,

yüce hikmetinin kaynağı ve Muhammed ümmetinin güvenlik sebebi kılsın....Rabbimden kendim ve sizin için mağfiret dilerim.”

Daha sonra hurma, yağ ve süzölmüş yoğurttan yapılan bir de düğün yemeği verildi. Yemeğin az olmasına rağmen yedi yüz misafir yediği halde Allah'ın bereketlendirmesi ile herkese yetti... Hz. Peygamber'in soyu, Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın ciğerpâreleri Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin vasıtasıyla devam etti...

Mekke'de yaşayıp puta tapmaya devam edenler, Medine'deki gelişmelerden rahatsız oldular ve Bedir, Uhud, Hendek savaşları oldu. Müslümanlar bu savaşlarda çok sayıda şehit verdiler ama, inananların kuvveti müşriklere galip geldi. 628 yılında “Hudeybiye Barış Anlaşmasıyla” Medine'de yaşayan İslâm toplumunun siyasî varlığı kabul edildi. Medine'de yaşayan Yahudiler zaman zaman Hz. Peygamberin canına kastedecek mücadelelerde bulundularsa da Allahu Teâla her türlü kötülükten Habibini muhafaza etti.

629 yılında Hudeybiye'deki anlaşma kuralları dahilinde Umre yaptı. O sırada Ka'be'nin içini de ziyaret etmek istedi, buna müsaade edilmedi. Ozaman Hz. Bilal'in Ka'be'nin damına çıkıp ezan okumasını emretti. Bilal-i Habeşi'nin sesi Mekke vadisini inletiyordu. “Eşhedü en la ilahe illallah / Eşhedü enne Muhammedün Rasûlullah.” Bu ses, manevî fethin yakın olduğunu da haykırıyordu.

Hicretin sekizinci yılında Hudeybiye Barış Anlaşmasını ihlal eden Mekkelilere karşı büyük bir ordu hazırlandı, 630 yılında Mekke'nin fethi nasip oldu. Mahzun olarak ayrıldığı topraklara ilahî kudretin yardımıyla Peygamber Efendimiz muzaffer olarak döndü. Ka'be'yi putlardan temizledi, içinde iki rekat namaz kıldı, Ka'be'yi tavaf edip, genel af ilan etti. Fethin günü öğle vaktinde Peygamberimizin müezzini Bilal-i Habeşi ezan okudu. Ka'be'nin damından bütün Mekke'ye hatta bütün dünyaya “Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur, yine şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın Rasûlüdür”

nidâları yayıldı. Bu kutlu zaferden sonra tekrar Medine'ye döndü.

632 yılında Hac farızasını yerine getirmek üzere büyük bir toplulukla Mekke'ye geldi. İslâm tarihine “Veda Hacı” diye geçen bu kutsal beraberlikte 100.000’i aşkın Müslüman hazır bulundu.

Arafat'ta yüz binin üzerindeki hacıya hitaben bir hutbe irad eden Rasûlullah, sesinin bütün hacılar tarafından işitilmesi için belli mesafelerde gür sesli sahabelerden bazılarını görevlendirdi. Rasûlullah'ın sözlerini tekrar eden bu kişiler hutbenin bütün hacılar tarafından duyulmasını sağlıyorlardı. Devesi Kusva'nın sırtında olduğu halde Rasûlullah şu hutbeyi irad etti:

“Ey İnsanlar! Sözümü iyi dinleyiniz. Bilmiyorum, belki bu seneden sonra sizinle burada ebedi olarak bir daha buluşamayacağım. Ey İnsanlar bu günleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise, bu şehriniz nasıl mübarek bir şehir ise; canlarınız, mallarınız, ırzlarınız da öyle mukaddestir, her türlü saldırıdan emindir. Ashabım! Yarın Rabbinize kavuşacaksınız ve bugünkü her hal ve hareketinizden sorulacaksınız. Sakın benden sonra eski dalâletlere dönüp birbirinizin boynunu vurmayın. Bu vasiyetimi burada bulunanlar bulunmayanlara bildirsin. Olabilir ki bildirilen kimse, burada bulunup da işitenden daha iyi anlayarak muhafaza etmiş olur.

Ey Ashabım! Kimin yanında bir emanet varsa onu sahibine versin. Faizin her çeşidi kaldırılmıştır, ayağımın altındadır. Lakin borcunuzun aslını vermek gerekir. Ne zulmediniz ne de zulme uğrayınız. Allah'ın emriyle faizcilik artık yasaktır. Cahiliyetten kalma bu çirkin âdetin her türlü sü ayağımın altındadır. İlk kaldırdığım faiz de Abdulmuttalib'in oğlu (amcam) Abbas'ın faizidir.

...

Ashabım! Cahiliyet devrinde güdülen kan davaları da tamamen

ortadan kaldırılmıştır, ilk kaldırdığım kan davası da Abdulmuttalib'in torunu (yeğenim) Rebia'nın kan davasıdır.

Ey İnsanlar! Bugün şeytan sizin şu topraklarınızda yeniden nüfuz ve saltanat gücünü ebedi surette kaybetmiştir. Fakat bu kaldırdığım şeyler haricinde küçük gördüğünüz işlerde de ona uyarsanız bu da onu memnun edecektir. Dininizi korumak için bunlardan sakınınız.

Ey İnsanlar! Kadınların haklarına riayet etmenizi ve bu hususta Allah' tan korkmanızı tavsiye ederim.

...

Ey Mü'minler, size iki şeyi emanet bırakıyorum ki, siz onlara sınıksız sarıldıkça yolunuzu hiçbir zaman şaşırmasınız. O emanetlerden birincisi Allah'ın kitabı Kur'an'dır, diğeri de benim sünnetim (ehl-i beytim)dir."

Arafat vakfesinde Rasûlullah'a son vahiy geldi. Orada bu dinin tamamlandığı şu âyet-i kerimeyle müjdeledi: **"Ey Mü'minler, şu küfreden müşrikler bugün dininizi söndürmekten ümidlerini kesmişlerdir. Artık bundan böyle onlardan korkmayınız; ancak benden korkunuz. Bugün dininizi kemale erdirdim; ve size ihsan ettiğim nimetimi tamamladım. Din olarak da size İslâm'ı seçtim."**(Mâide, 3) Dinin kemâle erdirilmesine bütün Müslümanlar sevinirken Hz. Ebûbekir ile Hz. Ömer, bunun, Hz. Peygamber'in vefatının yaklaştığına delalet ettiğini anladılar ve gözlerinden yaşlar aktı.

Peygamber Efendimiz Hac farızasını yerine getirip Medine'ye döndü. O günlerde Uhud şehitlerini ve Cennetü'l-Baki'yi ziyaret etti, oralarda yatan Müslümanlar için istiğfar diledi. Birkaç gün sonra hastalandı. Hastalığının ilk günlerinde Mescid-i Nebevi'ye çıkıyor, namazları kıldırıyordu. Son günlerini Hz. Aişe'nin odasında geçirdi. İsteğine binaen namazları Hz. Ebûbekir kıldırdı. Vefatından

önce nasihatlerde bulundu. Bir kısmı şöyledir: “*Hangi peygamber gönderildiği ümmet arasında ebedî kalmıştır ki ben de kalayım. Biliniz ki, ben Rabbime kavuşacağım ve aranızda buna en müstahak olanım. Yine biliniz ki siz de bana kavuşacaksınız. Buluşacağımız yer de Kevser havuzunun kenarıdır. Orada benimle buluşmak isteyenler ellerini, dillerini günahlardan çeksinler.*”

Hicri takvim 11 Rebiü'l-evvel 632 Pazartesi gününü gösterirken, Âlemlerin Efendisi Refik-i a'lâya erişti. Cenazesini, damadı Hz. Ali yıkadı. Hz. Ali o mübarek bedenini yıkarken şunları söylüyordu: “Hayatında da temizdin, şimdi ölümünde de temizsin Ya Rasûlallah.” Ruhunu teslim ettiği yer olan Hz. Aişe'nin hücreğine kabri hazırlandı. Hz. Aişe'nin hücreğinde bir sedirin üstüne konulan cenaze üzerine önce erkekler, sonra kadınlar, daha sonra da çocuklar cenaze namazı kıldılar. Namazda hiç kimse imam olmadı, herkes ferdî olarak eda etti. Ertesi gün defnedildi.

Peygamber Efendimizden bizlere iki miras kaldı. Biri Allah'ın kitabı Kur'an-ı Kerim'dir, ikincisi Peygamberimizin sünneti ve ehl-i beytidir.

Hz. Ali (r.a) Rasûlullah Efendimizin beden özelliklerini şöyle vasfetmiştir:

“*Rasûl-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâm efendimiz çok uzun boylu olmadığı gibi, (azaları) birbirine girmiş kısa boylu da değildi, orta boylu bir insandı.*

Saçları kıvrıkcık değildi, düz de değildi, dalgalıydı. Şişman değildi, yuvarlak yüzlü de değildi, yanakları uzuncaydı.

Rengi kırmızıya çalan, beyazdı. Gözleri siyah ve kirpikleri uzundu. Göğsünde göbeğine kadar inen kıldan bir hat vardı. El ve ayaklarının parmakları kalıncaydı. Eklem yerleri ve iki küreğinin birleşme yeri olan omurga iri idi.

Bir tarafa dönünce (sadece başını çevirmez) bütün vücudunu çevirirdi. Yürüyünce, yamaçtan iniyormuşçasına öne meylederek yürürdü.

İki omuzu arasında peygamberlik mührü vardı. O, peygamberlerin mührü (sonuncusu) idi. İnsanların en iyi kalplisi, en şecaatlisi ve en doğru sözlüsü idi. O ahlâkça herkesten yüce, muâşere yönüyle de en geçimlisi idi. Onu âniden gören ondan heybet duyardı; bilerek beraber olan, kalpten severdi. Onu vafeden şöyle derdi: “Ben ne O’ndan önce, ne de O’ndan sonra O’nun gibisini görmedim.”

Rasul-i Ekrem çabuk konuşmazdı; her işitenin anlayacağı şekilde teker teker konuşurdu.” (Tirmizi, Menakıb 19, (3642).

Peygamberimizin ahlâkı Hz. Aişe’nin tabiriyle Kur’an ahlâkıydı. Son dinin son Peygamberini Allahu Teâla şöyle över : **“Hiç şüphesiz ki sen büyük bir ahlâk üzeresin.”** (Kalem, 4)

Şahid, müjdeci ve uyarıcı (Ahzab, 45) olarak gönderilen Sevgili Peygamberimiz Allah’ı çok ananlar için güzel bir örnektir (Ahzab, 21). Ümmet olarak O’nun yolunu takip etmek, bizler için en büyük bahtıyarlıktır.

Bu eserde Hz. Muhammed (s.a.v)’in temiz neslinden olan, onun yolunu takip eden ve Darend’e’yi şereflendiren âlimlerin, velîlerin, Peygamberimize olan muhabbetleri anlatılmaktadır. Eserleriyle, menkıbeleriyle, edebî çalışmalarlarıyla, hayatlarını Allah’ın dini uğrunda feda eden, Rasûlullah’ın sünnetine bağlı olarak yaşayan büyüklerimizin hayatlarından kesitler, anlayışlarından detaylar verilmektedir.

Peygamberimizin dünyayı şereflendirdiği, Nisan ayında, yıllardır Diyanet İşleri Başkanlığı’mızın önderliğinde, İlçe Müftülüğü

tarafından “Kutlu Doğum” programları tertip edilmektedir. Bu çalışma da bu anlamlı günde, Darendeli hemşehrilerimize ve bütün okuyuculara özel bir armağandır.

Bu çalışmada, Fethullahi Musûlî'nin kitapları, Hamza Efendi'nin Alış-Veriş Risalesi, Ömer Rızâî Daredevî'nin Menakıbı, Hacı Esad Efendi'nin İcazetnamesi ve daha birçok husus derli toplu olarak ilk defa okuyucuya sunulmaktadır.

Şeyh Hamid-i Veli Camii Müezziniimiz olan yazarımız Musa Tektaş'ı tebrik ederken, gayretinin artarak devam etmesini temenni ediyorum.

Ayrıca yayınlanmasında emeği geçen teknik kadromuza ve okuyucuya ulaşmasında desteği olanlara teşekkür ediyorum.

Kalbî muhabbetlerimle...

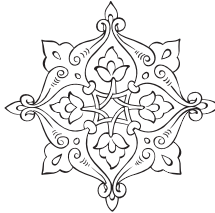
11 Rebîü'l-Evvel 1428 / 30 Mart 2007

Mevlid Kandili

H. Hamidettin Ateş

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı

Mütevelli Heyet Başkanı

Önsöz Niyetine

Sevgili Peygamberimize Övgü

Işığım Oldun, Gözlerime Fer Verdin Efendim!

Bütün mahlûkata ışık saçan senin nûrun oldu. Senin adına yeminler etti Mevla. Makamın “Mahmud-u a'lâ”. Sevginle dolan yürekler yıkılmaz bir kal'a.

Müjdecim Oldun Sultanım!

Kolaylaştırdın, zorlaştırmadın. Müjdelere verdin korkutmadın. Melekler selâma durdu duyulunca mübarek adın. Kirlenmiş yüreklerimizi, paslanmış kalplerimizi aşk suyuyla sen yıkadın. Selamete erdi yolunu tutan erkek ve kadın...

Önderim Oldun Peygamberim!

Bütün hayatını insanlığa feda ettin. Allah'ın emrettiği kutsal yoldan gittin ve onu insanlara tebliğ ettin. Hakk'ın nizamını kuran

sen oldun. Küfrün karşısında duran sen oldun. Bin türlü ezaya, cefaya göğüs geren sen oldun. Böyle oldun da bütün âlemin örneği, önderi oldun...

Gül Kokulu Seyyidim!

Allah seni seçti yarattı, adına pek çok hamd ü sena edilmiş, övülmüş dedi. Sevgi senin varlığınla zuhur etti, aşk mefhumu seninle şekillendi. Gül, kokusunu senden aldı, bülbüller sana hayran kaldı. Baharın güzelliği, yazın sıcağı, güzün hüznü ve kışın beyazlığı hep senden renk aldı. Yusuf'un güzelliği, Eyyub'un sabrı sende kemâl buldu.

Kudretli, Azametli Öğreticim! Sevgili Peygamberim!

Etrafındaki insanlara ve senden sonra geleceklere öğretici oldun. İnsanları zengin-fakir diye ayırmadın. Eşitlik ve adaleti sağladın. Allah'ın şeriatından kıl kadar ayrılmadın. *“Ben Muhammed, Hakk'a yemin ederim, hırsızlık yapan kızım Fatıma olsa yine cezalandırırım”* diyerek, adaletten asla ayrılmadın. Bir hurma lifi ile bir su kırbası idi eşyan. Şimdi bunları söylerken ben haya ediyorum, sanırım aynı hissi duyar okuyan.

Ümmetin olma şerefini verdiğin bizler, sana lâıyk değiliz. Dünyalık ne varsa kaplamış içimizi, kalplerimiz mal-mülk sevdasında, ne olur bizi koyma bu dünya muammasında...

Doğruluk Timsalim, Muhammedü'l Emîn'im!

Va'dinden dönmedin asla. Vefalı idin, dolu dolu idin ihlasla. Şimdi kapındayız yüzümüz kara, sinemiz dolu pasla. Çorak gönül tarlamızı bereketli kıl, rahmet bulutlarıyla isla...

Merhamet Menbaim!

Şefkat sende zirveleşmiş, merhamet sende doruğa ulaşmış, sevgi seninle özdeşleşmişti. Seni sevmek Allah'ı sevmek, senden

ayrılmak Allah'tan ayrı kalmaktır. Seni bulmak O'nu bulmak, sensiz olmak O'nsuz olmaktır. Bütün kâinatın sevgisi bir araya gelse, senin sevginin zerresi etmez. Bu öyle bir büyük aşktır ki, tarife kelime yetmez. Yine öyle bir sonsuz deryadır ki, tükenip bitmez... Ahmed'im, Mahmûd'um, Muhammed'im! Bize bıraktığın en büyük emanetin Kur'an. Sünnetin, Ehl-i Beyti âl-i şan. Sana feda olsun bu can. Yoluna kurban...

Müjdecim!

Veda Hutbesinde yüzbinlerce Müslümanın şahsında ümmete şöyle seslenmişin: *“Size Allah'ın kitabını ve sünnetimi/ehl-i beytimi bırakıyorum.”*

Şimdi senin sünnet çizgini takip eden, Allah'ın kitabını kendine düstur kabul eden ehl-i beytin elvan elvan gül rayihaları yaydığı Darende'de sevgin gül güzelliğinde satırlara ve sadırlara nakşoluyor. Senin kokun, irfânın, cömertliğin, hizmetin, ilmin, ahlâkın, aşkın, muhabbetin yayıyorlar.

Bu kutlu din uğruna şehadet şerbetini içen, Allah'ın Habibinin adı için canından geçen, Anadolu kapılarını, Zengibar yapılarını İslâm bayrağıyla açan Seyyid Hasan Gazi bir sancak gibi dalgalanıyor semalarda. Kutlu müjdenin meftunu olarak kavuşmuş tarifsiz dünyalara. İsmi yankılanıyor, şehitlik tepesinden diyardan diyara...

Sultanım!

Fedek hurmalığını vakfedişin, Seyyid İbrahim Taceddin Veli'ye de bu yolu göstermiş. O da senin sünnetine uygun olarak bağını, bahçesini Allah rızası için vermiş, ölümsüzlük sırrına ermiş. Vakfettiği yurdu, nesilden nesile hizmet kapısı olarak devam edegelmış. Kendisinin ve evlatlarının kabrinin de bulunduğu bu saygın topraklar gül bahçesine çevrilmiş. Bu arazi üzerine bir vakıf medeniyeti inşa

edilmiş. Evlatların izini izleyerek insana hizmeti Allah ve Rasulüne hizmet, insana muhabbeti, Allah ve Rasulüne muhabbet kabul etmiş...

Efendim!

“Kırk hadisimi ezberleyenler cennette şehidler ve fakihlerle beraber olur” buyruğuna gönül veren evlatlarınızdan Es-Seyyid Eş-Şeyh Hamid-i Veli (Somuncu Baba) gönül dostlarına armağan olarak mübarek dudaklarınızdan dökülen kırk hadisi bir kitap olarak yadigâr bırakmış. Gülşenin solmayan gülü olarak sizden aldığı gül rayihasını çağlar ötesine taşımış. Onun adıyla anılan Camii şerif şimdi bir ziyaretgâh olarak ümmetinizin gözbebeği bir mabed. “Eşhedü en la ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah” sadâları minaresinden yankılanır ilelebed. Mihrabında yine soyundan bir Seyyid sahib-i edeb, sahib-i erkân, sahib-i hizmet...

Gönül Fatihim!

“İstanbul elbet fetholunacaktır” muştusuna giderken Medineli Şeyh Seyyid Abdurrahman Gazi bu yolda canını etmiş feda. Abdurrahman Erzincanî Balaban’a otağını kurmuş nur-ı Hüda. Fetih müjdesine sevdalanmış, gitmiş Hristiyanları hak dine irşada. Sonra dönmüş Anadolu’nun bağrına. Uzanmış toprağına. Şanına layık bir cami yapılmış adına. Beş köşesi İslâm’ın beş şartını getirir yâda. Mübarek sancak-ı şerifin sembolü minaresi uzandığı semada.

Öğreticim!

“İlim mü’minin yitiğidir” hadisine binaen Seyyid Fethullah Musûlî kendi doğduğu diyarları bırakmış, hizmet için ilim almak ilim yaymak için gelmiş bu diyarlara. İkiyüz kitap telif edip, ilme hizmeti ile sünnete bağlılığın üstünlüğünü anlatmış umumi efkâra...

Müderri Hamza Efendi, “Emin, dürüst Müslüman tacir, kıyamet günü şehidlerle beraberdir.” kelâmınıza bağlılığın nişanesi olarak alış-verişte Allah ve Rasulünün emirlerini öğretmiş müminlere. Ne güzel öğütlerde bulunmuş fakirlere, zenginlere...

Bakâî, Süleyman Penahî ve Nihanî “Şairlerin kalbi Allah’ın hazinesidir.” kelâmının sırrıyla gönüllerindeki hazineleri inci-mercan misali aşkına satırlara yazmışlar.

Ömer Rızâî Darende, Muhammed Hilmi Efendi, Hacı Mahmud Efendi, Hacı Esad Efendi ve Korkmaz Hafız; ilahî muhabbetin aynası olan Allah dostlarına, yani varislerine bağlılıklarıyla unutulmamışlar, anılmışlar.

En Güzel Örneğim!

“Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim” hadisini bütün güzellikleriyle zatında taşıyan evladın Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, güzel ahlâkını, cömertliğini, hizmetini ışık ışık yaydı bu çağa. Allah ve Rasûlünün aşkıyla taş üstüne taş konulsun diye, hizmet binaları inşa etti memlekete, köprü yaptı ırmağa.

Camileri, okulları, yurtları hastaneleri hep ulvî bir sevda ile bina etti. Seni seveni sevdi, aşkın manevî gıda olarak câna yetti. Sünnet çizgisinden bir an bile ayrılmadı. Bir ömür boyu yolundan gitti. Emaneti ehil bir el olan hayrul halef evladınıza teslim etti.

Sultanım!

Dünyayı şereflendirdiğin bir Nisan ayında yine ümmetin seni anıyor. Yine gönüller muhabbetinle yanıyor.

Darende’imiz ve Darendeliler Allah biliyor ki, seni çok seviyor.

Kime sorsak, aynı şeyi söylüyor.

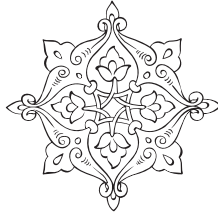
Bu âciz ümmetin; bu diyarda, evlatlarıyla, sevdikleriyle olmayı, bu huzur yurdunda vuslatı bulmayı diliyor.

Bu çalışmayı noksanlarıyla kabul buyurmanı temenni ederek, şefaatinu umuyor...

Salât ve selâm ile...

05 Nisan 2007, Darendede

Musa Tektaş

Kutlu Doğum Üzerine Bir Sohbet Gönülleri Saran Muhabbet

Bir Cuma günü, takvimler kameri hesapla Rebiü'l-evvel ayının onikinci gününü gösteriyordu. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hazretleri, Darendeli âlim Hacı Esad Efendi, Korkmaz Hâfız ve Muhyiddin Tütüncü ile oturmuş sohbet ediyorlardı. Bir yandan çaylarını içerken bir yandan da konu Sevgili Peygamberimizin kutlu doğumuna gelmişti. Hulûsi Efendi Hazretleri büyük bir heyecan ve muhabbetle anlatmaya başladı. Özetle siyer bilgilerini hatta, mevlid-i şerifte anlatılan veladet bahsini açıklıyordu:

Peygamberimizin Nûru

“Rebiü'l-evvelin onikinci Pazartesi gecesi Mekke-i Mükerrerme’de Benî Hâşim mahallesinde Peygamberimizin nûru cihanı aydınlattı. Yani Hazret-i Muhammed Mustafa salla’llâhu Teâla aleyhi ve sellem Efendimiz dünyamıza ayak bastı.

Allahü Teâla ve tekaddes Hazretleri bu yeri ve bu gökleri ve başka nesnelere yaratmadan önce kendi nûrundan Peygamberimizin nûrunu yaratmış ve Âdem aleyhi's-selâmı topraktan halk ettikten sonra arkasına tevdi etmiş idi. Bu nûr daima Âdem (a.s)'in alnında parlar ve ondaki nurların hepsinden ziyâde parlar idi.

Bu nûr; Âdem (a.s)'den, Şit (a.s)'e geçti. Ondan da Peygamberimizin babalarına geçiş en sonra büyük babası Abdulmuttalib'e ve ondan da kendi babası Abdullah'a geçmiş idi.

Babası Abdulmuttalib, Abdullah'a Kureys'in en asil kızlarından biri olan Âmine'yi almış ve kadınların en bahtiyârı olan bu kadın ezelden beri gelen "Nûr-ı Muhammedî"ye hâmil olmuş idi. "Nûr-ı Muhammedî"nin bu kadına intikâl eylediği gece yerler gökler sevinç içinde kaldı ve gök kapıları açıldı ve âlemlere rahmet saçıldı. Peygamberimiz anne karnında iki aylık iken babası Abdullah Medine'de vefat etti. Melekler Allahü Teâla'ya niyâz edip "Ey bizim İlâhımız..! Ey bizim Rabbimiz..! Peygamberin yetim kaldı." dediler.

Allahü Teâla bunlara; **"Onun koruyucusu ve görüp gözetici-si benim..."** (Enam,102) buyurdu. Altı aylık iken vâlidesi Âmine anamız bir rüya görmüş ve kendisine; dünyanın en hayırlı bir evlâdına yüklü olduğu müjdelenmiş ve doğduğu zaman adını "Muhammed" koymasını kendisine söylenmiş idi. Âmine vâlidemiz diyorlar ki: Günüm dolduğu zaman ben evde yalnızdım. Kayınbabam Abdulmuttalib Kâbe'yi tavâf ediyordu. Bu sırada büyük bir gürültü duydum, yüreğimi ağzıma getiren helecan içinde kaldım, arkamı bir akkuş, kanadıyla sığadı. Bende bu helecan ve korkudan eser kalmadı. Bir de baktım ki bana kardan ak ve berrak soğuk bir şerbet sundular. Bu şerbeti içtim. Baştan aşağı dek nûr kesildim. Fidan gibi boylu güzel kadınlar çevremde dolaşüyor ve beni kuşatıyorlardı. Benden başka, evde kimse yoktu. Bunlar benim hâlimi nereden duydular? Nereden

geldiler? diyorken bu kadınlardan biri kendisinin “Âsiye” olduğunu, öteki de “Meryem Hatun” olduğunu söyledi. Ben korkuyordum. Fakat her dakika birbirinden daha büyük daha korkunç gürültüler duyuyordum.

Ben bu hallerin içinde iken beyaz bir kumaştan havada bir döşek döşendi, yine havada ellerinde gümüşten ibrikler bulunan birtakım kimseler görüyordum. Bunlarla beraber yine havada gördüğüm bir kimse de “Alın onu, kimseye göstermeyin. ” diyordu. Odamda birçok cennet kuşları uçuşuyorlardı.”

Onikinci Gece

Korkmaz Hâfız bu arada; “Efendim Darendeli Salih Nihânî Hazretleri Mevlidinde bu hususu şiir diliyle şöyle tarif ediyor dedi:

*Rebiü'l-evvel ayının bil anda
Onikinci gece zahir zamanda*

*Yalnız kendi hanem bucağında
Kuud etmiş idim bil ânı sen de*

*Evimden çıktı bir nûr-ı muallâ
Semaya fer verip doldu mücellâ*

*Gözüm açıp görürem ki hevada
Döşenmiş sündüsü hadra âmade*

*Melekler hep bu hizmeti görürler
Kamusu şaduman hurrem dururlar*

*Dahi hem üç alem oldu nişane
Ne yerde olduğun kıldı beyane*

*İkisi şark u garpda hikmet-i Hakk
Biri Ka'be damında kudret-i Hakk*

*Bu hâlâta mukarın ey dilâra
Yine âsar-ı hikmet oldu icrâ*

Hulûsi Efendi Hazretleri Âmine Validenin anlattıklarını nakletmeye devam etti:

“Gözümden perde çekilmiş ve önümdeki âlem değişmişti. Yeryüzünün her tarafı bana açılmış ve her ma'nâ önüme saçılmıştı. Biri mağrıkta biri mağripde biri de Kâbe'nin üzerinde üç bayrak dikilmiş olduğunu gördüm.”

Bu husus İhramcızâde İsmail Hakkı Hazretleri'nin “Yâre Yâdigar” adlı eserinde şu şekilde nazm edilir:

*Tıfl-ı mes'ûd aleyhisselâm
Geldi dünyâyâ neşretti selâm*

*Ve hem anda andı ümmetlerini
Hudâyâ arz etdi minnetlerini*

*Koyup başın yere secde eyledi
Cihan pür-nûr oldu felek oynadı*

*Necîb ümmet buldu o an râhmeti
Duâsının kabulünün idi nûr alâmeti*

*Umûm parmakların örtük tutardı
Şehâdet parmağıyla tevhid ederdi*

*İşbu işâretler olmuşdu kabûl
Ki ortaya geldi bir dîn- i makbûl*

*Dîn-i Muhammeddir bu tâk-ı eyvân
Hakkın celâliyle gösterdi bürhân*

*O anda dedi hem Allahü Ekber
Ve sübhânallâhi ederdi ezber*

Manzumeyi okuduktan sonra Âmine Validenin kelâmına döndü tekrar:

“Bu esnada, Muhammed’i doğurdum. Doğar doğmaz secdeye kapandı. Cenâb-ı Hakk’a yalvarır gibi iki parmağını göğe kaldırmıştı. Gökten bir akbulut geldi onu sardı, bu sırada birinin ona “Âdem’in yaratılışını, Şit’in ma’rifetini, Nuh’un şecâatini, İbrahim’in Allâh dostluğunu, İsmâil’in lisânını, İshâk’ın rızâsını, Sâlih’in safvetini, Lût’un hikmetini, Yakub’un müjdesini, Mûsâ’nın şiddetini, Eyub’un sabrını, Yusuf’un tâatini, Yu’şa’nın cihâdını, Dâvûd’un korunuşunu, Danyal’in muhabbetini, İlyas’ın vakârını, Yahyâ’nın ismetini ve İsâ’nın zühdünü ve bütün peygamberlerin güzel huylarını ve fazîletlerini verin...” dediğini işittim.

Sonra bu akbulutun içinden çıktı. Baktım ki sıkı sıkı bir yeşil ipeğe kundaklanmış, ay parçası gibi yüzünden nûr parlıyor... Misk gibi güzel bir kokusu var. Bu arada üç kimse görüldü. Birinin elinde gümüşten bir ibrık var. İkincisinin elinde zümrütten bir tas var. Üçüncüsünün elinde beyaz ipekten bir kumaş var. Bu kumaşı bu kimse açtı. İçinden bakanları hayran edecek kadar güzel bir mühürü çıkarıp bu gümüş ibrikten yedi kez yıkadı. Sonra bu mühür ile oğlum Muhammed (s.a.v)’in arkasını iki küreği ortasından mühürledi. Ve tekrar kundaklayarak bir müddet kucağında tuttu sonra oğlum bana verdi.”

Mahzunluktan Mesrurluğa

Bu arada Hacı Esad Efendi; “Hulûsi Efendi, Peygamberimizin mucizelerinden Miracın bir çok hikmeti vardır. Bunlardan gece ibadetiyle olan kısmı bir sohbetinizde yâd etmiştik. Lütfen tekrar anlata bilir misiniz?’ dedi.

Hulûsi Efendi; “Mustafa Tâki Pîr Efendimiz, “Tarih-i Nûr-ı Muhammedi” adlı eserinde, bu hususu şöyle dile getirir, diyerek bir kez daha anlattı:

“Seyyid-i kâinat Efendimiz bir gece saadetli hanelerinde iken Cebrail Aleyhisselâm’ın kanat seslerini duydu kalkıp muntazır oldu. Cebrail Aleyhisselâm yanına gelerek görüştüler. Allah’ın emri ile mübarek elinden tutup, Batha-i Mekke’ye çıkardı. Orada kıyame kadar gelmiş ve gelecek bilcümle ümmet-i Muhammed’in bütün amellerini ve günahlarını her yönüyle gösterdi. Peygamberimiz ümmetinin günahlarının bu kadar çok olmasına mahzun olarak üzüntü içerisinde geri döndü. Çok geçmeden İsrâ Sûresinin 79. Ayeti;

“Gecenin bir kısmında da uyanarak sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere teheccüd namazı kıl ki, Rabbin seni Makam-ı Mahmud’a ulaştırırsın.” nazil oldu. Bu ayet-i kerimelerle Peygamberimizin seçilmiş ümmetinin günahlarının ancak tam bir ibadetle bağışlanacağı müjdelendi. Makam-ı Mahmud ve büyük şefaathaberinin şefaathaberine mazhar olacaklarına işaret edildi.

Mücahidlerin önderi, âlemlerin en sevgilisi olan o sevgili, ibadete o kadar önem verirdi ki, sabahlara kadar mübarek ayakları şişinceye kadar ayakta namaz kılardı. Tâ-Hâ Suresinde (Ey Muhammed!) **“Biz Kur’an’ı sana sıkıntı çekesin diye değil, ancak (Allah’ın azabından) korkacaklara bir öğüt (bir uyarı)**

olsun diye indirdik.” (Tâ-Hâ,3) emr-i ilahisinin tebşiriyle teselli edildi. “Ümmetinin günahlarını görmekte mahzun oldun, melekût âleminde benim rahmet deryamı da müşahede et ki; o çok gördüğün günahlar o deryaya nisbetle bir katre olur mu? Bilesin, fermanıyla Habib-i Kibriya Rabbin huzuruna davet olundu. Miracın sebeb-i hikmetinden biri de budur.” buyurdu.

Ziyaretin Âdâbı

Bir yandan çaylar içiliyor, bir yandan bu muhabbetli sohbet dinleniyordu. Ara ara, kapıdan sessizce giren misafirler sükûnetle bir kenara oturup sohbeti bozmadan oturuyorlardı. Hacı Muhyiddin Tütüncü, Peygamberimizi ziyaretin ve salâvat-ı şerife getirmenin faziletiyle alâkalı bir bahis açtı.

Efendi Hazretleri Peygamber Efendimiz (s.a.v)’in “*Beni vefatımdan sonra ziyaret eden sağlığımda ziyaret etmiş gibi olur. Şefaati ona vaciptir.*” (Beyhâkî, Şuabu’l-İman, III, 488, nr. 4151) müjdesini vermiştir. Büyüklerimiz de hep bu duygu ve hassasiyetle mübarek ravzasını ziyaret etmişlerdir.” dedikten sonra şu hatırayı nakletti:

Pirimiz Muhammed Ma’sum Hazretleri, Hac ziyaretinden sonra, Medine-i Münevvere yoluna büyük bir sevgi ile koyuldu. Mescid-i Nebî’nin nurlarının, eserlerinin görünmesi, duyulmağa başlanması, bir an evvel bu kıymetli yerlere kavuşmağı hızlandırıyor. Bunun gibi sahâbe-i kirâmın mübarek mezarlarına ulaşmak için tam gayret ediyordu. Bedir vadisine gelince, Suğra’da yatan Bedir muharebesi şehidlerinden Abdül-hâris’in mezarını ziyarete gitti. Yanındakilerle beraber, bir müddet mezarın başında murakabe eylediler.

Medine-i Münevvere’ye yaklaşıldığı zaman, Muhammed Ma’sum Ürvetü’l Vüskâ Hazretleri, şevk ve hasretinin çokluğundan, nurların

parlamasının ziyâdeliğinden o gece hiç uyumadı. Sabahın erken saatlerinde, Medine-i Münevvere'ye geldi. Ravda-i Mübareke ve Mescid-i Şerîfi ziyaret edepelerini yerine getirdiler. Orada çok şeyler gördü. Üç dört gün sonra, Medine halkından bazıları Ürvetü'l Vüskâ'nın *kuddise sirruh* talebesi olmak, yoluna girmek isteyince, edebinin çokluğundan, öyle bir yerde, kendine talebe kabul etmek veya etmemek için, Rasûlullah'tan *sallallahü aleyhi ve sellem* izin istedi. Kabr-i saadetin karşısında durup, murakabe ile meşgul oldu. O talebeleri kabul etmesi ve bu çok kıymetli iş ile uğraşması için razı olduklarını anladı.

Üç Âmin'in Sırrı

Hulûsi Efendi, sahabe-i kiramdan naklen de, Hz. Ömer (r.a.)'in şöyle buyurduğunu anlattı:

Duyduğuma göre; dua, semâ ile yer arasında tutulur. Tâ, Peygambere *salevât* getirinceye kadar ondan hiç bir şey semâya çıkmaz.

Enes b. Mâlik ise şunları söylemiştir:

Rasûlullah (s.a.v.) minbere adımını attı.

'Âmin' dedi. Bir basamak daha çıktı:

'Âmin' dedi Bir basamak daha çıktı, yine:

'Âmin' dedi. Bundan sonra çıkmadı, kaldı. Sonra oturdu.

Muâz b. Cebel, Rasûlullah'a sordu:

'Âmin' dediniz. Bunun mânâsı nedir?

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle anlattı:

"Bana Cebrâil geldi ve bir kimse Ramazan ayına kavuşur, günahları bağışlanmadan ölür ve bu yüzden cehenneme girerse Allah onu rahmetinden uzak etsin deyince; 'Âmin' dedim.

İkinci olarak, bir kimse ana ve babasının sağlığına kavuştu. Onlara iyilik etmeden öldü. Bu yüzden de cehenneme gitti. Allah onu rahmetinden uzak etsin dedi, ben de ‘Âmin’ dedim.

Üçüncü olarak, bir kimsenin yanında anıldın. Ama sana salevât getirmedir. Bu hali ile de öldü. Bu yüzden de cehenneme gitti. Allah onu rahmetinden uzak etsin dedi ben de ‘Âmin’ dedim.” (Hâkim, Müstedrek, IV, 170.)

Muhammed b. Münkedir, Câbir b. Abdullah yolu ile gelen bir rivayette Resûlullah (s.a.v.)’in şöyle buyurduğunu anlattı:

“Ümmetinden bir kimse bana bir salevât getirirse Allahü Teâla ona on salevât eyler. Ayrıca, on derecesini yükseltir, on hatâsını da bağışlar.” (Nesai, Sehv, 55.)

Salevât Yüzleri ve Gönülleri Ak Eder

Süfyan Sevrî hazretleri bir gün Kâbe’yi tavaf ediyormuş, birini görmüş. O gördüğü kimse, bir adım atıyormuş, ikincisini atmadan Rasûlullah’a bir salevât okuyormuş. Süfyan Sevrî ona şöyle demiş:

- Sen tesbihi ve tehlili bıraktın, hep salevâta yöneldin. Bunun için bir bildiğin mi var?

O kimse sorar:

- Allah seni affetsin, kimsin?

- Ben, Süfyan Sevrî’yim deyince şöyle anlatır:

Eğer sen bilinmeyen biri olsaydın, halimi sana anlatmazdım. Bundan sonra şöyle devam etti:

- Beytullah’a gelip hacı olmak üzere yola çıktık. Konaklardan birine geldiğimizde babam hastalandı. Ben de onun tedavisi ile meş-

guldüm. Bir gece baş ucundayken babam vefat etti. Yüzü karardı. Yüzüne örtüyü çektim, kapattım. Uyku bastırды, uyumuşum.

Bu uyku arasında birini gördüm ki, ondan daha güzel yüzlüsüne hiç bakmamıştım. Ondan daha güzel giyimlisini de hiç görmemiştim. Onun kadar güzel kokulusunu da hiç görmemiştim.

Bir ayağını kaldırıp bir ayağını indirerek babamın yanına vardı. Örtüyü yüzünden aldı. Elini babamın yüzünde gezdirdi. Babamın yüzü beyazlandı.

Sonra dönüp giderken elbisesini tuttum:

Ey Allah'ın kulu! Sen kimsin ki, Allah tarafından babama gönderildin? Bu garip yerde yetiştin?

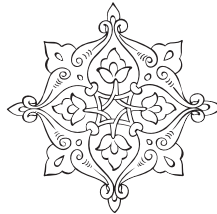
Şöyle anlattı:

- Beni tanımadın mı? Ben Muhammed b. Abdullah b. Abdulmutalib'im. Kur'ân sahibiyim.

Babana gelince, nefsini harcadı. Ama bana çok salevât okurdu. Ona gelen geldikten sonra benden yardım istedi. Ben ise bana çok salevât okuyanların (Allah'ın izniyle) yardımcısıyım.”

Ebû Cafer, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu anlattı: “Bir kimse, bana salevât okumayı unutursa cennetin yolunu şaşırılmış olur.”

Cuma vakti yaklaşmıştı, kutlu bir doğum günü, kutlu bir hânedede, muhabbetli gönüllerin yâdıyla anıldı... Hep birlikte Cuma namazına gittiler...

Es-Seyyid/Eş-Şehid

Hasan Gazi Hazretleri ve Şehitlik Rütbesi

Bizim milletimiz kendi kültürümüzü yaşatmak ve Sevgili Peygamberimizin yolunu takip eden velilerin, kahramanların, Anadolu'yu Anadolu yapan manevî mimarların menkıbelerini ve hayat düsturlarını gelecek kuşaklara aktarmak için destanlar, mersiyeler yazarak ebedileştirmiştir. Genelde nesir ve manzum olarak meydana konulan eserlerin yanında bazen minyatür şeklinde de sembolleştirilmiştir.

Milletimiz İslâmiyet'le şereflendikten sonra, Alplere "Alp-Gazi" denilmeye başlandı. Daha sonra da çocuklara bu tür isimler konulmaya başlandı. Müslümanlığın din için savaşan gazilere önem vermesi ve şehit olanların yıkanmaksızın namazlarının kılınarak elbiseleriyle gömülmesi, cennete gidecekleri inancından hareketle; bu dönemde "Alp-Gaziler" millet nezdinde ön planda olan ve saygın kişiler konumuna geçtiler.¹

1 Kahraman, Atif, *Osmanlı Devletinde Spor*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Giriş bölümü s.1 vd, Ankara, 1995.

Seyyid Hasan Gazi

Anadolu topraklarında, Darendede kendi adıyla anılan bir tepenin başında bir şehid/seyyid mezarı vardır. Bu mübarek kabir; Battal Gazinin amcası ve kayınpederi olan “Seyyid Hasan Gazi” hazretlerindedir. Darendenin Zengibar kalesinin güneydoğusunda Ilıcak mahallesinin üst kısmında “Hasan Gazi” tepesinde şehit düştüğü yerde medfundur. Hicri 150-200 yılları arasında Abbasi hükümdarı Emir Ömer zamanında ordu kumandanı olarak görevlendirildiği nakledilmektedir.²

Yine 1306 hicri tarihli (m.1888) “Sivas Vilayet Salnâmesinde; “Gazzat-ı kiramdan Hasan Gazi” cümlesiyle başlayan ibarede kabrinin Darendede olduğu belirtilmektedir.³ Bundan birkaç yıl önce, yarı harabe kerpiç bir yapı içerisinde iki kemerli, üstü toprak örtülü bakıma muhtaç bir bina içerisinde iken, kabri şerifi şimdi ziyaret edilen yerlerdendir. Kabir taşında “Fahri’l-Ulema Eş-Şehid Hasan Gazi” ayak taşında ise “Tarih Sene 830 Rahmetullahi Aleyh” yazılıdır. Ancak bu taş ve yazıların daha sonraki dönemlerde yazıldığı/yapıldığı tahmin edilmektedir. Battal Gazi’nin hicri 122 yılında vefat ettiği birçok kaynakta zikredilmekle birlikte(buna en yakın tarihler miladi 740 senesidir) Evliya Çelebi Seyahatnamesinde, Battal Gazi’nin Abbasi hükümdarı Harun Reşid (ö.809) döneminde yaşadığını zikretmektedir.⁴ Bu itibarla hicri-150-200 yılları arasında ordu kumandanlığı yaptığı bilinen Hasan Gazi’nin bu yıllarda şehit düştüğü söylenebilir. Yine yıkılan kerpiç bina “Seyyid Hacı Bekir’in Hayratı sene -1242-” tamir kitabesinde belirtildiği gibi günümüzden 180 küsur yıl önce yapıldığı anlaşılmaktadır.

2 Hanifi Hoca, *Darendede Tarihi*, (El yazması, Osmanlıca) s. 3 Şeyhzadeoğlu Özel Kitaplığındaki nüsha; Ayrıca bkz. Cengiz, M. Ali-Adıgüzel, Yüksel-Gülseren, Mehmet, Somuncu Baba, s. 64-65, Şeyh Hâmid-i Veli Camii İhya ve Onarım Derneği Yayını, 1965, Ankara.

3 1306 hicri tarihli (m.1888) Osmanlıca Sivas Vilayet Salnâmesi s. 219.

4 Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 1. Kitap, s. 33, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996.

Hasan Gazi hakkında kaynaklarda çok açık ve sarih bilgi bulunmamakla birlikte Battal Gazi efsanelerinin ve menkıbelerinin içinde zaman zaman geçmektedir. Bu açıdan Battal Gazi'nin menkıbelerine göz atarak Hasan Gazi ile ilgili bölümleri incelemekte fayda vardır.⁵

Peygamberimizin Yolunda Bir Yiğit

Tarihi ve menkıbevî şahsiyetiyle kültürümüzün ve geçmişimizin en önemli sîmalarından biri “*Seyyid Battal Gazi*”dir. Esas adı “Abdullah veya Cafer” olan ve Peygamberimizin neslinden Hz. Ali (r.a) soyundan olan bu İslâm kahramanının aslen Arap olduğu bazı kaynaklarda zikredilmektedir. Malatya Beyi “*Seyyid Hüseyin Gazi*”nin oğludur. 717-740 yıllarında Bizans’a karşı yürütülen mücadelelerde baş rollerde gösterilmektedir. 122 hicri (740 miladi) tarihinde şehid olduğu bilinmektedir. Battal Gazi'nin menkıbevî şahsiyeti Anadolu Türkleri arasında kendisini kuvvetle ortaya koymaktadır. Battal Gazi'nin kahraman bir evliya olarak günümüzde hâlâ halk tarafından saygı gördüğü, ve başta Eskişehir/Seyitgazi'deki ve eski Malatya'da Aspuzu bağları içindeki türbesi olmak üzere ona nisbet edilen diğer türbelerin büyük bir saygıyla ziyaret edildiği bilinmektedir.⁶

Menkıbelerde ismi Abdulvehap Gazi ile beraber geçen Battal Gazi hakkında şöyle bir rivayet vardır:

“Hazret-i Peygamber bir gün sabah namazını kıldıktan sonra, sahabe-i kirama dönerek biraz sohbet etmek istedi. O arada As-haptan Abdulvehap adında yiğit, uzun boylu biri ona yaklaştı. Rasûlullah'ın huzuruna varıp, dua ettikten sonra; “Ya Rasûlallah çok seferler ettim, çok iklimler temâşa ettim. Amma gördüğüm yerlerden hiç Rum'a yeğ bir yer görmedim. Şehirleri birbirine yakın ve

5 Tektaş, Musa, *Seyyid Hasan Gazi ve Menkıbeleri*, Darende Haber, s.9, Yıl: 5, Sayı: 53.

6 Ocak, Ahmet Yaşar, *DİA*; 5,204 – 205.

suları firâvan, çeşmeleri ve hevâsı hûb ve nimetleri vâfir, garip-dost amma kâfirlerdir. İnşâallahu Teâla ol vilayeti Hakk Teâla müslümanlara rûzi kıla” dedi.

Bunun üzerine Rasûllulah’ın mübarek hâtırı Rûm’a meyletti. O sırada Cebrail (a.s) gelerek Cenab-ı Hakk’ın, Rûm ülkesini müslümanlara bağısladığını, ikiyüz yıl sonra Malatya’da Cafer adında bir yiğidin doğup, Rûm’u İslâm ülkelerine katacağını müjdeledi. Peygamberimiz bunu ashabına söyleyince, Abdulvahap, “Ya Rasûlallah ashaptan ol zemâna kimse erişe mi? Ol yiğidin yüzünü göre mi?” diye sordu. Bunun üzerine Cebrail tekrar gelerek, Abdulvahap’ın ol yiğidi göreceğini söyledi. Peygamberimiz Abdulvahap’ın başını sığadı ve “Ağzının yârini” ikiyüz yıl sonra Cafer’e teslim edilmek üzere Abdulvehab’ın ağzına bıraktı. Abdulvahap Cafer devrine kadar yaşadı ve Peygamberimizin emanetini teslim etti. Cafer’e daha sonra savaşçı ve kahraman anlamına gelen “Battal” dediler. Abdulvahap Gazi, Battal Gazi ile birlikte birçok cenge katıldı ve Sivas yakınlarında şehit düştü. Kabri Sivas’ta Yukarı Tekke denilen mevkiidedir. ⁷

Birçok eserde Seyyid Battal’ın kahramanlığı ve Hasan Gazi’nin (amcasının) kızıyla nasıl evlendiği hakkında malumatlar verilmiştir.

Seyyid Battal Gazi, sadece Türk-İslâm âleminin değil, Bizans tarihlerinin de unutamadığı bir kahraman, eren bir din savaşçısıdır. Künyesi Ebu Hüseyin’dir. Seyyidliği Peygamber’in soyuna; gaziliği savaş meydanlarında gösterdiği yiğitliğe, aldığı sayısız yaralara; Battallığı görülmemiş kuvvetine, heybetine dayanır.

7 Yasak, İbrahim, *Sivas Yatırıları ve Abdulvehap Gazi Hazretleri*, s. 20-21, Sivas, 2004.; Buluz, Necdet, *Seyyid Battal Gazinin Silah Arkadaşı Abdulvehhap Gazi*, Eskişehir I. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri, s. 41, Eskişehir, 1977.

Babası Hüseyin Gazi, bir gece rüyasında uzun boylu, güzel yüzlü, buğday tenli Cafer adlı yiğidi görmüş. Pehlivanlıkta Hz. Hamza'ya, heybette Hz. Ali'ye, adalette Hz. Ömer'e benzetilirdi. Hüseyin Gazi sadece bu Cafer'i değil, Cafer'in atını, zırhını, süngüsünü rüyasında bir bir gördü. Yemedi içmedi, "Ya Rab! Bu Cafer kimdir ki bunun gibi at, bunun gibi süngü ona verile?" diye düşündü durdu. Bir başka gece, Hüseyin Gazi' nin rüyasına giren pir, "Ey Hüseyin! Müjdeler olsun sana kim, o Cafer senin oğlundur, zuhur zamanına az kaldı. O, Rûm'u baştan sona Müslüman edecek, hiçbir pehlivana nasip olmamış işler yapacak" dedi.

Günün birinde Hüseyin Gazi' nin bir oğlu oldu, adını Cafer koydular ama, babası, "küffar" ile yaptığı bir savaşta şehit düşmüştü. Şimdi Ankara'da Hüseyin Gazi dağında yatıyor.

Çocuk, on yaşına geldiği zaman dört kitabı hatmetmiş, ilim sahibi olmuş, yetişkin bir insan gibi boylanıp poslanmıştı. Pehlivanlıkta, silahşorlukta, atlanmada, avlanmada kimse ona yetişemiyordu. Bir Cuma, minbere çıkıp öyle bir hutbe okudu ki sanki kıyamet günü gelmiş gibi, ortalık feryat ve figanla doldu, hiçbir yürek genci dinlemeye dayanamadı.

Birkaç gün sonra, Malatya beyi rüyasında Hazreti Peygamber'i gördü: "Sabah olunca adam gönderip Hüseyin Gazi'nin kardeşi Hasan'ı çağır, kızını Battal'a versin, ben böyle münasip görüyorum" diye buyuruyordu.⁸

Tez vakitte düğün dernek kuruldu, Allah'ın emri ve Peygamber'in kavliyle evlendiler...

8 Araz, Nezihe, *Anadolu Erenleri*, s. 57, Özgür Yayınları, İstanbul 2000.

Hasan Gazi Tepesinde

Darende ve civarında çok büyük bir saygınlığı olan Seyyid/Şehid Hasan Gazi hazretleri hakkında yöre halkı tarafından bazı rivayetler anlatılmaktadır. Bunlardan biri şöyledir:

Rivayete göre Hasan Gazi her sabah, erkenden türbesinden çıkar; abdest almak için, tepeden aşağıya iner ve abdestini aldıktan sonra tekrar türbesine girermiş.

Bu hadiseye, mahalleden şahit olan insanların sayısı oldukça fazladır. Yine bir gün, çevre köylerden gelen bir adam, tepenin eteğinde, aksakallı bir ihtiyarın abdest aldığını görür. Adam şaşırıp, kim olduğunu öğrenmek için, peşinden gider. Yukarıya çıktıklarında, ihtiyar, türbesinin içerisine girerek, namaza durur. Dışarıda bekleyen köylü, aradan uzun bir sürenin geçmesine rağmen, ihtiyarın hâlâ çıkmadığını görünce, o da içeriye girer. Girer, ama ortalıkta hiç kimse yoktur.

Bu hadise, o günden sonra, her gün tekrar edilir. Onu gören o kişi, her sabah aşağı inerek, aksakallı ihtiyarın abdest alışını ve yukarı çıkışını seyreder. Günler, böyle devam edip giderken, bizim köylü de, artık içindeki sırrı saklayamaz olur. Daha sonra da yavaş yavaş çevresindekilere anlatmaya başlar. Başlar, ama o günden sonra da bir daha Hasan Gazi'nin abdest aldığını göremez.⁹

“Belki bugün, belki yarın, belki bir başka gün gelir” diye bir yıl boyunca bekler, ama bu bekleyiş boşunadır...

Yine Ilicak ve Hacıderviş Mahallesi sakinlerinden her Perşembe gecesi Hasan Gazi tepesine nur doğduğunu görenler vardır. Ayrıca “kelle koltukta savaş” hadisesinin bir anlatım şekline de menkıbe-

9 Alptekin, Ali Berat, *Fırat Havzası Efsaneleri*, s. 71-72, Antakya 1993; Bu rivayet Ali Soylu (1956 doğumlu)'dan derlenmiştir.

lerde rastlıyoruz. Rivayete göre; Seyyid Hasan Gazi küffarla savaş esnasında kılıçla kafası kesilir. Ama o, kesik başını koltuğunun altına alır, savaşa devam eder. Ne zaman ki, onu bu haliyle fark ederler ve “Kafası kesik olduğu halde savaşıyor” derler, o zaman olduğu yere düşer. Tabii ki oraya defnedilir ve kabri ziyaretgâh olur.¹⁰

Hâsılı Darende çok büyük manevî değerlere sahiptir. Bu manevî şahsiyetler asırlardır bu beldeye huzur, bereket ve feyiz saçmışlardır. Memleketin sahibi olan büyük şahsiyetler, manevî değerlere hürmetten hizmet etmeyi görev telakki ederek, “Hasan Gazi Tepesi'nin” imarı ve ihyası için kolları sıvamışlardır. Elbette her zaman olduğu gibi kıymetli Darendelilerin destek ve yakın ilgileri ve belediye işbirliği ile Es-seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı Mütevelli Heyet Başkanı Sayın H. Hamidettin Ateş Efendi, yine kadirşinaslık göstererek büyük bir projeyi hayata geçirmiştir. Bize takdir ve teşekkür etmek düşer, Fazla söze hacet yok, gerçekler ortada nûr gibi parlıyor. Güneş her zamanki kadar parlak ve aydınlıktır...

Şehitliğin Önemi ve Darende Hasan Gazi Şehitlik Tepesi

Fert ve millet hayatında, din, iman, istiklâl, bayrak ve yurt sevgisi gibi kutsal sayılan değerler vardır. Her Müslümanın bu değerlere bağlı olması, gerektiğinde bunlar için kanını, canını vermesi, maddi, manevî bütün imkânları kullanması gerekir. İşte bu doğrultuda şehit, Allah yolunda canını feda eden, dinini, vatanını, canını, namusunu, bayrağını müdafaa ederken öldürülen kimseye denir. Şehitlik Allah katında Peygamberlikten sonra en büyük mertebedir. Allah'ın, insanlar için bahsettiği en büyük nimetlerdendir. Şehit olarak ölmeyi istemek imanın kâmil olmasının bir alametidir.

10 Yücel Sarı ile 25.07.2003 tarihinde yapılan röportajdan.

Allah yolunda vuruşan ve onun yolunda canlarını seve seve veren insanlar için ölümler demek doğru değildir. Nitekim Kur'an-ı Kerim de; **“Allah yolunda şehit edilenleri ölümler demeyin. Bilakis onlar diridirler, lakin siz anlayamazsınız.”**¹¹ buyuruyor. Zira onlar Allah yolunun ulu şehitleridir.

Rasûlullah Efendimiz dahi tekrar tekrar şehit olmayı dilemiştir. hadis-i şeriflerinde; *“Nefsım kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, Allah yolunda savaşıp öldürülmeyi, sonra dirilerek yine öldürülmeyi, sonra dirilerek yine öldürülmeyi ne kadar çok isterdim”* buyurmuşlardır.¹²

Şehitliğin üstünlüğüne işaret eden diğer hadis-i şeriflerden bazıları ise şöyledir;

- *“Şehidin borç hariç bütün günahları affedilir.”*¹³
- *“Şehidin ölüm (darbesinden) duyduğu ızdırıp sizden birinin çimdikten duyduğu ızdırıp kadardır.”*¹⁴
- *“Cennete giren hiç kimse dünyaya geri dönmek istemez, yeryüzünde olan her şey orada vardır. Ancak şehit böyle değil. O mazhar olduğu ikramlar sebebiyle yeryüzüne dönüp on kere şehit olmayı temenni eder.”*¹⁵
- *“Allah yolunda öldürülmem; bana, bütün evlerde ve çadırda yaşayanların benim olmasından daha sevilidir.”*¹⁶

11 Bakara, 154.

12 Riyazü's-Salihin, c. 2, s. 535-536.

13 Müslim, İmaret/118

14 Tirmizi, Fedâilu'l-Cihad 26, 1668.

15 Buhari, Cihad 5, 21.

16 Nesâî, Cihad, 30,6,33.

Şehitliğin Fazileti

Şehitler Allah'ın en sevgili kullarıdır. Cennette onlar için sayısız nimetler bulunmaktadır. Şehitlerin, kul borçlarından başka bütün günahları affolunur. Allah yolunda savaşırken, hudut boylarında nöbet tutarken ölenlere, kıyamete kadar bu ibadetlerinin sevabı verilir.¹⁷ Kabirlerinde diridirler. Kıyamet gününde şefaataçlı olacaklarına dair sevgili peygamberimizin hadis-i şerifi şöyledir; Rasûlullah (s.a.v): “Şehit, ailesinden yetmiş kişiye şefaata eder”.¹⁸ buyurmuştur.

Şehide, dökülen ilk kanı esnasında altı haslet verilir;

- 1- Günahdan affolunur.
- 2- Cennetteki makamını görür.
- 3- Cennet hurisiyle evlendirilir.
- 4- Büyük korkuya (kıyamet korkusuna) karşı teminat verilir.
- 5- Kabir azabından emin olur.
- 6- İman elbisesiyle süslenir.

İşte böyle üstün bir rütbe ile, tarihi şan ve şerefle dolu olan Müslüman milletimizin her ferdi bu gerçeğe iman etmiş, yurdu, istiklali ve mukaddesadı uğruna ölümden yılmamış, tarihin her devrinde büyük zaferler kazanmış ve şehitliğe erişmiştir.

Cünüp, hayız olmayan, akıl ve bâliğ bir Müslüman, zulümle haksız olarak, vurucu veya kesici aletlerle öldürülünce, harpte din ve vatan düşmanlarıyla Allah için cihat ederken, şehir eşkiyaları, gece hırsız tarafından, yol kesicilerin herhangi bir delici veya kesici aletlerle öldürülmesi tam şehitliğe girer. Şehit olarak ölen Müslüman dünyada yıkanmaz, kefene sarılmaz olduğu gibi defnedilir.

17 Dini Kavramlar Sözlüğü, s. 615; Yeni Rehber Ans. “Şehit “ maddesi. Cilt;18, .241.

18 Ebu Davud, Sünen, Cihad, 27.

Allah için cihat yapacağı zamanda talimlerde ölürse, zulümle öldürülünce, eşkiya, yol kesen ve gece hırsızla boğuşurken ölen Müslüman da ahiret şehidi olur. Ayrıca boğularak, yanarak, garip ve kimsesiz olarak, duvar ve enkaz altında kalarak, ishalden, saralık gibi hastalıklardan, Cuma günü veya gecesinde vefat eden, din bilgilerini öğretirken, yayarken, Allah rızası için müezzinlik yaparken, şeriata uygun ticaret yaparken, helal kazanıp çoluk çocuğuna rızık götürürken ölmek de, şehitlik derecesine girmektedir.¹⁹

Enes Radıyallahü Anh anlatıyor;

Rasûlullah, Uhud Harbinde şehit düşen Cabir'in babası hakkında, oğlu Cabir'e hitaben; Ya Cabir! Sana babanın hakkında haber vereyim mi? (Cenabı Hakk) herkesle hicapla konuştuğu halde senin babanla hicapsız konuştu ve pederin de:

Ya Rab; beni bir defa daha dünyaya gönder. İkinci bir defa daha senin uğrunda öleyim, dedi. (Cenabı Hakk):

Kullarım ruhlarını bir kere teslim ettikten sonra bir daha dünyaya dönmemeleri için ezelde iradem sebkat etmiştir, buyurdu.

Bunun üzerine pederi:

Ya Rab; hiç olmazsa bizim halimizi dünyadakilere bildir, dedi. Cenabı Hakk da; **“Siz Allah yolunda ölenlere ölümler demeyiniz, onlar Rablerinin huzurunda diridirler. Yüce Allah'ın ihsan buyurduğu manevî rızıklarla, rızıklandırılırlar.”** ayeti kerimesini nazil etti.²⁰

Allah yolunda cihat ederken ölmek, şehit olmak biz insanlar için en büyük şereftir ve peygamberlikten sonra gelen en büyük rütbe-

19 Yeni Rehber Ans. “Şehit” maddesi. Cilt;18, s.241.

20 Ali İmran, 157-158.

dir. Şehitlik, Allah'a ve cennetteki sayısız nimetlerine kavuşmak için manevî bir zincirdir. Bu zincirden tutunmak her Müslüman'a nasip olmaz. Allah yolunda cihat eden cennete girer. Çünkü o, pek sevdiği her şeyini Hak uğrunda feda etmiştir.²¹

Bir şiirde şöyle söyleniyor:

*Mahveder kendini bülbül bile hürriyet için,
Elbette kan dökülür din için, devlet için, millet için...*

Başka bir şiirde şöyle denilmektedir:

*Ertuğrul'un ocağında uyandım,
Şehitlerin kanlarıyla boyandın,
Nice düşman kal'asına uzandın
Sana selâm ey şanlı Türk sancağı.²²*

Gönlü millî ve manevî duygularla bezenmiş olan Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin Mektûbat'ında konu ile alâkalı dikkatimizi çeken şu şiir; imanî ve vatanî için canını feda eden bütün şehitlerimiz için mana yüklü ifadeler taşımakla birlikte destanlar yazan şehidlerimize bir kabir kitabesi niteliğindedir:

*İman dolu sînenle şehid oğlu şehid
Âfakı saran zulmeti boğmak idi kastın
Sana bu rütbe bu şan milliyetine karşı bir îd
Yüce namını yüceltip de süreyyalara astın²³*

21 Tektaş, Musa, *Şehitliğin Önemi ve Hasan Gazi Şehitler Tepesi*, Darendede Haber, s.9 Yıl: 5, Sayı: 54.

22 Pilavoğlu, Mehmet Kemal, *Şehitler ve Gaziler Hakkında Kırk Hadis-i Şerif*, s.59, Ank, 1962.

23 Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsi, *Mektûbât-ı Hulûsi-i Darende'vi*, (Haz: Prof. Dr. Mehmet Akkuş/ Prof. Dr. Ali Yılmaz)s.274, Nasihat Yay., İst. 2007.

Şehitlik Rütbesi

Malatya Müftüsü Bekir Gerek Bey'in şehitlik hususundaki bir makalesindeki tespitlerini buraya alarak konunun önemine tekrar işaret etmekte fayda vardır:

“İnsan çalışarak pek çok rütbe ve unvanlar elde eder. Bu rütbelerin başında hiç şüphe yok ki, şehitlik ve gazilik gelir. Çünkü bu rütbeler hayat karşılığında elde edilmekte ve inanç sayesinde kazanılmaktadır.

Şehit, Allah'ın huzurunda diri olarak hazır bulunup, rızıklanacağı ve cennete gireceğine şehadet olunduğu için bu adı almıştır. Gazi ise, Allah yolunda ve vatan uğrunda savaştığı ve şehit olmayı arzu ettiği halde ölmeyip, sağ kalan kimseye verilen addır. Gazi, şehit olmak ve bu mertebeye yükselebilmek için savaştığından dolayı şehitler derecesindedir.

Allah rızası için, bir asker için iki sonuç vardır: Şehitlik ya da gazilik. Nitekim Yüce Allah şöyle buyuruyor: **'Bize iki iyilikten, gazilik ve şehitlikten başka bir şeyin gelmesini mi bekliyorsunuz'**²⁴

Yine Cenab-ı Allah şehitler hakkında şöyle buyuruyor: **'Allah yolunda öldürülenleri (şehitleri) sakın ölü sanmayın, bilakis onlar diridirler. Allah'ın lütuf ve kereminden kendilerine verdikleriyle sevinçli bir halde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiç bir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duyurmaktadır.'**²⁵

24 Tevbe, 52.

25 Al-i İmran, 169-170.

Sevgili Peygamberimiz de: *'Hiç kimse cennete girdikten sonra bütün dünyaya sahip olsa bile tekrar dünyaya dönmek istemez. Yalnız şehitler dünyaya tekrar dönüp, on defa şehit olmayı arzu ederler'*²⁶ buyurmuşlardır.

Ecdadımız binlerce şehit vererek ve kanlarıyla sulayarak bu yurdu vatan edinmiştir. Bugün de nice vatan evlatları yine bu cennet vatanın bölünmez bütünlüğü uğruna canlarını feda etmekte, ya şehit ya da gazi olmaktadır. Şehitlerimiz, arkasından yetimler bırakmaktadır.

Şehitlerin ruhlarını şad etmek, gazileri onurlandırmak, geride kalan yetimleri görüp gözetmek herkesin görevidir."²⁷

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı Mütevelli Heyet Başkanı H. Hamidettin Ateş Efendi'nin teklifi ve Darende Belediye Başkanlığının da destekleriyle Darende'de Seyyid/Şehid Hasan Gazi Hazretlerinin kabrinin bulunduğu tepeye bir Şehitlik yapılmıştır. Yukarıda arzettiğimiz öneme binaen; Darendeli olup, yurt savunmasında çeşitli yerlerde şehid düşen vatan evlatlarının hatıralarını yaşatmak gayesiyle böyle bir abide yapılması kararlaştırılmıştır. 92 şehidimizin isimleri yazılarak anıta asılmıştır.

Yer olarak da; Darende'nin İslâmlaşması için ilk savunmayı yaparken şehid düşen Hasan Gazi Hazretlerinin civarı mekân olarak seçilmiştir. Çünkü burada bütünleşen bir ruh birliği şehitlik tepesi olarak anılmasına vesile olacaktır. Ayrıca Seyyid/Şehid Hasan Gazi Hazretlerinin yeni yapılan binasının mimari estetiği de, şehidler sertâcı Hz. Hüseyin(r.a) Efendimizin Kerbelâ'daki mübarek kabri şeriflerinin kubbe mimarisini hatırlatmaktadır.

26 Buhari/Cihad-6.

27 Gerek, Bekir , *Kutlu Doğum Kitapçığı*, Hz. Peygamber Şehit Aileleri Gaziler ve Yetimler, s.40, Malatya, 2006.

Es-Seyyid

İbrahim Taceddin-i Veli (? - 1252) ve Peygamberimizin Sünnetinde Vakıf Anlayışı

Taceddin-i Veli Hazretleri, hicri.650/miladi. 1252'de Darende'de vefat etmiştir. Oğlu Şeyh Ali'nin kabri de kendisinin yanında bulunmaktadır. 13. yüzyılın ortalarında Diyarbakır Kadılığı'nda bulunduğu ve orada bir cami ile bir kütüphane yaptırmış olduğu söylenmektedir. Gerçekten de vakıf kayıtları arasında Diyarbakır'daki Taceddin Mescidi Vakfı adına kayıtlar bulunmaktadır.²⁸

Daha önce Şeyh Ali'nin Zaviye Mescidi'ne vakfettiği hanelerin yeridir. Daha sonra Şeyh Hâmid-i Veli Tekkesi'nin hizmetine verilmiştir.

İbrahim Taceddin Veli'nin zaviyesine ait mescidin yeri, bugün Vakıf Medeniyetinin merkezi hüviyetini kazanmıştır. Oğlu Şeyh Ali'nin buralar hakkındaki vakfiyesi günümüze kadar ulaşmıştır.

28 Akgündüz Ahmed / Öztürk Said / Baş Yaşar, *Darende Tarihi*, s. 747-748, Es-Seyyid Osman Hülûsi Efendi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.

İslâm İnancında Vakıflar

Vakıf müessesesinin İslâmi dönemde, bütün kültürlerden bazı unsurlar almış olması muhtemeldir. Şurası bir gerçektir ki, menşei ve kökeni ne olursa olsun vakıf, yeni bir terkip halinde ortaya çıkmasından itibaren, bir İslâm müessesesi hüviyetini almış ve İslâm ülkelerinde meydana gelen içtimai değişmelerde müspet izler bırakmıştır. Asırlar boyunca bütün İslâm memleketlerinde çok büyük ehemmiyet kazanmış, içtimai ve iktisadi hayat üzerinde derin tesirler yapmış dini, hukuki bir müessesedir. Bu hukuki müessesenin İslâm medeniyeti dairesinde bu kadar büyük bir inkişaf göstermesi, tesadüfi değildir. İslâm inancı bu gelişmeler ve tesirde tek etken olmuştur²⁹.

Müslümanlara göre ilk vakıf Hz. İbrahim tarafından Kabe'nin vakfedilmesi ile başlamıştır³⁰. Bununla beraber eski Peygamberlere isnat edilen vakıflar da vardır. İslâmiyet'in zuhurundan itibaren ulvi ve insani gayeleri hedef alan müesseseler geliştiği gibi vakıflar da cemiyet için faydalı görülerek geliştirilmiştir.³¹

Sadakanın her çeşidi Kur'an'da tavsiye edilmiştir. İslâm'ın, birlik ve yardımlaşma duygusunu vermek için bazı kaideler ve teşvikler ortaya koyduğuna dikkati çekmektedir. Bu nedenle vakfın menşei İslâm prensiplerine bağlanmaktadır. Esasen vakfiyelerde zikredilen ayetler de bunun bir işaretidir³². Bu ayetlerde, "**Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça tam hayra nail olamazsınız...**"³³, **Allah'a karz-ı hasenle(gönül hoşnutluğu ile) ödünç**

29 Akgündüz / Öztürk / Baş, *Darende Tarihi*, s. 365; M. Fuad Köprülü, "Vakıf müessesesinin hukuki mahiyeti ve tarihi tekamülü", *İslâm ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*, Ötügen Yay, İstanbul, 1983, s.351; Ahmed Akgündüz, *Vakıf Müessesesi*, s. 67. İstanbul, 1996.

30 Pakalın, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. 3, s.578. Ankara, 1984.

31 Kazıcı, Ziya, *İslâmi ve Sosyal Açından Vakıflar*, s.47, İstanbul, 1985.

32 Yediyıldız, Bahaeddin, İA, "Vakıf", s.154, İstanbul, 1986.

33 Al-i İmran, 92.

vermek...³⁴, Hayır işlerinde yarışmak...³⁵, Allah yolunda infak etmek...³⁶, gibi ifadelerle hayırlara teşvik edilmektedir³⁷. İnceleme konumuz olan Darendede çevresi vakıflarına ait vakfiyelerin baş kısmında da vakfa işareti bulunan ayetler zikredilmektedir.

Vâkîf ve Hz. Muhammed (s.a.v)

İslâm dünyasında vakfın gelişmesi yönünde Hz. Muhammed (s.a.v)'in hadisleri ve uygulamaları da teşvik edici olmuştur. Hz. Muhammed Medine'deki yedi parça mülkünü vakfetmiştir. Aynı şekilde Fedek hurmalığını yolculara vakfettiği bilinmektedir. Daha sonraki devirlere ait bir çok vakfiyede ise vakıf yapmayı destekleyen mahiyette hadisler bulunmaktadır. Bir insan öldüğünde ameli kesilir, amel defteri kapanır, yalnız sadaka-i cariyesi, ilmi bir eseri ve kendisine dua eden hayırlı bir evlâdı olan bir kimsenin amel defteri kapanmaz; şeklindeki hadiste sadaka-i cariyeye mefhumu ile vakfın kastedildiği ileri sürülmektedir³⁸. Yine Hz. Ömer'in Semğ adı verilen bir hurmalığını vakfetmek niyeti ile “Yâ Rasûlallah bana göre en güzel ve kıymetli bir hurmalığa malik bulunuyorum halis kazancım olan bu malımı vakfetmek istiyorum” şeklinde bir istekte bulununca; Rasûlallah da “*Bu hurmalığın aslını rakabesini vakfet. Artık o satılmaz hibe edilmez, varis olunmaz, yalnız onun mahsulü infak edilir, yedirilir.*” buyurdu³⁹.

34 Hadid, 18.

35 Al-i İmran, 114.

36 Bakara, 195.

37 Yediyıldız, Bahaeddin, "XVIII. Türk Toplumunu ve Vakıf Müessesesi" VD, Ankara 1982, sy.XV, s.31.

38 Bilmen, Ömer Nasuhi, Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahat-ı Fikhiye Kamusu, İstanbul 1985, c. 4, s.301.

39 Kayaoğlu, İsmet, "Vakfın menşei hakkındaki görüşler", s.1; Yediyıldız, Bahaeddin, "Vakıf Müessesesi", s. 31; Kazıcı, Ziya, İslâmi ve Sosyal Açıldan Vakıflar, s.48, 49. Ayrıca geniş bilgi için Bkz. Ahmed Akgündüz, Vakıf Müessesesi.

Şeyh İbrahim Taceddin (Zaviye) Mescidi

Zaviye mahallesi adı ile bilinen mahallede onun adına bir zaviye kurulmuştur. Bu zaviyenin Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı'nın bulunduğu yerde kurulduğu kaydedilmektedir. Bu alan yüzyıllardan beri Zaviyeönü ya da Zaviye Mahallesi adı ile tanınmıştır. Ancak bu kadar önemli hayır müessesesi hakkında, bir vakfiyesi ve 16. yüzyıl tahrir kayıtları dışında ne yazık ki yeterli bilgi bulunmamaktadır.

İbrahim Taceddin Veli'nin oğlu Ali'nin vakfiyesi ve 16 yüzyıl kayıtlarında sadece Zaviyenin mescidinden söz edilmektedir. Zaviye, İbrahim Taceddin Veli'nin vefatı ve yakınında bulunan Şeyh Hâmid-i Veli Zaviyesi'nin önem kazanması nedeniyle belirlenemeyen bir tarihten sonra sadece mescit olarak kullanılmıştır.

Ali Efendi'nin vakfiyedeki şartları ve vakıf kayıtları, 16. yüzyıl kayıtlarında tekrar zikredilmektedir. 1519 tarihli ilk vakıf defterinde Şeyh İbrahim Mescidi yani Zaviye Mescidi'nin adı geçmemektedir. Bu nedenle daha sonra Şeyh İbrahim Mescidi adı ile kaydedilen mescidin başka bir eser olduğu ve 1519'dan sonra tesis edildiği ileri sürülebilir. Ancak vakıf gelirleri ile vakıflarının yeri ve özelliği Şeyh İbrahim Taceddin Veli'nin oğlu Ali tarafından mescide vakfedilen ve aşağıda kaydedilen vakıflar ile kıyaslandığı zaman bu vakıfların Şeyh İbrahim Taceddin Mescidi'ne ait olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁰

Şeyh İbrahim Taceddin Veli'ye ait zaviyenin mescidi, oğlu Ali'nin vakfiyesinde Zaviye Mescidi adı ile kaydedilmiştir. Şeyh Ali'nin mescide yapmış olduğu vakıfların durumu göz önüne alındığında bu vakfın yarı ailevi bir vakıf olduğunu söylemek mümkündür.⁴¹

40 BA, Tapu Tahrir Defteri, nr. 156, s. 237.

41 Akgündüz / Öztürk / Baş, *Darende Tarihi*, s. 409.

Geçen zaman içerisinde zaviye ve mescidine ait akarların bir kısmı Zaviyeönü mahallesindeki ahalice değerlendirilmiş bir kısmı da Darendede'ki fakir fukaraya tahsis edilmiştir. Şeyh Hâmid-i Veli ve İbrahim Taceddin Veli evladının akrabalık kurmaları nedeni ile zaviye vakıflarının bir kısmının zamanla önem kazanmış olan Şeyh Hâmid-i Veli Zaviyesi'ne tahsis edilmiş olması muhtemeldir. Zira Ali Efendi'nin Zaviye Mescidi'ne vakfetmiş olduğu bağ ve evler hakkında sonraki dönemlerde bir bilgi bulunamaz iken, Şeyh Hâmid-i Veli Zaviyesi'nin vakıf gelirleri arasında bir bağ ve Halveti sofilerine tahsis edilen haneler bulunmaktaydı. Söz konusu bağ yeri, halen Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı tarafından ağaçlandırılmış olan kale önündeki yerdir. Evler ise muhtemelen Şeyh İbrahim Taceddin ve oğlunun medfun bulunduğu alan ya da daha batı tarafta özel okulun alanında idi. Zaviye Mescidi'nin yerinde 1990 yılında tamamlanan yeni mescit ve Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı'nın Genel Merkez binası yaptırılmıştır⁴².

Zaviye mahallesinde medfun bulunan Şeyh İbrahim Taceddin Veli'nin Zaviye mescidine ait evâil (01-10)-i Safer 730/24.11-03.12 1329 tarihli Arapça bir vakfiyesi oldukça yıpranmıştır, bazı yerleri güçlkle okunabilmektedir. Önemine binaen vakfiyenin sureti, aşağıya konulmuştur.

Vakfiyenin Tercümesi:

“Melik Mennan Âlim ve Sultan olan insanı yaratıp beyanı ona öğreten Allah”a hamd olsun. Salat u Selâm Efendimiz eben anced Adnanoğullarından olan Hazret-i Muhammed'e olsun. Hayır

42 İbrahim Taceddin Veli Zaviyesi hakkındaki bir değerlendirme için Bkz. Resul Kesenceli, “Şeyh İbrahim Tacedin-i Veli Hazretleri”, *Somuncu Baba*, s. 30-32, Yıl: 3, Sy. 12, Mart 1997.

ve hasenat sahibi Şeyh Taceddin oğlu Şeyh Ali ki, Darende şehrinde oturmaktadır. İnanmaktadır ki, dünya fani olup geçecek, amel-i salih baki kalacak. Bu sebeple Allah rızasını arzulamak ve kişinin sadakalarının gölgesinde gölgeleneceği günde onun rızasına kavuşmak maksadıyla Zaviye yakınında bulunan bağını vakfeyletti. Sınırları şöyle: Kible tarafından umumi yol; doğu tarafından vadi; kuzey tarafından dağ; batı tarafından büyük bir vadi; aynı şekilde bu bağ vakfına tabi olarak değirmeni ve Zaviyeönü mahallesi diye meşhur olan yerdeki evleri de vakfeyletti. Sınırları: kible tarafı kaleye giden yol; doğusu hane; kuzeyi nehir ve büyük bir ev; batı tarafı umumi yoldur. Evin çevresindeki bütün tarlalar, ağaçlar ve bunların mütemmimi olan her şey vakfa dâhildir. Vakıfdan yararlananlar olarak erkek evlâdı, erkek evlâdının erkek evlâdı, batin be batin, nesil be nesil, ta son buluncaya kadar yararlanmaya devam edeceklerdir. Kimse kalmaz ise, aynı tertib ve şartla yani kız çocukları ve onların çocukları istifade edecekler; neslinden erkek ve kadın kimse kalmaz ise, Zaviye Mescidi'ne tahsis edilecektir. Yıkıldığı takdirde Darende'de bulunan ümmet-i Muhammed'in fakirlerine tahsis olunacaktır. Bu şartlarla vakıf, şer'an sahih olarak kurulmuştur. Bu sebeple artık satılmaz, bağışlanmaz, rehin olarak verilemez, bir seneden fazla kira akdine verilmez - Kim bunu duyduktan sonra değiştirmeye kalkışırsa günahı değiştirenlerin üzerine olsun. Şüphesiz Allah söylenenleri işitir ve her şeyi bilir- Bütün bunlara rağmen kim bu vakfı iptal etmek ister, vali ve kadılardan değiştirmek isteyenler olur ise, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti üzerine olsun.

Vakfeden vakfı bu şekilde tamamlayınca; hakim de bu vakfın sıhhatini hükme bağlamıştır. Evâil-i Safer 730 (24.11-03.12 1329).

*Şuhûdü'l-Hâl Emîr Ali, Mehmed Habbâz, Yusuf bin İbrâhîm, Piri bin İhlâs, Abdulgaffâr Usta, Hüseyin .., Saadeddin Çelebi, Ahmed bin İshak ve gayruhum.*⁴³

Vakıf Gönüllüsü Bir Gönül İnsanı

Vakfiyenin sonundaki “Erkek evlatlarımdan yaşayan olmazsa, kız evlatlarımdan neslimden gelenler burayı kullansın, sahip çıksınlar” buyuruyor. Elhamdülillah bu mazhariyet evlatlarından Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi’ye nasip olmuştur. 1944 yılında civarına ev yaptırır. Bahçeyi gül bahçesine çevirip, büyüklerin hatırasını yaşatıp, bıraktıkları eserlere ve hizmetlere sahip çıkarlar. Hulûsi Efendi bir beyitinde şöyle buyurur:

Her veliyullah cemalullaha bir âyinedir

Hem musaffa dilleri Hakk sırrına gencînedir

Mevlâna Hazretleri de Mesnevi’inde velileri şöyle tarif eder:

“Her devirde peygamber varisi bir velî yaşamaktadır. Peygamberler devri geçtikten ve son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)’den sonra, her devirde gelen ve onun yolunu takip eden bir velî vardır. O velî de, Peygamberimiz gibi bazı zorluklarla karşılaşır. Sıkıntılar, denemeler geçirir, bu hâl kıyamete kadar böyle sürüp gider.

Kimin huyu güzelse, devrinin o büyük velîsine uyar, düşmanlıktan kurtulur. Her kimin mayası bozursa, o velîye haset eder. Onu tanımaz; onunla kavgaya girer. Bu yüzden zarara uğrar. Gönlü kırılır.

İşte yaşayan imam, her an vazife başında, işte, güçte olan o gerçek velîdir. Ey kurtuluş yolunu arayan kişi, Mehdî de o’dur, Hâdî de o, yâni doğru yolu bulan da o, o yolu gösterecek imam da odur. O zât hem gizlidir, hem de meydandadır, karşında oturmaktadır.

43 Akgündüz / Öztürk / Baş, Darendeli Tarihi, s. 412.

Velî, âlemin gönlü olmuştur. Çünkü beden bu gönül vasıtasıyla iş görür. Hüner gösterir.

Gönül olmazsa, beden konuşmayı ne bilir? Gönül aramazsa, ten araştırmadan ne anlar? Demek ki, ilâhî tecellîlerin şulelerinin, yalınlarının düştüğü yer, demir gibi dayanıklı olan velîdir. Allah'ın nazargâhı, görüş yeri de beden değil, gönüldür.

Sonra bu cüz'î gönüllerde ilâhî sırların kaynağı, mâdeni olan arifin kalbine (yâni gönül sahibinin kalbine) nisbetle, halkın gönülleri tenlere, bedenlere benzer.”⁴⁴

...

Taceddin Veli haziresinin kitabesinde şöyle yazılıdır:

“Evliyaullahtan kutbul-muhakkikin Es-Seyyid Eş-Şeyh İbrahim Taceddin Veli ve oğlu Ali kuddise sırruhul celi hazretlerin ve civarında medfun olan zevatın ruhu için el-fatıha.”

Ayrıca Hulûsi Efendi'nin şahsi evraklarının içinde şöyle bir not bulunmaktadır: “Ey zâir; Taceddin Veli Hazretleri, ömrü boyunca Allah için mahlukata hürmet ve şefkat etmiş ve bir karıncanın bile gönlünü incitmemiştir. Bu ulu kişinin toprağına saygı göster, hürmet et.”⁴⁵

44 Tektaş Musa, *Satır Satır Samimiyet*, Somuncu Baba İlim-Kültür ve Edebiyat Dergisi, s. 27, Yıl:12, Sayı: 64, Şubat, 2006.

45 Tektaş, a.g.m, s. 28.

Es-Seyyid/Eş-Şeyh

Hâmid-i Veli/Somuncu Baba (1331-1412) ve Kırk Hadis Risalesi

Asıl adı Hâmid Hamidüddin'dir. Somuncu Baba olarak da bilinen Şeyh Hâmid-i Veli Hazretleri, Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezid Han zamanında yaşamıştır.

Miladi 1331 tarihinde Kayseri'nin Akçakaya köyünde doğmuştur. Anadolu'yu manevî fetih için gelen Horasan erenlerinden Es-Seyyid Şemseddin Musa Kayseri'nin oğludur. Soyu Peygamber Efendimiz (s.a.v)'e ulaşır, 24. kuşaktan torunudur, seyyiddir. Şeyh Hâmid-i Veli Hazretleri ilk tahsilini babası Şemseddin Musa Kayseri'den almıştır. Bilge kişiliği olan Şeyh Hâmid-i Veli Hazretleri, ilim alanındaki çalışmalarını Şam, Tebriz ve Erdebil'de sürdürmüştür. Alaaddin Erdebili'den ve Bayezid-i Bistami'nin ruhaniyetinden manevî terbiye almıştır.

Dinî ve dünyevî ilimlerle ilgili icazet alarak, irşad vazifesi için Anadolu'ya dönmüş Bursa'ya yerleşmiştir. Bursa'da çilehanesinin yanında yaptırdığı ekmek fırınında somun pişirip çarşı pazar dolaşarak "Somunlar, Müminler" nidasıyla insanla-

ra ekmek dağıtmıştır. Bu sebeple Şeyh Hâmid-i Veli Hazretleri, Somuncu Baba ve Ekmekçi Koca olarak da tanınmıştır. Zamanın Padişahı Yıldırım Beyazıd Han Niğbolu zaferini kazanınca Allah'a şükür nişanesi olarak Bursa Ulu Camiini yaptırmıştır. Ulu Cami'nin açılış hutbesini Şeyh Hâmid-i Veli Hazretleri okumuş, hutbede Fatıha Suresini yedi farklı şekilde yorumlamıştır. Bu olağanüstü hutbeyi dinleyen cemaat Şeyh Hâmid-i Veli Hazretlerine büyük bir teveccüh ve tazim göstermiştir. Manevî kişiliği ve bilgelik yönü ortaya çıkan Şeyh Hâmid-i Veli Hazretleri şöhretten korktuğu için talebeleriyle birlikte Bursa'dan ayrılarak Aksaray'a gelmiştir. Aksaray'da Hacı Bayramı Veli Hazretlerini dünyaya ve ahirete ait ilimlerde eğiterek yetiştirmiş, irşad vazifesi için Ankara'ya görevlendirmiştir.⁴⁶ Hac ziyaretinden sonra Darende'ye yerleşen Şeyh Hâmid-i Veli ömrünün son kısmını burada geçirmiştir.

Şeyh Hâmid-i Veli Hazretleri, 1412 (h.815) tarihinde Darende'de ebedi âleme göç etmiştir. Kabri şerifleri, kendi zamanında halvethane olarak kullanılan, miskü an ber kokulu, şimdiki Şeyh Hâmid-i Veli Camii içerisinde olup, estetik yapılı cevizden oyma sanduka ile de kaplıdır. Şeyh Hâmid-i Veli Hazretlerinin Yusuf Hakiki ve Halil Taybi adında iki oğlu bilinmektedir. Yusuf Hakiki Aksaray'da kalarak orada vefat etmiştir. Diğer oğlu Halil Taybi ise, babası ile birlikte Darende'ye gelerek yerleşmiş ve burada vefat etmiştir. Kabri şerifleri Şeyh Hâmid-i Veli Hazretlerinin yanındadır.

Talebeleri

Şeyh Hâmid-i Veli (Somuncu Baba) Hazretleri ve en meşhur talebesi Hacı Bayram Veli'nin Osmanlı Devletinde yeni Anadolu ve Rumeli üzerinde çok büyük etkileri vardır. Osmanlı kültürünü etkile-

46 Akgündüz Ahmed, *Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Neseb-i Âlisi*, s. 24 vd, İstanbul, 1995.

yen bu önemli simaların hizmetleri ve kültürümüze katkıları sayılamayacak kadar çoktur.

Somuncu Baba Hazretlerinin günümüze kadar gelen uzantıları ve yansımaları o kadar mükemmel ki Anadolu'nun her köşesinde bir parçasını bulmak ve yüreklerde hissetmek mümkündür. Âlim ve tasavvuf ehli kimseler üzerinde emeği ve etkisi bulunan Somuncu Baba Hazretleri için kültürümüzün temel taşlarından biridir diyebiliriz. Öyle ki uzantılarının günümüze kadar devam etmesi neseb-i aliyesinin halen etken olması günümüz insanları için Allah'ın bir lütfudur.⁴⁷

Eserleri

Şeyh Hâmid-i Veli, zâhirî ve bâtinî ilimlerdeki derin bilgisine rağmen, çok az eser vermiş veya çok az eseri bize ulaşmış bir alim kişidir. Onun fazla eser vermiş olmaması, melâmet meşrebinden de kaynaklanmış olabilir. Nitekim onun yanında yetişmiş bulunan ve halifesi olan Hacı Bayram Veli de, müderris olmasına rağmen eser yazmamış ve hatta Muhammediye müellifi halifesi Yazıcıoğlu, eserini kendisine takdim ettiğinde, “Mehmet, bununla uğraşacağına bir gönül hak etseydin; bir gönle girip onun terbiyesiyle meşgul olsaydın, daha iyi olmaz mıydı?” diyerek kendi düşüncesini de dile getirmiştir. Bu zikredilen hakikata rağmen, Somuncu Baba'nın bize kadar ulaşan *Şerh-i Hadis-i Erba'în*, *Zikir Risalesi*, *Silâh'u-l Mürîdîn* adlı eserleri mevcuttur. Şeyh Hâmid-i Veli Hazretlerinin soyu Darendede; Halil Taybi ile günümüze kadar devam etmektedir. Prof. Dr. Ahmet Akgündüz “Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Nesebi Âlisi” adlı eserinde arşiv kayıtlarına dayanarak Şeyh Hâmid-i Veli Hazretlerinin nesebi, nesli ve kabri şerifi hakkında genişçe bilgiler

47 Akgündüz, Somuncu Baba, s. 51 vd.

vermektedir. Şeyh Hâmid-i Veli neslinden büyük devlet adamları, âlim ve fâzıl zatlar yetişmiştir. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi de bunlardan birisidir.

Tavsiyeleri

Arkadaşlarıma ve Yolumuzdan Gidenlere Tavsiyelerim:

“Gizli ve aşikâr her yerde Allah’tan korksunlar. Az yesinler, az konuşsunlar, az uyusunlar. Avamın arasına az karışsınlar. Tüm masiyet ve kötülüklerden uzak dursunlar. Daima şehvetlerden kaçsınlar. İnsanların elindekilerden ümitlerini kessinler. Tüm zemmedilmiş sıfatları terk etsinler. Övülen sıfatlarla süslensinler. Şiir ve şarkı (günaha götürüyorsa) dinlemekten kaçsınlar. Ayrı bir görüşle, kendini cemaatten ayrı bırakmasınlar. Aç olarak ölseler bile şüpheli hiç bir lokmayı yemesinler.”

Ezkâr ve Duaları

Somuncu Baba’ya göre, en faziletli dualar, Allah ve Rasûlünün bize öğrettiği dualardır. Bunlar da Kur’ân ve sahih hadislerde geçmektedir. Burada *Silâh’ul-Mürîdîn* adı altındaki bir risâlesinde bu duaları topladığını ve daha fazla dua okumak isteyenlerin meşâyihın dualarını okuması gerektiğini ifade eder⁴⁸. Bu bahsedilen Risâle, bu zamana kadar bilinmiyordu ve hâlâ da bir nüshası bulunmuş değildir. Ancak bu risâlenin muhtevâsı, Ahmed Gümüşhânevî Hazretleri’nin *Mecmû’at’ül-Ahzâb* adını verdiği üç ciltlik kitabının Şâzeli cildinde, “Hâzâ Hizb’uş-şeyh Hamîd El-Ârif -Kaddesellâhu sırrahû ve nefe’anâ bihi-” başlığı altında tam olarak kaydedilmiştir.⁴⁹

48 Somuncu Baba, *Zikir Risâlesi*, terc. İhsân Özkes, s. 20, İstanbul, 1992.

49 Gümüşhânevî, Ahmed Ziyâüddin, *Mecmû’at’ül-Ahzâb, Şâzeli Cildi*, s. 306-315.

Şeyh Hâmid-i Veli ve Kırk Hadis

Hadis, sözlükte “haber verme” ve “yeni” anlamına gelir. Terim olarak hadis, Hz. Peygamber’in söz, iş ve davranış ile takrirlerinden oluşan sünnetlerinin rivayeti veya ifadesidir. Hadis, “bir söz, bir hareket ve bir takririn Hz. Peygamber’e ulaştırılması” diye de tanımlanabilir. Buna göre Peygamberimizin hadisi denilince, anlam ve ifadesi ona ait olan sözler akla gelir. Eğer anlam olarak Allah tarafından vahiy ve ilham ile bildirilmiş, fakat Peygamberimiz tarafından ifade edilmişse yani anlamı Allah’tan sözleri Peygamberimizden ise buna ‘kudsi hadis’ denilmektedir.⁵⁰

Kırk hadis geleneği İslâm kültür mirasında son derece önemli bir yere sahiptir. İkinci asırdan itibaren başlayan çalışmalarda Hz. Peygamber’den gelen rivayetler içinden kırk hadisin derlenmesi ve bunların ezberlenmesi hedeflenmiştir. Bu çabanın altında ise Hz. Peygamber’e isnad edilen iki rivayet yer almaktadır. Böylece Rasûlullah’ın müjdesine nail olmak hedeflenmiştir. Rivayetler arası ifade farklılıkları bir tarafa bırakılacak olursa bu çalışmaların katalizör görevini iki rivayet oluşturmuştur:

“Ümmetimden dinle ilgili kırk hadis ezberleyen kimse, kıyamet gününde Allah’a fakih ve alim olarak kavuşur.”⁵¹

“Ölümden sonra kırk hadis bırakan kimse cennette benim arkadaşımıdır.”⁵²

Faziletli bir işe teşvik etmesi ve ahkâm koyucu bir özelliği bulunmaması nedeniyle ilgili hadislerin oldukça rağbet gördüğünü söy-

50 Komisyon, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 215.

51 Karahan, Abdulkadir, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*, s.5, DİB Yay., Ank, 991.

52 İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman, *el-İlelu'l-Mutenâhiye fi'l-Ehâdisi'l-Vâhiye*, hzr. İrşâdu'l-Hak el-Eserî, Beyrut-1983, I/125 (Rakam: 179).

lememiz mümkündür. Kırk hadis çalışmalarının çokluğu da bunu desteklemektedir. Günümüzde de kırk hadis kartelâları hazırlanmak suretiyle bu gelenek devam ettirilmekte ve insanlar bir şekilde Hz. Peygamber'in hadisleriyle buluşturulmaktadır.

Osmanlılar döneminde ilk Arapça kırk hadis şerhini yazan Hâmid-i Velî'dir. "Tuhfetül- İhvan" ismiyle kaleme aldığı eseri Peygamber sevgisinin bir tezahürüdür.

Somuncu Baba'nın bu eseri ile ilgili iki ilmî araştırma yapılmıştır ve eser Türkçeye de şerhi ile birlikte kazandırılmış bulunmaktadır. Biz, yapılan bu çalışmalardan da istifâde ederek, Risâle hakkında tanıtıcı bilgi vermeye çalışacağız.

Somuncu Baba'nın en çok bilinen eseri "Şerh-i Hadis-i Erba'in" adlı 40 hadisi toplayan bir Risâlesidir. Hz. Peygamber'in, "Ümmetim için benim sünnetimden kim kırk hadis hıfz ederse, kıyâmet günü onu şefâ'atıma dâhil kılarım"; "Benim sözümü dinleyip belleyen ve bellediklerini aynen başkalarına tebliğ edenlerin Allah yüzlerini ağartsın! ." hadislerinde ifade edilen müjdelere nail olmak ümidiyle, büyük İslâm âlimleri, ahlâk, ibâdet ve mu'âmelâta dâir kırk hadisi cem" etme ve bunları şerh eyleme âdetinde âdetâ yarışmışlardır. İşte Somuncu Baba da bunlardan biridir. Mukaddimedede maksadını şöyle anlatmaktadır:

"Nebî (s.a.v), sahâbelerine kendisinin tebliğ ettiği âyetleri ve dine âit hakikatleri, kendilerinden sonra gelenlere anlatmaları için tavsiyelerde bulunmuştur. Nitekim, "Bir âyet ve hadis de olsa, benden duyduklarınızı tebliğ ediniz" ve "Allah, benden bir sözü duyan, onu hifzedip olduğu gibi bir başkasına tebliğ eden kimsenin yüzünü ağartsın." ve benzeri hadisler, sünnetinin ihyâsı ve i'lây-ı kelimetullahın icrası için söylenmiş sözlerdir. Bu fakir ve günahkâr Hâmid

bin Musa El-Kayserî'ye de bir kısım sâlih kimseler ve dostlarından bazıları, Hz. Peygamber'in bu emrine imtisâl için 40 hadisi toplamasını tavsiye etmişlerdir. Ben de bu duaya mazhar olabilmek için, bu isteklere uyarak böyle bir Risâle hazırladım."⁵³

Somuncu Baba'nın Kırk Hadisinden Birkaç Örnek

1. Hadis

*"Ameller niyetlere göredir. Herkese niyet ettiği şey vardır. Öyleyse kimin hicreti Allah'a ve Resûl'üne ise, onun hicreti Allah ve Resûl'ünedir. Kimin hicreti de elde edeceği bir dünyalığa veya nikâhlanacağı bir kadına ise, onun hicreti de o hicret ettiği şeydedir."*⁵⁴

Somuncu Baba'nın Yorumu

"Bütün din ve dünyevî işlerinde halis bir niyete sahip olan kimse iki cihan saadetine nail olur. Bu nedenle Müslüman, bütün işlerine iyi bir niyetle başlamalıdır."

2. Hadis

"Muaz (r.a) anlatıyor: Merkez üzerinde Hz. Peygamber'in terkinde idim. Aramızda sadece semerin ardındaki çıkıntı vardı. Bana "Ey Muaz! Allah'ın kulları üzerindeki haklarıyla, kulların Allah üzerindeki haklarının ne olduğunu biliyor musun?" diye sordu. Dedim ki: "Allah ve O'nun elçisi daha iyi bilir." Bunun üzerine Hz. Peygamber bana; "Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, kulların O'na itaat

53 Bkz: Şeyh Hâmid-i Veli, *Kırk Hadis*, (Haz: Doç. Dr. Enbiya Yıldırım), Nasihat Yay., Ankara, 2007.

54 Buhârî, *Bed'u'l-Vahy*, 1.

etmeleri ve başka hiç bir şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise, kendisine hiçbir şeyi şirk koşmayanlara azap etmemesidir.” Bunun üzerine “Ey Allah’ın elçisi! Bunu insanlara müjdeleyeyim mi?” diye sordum. Peygamber (s.a.v)bana, “Hayır, o zaman (buna güvenip) tembellik ederler.” buyurdular.⁵⁵

Somuncu Baba’nın Yorumu

“Allah’a hakkı ile ibadet eden, emrettiği şeyi yapan, nehyettiğinden sakınan; zahirî ve batınî bütün şirk çeşitlerinden kendisini muhafaza eden insan, kâmil imana ulaşır, dalâlet ve Allah’a isyandan kurtulur.”

3. Hadis

“Allah için seven, Allah için buğzeden, verdiğini Allah rızası için veren, vermediğini Allah rızası için vermeyen kişi, imanını kemâle erdirmiştir.”⁵⁶

Somuncu Baba’nın Yorumu

“Bütün dînî ve dünyevî işlerde nefse pay bırakmamak, Allah’ın hakkını her zaman öne çıkarmak kâmil imanın alametlerindendir.”

4. Hadis

“Müslüman, diğer müslümanların elinden ve dilinden emin oldukları kimsedir. Mümin, insanların kanları ve mallarını kendisine

55 Buhârî, Libâs, 101; İlim, 49.

56 Ebû Dâvud, Sünnet, 15.

karşı emniyette bildikleri kişidir. Mücahid, Allah'a ibadet etmek hususunda nefsiyle mücadele edendir. Muhâcir de hatalardan ve günahlardan uzaklaşandır.”⁵⁷

Somuncu Baba'nın Yorumu

“Hz. Peygamber (s.a.v) bu hadisleriyle, **“Allah katında din, İslâm'dır”** (Âl-i İmrân, 19) ayetindeki bir hususu vurgulamaktadır. O da insanın gerçek İslâm'a girişinin, Emniyet Yurdu'na girmesi olduğudur. Müslüman bu yurda emîn ve güvenilir olduğunda girer. Girdiğinde hem kendisi güvende olur, hem de etrafındakiler onun her türlü eziyetinden emin olurlar. İnsanın hakiki imana erişmesi, hakiki cihadı yapması ile hakiki hicreti gerçekleştirmesi de gerçek İslâm'a girdiğinde söz konusu olur. Öyleyse, hadiste vurgulanan özelliklere sahip olmak şarttır.

5. Hadis

“Münafığın alameti üçtür. (Kişi) oruç tutup namaz kılsa ve Müslüman olduğunu iddia etse bile: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verince yerine getirmez, emanete de hıyanet eder.”⁵⁸

Somuncu Baba'nın Yorumu

“Kişinin Âlem-i Ervah'da Cenab-ı Hakk'a verdiği sözde durduğunun alameti üçtür: Doğru sözlü olması, sözünü yerine getirmesi ve emanete hıyanet etmemesi. Allah'a verdiği sözü tutmayanlarda ise, tam tersi görülür. Ancak bunlar münafıklık alametidir.”

57 Buhârî, İman, 4; Tirmizî, İmân, 12; Musned, VI/21.

58 Buhârî, İman, 24; Beyhakî, Şuabu'l-İmân, IV/320.

7. Hadis

“Benden önceki her peygamberin, sünnetine tabi olan, emirlerine uyan havarileri ve arkadaşları vardı. Fakat onların arkasından daima, yapmadıklarını söyleyen, emrolunmadıkları şeyleri yapan kötü nesiller ortaya çıkmıştır. İşte böylesi kimselere karşı eli ile mücadele eden kişi mümindir. Onlara dili ile karşı koyan mümindir. Bu kimselere karşı kalbiyle mücadele eden kimse de mümindir. Bunun ötesindekilerin kalbinde ise, hardal tanesi kadar iman yoktur.”⁵⁹

Somuncu Baba'nın Yorumu

“İnsan ihlas makamına ancak söz-fiil ve haliyle sünnete uyarak çıkabilir. Aksi takdirde peygambere tabi oluyorum iddiası boş bir iddiadır. Böyle bir kimse ile gizli şirk arasında bir bağ oluşur. Allah cümlemizi bundan korusun.”

8. Hadis

“Ümmetim fesada düştüğü zaman sünnetime sarılana, yüz şehid sevabı vardır.”⁶⁰

Somuncu Baba'nın Yorumu

“Hz. Peygamber (s.a.v), ahir zamanda fitneler ortalığı kapladığında, nefs-i emmâre ile mücadele etmeyi ve bütün işlerde sünnet-i seniyyeye yapışmayı tavsiye etmektedir. Böyle yapan kimse için, Allah katında en büyük şehitlik sevabı vardır.”

59 Müslim, İman, 80.

60 Taberânî, Evsat, 5410.

14. Hadis

“Bir kimse bana bir kez salavât-ı şerîfe getirirse, Cenab-ı Allah ona on kere rahmet eder, on günahı düşürülür ve on da derece verilir.”⁶¹

Somuncu Baba’nın Yorumu

“İnsanlara ilahî feyzin gelmesine neden olan Hz. Peygamber’dir. Bu nedenle, salât getirmek ve sünnetine yapışmak suretiyle, Allah’la kul arasında elçi olan Hz. Peygamber’le bağı korumak gerekir. Kul Rasûlullah’a salât getirmek ve sünnetlerine tabi olmak suretiyle derecesi yükselir ve Allah’la arasındaki perdeler peyderpey kalkarak Rabbe daha çok yaklaşır.”

40. Hadis

“Ümmetimden beni en çok sevenlerin bir kısmı da benden sonra gelecek bir kısım insanlardır. Bunların her biri malını ve ailesini feda ederek beni görmüş olmayı çok arzu edecektir.”⁶²

Somuncu Baba’nın Yorumu

“Hz. Peygamber değer verdiklerini feda edecek derecede kendisini sevenleri müjdelemektedir. Rasûlullah sevgisiyle dolu olan insanlar, aziz sevginin coşkusuyla değersiz ve geçici sevgilerden uzaklaşırlar, dünyevî meşgalelerin verdiği sıkıntılardan kurtulurlar, ilahî sevgiye ulaşmış kullar arasına katılırlar.”

61 Nesâî, Sehv, 55.

62 Müslim, Cennet, 4.

Es-Seyyid / Eş-Şeyh

Abdurrahman-ı Erzincanî (?-1432) ve Fetih Hadisi

Abdurrahman-ı Erzincanî, Yıldırım Bâyezid devri meşâyıhlarından'dır. Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in temiz neslinden bir halkadır, seyyiddir.

Orta Asya'dan gelerek Erzincan'a yerleşen bir ailenin evladıdır. Timur'un Anadolu'yu istila etmesi ile Amasya, Tokat, Kastamonu ve Çankırı civarlarına gelir. Halvetiyye tarikatının önemli halkalarından biridir. Şeyh Safiyyüddin Erdebilî'nin halifelerindendir. Şeyh Hâmid-i Veli (Somuncu Baba)'nin Şeyh Abdurrahman-ı Erzincanî'nin kızı Necmiye Sultan ile evlendiği rivayet edilmektedir. Somuncu Baba ile Seyyid Abdurrahman-ı Erzincanî arasında, mürşitleri itibarıyla manevî bir bağ bulunduğu bilinmektedir. Zira birinin mürşidi Safiyyüddin Erdebilî'dir; diğersinininki ise Alaaddin Ali Erdebilî'dir. Her ikisinin de aynı dönemlerde Darende' de bulunduğu kesindir, arşiv belgeleri bunu göstermektedir. Hayatının son dönemlerinde

Darende'nin Balaban Kasabasında ikamet etmiş ve burada yaklaşık 1432 (h.835) tarihinde vefat etmiştir.⁶³

Abdurrahman-ı Erzincanî'nin keramet ehli büyük bir bilgin olduğu kaynaklarda geçmektedir.

Peygamber (s.a.v) Efendimizin; “*İstanbul mutlaka fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel komutan ve onu fetheden asker ne güzel askerdir*”⁶⁴ şeklindeki müjdesi fetih hareketlerine, farklı bir anlam ve önem kazandırmıştır.

Bizans devletinin izni ile İstanbul'un fethinden önce Ayasofya'da tevhidle ilgili bir toplantı düzenlenmiş Müslümanların münazara grubunda yer almış, Hristiyan ruhaniler ile karşılıklı münazara sonunda 40 Hristiyan ruhanisinin Müslüman olmasına vesile olmuştur.

İstanbul'un fethinden önce ilk manevî adım bu devirde atılmıştır. Akşemseddinlerin, Hacı Bayram-ı Velilerin hocası olan Somuncu Baba'nın kayınpederi olan bu değerli gönül dostu Abdurrahman-ı Erzincanî Hazretleri kendi dönemine mührünü basmış, ilmi ve irfanıyla tesiri vefatından sonra da günümüze kadar devam etmiştir.

Hacı Bayram-ı Veli'nin Fetih İşareti

Abdurrahman-ı Erzincanî'nin damadı olan Şeyh Hâmid-i Veli Hazretlerinin talebesi olan Hacı Bayram-ı Veli'nin de, fetih müjdesi hususunda manevî işaretlerinin olduğu bilinmektedir.

Hacı Bayram Veli, Sultan II. Murat'ın da hazır bulunduğu bir mecliste şöyle buyurur: “Konstantiniyye şüphesiz harp yolu ile alınacaktır. Çünkü Garp'taki bütün Hristiyanlar, onu arada devlet

63 Akgündüz / Öztürk / Baş, *Darende Tarihi*, s. 888, vd; Hanifi Hoca, *Darende Tarihi* s.8.

64 Ahmet b. Hanbel, *Müsned IV*, 325

bilürler. Devlet onunla uğraştıkça kendilerine sıra gelmez bilürler. Onun için yardımdan geri durmayacaklar. Bunun için Bizans'ı bir illet diye ele alasz. Siz bir tabip olasz ve öfkenizi dutasaz. Şehre harp ile girince İslâm askeri adaletli olmalıdır. Amma nizam yürüyecektür". "Allah ibadetine ayrılmış yerler korunacak, tahsipten masum durulacaktır. Amma onlardan Ezan-ı Muhammed'î" duyulacaktır."

Ve Büyük Veli devam eder:

"Ayasofya cami olacaktır. Küçük Ayasofya, Hora, Kemer civarındaki kilise, cami ve daha birçokları cami olacaktır."

Sultan Murat, fetih gerçekleşmek üzereymiş gibi bir heyecan içindedir. Hemen yerinden kalkar ve Hacı Bayram'ın iki eline sarılarak;

"Efendi Hazretleri bütün ahvali benden dahi iyi bilürsüz. Muhasara gayretlerimiz dahi bilirsüz. Allah da bilür ki Peygamberimizin (s.a.v)emirlerine uyarız. Bize tecavüz idilmüştür, idilecektür. Bununçün el itsenüz yardımınızla şehri alsak. Ehli-İslâm bu Bizanslı belâsından kurtulsa?" der.

Hazırın; hünkârın ve Şeyhin hareketini merakla takip ederler. Sultan Murat, bu sözleri söyledikten sonra, Şeyhin yanından ayrılması Büyük Veli'den hemen müspet bir karşılık bekler gibidir. Onun bu bekleyişi diğerlerine sirayet etmiştir. Onlar da aynı merakla, gözlerini Veli'nin yüzünden ayırmazlar. Hacı Bayram, Hünkâr'ın ricası karşısında büyük bir sıkıntı ve üzüntü içinde kalmıştır. Cevabı fazla gecikmez. Ellerini birbirine kenetleyerek sesini alçaltır, bakışları ısrarlı bir duruşla Murat Han'ın bakışlarını yakalamıştır; "*Bey, sen Konstantınıye'yi alamayıcaksun. Orası alınacaktır; bunu ben dahi göremeyeceyim.*" Hacı Bayram sağ tarafa dönerek eliyle "*Orası beşikte yatan çocuk ve bizim köse tarafından alınacaktır.*" buyurur.

Bütün bakışlar saygı ile siyah saçları ve buğday renkli yüzü görünen çocuğa çevrilir. Belki de manasını anlayamadığı şekiller halinde Büyük Veli'nin müjdelediği olağanüstü hadisenin rüyasını görüyordur. Şehzade'nin yüzünden çekilen bakışlar; Sultan Murat'ın dahil bu defa Akşemseddin üzerinde toplanmıştır. Sultan Murat, kendini toparlayarak Büyük Veli'ye döner ve "Müjdeniz Mehmed'i dünyaya getirdi" der. Sultan Murat bütün hayatını vermeye hazır olduğu bir konuda, öğrenmek istediğini öğrenmiş olmanın huzuru içindedir. Hünkâr salonu yine sessizliğe gömülmüş, vakit hayli ilerlemiştir. Hazırûn müsaade isteyip, el öpüp çıkarlar.⁶⁵

Fetih Hadisinin Ufku

Peygamberlerin öğretilerine göre insanlar, Müslüman olsun veya olmasın ilâhî adâlete göre idare edilmelidir. Bunun için en temel ve anahtar kavram *fetih*dir. *Fetih*, daha çok ve öncelikle kalbi ve akli İslâm gerçeğine açmak, ardından da İslâm mesajının önündeki engelleri kaldırmak, insanın kalbine ve aklına ulaşmayı mümkün kılacak ortamı hazırlamaktır. İslâmiyet'in doğduğu dönemde birbiriyle kanlı bıçaklı olan Arap kabileleri Kur'ân-ı Kerîm'in irşâdı ve Hz. Peygamber'in terbiyesi sayesinde barışmışlar, hatta daha da ileri giderek birbirleriyle kardeş olmuşlardır. Bütün bunları sağlayan bir kavram olarak *fetih*, aynı zamanda adı geçen insanları *i'lâ-yi kelimetullah* için kılıç kuşanan idealist bir iman ve fetih ordusu haline de getirmiştir. Bu insanların sahip bulunduğu tevhid anlayışı nereye ulaşmışsa o topraklar çeşitli ırk, din ve mezheplerin korunma imkânı bulduğu bir sığınak olmuş, bütün bu renkler birbiriyle homojen bir yapı arzemiştir. Zirâ fethin gayesi dünyayı ve insanları baskıcı yönetimlerden kurtarmaktır.

65 Çankaya Ahmet, *Akşemseddin Hazretleri*, s. 102, vd, Ankara, 2003.

İslâm fütûhât tarihinde, hakkaniyet ve adalet anlayışına dayalı, din ve yerel kültürlerin korunması temelinde gerçekleştirilmesi gereken genel teorik çerçevenin pratikte her zaman uygulandığı görülür. Bu husus Arnold,⁶⁶ Morpey⁶⁷ ve benzeri batılı araştırmacıların çalışmalarında kabul ettikleri gerçeklerdir.

Rasûlullah'ın (s.a.v.) gelecekle alakalı söylediği sözler de bir bir gerçekleşmiştir, gerçekleşmeyenler de mutlaka gerçekleşecektir. İstanbul'un fethi ile ilgili sözü de, Allah Resûlü'nün gösterdiği bir hedef olarak, sadece teselli ve cesaretlendirmeden ibaret değildi. Bunu böyle bilen ashab-ı kirâm Hz. Peygamber'in vefatından kısa süre sonra bu değerli beldeyi ele geçirmenin yollarını aradılar. İstanbul'un fethi bütün müslümanlar için bir *kızıl elma* oldu. Bu çerçevede Bizans'a karşı ilk sefer Peygamberimiz'in emriyle 8 h./629 m. senesinde ashabdan Zeyd bin Hârise'nin (r.a.) kumandasında açıldı. Hz. Ebûbekir (r.a.) döneminde, Bizans'ın kapısı durumunda bulunan Suriye'ye ordular gönderildi. Bu bölgeler fethedildikten sonra, aynı anlayışı devam ettiren Hz. Osman, 34 h./655 m. senesinde Bizans'a karşı harekete geçti. Bu dönemde tarihe *Zâtu's-Sevari* adıyla geçen Akdeniz'de yapılan zorlu savaşlar oldu. İslâm donanması Rodos adasına kadar gelerek Bizans donanması ile karşılaştı ve düşmanı büyük bir mağlubiyete uğrattı. Hedef İstanbul'u zaptetmek olduğu için bir taraftan denizden, diğer taraftan karadan, dört koldan bu hareketlilik devam ettirildi.⁶⁸

66 Yılmaz, Necdet, Fetih Hadisi ve İstanbul'un Fethine Bir Bakış, Somuncu Baba Kültür- Edebiyat ve Araştırma Dergisi, s. 16-18, Yıl:10, Sayı: 44, Mayıs-Haziran, 2003; T.W. Arnold, *İntişar-ı İslâm Tarihi*, trc. Hasan Gündüzler, Ankara 1982, muhtelif yerler.

67 Rhoades Murphey, "Fâtih Sultan Mehmet Döneminde Osmanlı İç ve Dış Siyaseti", Osmanlı, I-XII, ed. Güler Eren, Ankara 1999, I, 239-246.

68 Yılmaz, Necdet, a.g.m, s. 16-18

İstanbul'u emir olarak fetheden Fâtih Sultan Mehmed'in, bundan sonra Otranto'ya sefer düzenlemesi, Roma'nın da fethedileceğini müjdeleyen diğer hadîs-i şeriflerin müsbet tahriki ile olsa gerektir.

Fetih Hadîsi ve sair benzer hadislerin gösterdiği ufuk, strateji ve motivasyonla hareket eden müslümanların tarihleri boyu özne ve etken oldukları fakat bugün durumun hiç de bu doğrultuda gözükmediği dikkat çekici bir husustur. Hz. Peygamber sevgisi ve onun sünnetine bağlılık anlayışının gevşemesi/gevşetilmesinin müslümanlar için ne denli onulmaz yaralar açtığını görüyoruz.

Fethi Haber Veren Gelişmeler

Müslümanların İstanbul'u fetih arzuları, çok erken tarihlerde başlar. Fâtih vakfiyelerinden birinde; "nice melikler bu işe el uzattılar" der. Hz. Muhammed'in "*İstanbul elbet birgün fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, onu fetheden asker ne güzel askerdir*" hadisi bu arzuyu kuvvetlendirmiştir. Hicrî 52'de (672) Hz. Muhammed'in mihamdarı olan Ebu Eyyub el-Ensârî ile başlayan fetih hareketi, Fatih Sultan Mehmed'in Bizans'a giriştiği son hamle ile neticelenecek, İstanbul Mÿslÿman ordularına, Osmanlı askerine kapılarını açacaktır⁶⁹.

İstanbul'un fethi için can feda eden büyüklerden biri de Seyyid Abdurrahman Gazi Hazretleridir. Tâbiîn'den olup, Peygamber Efendimiz (s.a.v)' in sahabesi ile görüşen bahtiyar zatlardan biridir. Medine asıllı olması sebebiyle "Medişeyh" olarak bilinir. Medine-i Münevvere' den, Anadolu' nun İslâmlâşması için, İslâm ordularının Anadolu' ya yaptıkları seferlere katıldığı ve burada şehit düştüğü bilinmektedir. Türbesi ve Külliyesi Malatya-Darende karayolu üze-

69 Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, *Kitabu't-Târîh-i Künhü'l-Ahbar*, c. 1, s. 472 vd.

rinde Darende' ye 9 km uzaklıktaki eski adı Medişeyh, yeni adı Karşiyaka olan köyde bulunmaktadır. Külliye'nin yeniden inşası Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı tarafından yaptırılmıştır. Yapının orijinalinde kerpiç ve ahşap malzeme kullanılmışken, yenilenen binada taş malzeme kullanılmıştır. Yeni inşâ edilen külliye; türbe ve camii kısmı olmak üzere iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Lojman ve ek tesisler mevcuttur. Hâlen her türlü bakım ve onarım hizmetleri Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı tarafından yapılmaktadır.⁷⁰

Abdurrahman Erzincanî'nin Ayasofya'da Hristiyan Rahipler İle Münazarası

Abdurrahman Erzincanî'nin, Bizans Devleti'nin izni ile İstanbul'a geldiği ve Ayasofya'da Hristiyan ruhanileri ile tevhid konusunda bir münazara yaptığı ve bu münazara sonunda kırk kadar Hristiyan ruhanisinin Müslüman olduğu ve kendisinin daha sonra Taşköprü'den geçerek Amasya'ya döndüğü söylenir. Mecdî Mehmed Efendi'nin *Hadâiku'ş-şakâik* adlı eserinde şu bilgiler yer alır:

“Müellif-i Şakâ'ik, merhûm Hatîb Kâsım oğlu demekle meşhûr olan Mevlânâ Muhyiddin'den, onlar dahi Şeyh Abdurrahîm Merzifonî halifelerinden Ali namındaki bir sofiden hikaye eyledi ki, uzaktan bir karartı halinde Osmanlı ülkesinden görülen İstanbul şehrinin fethinden önce, Şeyh Abdurrahman Erzincanî Hazretleri ile ikimiz (yani Sofi Ali ile Abdurrahman Erzincanî Hazretleri), Bizans tarafından izin alarak İstanbul'a geldik. Eskiden beri zamanın şaşılacak bir mâbedi olarak bilinen Ayasofya'da Hristiyan ruhanileri ile Şeyh Abdurrahman Erzincanî Hazretleri tevhid ile alakalı karşılıklı konuşmalar yapıp, Hristiyan ruhanilerini ilzam ve ifham eyledi. Bu so-

70 Seyyid Abdurrahman Gazi Tanıtım Broşürü, Nasihat Yay., Ank, 2006.

nuca binaen 40 kadar Hristiyan ruhanisi Müslüman olup, ... Şeyh Hazretleri, şahid-i fetih ve zafer, İstanbul'a ayak basmak mukadder ve müyesser olduğunu müjdeledi. Lakin Bizanslılar, cevr ü cefaya tutarlar diye, ihtida edenlerin korkuya kapılmalarına binaen onların ihtidalarını açığa çıkarmadı. Onlar da imanlarını göğüslerinde gizlediler. Eskiden olduğu gibi libaslarını giyerek görevlerine devam ettiler. İstanbul feth olunduğu zaman, daha önce Müslüman olan ruhbanlardan altısı halen hayatta bulunmaktaydılar⁷¹.

Türk Sarığı Tercih Eden Halk

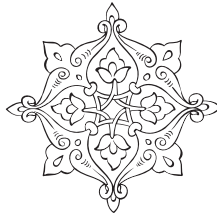
Bizans'ı fethedeceği şayiisi daha şehzadeligi zamanından beri duyulan Fatih'in tahta çıkışıyla Bizanslılar derin bir teessüre kapılmışlar, son Bizans İmparatoru Konstantin Dragasis, Hristiyanlık namına Papa V. Nicolas'dan imdat dilemiş, hatta asırlardır birbirine düşman olan Bizans ve Roma Kiliseleri'nin birleştirilmesine bile razı olmuştur. 12 Aralık 1452 günü Rum Patriği Grigorios Mammias ile beraber Ortodoks ve Katolik mezheplerinin birleştirildiği ilan edilmiştir. Mezheplerine vatanlarından daha fazla bağlı olan Bizanslılar, imparatorun bu faaliyetini küfür saymışlar ve İstanbul sokaklarında Türk sarığı görmeyi kardinal şapkası görmeye tercih ettiklerini konuşmaya başlamışlardır.⁷²

71 Akgündüz / Öztürk / Baş, *Darende Tarihi*, s. 789; Mecdi Mehmed Efendi, "Hadâiku'ş-şakâik", *Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri*, Neşre Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989, c. 2, s. 78, 141.

72 Öztürk Said, *Feth-i Mübin*, Somuncu Baba İlim, Kültür ve Edebiyat Dergisi, s. 41, Yıl:12, Sayı: 67, Mayıs, 2006.

Abdurrahman Erzincanî Camii ve Külliyesinin Teknik Özellikleri

Abdurrahman Erzincanî Türbesinin ve caminin bulunduğu mekân eski adı Gerimter, yeni adı Balaban Kasabasındaki kendi adıyla anılan külliyesi 1960 yılında başlatılan bir çalışma ile yenilenmiştir. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin başkanlığında kurulan "Şeyh Abdurrahman-ı Erzincanî Camii Yaptırma Derneği" maharetiyle yeni ve özel bir proje kapsamında külliye inşaatı yaptırılmıştır. Yüksek Mimar-Mühendis Şerif Ali Akkurt'un hazırlamış olduğu proje, yapı ve teknik itibarıyla çok anlamlı ve dikkat çekicidir. İslâm'ın beş temel şartını esas alan beşgen camii planı ve Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in sancağını temsil eden minaresi, mimari estetik açıdan ilgi çekici ve başarılı bir uygulamadır. Türkiye'de Camii mimarisi açısından özel bir konuma sahiptir. Türbe kısmı ise eskiden olduğu gibi piramit taş yapı ile kaplıdır. Tamamen kesme taştan yapılmış olan Külliye de Darende Müftülüğüne bağlı, hafız yetiştiren; Yatılı Kız Kur'an Kursu ve müştemilatı mevcuttur. Hâlen her türlü bakım-onarım ve hizmetleri; Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı tarafından yapılmaktadır.

Müderriis

Hacı Hamza Efendi (?-1694)'nin Alış-Veriş Risalesinde Kırk Hadis ve Tüccarlara Öğütler

Hamza Efendi, medreseleri ve âlimleriyle meşhur Darendeliydi. 1600'lü yılların ilk çeyreğinde dünyaya gelmişti. Çocukluk yıllarından itibaren İstanbul'da iyi bir eğitim görmüş, kendini yetiştirmişti. İcazetnamesini aldıktan sonra bir müddet payitahtta ders okuttu. Sonra Kayseri'ye gelerek ilim ile meşgul oldu. Birkaç yıl içerisinde Kayseri'deki âlimler arasında hatırı sayılır bir konuma çıktı. Hatta ondan bahsederken "Kayseri'ye ilmi getiren adam" diyenler oluyordu. Yüzlerce talebesi vardı. Tefsir, fıkıh ve kelâm üzerine dersler veriyordu.

Doğduğu topraklara vefa borcunu yerine getirmek, kendi memleketinde ders okutmak isteği galebe çalınca gelip Darend'e yerleşti. Hatuniye Medresesinde müderriliğe başladı. Günden güne ilmi şöhreti etrafa daha çok yayılmaya başladı. Hatta Kayseri'den, Maraş'tan, Sivas'tan ilim meraklıları tahsil için Darend'e gelip onun önünde diz çöktüler.

Kış aylarında eski çarşıdaki hamamın yanında Beşir Ağa Konağında kalır, hemen bitişiğindeki medresede ders verirdi. Öğrencilerin daha güzel yetişmesi için Balaban ve Ulupınar'ın üzerindeki, yaya iki saat mesafede bulunan Sarıççek dağına bir medrese inşa ettirdi. Özellikle bahar açılınca öğrencilerini toplar oraya giderdi. Yaz boyunca tabiatın koynunda, havadar bir mekanda serin rüzgarların efil efil estiği, çiçeklerin sarı, mor, kırmızı, çeşit çeşit renklerde açtığı Sarıççek'te okutmalarına devam ederdi. Güz ayları gelip soğuklar düştüğünde ise tekrar Hatuniye Medresesine dönerdi. Yaklaşık bin kişiyi yetiştirip, icazet verdi.

Kazasker Hayrullah Efendi'nin ecdadı Gelenbevî, Kayserili Atik Deli Âlim Efendi, Darende'de yetiştirdiği Beşir Paşa, İsa Beyzâde Mehmet Efendi ve Maraşlı Saçaklızâde onun meşhur talebelerinden bir kaçıydı.

Tefsir, fıkıh ve kelam konularında olduğu kadar, gök ilimleriyle de meşgul oldu, bu yönde çalışmalar yaptı. Namaz vakitleri ve ayın halleri ve zaman ayarlarını gösteren cetvellere müteşekkil Miftah-ı Ruznâme adlı bir risâle kaleme aldı. Söz konusu ruznamesini asrın Şeyhü'l-İslâm Hamza Efendiye takdim etti. Şeyhü'l-İslâm da Ruznâme'deki "Cemre-i Üla (birinci cemre)'yı Hamza olarak okuyarak; "Hamza-i Üla benim, Hamza-i sani de sensin. Hamza-i salis kimdir?" diyerek Hamza Efendiye ilginç bir soru sordu. Hamza Efendi de "Senin böyle cahil olduğuna bilseydim, bu Ruznâme'yi kaleme almazdım cevabını verdi."⁷³

Darendelilerin ticarete olan merakını çok iyi bilen Hamza Efendi kendisine gelen soruları cevaplar, bu konularda derinlemesine araştırmalarda bulunur, halkın müşküllerini hallederdi.

73 Akgündüz / Öztürk / Baş, *Darende Tarihi*, s. 795-796; Hanifi Hoca, *Darende Tarihi*, s. 8,9

Alış-Veriş Risalesi

Bu amaçla “Risale-i Bey’ü Şira/ Alış-veriş Kitabı” isimli kitabını yazdı. Alış verişe dair dinî hükümleri içeren bu risale “Hamza Efendi Risalesi” adıyla kaydedildi. Halk arasında da böyle anıldı. Kütüphanelerde Türkçe yazma ve matbu nüshaları yer aldı. Müftü İsmail bin Osman bin Ebubekir bin Yusuf Niyazi tarafından şerh edildi.⁷⁴ 1890’da İstanbul’da basımı yapıldı.

Risalede, Bâb-ı Evvel’de alış verişte uyulması gereken kurallar anlatılmaktadır ki ahilîk prensipleri açısından bu bölüm dikkate değer hükümler taşımaktadır.

Bâbü’s-Sânî’de özetle Allah’ın ribâyı haram kılmasına, ribanın malın bereketini götürmesine, malı helak etmesine işaret edilir. Daha sonra ribanın çeşitleri anlatılır. Esasen fıkıh ve ilmihal kitaplarında mevcut olan tarif ve nasihatlerden farklı bir şeyin olmadığı bu bölüm, Müslümanların ribaya bulaşmamasının telkin edildiği bir nasihat şeklindedir.

Bâbü’s-Sâlis’te müzaraa (Ekin ekme işinde ortaklık. Ziraat üzerine yapılan, ekincilikle ilgili olarak yapılan işler. Toprağa, çalışmaya ve kazanca ortak olmak üzere kurulan şirket.) konusu ele alınır. Burada müzaraa hususunun dince bir mahsuru olmadığı fakat bunun hassas noktalarına dikkat edilmesi gerektiğine dikkat çekilir.

Hâtîme bölümünde genel olarak alış verişin hükümleri özetlenerek verilir. Risale klasik eserlerdeki kalıplaşmış dua cümleleriyle sona eriyor. Konunun münasip düştüğü yerlerde, hükümler âyet ve hadislerle destekleniyor. Hamza Efendi’nin Risalesi’nde mânâ yönüyle veya lafzen geçen bazı hadis-i şerifler:

74 Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Başlıklar, nr. 2549 / 2; Tok, Vedat Ali, *Darendeli Hamza Efendinin Alış-Veriş Kitabı*, s.22, Somuncu Baba Dergisi, Yıl:12, Sayı: 58, Ağustos, 2005.

Alış-Veriş Risalesinde Geçen Kırk Hadis

*- İmam Mâlik'e ulaştığına göre Hz. Peygamber (s.a.v) sefer arzusuyla ayağını bineğinin özengisine koyduğu zaman şu duayı okurdu:

“Bismillah! Allahım! Sen, seferde arkadaşım, ailemde vekilimsin. Allahım, bize arzi dür, seferi kolaylaştır. Allahım, yolun meşakkatlerinden, üzüntülü dönüşten, mal ve ailede vuküa gelecek kötü manzaralardan sana sığınıyorum”.⁷⁵

*- Muaz İbnu Abdillah İbni Hudeyb'in amcası (r.a) anlatıyor: “Biz bir cemaatte idik. Başında ıslaklık olduğu halde Rasûlullah (s.a.v) çıkageldi. Birimiz ona: “Bugün sizi iyi ve ferah görüyoruz” dedi. “Evet! Elhamdulillah öyledir!” buyurdular. Sonra halk zenginlik hususunda sohbeta daldılar. Aleyhissalatu vesselâm: “Muttaki için zenginliğin bir zararı yok!” buyurdular. Devamla: “Ancak dediler, sıhhat, muttaki için zenginlikten daha hayırlıdır. Gönül hoşluğu da bir nimettir.”⁷⁶

*- Ebu Humejd es-Saidi (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah aleyhissalatu vesselâm buyurdular ki: “Dünya talebinde mutedil olun. Çünkü herkes, kendisi için yaratılmış olana müyesserdir (kazanmaya hazırlanmıştır).”⁷⁷

*- Enes İbnu Malik radiyallahu anhüma anlatıyor: “Resulullah aleyhissalatu vesselâm buyurdular ki: “(Meşru) bir işten (helal rızık) kazanan kimse o işe devam etsin”⁷⁸

75 Muvatta, İsti'zân 34, (2, 977).

76 Canan İbrahim, Kütüb-i Sitte Muhtasan Terc ve Şerhi, C:17, s.244, Akça, Ankara, 1993.

77 Kütüb-i Sitte, C:17, s.245.

78 Kütüb-i Sitte, C:17, s.245.

*- Nafi anlatıyor: “Ben Şam ve Mısır’a ticaret malı gönderiyordum. Irak’a da gönderdim ve mü’minlerin annesi Hz. Aişe’nin yanına varıp kendisine: “Ey mü’minlerin annesi! Ben Şam’a ticarete gidiyordum, şimdi Irak’a gidiyorum” dedim. Bunun üzerine: “Böyle yapma! Sana ve eski ticaret yerine ne oldu? Zira ben, Resulullah (s.a.v)’ın: “Allah Teâla hazretleri, sizden birine bir ciheti rızıkına sebep kılsa, bu değişinceye veya güçleşinceye kadar onu terketmesin” buyurduğunu işittim” dedi.”⁷⁹

*- Hz. Ömer (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: “Malını satışı arzeden rızka erer, muhtekir (pahalanması için satmayı bekleyen)de lanete uğrar.”⁸⁰

*- Hz. Ömer (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v)’ı işittim, buyurdular ki: “Müslümanlara bir gıda maddesinde ihtikarda bulunanı Allah Teâla hazretleri cüzzam ve iflasa mahkum eder.”⁸¹

*- Ebu Sa’idi’l-Hudri (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki : “Satış her iki tarafın rızasıyla olur.”⁸²

*- Attab İbnu Esad (r.a)’ın anlattığına göre: “Rasûlullah (s.a.v) onu Mekke’ye gönderdiği zaman kendisini, satın alıp da henüz teslim alınmamış bir malın kârından men etmiştir.”⁸³

*- İbnu Abbas (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) Bey’-i garar’dan (yani tahakkuk edip etmeyeceği bilinmeyen akibeti meçhul satıştan) men etti.”⁸⁴

*- Osman İbnu Affan (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdu-

79 Kütüb-i Sitte, C:17, s.246.

80 Kütüb-i Sitte, C:17, s.247.

81 Kütüb-i Sitte, C:17, s.247.

82 Kütüb-i Sitte, C:17, s.249.

83 Kütüb-i Sitte, C:17, s.249.

84 Kütüb-i Sitte, C:17, s.250.

lar ki: “Gerek satıcı ve gerekse alıcı iken kolaylık gösteren kimseyi Allah cennete koydu.”⁸⁵

*- Kayle Ümmü Beni Emmar (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v)’-in yaptığı umrelerden birinde kendisine Merve’de yaklaştım ve: “Ey Allah’ın Rasûlü! Ben alıp satan bir kadını. Bir şeyi satın almak istediğim zaman arzuladığımdan daha düşük bir fiyat teklif ediyorum. Sonra yavaş yavaş artırarak arzuladığım fiyata geliyorum. Bir şeyi satacağım zaman da, önce, almayı arzuladığım fiyattan daha yüksek bir fiyat teklif ediyor, sonra yavaş yavaş inerek arzuladığım fiyata geliyorum, (böyle yapmama ne dersin?)” dedim.

Şu cevabı verdi: “Ey Kayle, böyle yapma. Bir şey satın almak istedin mi, düşündüğün fiyatı söyle, sana verilsin veya verilmesin.”

Aleyhissaltu vesselâm sonra şunu söylediler: “Bir malı satmak istediğin zaman da versen de vermesen de (yüksek fiyat değil) satmak istediğin fiyatı söyle.”⁸⁶

*- Hz. Cabir İbnu Abdillah (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: “Tarttığınız zaman tartınızı ağır yapın.”⁸⁷

*- İbnu Abbas (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v), Medineye geldiği vakit, halk ölçü-tartı işinde insanların en kötüsü idi. Bunun üzerine Allahu Teâla hazretleri “Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline” diye başlayan sureyi indirdi, Bundan sonra ölçü ve tartıyı güzel yaptılar.”⁸⁸

*- Ebu’l Hamra (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v)’ı, yanında bir

85 Kütüb-i Sitte, C:17, s.251.

86 Kütüb-i Sitte, C:17, s.251-252.

87 Kütüb-i Sitte, C:17, s.253.

88 Kütüb-i Sitte, C:17, s.253-254.

kap içinde bir miktar zahire satan bir adamın yakınlarından geçtiğini gördüm. Mübarek elini kabın içine sokup (kontrol ettikten sonra) adama: “Sen hile yapmışa benziyorsun. Bize hile yapan bizden değildir” buyurdu.”⁸⁹

*- Abdullah İbnu Büsr el-Mazini ve Ebu Eyyub (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v)’ın: “Zahirenizi ölçünüz ki, sizin için bereketlensin” buyurdular.”⁹⁰

*- Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v): “Allahın, ümmetim için perşembe günü ilk vaktin(de yapılan işi) mübarek kıl” diye dua ettiler.”⁹¹

*- İbnu Ömer (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) şöyle dua buyurdular: “Allahım, ümmetime, günün ilk vakitlerin(de yaptıkları işi) bereketlendir.”⁹²

*- Vâsile İbnu'l-Eska' (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: “Kırn bir şeyi ayıbını açıklamadan satarsa daima Allah'ın gadabına ve meleklerin lânetine maruz kalır:”⁹³

*- Hz. Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: “Mirac gecesi, bir kavme uğradım ki, karınları evler gibi iri idi. Bu karınların içi yılanlarla dolu idi ve yılanlar dışardan gözükmüyorlardı. Ben: “Ey Cibril bunlar kimlerdir?” diye sordum. “Bunlar faiz yiyenler!” dedi.”⁹⁴

*- Hz. Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: “Faiz yetrniş çeşit günaha sebeptir. En hafifi kişinin anasıyla zina yapması gibidir.”⁹⁵

89 Kütüb-i Sitte, C:17, s.254.

90 Buhârî, Buyû: 53.

91 Kütüb-i Sitte, C:17, s.256.

92 Kütüb-i Sitte, C:17, s.256-257.

93 Kütüb-i Sitte, C:17, s.258-259.

94 Kütüb-i Sitte, C:17, s.259-260.

95 Kütüb-i Sitte, C:17, s.260.

*- Hz. Câbir İbnu Abdillâh (r.a) anlatıyor: “Bir adam: “Ey Allah’ın Rasûlü! Benim mal ve çocuğum var. Babam da malımı kökünden kurutmak, tüketmek ister” dedi. Aleyhissâlatu vesselâm: “Sen de malın da babana aitsiniz” buyurdular.”⁹⁶

*- Ebu Hüreyre (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: “Yaş bir misvak çubuğu için bile olsa, şu minberimin yanında bile bile yalan yere yemin eden hiçbir köle ve cariye yoktur ki ona cehennem vacip olmasın.”⁹⁷

*- Semure İbnu Cündeb (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: “Bir kimsenin bir eşyası kaybolursa veya çalınsa, sonra bunu bir adamın satmakta olduğunu görse, o mala sahibi ehaktır. Onu satın almış olan kimse satandan bedelini geri alır.”⁹⁸

*- Ubade İbnu’s-Sâmit ve İbnu Abbâs (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) şöyle hükmetmiştir: “Zarara sokmak ve zarara karşı zarar vermek yoktur.”⁹⁹

*- Ebu Hüreyre (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: “Bağışını geri alan kimsenin durumu şu köpeğin durumu gibidir: Yalını yer, iyice doyunca kusar. Sonra kusmuşuna tekrar dönüp onu yer.”¹⁰⁰

*- Abdullah ibnu Ca’fer radiyallahu anh anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: “Borç, Allah’ın hoşlanmadığı bir şeye ait olmadığı müddetçe, Allahu Zülcelal hazretleri, borcunu ödeyinceye kadar borçlu ile birlikte dir.”¹⁰¹

96 Kütüb-i Sitte, C:17, s.262-263.

97 Kütüb-i Sitte, C:17, s.269.

98 Kütüb-i Sitte, C:17, s.269-270.

99 Kütüb-i Sitte, C:17, s.273.

100 Kütüb-i Sitte, C:17, s.282-283.

101 Kütüb-i Sitte, C:17, s.287.

Ravi der ki: “Abdullah İbnu Ca’fer, vekil harcına derdi ki: “Git, benim için borç al. Zira ben, Rasûlullah’tan bu hadisi işittikten sonra Allah’ın benimle olmadığı bir gece geçirmekten hoşlanmam.”

*- İbnu Ömer radiyallahu anh anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: “Üzerinde bir dinar veya bir dirhemlik borçla ölen kimse-
nin borcu, onun hayır ve hasenatından ödenir. Orada (mahşer yerinde) ne dinar ne de dirhem vardır.”¹⁰²

* - Büreyde el-Eslemî radiyallahu anh anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: “Kim bir borçluya mühlet verirse, her gün için bir sadaka sevabı kazanır. Kim onun borcunu vadesi geldikten sonra tehir ederse, tehir ettiği müddetçe, her geçen gün (alacağı mal kadar) sadaka yazılır.”¹⁰³

*- Hz. Ebu Hureyre radiyallahu anh anlatıyor: “Rasûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bir hak sahibine: “Sen hakkını (borçludan) imkân nisbetinde günahlara girmeden al” buyurdular.¹⁰⁴

*- İbnu Abbâs radiyallahu anhüma anlatıyor: “Bir adam gelerek Rasûlullah aleyhissalâtu vesselâm’dan bir alacağını veya bir hakkını talep etti. Bunu yaparken nezâkete uymayan bazı yakışıksız söz sarfetti. Rasûlullah’ın ashabı adama dersini vermek istediler. Ama Rasûlullah (s.a.v) müsaade etmeyip: “Bırakın! Zira alacaklı kimse-
nin, hakkını alıncaya kadar borçlu üzerinde söz hakkı vardır” buyurdular.”¹⁰⁵

*- Enes İbnu Mâlik radiyallahu anh anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: “Mirac gecesinde cennetin kapısı üzerinde şu ibarenin yazılı olduğunu gördüm: “Sadaka on misliyle mükafaatlandırır-

102 Kütüb-i Sitte, C:17, s.288.

103 Kütüb-i Sitte, C:17, s.288-289.

104 Kütüb-i Sitte, C:17, s.289.

105 Kütüb-i Sitte, C:17, s.289-290.

lacaktır. Ödünç para onsekiz misliyle mükafaatlandırılacaktır.” Ben: “Ey Cibril! Ödünç verilen şey ne sebeple sadakadan daha üstün oluyor?” diye sordum.” “Çünkü dedi, dilenci (çoğu kere) yanında para olduğu halde sadaka ister. Borç isteyen ise, ihtiyacı sebebiyle talepte bulunur.”¹⁰⁶

*- Abdullah İbnu Amr radiyallahu anhüma anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: “Şüphesiz, borç sahibi (ödemeden) ölünce, borcu Kıyamet günü ondan alınır. Fakat şu üç sebeple borçlanan kimse bu hükmün dışındadır:

1. Adamın gücü Allah yolunda (savaşta) zayıflar, o da Allah düşmanına ve kendi düşmanına karşı kuvvetlenmek için borçlanır.

2. Bir adamın yanında bir müslüman ölür, onu kefenleyip gömecek parası olmaz, bu maksatla borçlanır.

3. Bir adam, bekârlık sebebiyle nefsinden Allah’a karşı korku hisseder. Dinine zarar gelir endişesiyle (borçlanarak) evlenir. Allah Teâla hazretleri, Kıyamet günü, bunların borçlarını kendisi öder.”¹⁰⁷

*- Abdullah İbnu Ömer radiyallahu anhüma anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: “İşçiye ücretini, teri kurumadan önce veriniz.”¹⁰⁸

*- Abdullah İbnu’s-Sıhhîr radiyallahu anh anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: “Müslümanın yitirdiği (herşey) ateş alevidir.”¹⁰⁹

*- Tâvus’un anlattığına göre: “Muaz İbnu Cebel radiyallahu anh, Rasûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer ve Hz. Osman zamanlarında araziyi, (mahsulünü) üçte bir, dörtte bir karşı-

106 Kütüb-i Sitte, C:17, s.291-292.

107 Kütüb-i Sitte, C:17, s.294.

108 Kütüb-i Sitte, C:17, s.296.

109 Kütüb-i Sitte, C:17, s.308.

lığında kiraya vermiştir. Bu kiralama işi, (o zamandan) şu günümüze kadar tatbik edilegelmiştir.”¹¹⁰

*- İbnu Abbâs radiyallahu anhüma anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) Hayber arazisini, hurmalıklarıyla, tarlalarıyla mahsulün yarısı mukabilinde eski ahalisine (yahudilere müzâraa usulüyle) verdi.”¹¹¹

Risale-i Bey ü Şira'nın en mühim bölümünü esnaflar için 27 maddeden oluşan bir kurallar manzumesi oluşturur. Bu bölümde alış verişin sahîh ve dîne uygun olması için gerekli şartlar anlatılmıştır. Burada genel olarak ahîlerde bulunması gereken doğruluk, cömertlik, insanlara nasihat ederek onları doğru yola yöneltmek, dindar olmak, hile yapmamak, yalan söylememek, kusur aramamak gibi birtakım seciyeye temas edilmiştir. Ahîlik prensipleri ile birebir örtüşen bu maddeler aslında fıkıh kitaplarında tafsilatıyla bahsedilen bey ü şira âdabının da bir özeti gibidir.¹¹²

Tüccarlara Öğütler

Hamza Efendi kitabında tüccarlara şu öğütlerde bulunuyor: Özellikle tacirler, ama genelde alışverişiyle ilgisi olan herkes şu hususlara dikkat etmelidir:

1. Ticaret ehli, hırs üzre olmaya.

2. Aldığı nesneyi kötümeye; sattığı nesneyi de övmeye. Esnaf ancak, müşterinin mal ile ilgili bilmediği hususları, müşteriye anlatmakla yükümlüdür. Burada da haddi aşacak kadar konuşmamalı.

110 Kütüb-i Sitte, C.17; s. 299.

111 Kütüb-i Sitte, C:17, s. 299.

112 Tok, Vedat Ali, *Darendeli Hamza Efendinin Alış-Veriş Kitabı*, Somuncu Baba Kültür-Edebiyat ve Araştırma Dergisi, s.22, Yıl:12, Sayı: 58, Ağustos, 2005.

3. Sattığı malını kıymetli göstermek için doğru da olsa yalan da and içmeye. Çünkü Allahü Teâla'nın ism-i şerifiyle alçak olan dünyayı kastetmiş olur bu da bir mümine, âhîret gözeten bir Müslümana layık bir hareket olmaz.

4. Devrin ticaretle ilgili şer'î meselelerini bilmeden kesinlikle pazarlık yapmaya, bir şey alıp satmaya.

5. Esnaf sattığı şeyin ayıbını gizlemeye. Eğer sattığı malın ayıbı varsa bunu müşteriye bildire. Bununla ilgili ilginç bir hikâye:

Esnafın biri müşteriye üç yüz dirheme bir deve satar. Bu esnada yanlarında alışverişe şahit olan bir şahıs vardır. Bu şahıs, müşteri deveyi alıp giderken peşinden çağırır. "Sen bu deveyi yük için mi yoksa binmek için mi aldın?" Müşteri: "Yük için aldım." der. Bunu işiten şahit "Bu deve ancak binit içindir; yük taşıyamaz" der. Bunun üzerine satıcı yüz dirhemini iade eder. Fakat satıcı bu durumdan pek de memnun olmaz ve pazarlığını bozduğu için, şahit olana çıkışır. Şahit de şunları söyler: "Biz Rasûl-i Ekrem'den şöyle işittik: *"Yalanla bir mal elde etmek rızkı çoğaltmaz. Allahü Teâla onun bereketini giderir ve onu helak eder."*

6. Hıyanetten sakına. Yani sattığı nesnelere içine bir şeyler katmaktan sakına. Bunun gibi ölçü ve tartıda eksik etmek de hıyanettir. Şöyle bir nükte anlatılır: Adamın biri satacağı süte su katarmış. Bir gün sel gelip adamın sığırlarını öldürüp götürmüş. Küçük kızı babasına demiş ki: "Ey babacığım senin kattığın sular cem' olup ineklerimizi aldı." der.

7. Çok pahalı satıp da bir kimseyi aldatmaktan sakına. Bu mevzu ile ilgili şöyle hikâye edilir: Yunus adında bir tüccarın birkaç değişik hullesi (Belden aşağı ve belden yukarı olan iki parçadan ibâret olan elbise.) vardı. Bunların kimi dört yüz, kimi iki yüz dirhemlikti. Camiye giderken dükkânını yeğenine bırakır. Bu

arada bir müşteri gelir, iki yüz dirhem değerindeki hulleyi dört yüz dirheme satın alır. Yunus camiden çıktığında müşteriyle karşılaşır. Hullenin kendi sattıklarından olduğunu anlayınca kaçta aldığını sorar. Müşteri: “Dört yüz dirheme aldım” der. Yunus da “Bu iki yüz dirhemden ziyade etmez; geri dön ve sahibine ver.” der. Müşteri, “Bu, bizim vilayetimizde beş yüz dirhem eder.” diyerek malı vermek istemese de Yunus adamı dükkânına getirir ve iki yüz dirhemini iade eder ve yeğenini de azarlar. Ahilikte buna benzer hâdiselere çok rastlanır. Şu olay da buna benzer: Yabancı bir kumaş taciri Osmanlı ülkesine gelerek bir kumaş imalathanesinin mallarını beğenip hepsini almak ister. Mal sahîbi kumaş toplarını denklerken bir top kumaşı ayırır. Yabancı bu hareketin sebebini sorar. Osmanlı esnafı “Onu sana veremem, kusurludur” cevabını verince; yabancı tacirin “Zıyanı yok, önemli değil” demesine rağmen Osmanlı esnafı o kumaş topunu vermemekte direterek: “ Benim malımın kusurlu olduğunu söyledim, biliyorsunuz. Fakat siz onu kendi memleketinizde satarken, alıcılarınızın orada benim bunları size söylemiş olduğumu bilmeyeceklerdir. Böylece de müşterilerinize kusurlu mal satmış olacağım. Neticede Osmanlı'nın gururu şeref ve haysiyeti rencide olacak, bizi de hilekâr sanacaklardır. Onun için bu sakat topu asla size veremem” diyerek kumaşı vermemiştir.

8. Aldatmaksızın ve aldanmaksızın alan veya satan fakir olsa ucuzca verse yahud pahalıca alsın, belki bundan sevap hâsıl olacaktır.

9. Satıcı ile müşteri arasında pazarlığı bitmiş bir nesneyi bey (alış-veriş) mahallinde artırıp almak haram bir davranıştır.

10. Bayi ile müşterinin pazarlığı ve sözleşmesi yaklaşmış iken birinin gelip söz konusu malı müşterinin elinden almaya çalışması da mekruhtur.

11. Alım satımda satıcı satacağı bir nesneyi muhayyer saydığında müşteri malı kabz etmeden vazgeçerse satışın bozulmasına razı ola.

12. Geri verilmesi mümkün olan bir malın bahasını geçirmeye. Çünkü bir malın kıymetinin düşürülmesi ezadır, zulümdür. Bundan sakınmak gerekir.

13. Alacaklı çaresiz ve fakir ise sakına. Çünkü hadis-i şerifte varid olmuştur ki: *“Alacaklısına genişlik verenin her bir gününe bir sadaka sevabı yazılır.”*

14. Alırken ve verirken sahte (kalp) paraya dikkat ede. O züyûf (kalp, sahte) akçe piyasada dönüp durdukça ticarete umumi bir bozulma olacaktır.

15. Çok borç almaktan sakına. İhtiyacı olup da borç etmek lâzım gelirse ödemeğe niyet ede.

Zira hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: *“Bir kimse ödemek niyeti ile borç etse melekler müvekkil olalar. Borcunu ödeyene kadar onu hıfz edip onun için dua edeler.”*

16. Ticaretinde ribadan ve ribaya yaklaşımdan ayrıca paradan para kazanmaktan çekine.

17. Zalimden ve hırsızdan veya ganimet malına hıyaneti olan bir kimseden bir şey almaktan sakına.

18. Bir beldeye dışarıdan gelen bir malı, şehirde serbest satılması için şehir dışında karşılayıp almaya. Bu da bir şekil ihtikârdır.

19. Bir tulum ile bir nesne alıp tulumunu batmandan saymaya. Yani tartılan malın darası hesaplanmalı. Asıl nesneden düşülmeli.

20. Ekmekçiye bir miktar peşin akçe vererek, bu akçeye şu kadar ekmek alacağım, her gün lâzım oldukça ver dese; ekmeğin bahası değişmediği müddetçe bir mahsuru yoktur.

21. Alıcı ile satıcı arasında sözleşme yapmadan, ya da alış verişi esas malın değeri ortaya konmadan bir kimse bir bakkaldan bazı nesnelere alsa da alınan nesnelere hesabını uzun bir zamandan sonra yazsalar bu câiz olmaz. Ancak değeri bilinen ve muayyen olanlarıncı câizdir. Değeri muayyen olmayan nesnelere alındığı vakitteki değerinin beyan edilmesi gerekir.

22. Halkın ve hayvanların yiyeceklerinden bir nesne saklamaya. Bir şeyi alırken, pahalansın da satayım, diye almaya.

23. Bâliğ olmayan çocuğun yaptığı satış câiz değildir.

24. Şehir halkının bir yiyeceğe ihtiyacı varken bunu daha pahalıya satma hırsı yüzünden şehrin uzak yerlerine götürüp oralarda satmak da haram davranışlardandır.

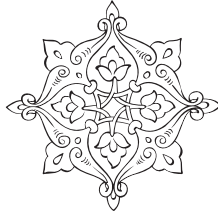
25. Bir kimsenin herhangi birinden bir alacak buğdayı veya arpası olsa; o kimsenin, o nesnelere herhangi birini, bir kimseye veresiye dahî olsa satması câiz değildir. Çünkü satılacak nesnenin elde bulunması (kabz) gerekir.

26. Kılolanan, tartılan ve sayılabilen nesnelere alan bir müşteri aynı işlemlere tekrar yapıya ki, aldığı nesnelere alış verişi ve alış verişi yaptığı nesnelere yemesi ve kullanması helal ola.

27. Bir kişi satın almış olduğu menkul şeylerden, birisine bir şey satacağı olsa, bu satışın sıhhati için ilk satıcısından onu kabz etmiş olması gerekir. Yani satılacak bir nesnenin bizatihi mülkiyet altında olması şarttır.¹¹³

113 Tok, Vedat Ali, *Darendeli Hamza Efendinin Alış-Veriş Kitabı*, Somuncu Baba Dergisi, s.22, Yıl:12, Sayı: 58, Ağustos, 2005.

Hamza Efendi 1694 tarihinde Darende'de vefat etti. Eski hamamın arkasındaki Beşir tarlasına defnedildi, ama eserleri, menkıbeleri dilden dile anlatılarak, Darende semalarında olduğu kadar bütün İslâm coğrafyasında sadâ buldu. Ruhu şâd olsun...¹¹⁴

114 Tektaş, Musa, *Müderis Hamza Efendi'nin Menkıbeleri*, Darende Haber Gazetesi, s.9, Yıl:7 Sayı:84 Mart:2006.

Es-Seyyid

Fethullah Musûlî (?-1800)'nin Eserlerinde Peygamber Sevgisi ve Sünnete Bağlılık

Günümüz insanının okuma alışkanlığı bakımından yoksunluğuna bakınca, ecdadımızın kaleme aldığı binlerce ciltlerden oluşan kitapların kütüphane raflarında ilgilenilmeden, kapakları açılmadan beklemediğini gördükçe, üzülüyoruz. Bugün öğrencilerin hatta öğretmenlerin bile birçoğunun 200 kitap okumadığı hakikati karşısında, 200 kitap kaleme alan, bizzat telif eden bir büyük insandan bahsedeceğiz.

200 kitabın binlerce sayfasına yüz binlerce satırını divitiyle, mürekkebiyle, göz nuruyla nakşeden, milyonlarca harfi hançeresinden kâğıda düşüren böylece eserler meydana getiren büyük âlimlerden biri de Darende'de kabri bulunan Es-Seyyid Fethullah Musûlî'dir. Darende Tarihi adlı eser başta olmak üzere diğer kaynaklardan yararlanarak bu âlim hakkındaki bilgileri sizlerle paylaşacağız.

Es-Seyyid Fethullah Musûlî

Aslen Musul şehrinden olan Fethullah Efendi, Musûlî (Mevsilî) unvanı ile tanındı. Künyesi: "Fethullah el-Musûlî el-Hanefî el-Kâdirî"

sümme en-Nakşibendî bin el-Mevlâ Mahmûd bin es-Seyyid Ahmed bin es-Seyyid Şa'bân."idi. Babasının adı Şeyh Molla Mahmud'du. Ailesi Darende'de Fethullahlar lakabıyla tanındı.

Kadiri tarikatı müntesibi olan Fethullah Musûlî, Bağdad'da Kadirî Şeyhi eş-Şeyh Ali bin eş-Şeyh Abdurrahman el-Musûlî'den tarikat adabı ve tevhide dair, 1717 yılından önce bir icazetname aldı. Sonra da Nakşibendî tarikatına intisap etti.¹¹⁵

Ayrıca, Fethullah Musûlî, İbrahim bin Haydar ve Ahmed bin Haydar adlı hocalarından da dinî ve aklî ilimlerle alakalı ve evahir-i Zilkade 1138/31 Temmuz 1726 tarihli bir icazetname aldı.

Tahsilini de Bağdad ve Musul'da tamamladı. Musul vilayet salnamesinin konu ile ilgili kayıtlarında Fethullah-ı Musûlî'den sitayişle bahsedilmektedir. Hakkında menfi bir görüş ya da uygulamanın yapıldığı kaydedilmemiştir. 1308 tarihli Musul vilayet salnamesinde kaydedildiğine göre, Hüseyin Paşa birinci defa Musul valisi olduğu 1140/1728 senesinde tayin olduğu Musul valiliği esnasında Fethullah Musûlî ile tanışarak dost olduğu, onu Darende'ye gelmeye ikna ettiği yazmaktadır. Ancak Fethullah Musûlî'nin kaydına göre, 3 Rebiü'l-ahir 1137/20 Aralık 1724'te Musul'da tamamlamış olduğu Şihâbü'l-Lâmi'a fi Beyâni's-Salâti ale'l-Habîbi's-Şâfi' adlı eserini Hüseyin Paşa'nın emri ile ve onun için kaleme aldığını belirtir.

Musûlî'nin Darende'ye gelişi ve Hüseyin Paşa'nın Musul valiliği ile ilgili olarak Musul Salnamesi'nde şu bilgiler yer almaktadır:

“Bin yüz kırk (M. 1728) senesinde Musul vilayeti valiliği, Darendeli Hüseyin Paşa'nın uhde-i iktidarlarına tevdi ve tevcih olundu. Kendilerinin mütesadif oldukları zamanda fezâil-i ber-güzide ve

115 Geniş Bilgi İçin Bkz. Akgündüz / Öztürk / Baş, *Darende Tarihi*, s. 800; Hanifi Hoca, *Darende Tarihi*, s.9

te'lifât-ı adîde ve ahlâk ve şemâil-i hamîde ashâbından Fethullah bin Sabbâğ(Musûlî) nâm bir zât-ı âl-i der cânın burada mevcûd olduğuna vâkîf ve muttali olduklarına mebnî ekser evkâtta beraber olduğu misillu bade infisal dahi götürüb Darendede beldesine müftü nasb etmiş ve idaresine kâfi bazı esbâb-ı intiâş göstermiştir. Orada kendisi iyal u evlâd sahibi olduğu gibi kat-ı meratib ve menâzil iderek ricâl-i Devlet-i Aliyye adadından ma'dûd olmuş ve evlâdından nice ehl-i ulûm ve ma'arif zuhur itmiştir. Zikr olunan Hüseyin Paşa, def'a-i saniye olarak Musul vilâyeti valiliğini istihsâl ve ihrâz idüb buraya avdet ve icrâ-yı ahkâm-ı hükümet eylemiştir."

Musul'dan Darendeye

Peygamber Efendimizin soyundan yani sadattan olan Fethullah Musûlî Hicaz'a gitmek istedi. Bu zatın ilim ve fazlına tutkun olan Musul valisi Darendeli Hacı Hüseyin Paşa, onu hac dönüşü esnasında Darendeye uğramaya ikna etti; orada kalmasını sağlamak için de oğlu Yusuf Paşa'ya bir mektup yazdı. Yusuf Paşa da onu Darendede kalmaya razı ederek burada evlendirdi. Fethullah Musûlî'nin evliliğinden Muhammed ve Osman adında iki erkek ve bir kız çocuğu dünyaya geldi. Paşa, Darendede onu müftülüğe tayin ettirdi, onun rahatını sağlayacak diğer imkânları temin etti. Fethullah Musûlî, burada evlâd u iyal sahibi ve devlet ricali arasında da makam ve mevki kazandı, itibar sahibi oldu.

Fethullah Musûlî'nin torunlarından olan Mehmed Emin Bey, Şair Nâfi' Efendi, Ahmet Efendi, Rûfai Şeyhi Lütfi Efendi meşhur ulemandan sayıldı. Diğer torunu Mehmed Namık Efendi, Darendede 47 sene müftülük etti.

Fethullah Musûlî, yıllarca Maraş ve Darendede müftü ve müderislik yaptı. Darendede müftüsü olduğu yıllarda aynı zamanda Hatu-

niye Medresesi müderrisi idi.. Fethullah Musûlî ve oğlu Muhammed Efendi, Darende’de buldukları sürede genellikle Hüseyin Paşa’nın medreselerinde ders verdiler.

Fethullah Musûlî’nin 1794’te tamamladığı bir eseri hakkında o devrin âlimlerinden biri şöyle dedi:

“Ey kardeşim, Metâlib kitabındaki fetvaları (okuyup onlara) rağbet etmen gerekir. Darende Müftüsü Musûlî, sâdattandır. Şer’î ilimlerdeki üslûbu ile ayrı bir mertebe sahibidir. Hatta o zamanında fevkalade şaşılacak farklı bir insan olarak geldi. Onun kitapları, Darende müftülüğü makamına Allah’ın vermiş olduğu bir ilim ve maarif sahibi oldu. Bu kitabın icmalen tamamlanması, ebeveynimin çok istemelerine binaen çok istenilecek bir fetva kitabı olarak birdenbire inşa edildi. Sene 6 Kasım 1871”

Fethullah Musûlî şer’î ilimlerdeki üslûbu ile ayrı bir mertebe sahibi, fevkalâde zeki, çalışkan ve Allah vergisi bir ilim ve maarif sahibi idi. 200’ün üzerinde eser yazmış olması, eserlerine verdiği adlardan anlaşıldığına göre, zekası, çalışkanlığı ile kendine karşı güven duygusu içinde olması, senelerce müftülük ve müderrislik yaparak adeta Darende’nin ilmî ve dinî hayatına mührünü vurdu.

Bir süre için Maraş’a gitti, tekrar Darende’ye döndü. 1800’lü yılların başında ve çok yaşlanmış bir halde vefat etti. Mezar taşı bulunmasına karşılık vefat tarihi okunamadı. Mezar taşından da anlaşılacağı üzere kendisi seyyiddir. Mezarı, Darende’nin eski çarşı kabristanında yakın dostu Hacı Hüseyin Paşa ve torununun oğlu Ahmet Rifat’ın kabrinin bulunduğu “İkiz Türbe”nin doğu tarafındadır.

Yıllarca Darendeliler, şehir mezarlığındaki “İkiz Türbe”deki kabirlerden birinin Fehullah Musûlî’ye ait olduğunu bildirdi. Vefatından 200 yıl sonra yani 2002 yılında, kabir kitabeleri okununca birinin

Hüseyin Paşa'ya, diğerinde Ahmet Ramiz Beye ait olduğu anlaşıldı. Şeyh Hâmid-i Veli Camii imamı H. Hamidettin Ateş Efendi müezzinine, Fethullah Musûlî'nin kabrinin yerini araştırıp, bulmasını söyledi. Müezzin birkaç gün kabristanlıkta kabir taşlarını tek tek okuyup araştırmasını devam ettirdi. Sonunda Fethullahi Musûlî'nin kabrini buldu. Kabir taşını buldu, kitabeyi okuyup kaydetti. Mezar taşında şu ibareler yazılıydı:

*“Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî
El-Merhûm ve'l-Mağfûr
Es-Seyyid Fethu'l-lâh
El-Müftî bi-Derende
Rûhuna el-Fâtîha...”*

İkiyüz Kitap Yazdı

Fethullah Musûlî, Arapça ve Türkçe olarak yaklaşık 200 ciltten fazla eser telif etti, yani 200 kitap yazdı. 35 kadar el yazması eseri Darendede Mehmet Paşa Halk Kütüphanesinde iken Konya Bölge El-yazmaları Kütüphanesine nakledildi. Eserlerinden bazıları da Şeyh Hâmid-i Veli Kütüphanesi'nde mevcut. Ayrıca Kayseri ve Bursa Kütüphaneleri'nde de 11 tane eseri kayıtlı bulunmakta. Hacı Hüseyin Paşa'nın ricası üzerine, ilm-i havasla ilgili Siyadîyet adlı kitabı şerh ettiği söylenmektedir. Mehmet Paşa Halk Kütüphanesi'nde Fethullahi'l-Musûlî'nin oğlu Muhammed Darende'ye ait eserler de bulunmaktaydı.¹¹⁶

Fethullah Musûlî'nin, Mehmet Paşa Halk Kütüphanesi'nde bulunan kendisine ait bir mecmuanın salat u selâm ve kendi künyesini kaydettikten sonra, evâil-i Receb 1159/21.07.1746 tarihine kadar

¹¹⁶ Tektaş, Musa, *Es-Seyyid Fethullah Mevsili*, Darendede Haber Gazetesi, s.9, Yıl: 8, Sayı:93, Aralık, 2006.

kendisinin yazmış olduğu 207 eserinin listesini verir. Kitapların bir kısmının kısaca adını verdikten sonra şöyle der:

“Bismillahirrahmanirrahim.

Hamd Allah’adır. Salât Allah’ın Resülü(s.a.v.)’nedir. Bu Risâle, Seyyid Şaban oğlu Seyyid Ahmed oğlu Mevlâ Mahmud’un oğlu, Allah’ın kulu, Hanefi mezhebine mensub, önce Kadiri, sonra Nakşibendi tarikatına intisab etmiş olan Fethullah Musûlî’nin bütün eserlerini cem’ eden bir eserdir. Bu kayıt 1159 senesi Receb ayının evâili perşembe günü (21. 07. 1746)’ne aittir. Eğer bu eserlerin telif sebeplerini ayrıntılı olarak açıklasaydık bu risale alabildiğine uzardı. Fakat biz kısa kestik”.¹¹⁷

Fethullah Musûlî’nin “Tuhfetu’l-Ahbab fî Şerhi Urcuzeti’l-Âdab”¹¹⁸ Adlı Eserinde Peygamber Sevgisi

Fethullahi Musûlî’nin bu yazma eserinin giriş bölümünden bir kısmını aktarıyoruz:

“Ey Allah’ım, öncelikle bizi dosdoğru yola iletip, inat ve fesad yollarından muhafaza eyle. Kapalı olan kapıları bizlere açıp, muğlâk olan kelâmları da anlama yeteneği ver. Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla kitabımı yazmaya başlıyorum.

Çünkü Peygamber Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde, “Allah katında değerli, kıymetli bir işe başlanıp, Allah’ın adı zikredilmezse, o işin bereketi yoktur.” buyurmuşlardır. Tüm övgü ve senalar, bizlere konuşmayı ve güzel ahlakı öğreten yüce Allah’adır. Salât ve selâm

117 Fethullahi Musuli, *Nûru’l- Mebani*, Mehmet Paşa Kütüphanesi nr. 598’de kayıtlıyken, Konya Bölge Yazmalar Kütüphanesine nakledilmiştir.

118 Fethullahi Musûlî, *Tuhfetu’l-Ahbab fî Şerhi Urcuzeti’l-Âdab*, Mehmet Paşa Kütüphanesi nr. 1239’da kayıtlıyken, Konya Bölge Yazmalar Kütüphanesine nakledilmiştir.

ise, yaratılanların en hayırlısı ve Allah'ın sevgilisi peygamberimiz Muhammed Mustafa üzerine olsun. Allah'a hamd ettikten sonra Peygamber Efendimize salât ve selâm getirmem, yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'in İnşirah Suresi'nin dördüncü ayetinde Mevlâ'mızın; **"Senin zikrini yücelttik"** yani "Ne zaman ben zikredilirse, sen de benimle beraber anılacaksın," buyurmasına binâendir.

Peygamber Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır; *"Muhakkak Allah, birtakım mucizeleri bana vermekle, beni diğer insanlardan has kılmıştır. Bunlardan bir tanesi, ne zaman Allah zikredilirse, ben de O'nunla beraber zikredilirim."* Bu hadis-i şerifte inat, zan ve kuruntudan salim olan akıl sahibi kullar için bir tembih vardır. O da Peygamber Efendimizin, kulları Allah'a ulaştırmakta kutup, eksen oluşudur. Çünkü cömert ve hak olan yüce Mevlâ'ya ulaşmak, ancak Efendimizin yolundan gitmekle mümkündür. Çünkü Peygamber Efendimiz, şan ve şeref sahibi tüm enbiya ve evliyanın sığınağıdır. Yüce Allah, dünya ve ahirette onlarla bizleri faydalandırsın, feyiz ve bereketinden bizleri mahrum etmesin. Peygamber Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde; *"Benim üzerime sâlât getirdiğiniz zaman, ehl-i beytimi de benimle beraber zikredin"* buyurmasına binâen, Efendimizin âl ve ashabına da, aynı şekilde salât ü selâm ediyorum. Yüce Allah'a hamd ü senadan sonra, Efendimiz üzerine selât ü selâm getirdim. Bunun gerekli olduğunu ispat eden aklî delillerden bir tanesi, Allame-i Taftazani'nin dediği gibi, Allah'ın kuluna verdiği en büyük nimetlerden biri de, İslâm dinidir. Ancak bu din-i mübin, İslâm sayesinde, selâm yurdunda ebedi nimetlere kavuşulur. Bunun gerçekleşmesi de ancak yüce Peygamberimiz Muhammed Mustafa (s.a.v)'ya uymakla olur.

İşte yüce dinimiz İslâm'ı bizlere lutfeden Allah'a hamd ettikten sonra, o din-i mübini, İslâm'ı, bizlere ulaştıran, Muhammed Mustafa'ya da salat ü selâm getirmek en önemli vazifelerimizdendir.

Efendimizin âline ve ashabına salât ve selâm getirmek aynı şekilde en önemli vazifelerimizdendir. Bu dini bizlere ulaştıran Efendimiz ile, bizlerin arasında bir köprü, bir vesile olmaları itibarı ile, kişiye lazım olan, sürekli Efendimiz üzerine selatü selâm getirmesidir. Bunun da teşvik edilen birtakım zamanlarda yapılması daha evladır. Bunlardan bazıları da, Cuma günü ve gecesi, sabah ve akşam vakitlerinde, mescide girerken ve çıkarken, Efendimizin kabri şerifini ziyaret esnasında, kâmet anında, yapılacak duanın evvelinde, ortasında ve sonunda, cenaze namazında, ezan işitildiği vakitte, bir şey unutulup da hatırlanmak istendiği zamanda, vaaza başlarken, ilim öğretirken, hadis okurken evvelinde ve âhirinde, kitap te'lif ederken gibi...

Tabi Efendimiz üzerine salâtü selâmın getirilmesinin kerih görüldüğü bazı haller de vardır. Bunlardan da bazıları; cima esnasında, def'i hacet zamanında, şaşırma anında, hayvanı kesme zamanında gibi... Efendimiz üzerine sürekli salât ü selâm getirmenin bir sebebi de nimetin bizlere ulaşmasındaki vasıtaya şükür etmenin mühim olan işlerden olmasıdır.¹¹⁹

Zira geçmiş ve gelecek, hiçbir nimet yoktur ki, Efendimiz Aleyhissalatü Vesselâm, o nimetlerin bizlere ulaşmasında bir sebep, bir vesile olmasın. Efendimizin bizim üzerimize olan nimetleri, Allah'ın nimetlerine tabidir. Allah'ın nimetleri ise, sayılamayacak kadar çoktur. Nasıl ki bu gerçeği yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de bizlere şöyle bildiriyor; **“Allah'ın nimetlerini saymaya kalkarsanız, onları sayamazsınız.”**¹²⁰ Dolayısıyla Efendimizin bizler üzerine hakkı sabit olmuştur. O'nun bu iyiliklerine karşı da şükretmemiz bizler üzerine vacip olmuştur.

119 Fethullahi Musûli, *Tuhfetu'l-Ahbab fi Şerhi Urcuzeti'l-Âdab*, Mehmet Paşa Kütüphanesi nr.

1239'da kayıtlıyken, Konya Bölge Yazmalar Kütüphanesine nakledilmiştir.

120 İbrahim, 34.

Efendimiz Aleyhissalatü vesselâm üzerine salât ü selâm getirmek çok büyük ve faidesi çok fazla olan bir ameldir. Bunlardan bir tanesi, küçük ve büyük günahları irtikâp etmiş hakir bir kulun Efendimiz üzerine salâtü selâm getirmesine mukabil yüce ve her şeye galip olan Allah'ın da o kul üzerine salât getirmesidir. Bu da, seçilmiş olan Nebi'nin, Allah katında değerinin ne kadar büyük olduğunu gösteriyor. Kişinin hatalarının affedilmesi, Allah'ın o kula işlerinde yardımcı olması, kişinin zahir ve batınının nurlanması, dünya zindanından kurtulup, cennete girmesi de bunlardan birkaç tanesidir.

Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde; *“Kim kabrimin başında benim üzerime selâm ederse, muhakkak Allahu Teâla ruhumu bana iade eder. Ben de ona selâm ederim.”* Başka bir hadisi şerifde de, Efendimizin *“Üzerine kim bir salât getirirse, Allah ve Melekleri de o kişi üzerine on salât ederler.”* buyuruluyor. Bu hadisi şeriften de Peygamber Efendimizin, yüce Allah katında ne kadar değerli ve kıymetli olduğu anlaşılıyor. Muhakkak İbrahim Aleyhisselâm'a dostluk makamı verilmiştir. Efendimize ise, hem dostluk ve hem de her makamdan üstün olan, muhabbet makamı verilmiştir. Bunun içindir ki, Efendimiz İbrahim (a.s)'e, büyük şefaatten sorulduğunda, *“Muhakkak ki ben, gerilerin gerisinde bir dostum”* demiştir. Aynı sual Efendimize yöneltildiğinde ise, *“Ben onun içinim, onun için varım”* buyurmuşlardır. Hülâsa Peygamber Efendimiz tüm Peygamberlerin üstünüdür. Şüphesiz hangi peygambere bir mucize, bir üstünlük verilmişse, muhakkak onun benzeri ve daha üstünü Peygamberimize verilmiştir. Ayrıca, Efendimize verilen mucizelerin hiçbiri, başka peygamberlere verilmemiştir. Özellikle Kur'an-ı Kerim, çünkü o bitmez, tükenmez ve insanoğlunu hayretlere düşüren, mucizeleriyle, ayetleriyle sonsuz bir okyanustur. Ümmet olarak da Efendimizin ümmeti, diğer ümmetlerin en temiz, en çoğu, en hayırlısı ve en zahir olanıdır. Bu gerçek de Kur'an-ı Kerim'de; **“Siz insanlar için çıkarılmış ümmetlerin en hayırlısı oldunuz”**¹²¹ şekliyle dile getirilmiştir.

121 Âl-i İmrân, 110.

Ümmetin, diğer ümmetlere nispeten hayırlı olması, o ümmetin peygamberinin de, diğer peygamberlerden hayırlı oluşuna, getirdiği dinin de diğer peygamberlerin dinlerinden üstün oluşuna delalet eder. Dinlerin kâmil oluşu da, nebilerin kemalini gerektirir. Bunda da, şek, şüphe yoktur.¹²²

Hz. Muhammed (s.a.v), yalnız peygamberlerin üstünü değil, yaratılan tüm mahlûkat arasında seçilmiş, en üstün kişidir. Bu gerçeği de farklı farklı hadis-i şeriflerinde; “*Ben Âdemoğullarının Efendisiyim. Ben kıyamet gününde insanoğlunun Efendisiyim. Ben âlemlerin Efendisiyim*” diye bizlere bildiriyor. Bizler Peygamber Efendimizin tüm peygamberlerden üstün olduğuna inanıyoruz. Şayet; “Bizler hiçbir peygamber arasında fark yapmıyoruz” ayet-i kerimesi ile sual edilecek olursa; biz de cevap olarak deriz ki, aralarında fark yapmayışımız, onların nübüvvetlerine iman ve kendilerine verilen kitaplara iman konusundadır. Peygamber Efendimiz birtakım hadisi şeriflerinde, “*Peygamberler arasında fark yapmayınız*” şekliyle bizlere emirde bulunması, Efendimizin, alçak gönüllülüğü üzerine hamledilir. Çünkü Efendimiz efdaliyetini sarahaten söylemiştir. Efendimiz, “*Kimseye, ben Metta oğlu Yunus’tan daha hayırlıyım demek münasip olmaz*” buyurmuşlardır. Efendimiz’in, Yunus(a.s)’ı tahsis etmesinin hikmeti, surî olan mahallerinin (Efendimizin kabe kavseyne yükselişi, Yunus(a.s)’un da, okyanusun derinliklerine inışı) ihtilafından dolayı, her iki peygamberin Allah’a olan yakınlıklarında tefavüt tevehhümünü def etmek içindir. Bu hadisi şeriften anlaşıldığına göre Peygamberimizin başka bir peygambere faziletini, bir mekân ile kayıtlanmadığı müddetçe bu caizdir. Mekân tafidiliyeti olursa, bu caiz değildir. Efendimizin dedesi Abdulmuttalib’e, niçin bu torununun ismini Muhammed, yani, “ziyadesiyle övülen” koydun denildiğinde, hâlbuki babalarından hiçbirisinin ismi olmadığı halde, cevap olarak o da “Yeryüzü ve gökyüzü ehlinin onu övmesini, ümit ettiğim için”

122 Fethullahi Musûli, *Tuhfetu'l-Ahbab fi Şerhi Urcuzeti'l-Âdab*, Mehmet Paşa Kütüphanesi nr. 1239'da kayıtlıyken, Konya Bölge Yazmalar Kütüphanesine nakledilmiştir.

buyurmuşlardır. Efendimizin annesi Âmine Hatun da, Efendimize hamile iken kendisine, bu ümmetin Efendisine hamile olduğunu söyleyen birisini iştirmiştir. Hâlbuki Yüce Allah, ezelde isimlerin en güzeli olan “Muhammed” ile Efendimizi tesmiye etmiştir.

Efendimiz bir hadislerinde de, ashabının yüceliğini belirtmek için, “*Benim ashabım yıldızlar gibidirler, hangisine uyarmanız hidayete, doğru yola ulaştırmanız*”¹²³ buyurmuşlardır. Abdullah İbni Mes’ud anlatıyor: “*Bir seferinde Peygamberimiz düz bir çizgi çizdi. Sonra “Bu yol Allah’ın yoludur”* buyurdu. Sonra bu çizginin sağ ve sol taraflarına birçok çizgiler çizdi ve “*Bu yolların her birisi üzerinde şeytanlar vardır. İnsanları bu yollara çağırırlar*” buyurdu. Daha sonra da “**Muhakkak, bu yol benim dosdoğru yolumdur. Ona tabi olun**”¹²⁴ ayeti celilesini okudu. Şeytan Allah’ın cemaatinden, grubundan değildir. Ağâh olunuz, kurtuluşa erecek, iflah olacak grup, cemaat yalnızca Allah’ın grup ve cemaatidir. Her kim de Allah’ın yolunun dışındaki yollardan herhangi birisine sülûk ederse, işte onlar şeytanın cemaatidir. Bu ayet ve hadisten anlıyoruz ki, kurtuluş ancak yüce Allah’ın emir ve yasaklarına boyun eğip, Rasûlüne tabi olmaktır.”¹²⁵

Fetullah Musûli’nin Peygamber Efendimiz (s.a.v)’in Sünnetine Bağlılığı

Kitabımız Kur’an-ı Kerimde geçen ayet-i kerime “**Allah’tan hakkıyla âlimler korkar.**”¹²⁶ ve Peygamber Efendimiz (s.a.v)’i

123 İbnu Kesir, VII, 189

124 Er’âm, 153.

125 Fethullahi Musûli, *Tuhfetu’l-Ahbab fi Şerhi Urcuzeti’l-Âdab*, Mehmet Paşa Kütüphanesi nr. 1239’da kayıtlıyken, Konya Bölge Yazmalar Kütüphanesine nakledilmiştir. Metnin Arapçasından günümüz diline aktarılmasında yardımcı olan, Osman Ormağ’a teşekkür ederim.

126 Fatır,28.

sevmeyi kendisine şiar edinmiş bir ulemâdır. Bu noktada kendi hayat tarzını sünnet-i seniyyeye mümkün olduğunca uygun olarak düzenlemiş ve elinden geldiğince o modelde uyarak yaşamıştır. Bunu en açık biçimde yazmış olduğu eserlerde görebilirsiniz. Özellikle “Fevâidi'l-İsamiye”¹²⁷ isimli eserinde daha birinci sahifesinde besmele- nin önemini ve her işe Allah (c.c)’in adıyla başlamanın gereğini şu hadisi şerifte anlatmıştır. “Önemli herhangi bir iş Besmele ile başlanmazsa neticelenemez bereketsizdir.”¹²⁸

Burada Peygamber Efendimiz(s.a.v)’in Bizans Kralı Herakliyu- se gönderdiği mektuba besmele ile başladığının hassasiyetini izah etmiştir.

Bunun dışında isimler mevzuunda **“En güzel isimler Allah (c.c)’ndir. O isimlerle dua ediniz.”**¹²⁹ ayetini aynı eserin 3. sa- hifesinde açıklamaktadır.

Bu konunun tafsilatında Allah (c.c)’in isimlerinin Süryani veya İbranice olmayıp Arapça olduğunu söyleyerek lafza-i celâli daha sonra uzun uzun harf olarak tahlil edilmiştir.

Tabiidir ki bu anlayışın bir tarafı Allah (c.c)’ı anmak, onu zikret- mek hatta unutmamaktır. Bunu en iyi anlayan da şüphesiz Rasûlul- lah Efendimizdir. İşte Fethullah-i Musûli de bu önemli nükteleri ken- dine düstur edinerek hayatının hemen hemen bütün kesitlerini sün- nete uygun olarak düzenlemiştir. İşte bu anlama, bu kavrama ona sınırları olmayan bir Peygamber sevgisini kazandırmıştır. Fethullah-i Musûli sadece Peygamber Efendimiz (s.a.v)’i sevmek ve sünnet-i seniyyeye ittiba etmekle kalmamış, devamında ehl-i beytin tama-

127 Fethullahi Musûli, *Fevaidi'l-İsamiyye*, Mehmet Paşa Kütüphanesi nr. 1281’de kayıtlıyken, Konya Bölge Yazmalar Kütüphanesine nakledilmiştir. Metin üzerinde çalışmasından dolayı Necmettin Sarıoğlu’na teşekkür ederim.

128 Feyzu'l-Kadir, V, 13.

129 A'raf, 180

mına ashab-ı nebiyi, tabiiden olan ilim ve içtihat erbabını sevmiş ve itibar etmiştir. Bu duruşu ve ilim mütealaları yukarda saydığımız muhabbet ve itibar sıfatlarını açık açık sergilemiştir. İşte bu itibarları onu yoğun bir biçimde Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in hayatını incelemeye, irdelemeye ve bu meyanda hamde yönelmiştir. Hatta hamdetme mevzuunda şu hadis-i şerifi epeyce incelemiş ve bunun peşinden şükür konusuna parmak basmıştır: “*Durumunuzu düzeltmesi ne büyük nimettir. Rabbimize hamd olsun.*”

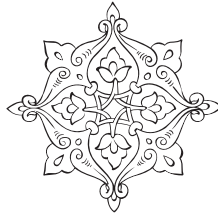
Yine şükür hakkında Ebû Hüreyre (r.a)'den rivayet olunan şu hadis-i şerifi tahlilleri çok önemlidir: “*İnsana teşekkür etmeyen Allah (c.c)'a şükretmez*”¹³⁰

Fethullah-i Musûli bu hadis-i şerifteki ince mana ve anlayışları derin bir biçimde algılayarak, insanların küfran-ı nimet içinde olmamalarının hatta insanlardan gördükleri iyiliğe şükretmemelerinin doğrudan olmasa da Cenab-ı Hakk'a karşı kul vesilesiyle işlemiş bir suç olarak kabul eder. Daima güler yüzlü ve güzel sözlü olmayı tavsiye eder ki; bu doğrudan doğruya Peygamber Efendimiz(s.a.v)'in ahlâkındandır. Hamd hakkında ise Kur'an'ın “Elhamdülillah” ile başladığını, cennet ehlinin sözünde hamd olduğunu belirterek, Allah (c.c)'a hamd edenlerin derecelerinin yüksekliğinden bahseder. Ayrıca bu metodları kısa yollardan öğrenmenin lüzumlu olduğunu söyler ve Peygamberimizi de Câmîü'l-Kelâm olarak tavsif eder. Yani kısa ve öz cümlelerde çok manalar ifade ettiğini ifade eder.

Bu arada peygamberin insanlığa birer müjdeci, korkutucu veya tebliğciden öte bir nimet olarak gönderildiğini, tabiatıyla son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v)'in âlemlere rahmet olarak geldiğini bir çok ayet-i kerime ve hadis-i nebeviye ile izah eder. Kendisine ait düşüncelerinde ise onu diğer peygamberlerden ayıran sıfatlarını yine “Fevâid'il-İsamiye” adlı eserinde açık açık anlatır. Buna delil

130 Tirmizî , Birr, 35, (1955).

getirdiği örneklerden birisinde Hz. Musa (a.s.)'nın Cenab-ı Hakk'a olan şu ifadelerine yer verir; “Yâ Rabbi! Bana yedi nimet vererek ödüllendirdin ve sonra şükretmemi emrettin. Benim şükürüm yalnız sanadır. Cevaben Allah (c.c) buyurdu ki: “Yâ Musa! Sen öyle bir ilim öğrendin ki o ilmin üzerinde bir ilim yoktur. Hâlbuki kuluma ilim olarak nimetlerin hepsinin benim tarafımdan verildiğini bilmesi yeter.” Yani en büyük ilim; nimetlerin Allah (c.c)'tan geldiğini bilmektir. İşte buradaki farkı Fethullah-i Musûli evvelce zikredilen hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz(s.a.v)'in kuluna teşekkür etmeyi önemseydiğini ortaya koyarak, kula olan teşekkürün şükür olarak Allah (c.c)'a yansıdığını iddia ederek Peygamber Efendimiz(s.a.v)'in farklılığını ortaya koyar. İşte onun Peygamber Efendimiz(s.a.v)'e bakışı bunun gibi daha nice noktalardan açığa çıkar. Hatta ilme talip olmasının en büyük sebeplerinin, Peygamber Efendimizin ilim tavsiye eden hadis-i şeriflerinin olduğunu söyler. Hal böyle olunca da ilmî çalışmalarının belki tamamında sahih hadis-i şeriflerden alınan İslâmî hayatın sünnete uygun kesitlerinden sunar. Yani her “Müslümanım” diyenin sünnet-i seniyyeye elden geldiğince tabi olmasını ve o yaşantıyı tercih etmesinin söyler. Böylece Fethullah-i Musûli hem ilmi eserlerinde hem hayatında Peygamber Efendimiz (s.a.v)'e olan itibarın ve tebaiyetin önemini, hatta ondan sonra gelen sahabi ve ehl-i beyte itibar ve muhabbetin zorunlu ve zaruri olduğunu kabul ve tavsiye eder. Onun bu ifadeleri Peygamberimiz(s.a.v)'e olan muhabbetini ve anlayışını ortaya koyar.

Ömer Rızâî Daredevî (1757-1824)'nin Medine-i Münevere Muhabbeti

Veliler ve âlimler diyarı Darende'de 1757 yılında ay yüzlü bir çocuk dünyaya geldi. Doğruluktan ayrılmasın ve daima Allah'ın rızası için çalışsın diye adı "Ömer Rızâî" konuldu. Küçük yaştan itibaren atik ve kabiliyetli bu çocuk Darendeli âlimlerinden ilim tahsil etti. Arapça ve Farsçayı çok iyi bir şekilde öğrendi. 25 yaşına gelince başka diyarları görmek ve ilim tahsilini daha da geliştirmek için yola revan oldu. Gurbet illerinde bir müddet dolaştıktan sonra Hâdim'e vardı. Artık Ömer Rızâî Daredevî diye biliniyor, tanınıyordu. Tarikat-ı Nakşibendiyye yoluna intisap edip, Müftü Yeğen Efendi'den ilim tahsiline devam etti. İçindeki ilahî aşk büyüdükçe büyüdü. Bursa'da bulunan Münzevî Abdullah Efendi dergâhında halvete girip seyrü sülûkunu tamamladı.¹³¹

Kutsal beldelerin sevgisi gönlünde bir çiğ gibi büyüyordu. Mekke ve Medine'yi ziyaret etmeye niyetlendi. Yaya olarak bu mübarek beldelere gidip, bu yolda bir karınca misali yürüyecekti. Ta ki Âlem-

131 Yücer, Hür Mahmud, *Menakıb-ı Ömer Rızai Daredevi ve Eyüpte Vezir Tekkesi*, Tasavvuf Dergisi s. 241, vd Yıl:4 Sayı: 11, Temmuz-Aralık, 2003.

lerin Efendisine ve Müslümanların kiblesine kavuşacaktı. Gönünde bu arzular varken, Rusya ile savaş çıktı. Âlimler ve dervişler de dâhil olmak üzere Ruslarla sefere çeşitli bölükler gönderilmeye başlandı. Şeyhi Münzevi Abdullah Efendi bir grup dervişanın başına Ömer Rızâî Daredevî'yi görevlendirdi. Gerekli teçhizatı aldıktan sonra Orduyu Hümayuna katılıp savaşa iştirak etti. Savaş sonrasında tekrar Bursa'ya dönüp şeyhini ziyarete geldi. O zaman üstadı ; “Ömer Yavrum! Bedeniniz kuvvetliyken, elinizde imkân varken şimdi Beytullahı ziyaret etmeniz lazımdır” buyurdu. Kendi elleriyle talebesinin başına bir yeşil hacı kavuğu koyup, hac elbiselerini giydirdikten sonra, koltuğuna bir koyun postu, eline bir ibrik ve biraz harçlık verdikten sonra, “Var yavrum Allah yardımcın olsun” diye dua edip, mukaddes beldelelere uğurladı. Yaya olarak çeşitli köy ve kasabalara uğrayarak yola devam etti. Rastladığı yerlerde ziyaret yerlerine uğruyor, dualar ediyordu. Bazen de camilerde kalıyor, sonra yola revan oluyordu. Böylece İzmir yakınlarında Güzelhisar'a geldi. Yolucağı esnasında Güzelhisar yakınlarında iki derebeyinin birbiriyle olan muharebesi esnasında casus zannedilerek eline kelepçe vurularak zindana atıldı. O suçsuz olduğunu bildiği için Allah'a teslim oldu. Zindanda namaz kılıp, O'na dua etti. Derebeyi rüyasında aksakallı bir zat tarafından Ömer Rızâî'nin suçsuz olduğu, serbest bırakılması hususunda uyarıldı. O da çeşitli hediyeler vererek özür dileyip, serbest bıraktırdı. Kırk gün kadar çilede kaldıktan sonra, Hasan Kaptan adıyla bilenen birinin yardımıyla, gemi yoluyla Mısır'a gitti. Ezher Medresesinde âlimlerle sohbetlerde bulundu, ilmi meclislere katıldı. Hac zamanı yaklaşınca Mısır hacılarıyla gemi yoluyla Cidde'ye oradan da Medine-i Münevvere'ye ulaştı.

İzzet Paşa ve Himmet

Sevgili Peygamber Efendimizi ziyaret ettikten sonra, Mekke-i Mükerreme'ye gitti. Hac farızasını yerine getirdi. İki yıl kadar orada

kalmasının ardından, Mısır'a döndü. Orada tasavvufi sohbetlerde bulundu. Bu sırada Mısır Valisi olan İzzet Paşa, Ömer Rızâî Daredevî hazretlerini görerek ona intisap etti. Bir gün İzzet Paşa gönlünde Sadrazam olma arzusuyla yine sohbet meclisinde bulunuyordu. Ömer Rızâî Efendi, ona isteğini sordu. O da sadrazam olmam için dua buyurun, dedi. Ömer Efendi ise; "Biz dua edelim, hakkında hayırlısı olsun, Allah'ın muradı ne ise öyle olur" buyurdu. Sonra bir müddet murakabeye daldı. Bir müddet sonra mânen İzzet Paşaya bir kır atın üzerinde gördü. Kafasını kaldırıp; "Var bundan geri Allah'ın kullarının işlerini güzelce gör" diyerek sadrazam olacağını müjdesini verdi. O gün İstanbul'dan çıkan ulaklar bir zaman sonra Mısır'a gelip, sadrazamlık görevine atandığının fermanını paşaya tebliğ ettiler. İzzet Paşa, Ömer Rızâî Daredevî'yi ziyaret ederek, İstanbul'a davet etti, geldiği takdirde orada bir tekke inşa edeceği sözünü verdi. Ömer Efendi'de "Geliriz inşaallah" dedi.¹³²

Darendede'yi Ziyaret

Aradan bir müddet geçmişti ki, önce Kudüs-ü şerif, sonra Şam-ı şerifi ziyaret edip oradan da memleketi olan Darendede-i şerife geldi. Darendede'ye üç saatlik bir mesafede Balaban Abdurrahman Erzincanî dergâhına misafir oldu. Darendede halkı onun gelişini duyunca, Medişeyh Abdurrahman Gazi dergâhında, yol üzerinde onu karşıladılar beraberce Darendede'ye gelindi. Önce Şeyh Hâmid-i Veli hazretlerini ziyaret eden Ömer Rızâî Daredevî, burada kırk gün çile hayatı geçirdi. Sonra kardeşi Hacı Ebubekir Efendinin evinde misafir oldu, hemşehrilerle sohbetler etti.

Bir zaman kendi doğduğu belde olan Darendede'de kaldı. Sonra tekrar İstanbul'a gitti. Eyüp civarında Yazılı Medrese'ye yerleşti.

132 Tektaş, Musa, *Ömer Rızai Daredevi ve Menkıbeleri*, Darendede Haber Gazetesi, s.9, Yıl: 8, Sayı.90, Eylül, 2006.

Ömer Rızâî'nin gelişi İzzet Paşa'ya haber verildi. İzzet Paşa müderislerden Abdulhalim Efendi'ye, " Biz Mısır'da iken mübarek bir şeyhin misafiri olduk. Hicaz ve Rum diyarlarında böyle mürid-i kâmile rastlamadım. Ona intisap edip, duasını aldım. Oradan ayrılınca İstanbul'a davet etmiştim. Buraya gelmişler Eyüp civarında imiş, hazreti ziyaret edip hatırını sual edersiniz" buyurdu. Abdulhalim Efendi ertesi gün şeyh hazretlerinin ziyaretine vardı. Nurlu yüzünü görüp ilim ve manevî zevk dolu sohbetlerine katıldı. Akşama kadar huzurunda bulundu. Akşam üzeri Paşa hazretlerine gelip durumu arz etti. İzzet Paşa'da bir tekke yaptırılması hususunda Abdulhalim Efendi'ye talimat verdi. Halim Efendi, Ömer Efendiye durumu arzedince, o; "Şeyhim Abdullah Efendi, Bursa'da yaşamaktadır, onu ziyaret etmek istiyorum, ondan alacağım müsadeye göre size cevap verebilirim" dedi. Bursa'ya gideceğini öğrenen İzzet Paşa Abdullah Efendi dergâhına hediye olarak bir çalar saat ve dervişlere dağılmak üzere 500 kuruş yardımında bulundu.

Tekkenin Yapılışı ve Kabul Olan Duâ

Ömer Rızâî, Bursa'ya üstadını ziyarete giderken emanetleri götürdü, huzurda İzzet Paşa'nın vaadlerini anlatarak, hicaza gitmekle İstanbul'da kalma arasında şeyhinin görüşünü almak istedi. Hazret; "Paşa'nın hayrına mani olmayalım, hayra önderlik yapmak, o hayrı bizzat yapmak kadar sevaptır. Bu güzel işi yaparsın, sonra da Hicaz'a gidersin" buyurdu. Sekiz gün Bursa'da kaldıktan sonra, İstanbul'a döndü. Abdulhalim Efendiyle görüşüp, İstanbul'da kalacağını bildirip, tekkenin yapılmasını istedi. Kısa zamanda bir bahçe alındı ve Abdulhalim Efendi'nin üstün gayretleriyle inşaata başlandı. Bu arada Ömer Rızâî Efendi Abdulhalim Efendi'yi tasavvufi yönden iyice yetiştiriyordu. Tekke binası tamamlanmaya yakın çok memnun olan Daredevî, "Halim Efendi Cenab-ı Allah'ın inayetiyle hizmetimizde bulundunuz, inşallah Allah katında bu yaptıklarınız zayi ol-

maz, mükâfatını alırsınız” diye dua etti. Bir isteğinin olup olmadığını sordu. O da; ““Efendim bir muradım vardır. 1778 senesinde hacc-ı şerifte iken Medîne-i Münevvere’de Mescid-i Nebevi’ye bakan medreseler gördüm. O zamandan beri oraya gitmek Mevlâ’ya niyâtımdır.” dedi. Darendevî Hazretleri de; Oradaki Ağa Medresesinin Müderrisi Hadimizâde Müderris Mehmed Said Efendi’nin yaşı hayli ilerlemiş durumda, ahirete geçerse, nasip sizindir” dedi. Birkaç ay sürmeden Harem şeyhi tarafından İstanbul’a gönderilen mektupta Mehmed Said Efendi’nin vefat ettiği bildirildi. İzzet Paşa bunu Halim Efendiye haber verince, o da Darendevî hazretlerine gelip, “Sultanım kelâmınız çıktı” dedi. Ömer Rızâî, İzzet Paşa’ya mektup yazarak Halim Efendi’yi Ağa Medresesi Müderrisliğine teklif etti. Teklif onaylanınca da, “Kendin gibi temiz huylu birini bul, bizim hizmetimize baksın; sen Medine’ye gidip, görevinle meşgul ol” buyurdu. Uygun bir kimseyi hizmetleri için bulan Halim Efendi önce şeyhin sonra da İzzet Paşa’nın rızasını aldı. İzzet Paşa şeyhin hizmetlerine yeni göreve başlayacak olan zata şu tembihatta bulundu; “Göreyim sizi, güzelce hizmetinde bulunup, rızasını alınız. Duaları bereketiyle iki dünyada aziz olursunuz. Ben böyle keşfi açık bir mürşid-i kâmil görmedim, hizmetinde kusur etmeyesiniz” dedi.

Tekke tamamlanınca birgün tebdil-i kıyafetle İzzet Paşa huzura gelip, iki saat kadar Şeyh Ömer Rızâî Darendevî Hazretleriyle sohbetinde bulundu. Rusya Çariçesi II. Katerina’nın dayanılmaz taarruzlarını anlatarak, onlara karşı dua istedi.¹³³

Katerina’nın Sirtına Vurulan Yumruk

O esnada bir gece rüyasında mâna âleminde Ömer Rızâî Darendevî, bir ağacın altında Hazreti Peygamber Efendimiz (s.a.v)ile ashab-ı kiramı toplu bir halde gördü. Onların karşısına Katerina’nın

133 Menakıb-ı Ömer Rızai Darendevi, Millet Kütüphanesi Yazma Nüshası, Şeriye, Nr: 1096

getirilmesini emredildiğini duyup, orada Hazret-i Peygamber Efendimizin şöyle buyurduğunu işitti: “Vur Ya Ebûbekir, şu kâfire vur ki, ehl-i İslâmı sıkıştırmasın. Onun sırtına bir yumruk vur” buyurdu. Dört Halife ve Ömer Rızâî'nin de birer yumruk vurmasını Peygamberimiz emretti. Dört halifeden sonra bir yumruk da Ömer Rızâî vurdu. Sabah olduğunda bu rahmani rüyayı İzzet Paşa'ya bildirdi, o da bu günün tarihini bir kenara yazdı. Bahar gelince Katerina'nın o tarihte öldüğü haberi geldi. İzzet Paşa buna çok memnun olarak, tekkeye yeni ilaveler yaptırdı. Vakıf gelirlerinden hususi tahsisatlar da bulundu.

İzzet Paşa birgün yine tebdil-i kıyafetle, Eğrikapıdaki Savaklar Tekkesine gidip, Şeyh hazretlerini de oraya çağırttı. Bu sohbet esnasında, Kaptanı- Derya Küçük Hüseyin Paşa'nın çok israflar yaptığını, bir şekilde ölüp gitmesi için Şeyh Hazretlerinden dua istedi. O da celâllenerek; “Bu fakir cellâd olmak için cihana gelmedi. Bizlerden o şekilde bir iş meydana gelmez ve gelmesine dahi ihtimal yoktur. Zîrâ Hüseyin Paşa pek çok fakir, fukara, çâresiz ve kimsesiz insanları himaye etmektedir. Onların geçimlerine Cenâb-ı Hakk onu vesîle kılmaktadır. Şâyet bir tekke binâ eyledim diye başımıza kakarsanız bana tekke lâzım değildir.” diyerek üzüntülü bir halde dergâhı terk etti. O gün Hicaz'a gitmeye niyet etti. Ancak o gece rüyâsında Peygamber Efendimizi gördü. Peygamber Efendimiz dergâha gelerek; “Şeyh Ömer bu dergâh Allâhü Teâla'nın ve benim rızâm ile binâ edilmiştir. 1240 yılına kadar burada otur, sonra gelersin.” buyurdu. Bu emir üzerine Ömer Rızâî hazretleri 1824 (H.1240) yılına kadar dergâhta ikâmet etti. Bu müddet zarfında nice fukara, dervişân, mürşidler, mücâhidler, devlet adamları gelerek sohbetine erdiler. Nasihatlerinden istifâde ettiler. Duâları ile bereketlendiler.

Dergâhına gelen kimsesizleri himaye eder, yardımcı olurdu. Seyyahlar, âlimler ve hakk âşıklarına ayrı ayrı ikramlarda bulundu. Devlet büyükleri ona özel bir önem verdiler. 30 yıl bu tekkede otur-

masına rağmen devlet kapısına gidip, bir talepte bulunmadı. Devlet büyüklerini davetlerine konaklarına ekseriyetle katılmamayı tercih etti. Davet yemeklerinden pek yemez, kendisine verilen hediyeleri dervişlere dağıtırdı. “Şöhret afettir” deyip, Hakk ile halvette olmayı tercih eder, daima sünnet-i seniyye üzeri yaşardı. Zaman zaman halkın yoğun olarak toplandığı meclislere gider, zahirde halk ile, mânâda Hakk ile beraber olurdu.

Ömer Rızâî Darendevi tasavvufi sohbetlerini bir yandan devam ettirirken, bir yandan da Mora İsyanının gerçekleştiği günlerde, dervişlerin askeri eğitimle yetişmesi ve ihtiyaç halinde orduya yardımcı olmaları bakımından talim yaptırıyordu. Davutpaşa ve Rami Çiftliği yakınlarında tüfeklerle gönül bağlılarına askeri eğitim vermeyi ihmal etmiyordu.

Fukara ile sofraya oturur, yemeğini hep misafirlerle yerdi. Tekkede merdiven başında bir sandalyesi vardı, çoğu zaman oraya oturur, dostlarla sohbetler ederdi. Hâfız İsmail Paşa arada bir gelir hazretin sohbetine iştirak ederdi.

Hâfız İsmail Paşa Bostancıbaşı iken çoğu zaman tebdîl-i kıyafet ederek Şeyh Ömer Efendi’yi ziyarete gelir, hizmetinde bulunurdu. Hatta Dergâha bir vakf-ı şerif tanzim edip, senede iki defa ziyaret edilmesi kaydıyla bir lihye-i saadet koymuştu. III. Selim Nizâm-ı Cedîd ordusunu kendi idaresinde Trakya’ya göndereceği vakit, bu fikir kendisine hoş gelmemiş, olayı “Devlet-i aliyeye müteallik bir mesel-i müsâlehaya taraf-ı Şahaneden memur oldum, hassaten bu emrin husûlüne hüsn-i teveccühünüz ve duâ-yi hayriyenize muhtacım” diyerek görevin mahiyeti hakkında bilgi vermeden duâ talep etmişti. Fakat o gece Şeyh Ömer Rızâî Efendi bir rüya gördü. Rüyasında Eyüp Sultan Türbesine gidiyor. Türbede oturan iki zât “gel yâ Ömer! Kimleriz bilir misin? diyor. Ben Fatih Sultan Mehmed’im, bu da oğlum Bâyezîd’dir. Sultan Selim oğlum Tuna canibine asker

göndermek murad eylemiş, vakti değildir, terk eylesin, fesada müeddî olur, haber ver” diye emir aldı, uyanınca olayı İsmail Paşa’ya yazdı.

Bu arada Kayseri Nâibi Kadı Abdurrahman Paşa korkulu bir rüya gördü. Rüyasında kendini öldürmeye kastedenler olduğunu müşahede etti. Kaçıp bir tekke’ye sığındı. Bu tekkenin ismini sorar, “Eyüp’te İzzet Paşa Tekkesi” denildi. Bu rüyayı gördüğünden bir müddet sonra Abdurrahman Paşa İstanbul’a geldi. İzzet Paşa Tekkesini bulup Ömer Rızâî Efendi’yi ziyaret etti. Sohbetlerine katıldı, vezirlik rütbesiyle bu göreve atıldı. Vezir olduktan bir müddet sonra, Kabakçı isyanında Ramiz Paşa ile beraber saraydan kaçarak Çatalca’da Tatar Sultan’ın yanına sığındı. Bu sırada gördüğü rüya hatırına geldi. Bir çoban kıyafeti giyip tekkeye geldi, bir hücreye saklandı. Şeyh Ömer Efendi; “Gördüğünüz rüya şimdi zuhur eyledi, şimdi tekkeyi basarlar” dedi. Bunun üzerine Abdurrahman Paşa ; “Aman Efendim beni Üsküdar’a ulaştırınız” diye istirhamda bulundu. Bir dervişin hırkasını esvabını ve kuşağını takarak onu uğurladı, “Memleketinize ulaşırsanız korkmayın” buyurdu. Paşa Balat iskelesinden Üsküdar’a oradan da memleketine gitti.

Bu arada Ömer Rızâî Darendevidir, tekkenin basılacağını sezerek dostlarından Hatip Efendi’nin evine gitti. 300 kadar tüfekli eşkiya ile Böcük Hasan adlı şakî tekkeyi bastı, yağlamadı. Paşaya yardımcı olan dervişi ele geçirerek sorguya çekti. O da “Kim olduğunu bilemediğim o şahsa yardımcı oldum ama, hangi tarafa gittiğini bilmiyorum” diye cevap verdi. 1210 hicri tarihinden 1240 hicri tarihine kadar evlenip, çoluk çocuğuyla İstanbul’da yaşadı. 1237 yılında hastalık geçirdi. Etrafındaki ihvanları vefat edecek diye korktular. Ömer Rızâî; “Korkmayın, haberlerin en doğrusunu veren Peygamberimiz, bize mânen 1240 (1824) yılında Medine’ye bizim ziyaretimize gelirsiniz” diye işaret buyurmuşlardı. İnşallah o sefere çıkarız

buyurdu. Üç yıl daha burada hayatını idame ettirdikten sonra, hac zamanı gelip çatmıştı.

O yıl da Surre denilen para ve armağanların İstanbul'dan Haremeyn'e (Medine ve Mekke) götürülmesi için düzenlenen alay hazırlanmaya başladı. Surre-i Humayun her yıl olduğu gibi Recep ayının girmesiyle başlayıp, 12 Recep günü yola çıktı.

Surre'nin gönderilmesinden sorumlu kişi olan darü's-saade ağası Ömer Efendi'yi tanıyordu. Surre Emini Veliyyüddin Paşa da dostuydu. O gün padişahın da törene katılmasıyla Surre-i Humayun Üsküdar'dan uğurlandı. Surre-i Humayun'a, geçtikleri yerden Hacc'a gitmek isteyen kişilerde katıldı.

Nurlu Şehir Medine

Surre-i Humayun'un Şam'a ulaşmasından sonra surrenin götürülmesinden sorumlu surre emini, görevi Şam beylerbeyine devreder, beylerbeyi de surreyi Mekke'ye ulaştırarak dağıtımını sağladı. Ömer Efendi bu yolculuğa çıkarken arzusu, Medine'ye ulaşmak, Peygamberimize kavuşmaktı. Yolculuk esnasında Konya'ya uğradılar. Konya'da misafir iken ehl-i tasavvuf ile sohbetler etti. Bir sohbet meclisinde Medine-i Münevvere'ye olan muhabbetini gören dervişlerden biri; "Efendim Medine'nin faziletine dair bir sohbet buyurunuz, biz de istifade edelim" dedi. Ömer Rızâi Darendevî şöyle buyurdular:

"Medine-i Münevvere Hz. Peygamber (s.a.v)Efendimizin şehridir. O nurlu beldeleri ziyaret etmek, güzel amellerden, faziletli yakınlıklardandır. Peygamberimizin kabri saadetlerini ziyaret için niyet edip, Mescid-i Nebeviyi ve Harem-i Şerifi de kastetmek hadis-i şerifte tavsiye edilmiştir. Zira Peygamberimiz; "*Vakti müsait olup da beni ziyaret etmeyen kimse bana cefa etmiş olur.*" Buyuruyor. Bir başka

hadis-i şeriflerinde ise; “Kabrimi ziyaret eden kimseye şefaetim vacip olmuştur” mealindeki kelam-ı nebevi ile müjde verilmiştir. “Beni vefatımdan sonra ziyaret eden hayatımda iken ziyaret etmiş gibidir” tebşiratıyla hac farızasını yerine getirdikten sonra peygamberimizi ziyaret temek efdaldır. Nafile hac yapıyorsa önce veya sonra ziyaret etmekle muhayyer kılınmıştır.

Mescid-i Nebeviye girmeden önce, gusül etmeli, mümkün değilse abdest alınmalıdır. Temiz elbiseler giyinip, güzel kokular sürünmelidir. Oraya hürmeten deve üzerinde gidilmez, aşağı inerek yürüyerek mescide yaklaşılır. “Bismillahi ve ala milleti Rasûlullahi” diyerek girilir, salâvat-ı şerife okunur. Babüs-selâm veya bab-ı Cib-rilden girilir, kerahet vakti değilse Peygamberimizin minberi yakınlarında “Cennet bahçelerinden bir bahçe sayılan yerde” iki rekat namaz kılınır. Bu mübarek mekânı görüp Peygamberimizin ziyaretini nasip ettiği için Allahu Teâlâya dua edilir şükredilir. Duadan sonra kalkılıp, kemali edeb ile huzuru saadete, arkamız kibleye gelecek şekilde yüzümüz Peygamberimizin nurlu kabrine yönelik olarak şebeke-i saadete üç adım kalana kadar yaklaşılır. Gözü o mübarek kabrin nuruyla aydınlanırken, Peygamberimizin kendini beklediğini ve selâmını söylediklerini işittiğine inanarak verdiği selâmı aldığına, yaptığı dualara âmin dediğine kani olarak tefekkür eder. Sonra salât ü selâm getirerek selâmlar:

“Es-selâmü aleyke Ya Seyyidi, Es-selâmü aleyke Ya Rasûlallah, Es-selâmü aleyke Ya Habiballah...” Ondan sonra da dilediği duayı, kendisi annesi-babası, ve mü'min kardeşleri için okur.

Bir metre kadar sağ tarafa ilerler, Hz. Ebubekri Sıddık (r.a) hazretlerinin mübarek hizalarına gelir, onu da selâmlar, bir metre kadar sağ tarafa gider Hz. Ömer (r.a) Efendimizi selâmlar. Bu ziyaretlerin tamamladıktan sonra, Hannane direğinin yanına gider. Yani Sevgili Peygamberimizin minberi yapılmazdan önce üzerine dayanıp da

hutbe okudukları bir hurma direği vardır. Hatibül-Enbiya Efendimiz yeni yapılan minberin üzerine çıkıp hutbe okuduğunda, Peygamberimizin ayrılığına dayanamayıp, inlemeye başlar. Bu inlemenin üzerine Peygamberimiz minberden inip, o hurma direğini kucaklayıp yavaş yavaş teskin eder. Âlemlerin Efendisi o direğe şöyle hitap eder; “Sana dua edeyim, istersen yeşil bir hurma ol, eski mekânına git. İstersen bu halinle kal benimle cennet-i a’lâda bulun.” O direktten sadâ gelir; “Ben seninle cennette bulunmak isterim, beni halim üzere bırak.”

Ey ihvan-ı din, ey Hakk âşıkları! Peygamberimizin ayrılığına dayanamayan bir direk âh-ı enîn ederse, ona âşık olan ümmet-i Muhammedî nasıl inlemesin, ona kavuşmayı nasıl arzulamasın. Bu dünyada bu gözlerle göremediğimiz Sevgilimizi ahirette cennette görmeği hepimiz arzulamalıyız, Allah’ımıza böyle dua etmeliyiz.

Medine-i Münevvere’de bulunan ziyaretçi, gecelerini ihya etmeli, ibadet ve zikirle geçirmelidir. Beş vakit namazını Harem-i Şerifte mümkün olursa Ravza-i Mutahhara da kılar. Vaktinin çoğunu Peygamberimizin ziyaretiyle geçirir, bu fırsatları iyi değerlendirir. Mescide yakın olan Bâki kabristanını ziyaret eder. Orada kabri bulunan Hz. Osman (r.a), Hz. Abbas (r.a) ve Hz. Hasan (r.a)’ın, Peygamberimizin evladı Hz. İbrahim’in, ezvac-ı tahiratın, sahabe-i kiramın ve Peygamberimizin yakınlarının ruhlarına hediyeler gönderir. Rivayet olduğuna göre Bâki kabristanında 10.000 sahabe medfundur. Uhud’da medfun olan Efendimizin amcası Hz. Hamza’(r.a) nın ve diğer şehitlerin kabirlerini ziyaret eder. İslâm’ın ilk binası olan Mescid-i Kuba’yı gidip görür. O mescidde iki rekat namaz kılmanın bir umre sevabına eşdeğer olduğunu müjdeleyen hadisler vardır. Mescid-i Kibleteyni ziyaret eder, orada da namaz kılar dua eder.”

Bu sohbetten sonra yola revan oldular. Mısır hacılarıyla yine deniz yolundan Yenbua vardı. 11 gün kadar kafilе orada kaldı. İkamet esnasında isimleri bilinmeyen iki kişi gelip seyahate devamına ruhsat vererek;

“Hüccacın önü sıra sakalık eyle” dediler. Orada bulunan hüccacdan 300 kişi dört kafileye bölündü. Ömer Rızâî Efendi Şeyh Hasan namındaki bir bedevinin kafilesine düştü. Kafile başkanı olan bedevi, Ömer Efendi’ye çok saygı gösterdi, daima onun sözüne itaat etti.

“Emr-i Hakk Zuhur Ederse Çölde Bırakmayın”

Sultan Kuyuları mevkiine varıldığında, Ömer Rızâî Darendevî talebelerinden Hâfız Ali ve Derviş Muhammed’in yardımıyla büyük bir kazan temin edip, kendi elleriyle pilav pişirip bütün kafileye ve yakındaki fukaralara ikram etti. O gün saat sekizde tekrar yola çıktı. Her zaman âdet olarak pek kalınmayan bir yere geldiklerinde kafilenin burada konaklamasını istedi. Bu esnada yol arkadaşı Hâfız Ali’nin rahatsızlığı arttı. Hâfız Ali ağlamaya başladı, Şeyh Ömer Efendi niçin ağladığını sorduğunda; “Efendim rahatsızlığım arttı, korkarım size de geçer. Ayrıca bu hastalık ölümüne sebep olur” dedi. Buna cevaben Ömer Efendi; “Siz salimen hac farizanızı yapıp evladı iyalinizin yanına dönersiniz inşallah. Lakin benim kendimden ümidim yoktur, gelin vasiyet edeyim” buyurdu. Hüccacdan Tunuslu Halil Ağa, Eyüplü Nakkaş Hasan Ağa, Ümmi Sinan şeyhi Reşid Efendi’nin hazır bulunduğu anda, talebesi Hâfız Ali Efendiye şu vasiyette bulundu: “Emr-i Hakk zuhur ederse, bizi çölde bırakmayın, Medine-i Münevvere’ye gönderesiniz” dedi.

Saat sekizde tekrar kafile yola koyuldu. Bir müddet gittikten sonra, Ömer Efendi iyice rahatsızlandı. “Bana bir gusül abdesti aldırınız, iyice yıkayınız” buyurdu. Bir akarsu kenarında iyice yıkadılar. Yola devam ederken kafile reisi iki adam yanına vererek hizmet etmelerini emretti. Yolculuk esnasında çölden yarı çıplak bir meczup çıktı. Ömer Efendi’nin önünde diz çöküp, dizlerini dizlerine dayadı, sağ elini o meczubun eline verdi bir süre öyle durdular. O meczup aşka geldi ağzı köpürdü ve kalkıp çöle doğru gitti. Ertesi gün hasta

haliyle yine büyük bir kazan pilav pişirip arkadaşlarına ikram etti. Yemekten sonra Ali Efendi'ye, "Bizim vaktimiz tamamdır. Heybedeki emânetleri al, İstanbul'da evlatlarımdan kalan kimseye götür." diye ricâ etti. Sonra Şeyh Hasan'ı yanına çağırıp, mûtâd üzere saat sekizde yola çıkmak gerekirken öğle sırası hareket etmesini söyledi. Kafileden bazıları söz tutmayıp erken çıkanlar oldu. Ömer Efendi öğle sularında "Allah" diyerek ruhunu teslim etti. Erken hareket eden kafiler yağmaya uğradı, bazılarını da haramiler öldürdü. Geç çıkın diye buyurmasının hikmeti de böylece meydana çıkmıştı.¹³⁴

Bundan sonra Şeyh Hasan, Hâfız Ali Efendiye dönerek; "Kâide-miz budur ki kâfile içinde bir cenâze olduğu zaman bulunduğu mahalle defnolunur. Merhum Efendimizin ise Medîne-i Münevvereye defnedilmeleri husûsunda vasiyeti var. Bizim develer geç giderler bu sebeple güzel bir hecin devesi alıp önden gönderelim." diye teklif etti. Bunun üzerine Hâfız Ali Efendi yirmi üç buçuk riyale bir deve kirâladi, deveciye de durumu îzâh ettiği bir tezkire yazıp teslim ederek gönderdi. Buldukları yer Medîne-i Münevvereye 16 saatlik bir mesâfede idi. Devecibaşı da nasıl olduğunu anlayamadan birkaç saat içinde Medîne'ye girdi. Gusul yapıp, cenazesi kılındı. Ömer Rızâi Efendi, Bâbü's-Selâm tarafında üç sıra kabir sağda ve üç sıra kabir solda kalmak üzere orta sıraya bâb-ı şerîften kırk adım mesâfeye defnolundu.¹³⁵

Haremeyn bölgesinde bir cenaze üç saat içinde defnedilmezse kokar ve yanına yaklaşılmaz olurdu. Ömer Rızâi Darendevi Hazretleri gusledilirken görüldü ki, yeni vefat etmiş gibi terü taze duruyor.

Çok sevdiği Medine'ye gitti. Ruhu şad olsun...

134 Yücer, Hür Mahmud, a.g.m, s.257.

135 Tektaş, Musa, *Ömer Rızai Darendevi ve Menkıbeleri-II*, Darendeli Haber Gazetesi, s.9, Yıl: 8, Sayı.91, Ekim, 2006.

Hasan Bakâî (? -1785)'nin Gazavâtnâmesinde Rasûlullah Sevgisi

Bakâî; Darendeli Hayret Efendi ve Süleyman Penâhî'nin büyük kardeşidir. Soyu Şeyh Hâmid-i Veli Hazretlerine kadar uzanan Darendе'nin Kılıçbağı mahallesinin Zaimoğulları ailesindedir. Zaim Mustafa Ağa'nın oğludur. Memleketinde Kâtipzâde şöhretiyle tanınmıştır. 1200/1785 yıllarında memleketinde vefat etmiştir.¹³⁶ Mevlid-i Nebi manzumesi olduğu gibi *Seyyid Battal Gazi Gazavâtı*'nı ve *Hadikatu's-Sua'dâ*'yı nazma çevirmiştir. Şiirleri orta hallidir. Büyük Abdi Paşa'nın dostlarından¹³⁷. *Kerbela* adlı bir eseri de bulunmaktadır¹³⁸. Bakâî'ye ait olduğu belirtilen iki eserinden daha haberdar olmaktadır Birisi *Hikaye-i Şirvan Şah*¹³⁹, diğeri de *Harunü'r-Reşid hikayesi*'dir¹⁴⁰.

136 Akgündüz / Öztürk / Baş, *Darendе Tarihi*, s. 716, vd; Hanifi Hoca, *Darendе Tarihi*, s.8

137 Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri III, Hazırlayan; A. Fikri Yavuz- İsmail Özen, İstanbul 1972*, c. 2, s. 105; Hanifi Hoca, *Darendе Tarihi*, s. 4; Gülseren, Cemil, "Hasan Bakâî", *Somuncu Baba*, s. 27-29, Yıl. 2, Sy. 8, Mart 1996.

138 Gülseren, Cemil, "*Hasan Bakâî*", s. 18.

139 İst. Ünв. Kütüphanesi, nr. 15978.

140 Millet Kütüphanesi Ali Emiri. nr. 228.

Zaimzâde Abdi Paşa, Abdi Paşa Ağa (1719), Ali Paşa (1744), Koca Abdi Paşa (1789), Abdurrahman Bey (1801) gibi zatlar da aynı ailedendir, ancak Hasan Bakâî'den önce yaşamışlardır.

Bakâî'nin Şeyh Hâmid-i Veli'den kendisine kadar olan nesebi şöyledir: Şeyh Hâmid-i Veli, Halil Taybi, Seyyid Ahmed, Vali Muhyiddin Paşa, Alaaddin Paşa, Derviş Paşa, Zaimzâde Hasan Paşa, Dergahı Ali Ser-Bevvabini Mehmet Paşa, ve babası Zaim Mustafa Ağa'dır¹⁴¹.

Bakâî de kardeşi Hayret Efendi gibi, Darendede "Kâtipzâde" şöhretiyle tanınmaktadır Kâtip olarak çalışmıştır İslâm tarihine vakıf, ilim fazilet sahibi, zamanının kutbu olarak tanınmış olan Bakâî, meşayih tendir. Kendisi züemadan olan Bakâî, kumandasındaki kuvvetler ile orduya katılarak din ve vatan uğrunda birçok savaşlarda bulunmuş ve bu uğurda Rumeli'de şehit olmuştur. Söylenildiğine göre, şehit düştüğü yere defnedilmiş, şahadeti ve harpteki celadet ve şecaati karşılığında medfun olduğu yere zamanının padişahı olan 1. Abdulhamid tarafından türbe yaptırılmıştır¹⁴². Onun Mora'da İmroz kalesinde medfun olduğu söylenmektedir¹⁴³. Memleketinden çok ötede 1200/1785'de şehit olduğu bilinmektedir. Evlâdı olmamıştır. Annesi Ekabir Hanım'ın, ailesi Urfa eşrafındandır. Ekabir Hanım, hayır, hasenat, ve daima ibadetle meşgul olmuş, Darendede'nin Eski Mevkii civarında kendi adına bir cami yaptırmıştır. Halen bu caminin mevcut olduğu söylenmektedir.

Eserlerinde sade bir dille hadiseleri canlandıran, kuvvetli bir kalem sahibi olan Bakâî'nin şiirleri orta seviyededir. Aruzu iyi kullandı-

141 Ahmed Akgündüz, *Somuncu Baba ve Nesebi Alisi*, s. 64, 65.

142 Gülseren, Cemil, "*Hasan Bakâî*", s. 18.

143 Mehmet Gülseren-Ali Cengiz-Yüksel Adıgüzel, *Somuncu Baba (Şeyh Hâmid-i Veli)*, s. 26, Ankara 1965.

ğını söyleyebiliriz. Ömrünün son demlerini sürdürdüğü İmroz kalesinde bir tekke açarak bu manada da hizmetlerini sürdürdüğü söylenmektedir¹⁴⁴.

Anadolu'nun Fetih Müjdesi

Ancak Hasan Bakâî'nin edebiyatımızdaki asıl hizmeti ve şöhreti ilk manzum Battalname şairi olmasından dolayıdır. Battal Gazi Destanı'nın nazmedilerek edebiyatımıza kazandırılması Darendeli şair Bakâî'ye nasip olmuştur¹⁴⁵. Bakâî kitabı yazmaya başlarken Peygamberimizin Battal (Caferi)'ı ve Anadolu'nun fethini müjdeleyen nebevî kelimelerinden ilham almıştır: Bakâî şöyle anlatıyor:

*Var idi bir hoş hikayet Seyyid-i Battal sireti
Okunurdu neşrile ol bir gün itdim iftikâr*

*Diledim nazma getüren müstemi olan dahi
Çok safalar bula canı ola bu ram tarumâr*

*Hem Bakâî bir nevata çok dualar ideler
Kim bize rahmet okursa rahmet ona bi-şümâr*

*Raviler kıldı rivayet müstemi ol ey hoca
Topunuza şerh ideyim avn ider girdigâr*

*Bir gün oturmuşdı kim meclisinde ol Resul
Cümle ashab otururdu bilesince çâr-ı yâr*

144 Gülseren, Cemil, "Hasan Bakâî", s. 18.

145 Battalname hakkında bkz. Gülseren, Cemil, "Hasan Bakâî" s. 27-29.

Üç gün oldı vahy gelmez hatırı oldu melûl
Ashabına dutdı yüzün söyledi ol gülizâr

Didi kim gelse biriniz söylese bir hoş kelâm
Cebra'il vahy getürse ola bu gam tarümâr

Kalkdı bir er hub suretlü ismi hem Abdü'l vehab
Geldi peygamber katına çünki oldu pâyidâr

Didi sana nakl ideyim ey Rasûl-ı zülcelâl
Çok şehirler gezmişem gördüm acaib hem hisâr

Rûm gibi hergiz cihanda görmedin tuhfe mekân
Bahçeler dürlü yemişler çok temat bil aşikâr

Hem şehirler hoş imaret birbirine key yakın
Hubdurur âb u hevâsı ana uymaz bir diyâr

Şol kadar medh eyledi kim Rûma meyl itdi Resul
Geldi Cebra'il hemandem didi kim ey kam kâr

Hak selâm eyledi sana hem buyurdı Rûmi ben
Ruzi kıldım ümmetine ta olalar ber karâr

Ehl-i İslâm olıyardur ol vilayet cümleten
Çünkü gice ikiyüz yıldur ide bu rûzigâr¹⁴⁶

Darendeli Bakâî'nin "Gazavât-ı Battal Gazi" adlı eserinin girişin-
de iki ayrı na't bulunmaktadır.

146 Bkz: Gülseren, Cemil, *Hasan Bakâî'nin Manzum Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi*, Yayınlan-
mamış İst. Ün. Ed. Fak. Mezuniyet Tezi, İst, 1979.

*Evvela Bismillahirrahmanirrahim!
Cümle halkın Hâlıkı Bâki Kadîm*

*Hamd ü şükr olsun Gani Yezdâne kim
Yiri göğü yaradup kıldı kadim*

*Zâtı birdür yok şeriki lâ-nâzır
Taht-ı hükmüdedürür şâhı le'im*

*On sekiz bin âleme hükmi tulû
Evvel âhir dü cihanına hakîm*

*Zahir ider günde niçe hikmeti
Lütfuna yetmez akıl irmez kelîm*

*Hâlıkıdur cümle halkın ol ilah
Râzıkıdur cümlemizin ol Halîm*

*Hem âlemden cümlemizi itdi var
Virdi rızık ile necati o Kerîm*

*Bilmeye evsafını vassaf olan
Kim anındur ilmi kudret ol azim*

*Hem Habib itdi Rasûlu Ahmedi
Hem şefî itdi bize anı Kerîm*

*On sekiz bin âlem içinde anın
Şanını kıldı mu'alla ol Âlîm¹⁴⁷*

147 Gülseren, Cemil, *Hazan Bakâi'nin Manzum Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi*, Yayınlanmamış İst, Üniv. Ed. Fak. Mezuniyet Tezi, s.1-2, İst, 1979.

...

Şahımız oldurur adam sadıku'l va'du'l emîn
Oldurur sultan-ı kevineyn dahi fahrü'l mürselîn

Oldurur mefhâr-ı âlem sahibü-l hamd ü burak
Râh-ı dinin rehberidür dahî hatmü'l mürselîn

Anun için yaradupdur yiri göğü ol Ganî
Anun için merdüv âlem evelinü âhirîn

Mu'cizât-ı bi nihaye hem işaretle Resûl
İki pare kıldı mâhı gördü cümle ecma'în

Emrine oldı müsahhar keukeb ile âfitab
Dahî ebru mahı bâdı âsuman ile zemîn

Cümle halk-ı âlem anın şefkatine ihtiyaç
Oldurur şâh-ı risalet Rahmeten lil-âlemîn

Enbiyanın serveridür kâ'inatın rehberi
Evliyanın rehnümâsı hem şefiü'l müznibîn

Fahri ümmet mâh-ı zulmet hurı açsadur kemâl
Ya nice fehm itsün âdem iremi gafli yakîn

Çün didi şanına "levlâk" bildim anı nicedir
Muhtasar kıldım kelamı çünkü söz yetmez hemîn

Ol Ebûbekr-ü Ömer hem dahi Osman Ali
Kim buların kadri âlâ hem bulardur sâdikîn

Çar- yârı bâ-safadur hem emirü'l mü'min
Gam küsarı Mustafadur anlar oldu salihîn

Vasfını kimse mükemmel edemez hiç bunların
Kim mucip ola bu medhe ger olursa â'lîn

Dembedem bu çar-yârin ruh-i pakine müdam
Kıl salatıyla selâmı selâmı sakın olma gafilîn

...

Efendimizin Mirac Yolculuğu

Bazı beyitleri açıklayarak onun Rasûlullah Sevgisine muhabbetle nazar edelim:

Şahımız oldurur adam sadıku'l va'du'l emîn
Oldurur sultan-ı kevneyn dahi fahrü'l mürselîn

Oldurur mefhar-ı âlem sahibü-l hamd ü burak
Râh-ı dinin rehberidür dahî hatmü'l mürselîn

İsra kelimesinin Arapça sözlük anlamı, “gece yolculuğu ya da gece yürüyüşü” dür. İsra Suresi'nin ilk ayetinde Yüce Allah, Sevgili Efendimiz (s.a.v)'in mucizevî yolculuğunu şöyle bildirmektedir: **“Bir kısım ayetlerimizi kendisine göstermek için, kulunu bir gece Mescid-i Haram'dan, çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren O (Allah) Yücedir. Gerçekten O, işitendir, görendir.”**¹⁴⁸

Cenâb-ı Fahr-i Kâinat Efendimizin Mirac yolculuğu Cebrâil Aley-hisselâm'ın refakatinde üç vâsita ile oldu, üç vâsita ile tecelli etti.

Burak, Mirac ve Refref.

Sidre-i münteha'ya kadar beraber yükseldiler. Buradan öteye "Kabe kavseyin" makamına yolculuk Refref ile oldu. Rasûlullah Efendimiz oradan ayrılacağı sırada Cebrâil Aleyhisselâm'a kendisi ile gelmesini ricâ etmişti. O da:

"Burası Sidre-i müntehâ'dır, şayet ben buradan bir parmak ucu kadar ileri geçerse yanarım." buyurdu ve orada durakladı.

Rasûlullah Efendimiz Rabbine o kadar yaklaştı ki, aradaki bütün perdeler kalktı ve huzur-ı ilâhî'ye kabul buyuruldu. Allahu Teâlâ'nın cemâl-i bâkemâli ile müşerref oldu.

*Anun için yaradupdur yiri göğü ol Ganî
Anun için merdüv âlem evvelinü ahirîn*

*Mu'cizât-ı bi nihaye hem işaretle Resûl
İki pâre kıldı mâhı gördü cümle ecma'în*

Peygamberimiz (s.a.v)'in Ay'ı İkiye Bölmesi

Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in mucizelerinden bir diğeri de Ay'ın yarılması olayıdır. Allah, bu olağanüstü olayı Kur'an'da bildirmiş, bu büyük mucizeyle ilgili pek çok hadis günümüze ulaşmıştır. Kamer Suresi'nde şöyle bildirilir:

"Saat (kıyamet vakti) yakınlaştı ve Ay yarıldı."¹⁴⁹

"Onlar bir ayet (mucize) görseler, sırt çevirirler ve: "(Bu,) Süregelen bir büyüdür" derler.

Yalanladılar ve kendi heva (istek ve tutku)larına uydular; oysa her iş sonunda kendi amacına varıp karar kılacaktır.”¹⁵⁰

Ayet-i kerimede geçen “inşikak-ı kamer” terimi inşikak ve kamer kelimelerinden meydana gelen bir tamlamadır. İnşikak’ın türediği Arapçadaki kök fiilinin kelime anlamı “yarmak, dışın eti; bitkinin, toprağı yarıp çıkması” gibi anlamlara gelmektedir. İnşikak ise “yarılmak, parçalanmak, bölünmek” manalarına gelir. Siret Ansiklopedisi’nde Ay’ın yarılması mucizesiyle ilgili bütün hadislerin toplamından çıkarılan bir özet şu şekilde aktarılmaktadır:

Medine’ye hicretin beş yıl öncesinde, Kameri ayın 14. gününde bir akşam vaktiydi. Ve tam o zamanda yeni doğan ay birdenbire ikiye bölündü. Bir parçası karşıdaki tepenin bir tarafına, ikinci parçası da öteki tarafına gitti. Bu bir saniyelik bir hadiseydi. Sonra ayın iki parçası birleşiverdi. Hz. Peygamber (s.a.v) o sırada Mina’da bulunuyordu. Hz. Peygamber orada hazır bulunanlara hitap ederek, “*Bakın ve şahit olun!*” dedi. Kafirler, Hz. Muhammed (s.a.v)’in kendilerini büyülediğini öne sürdüler, bu sebepten gözlerinin iyi görmediğini söylediler. Orada bulunan diğer kimseler, “Muhammed (s.a.v) bizi büyüleyebilirdi, ama burada olmayanları değil. Biraz bekleyin, bu tarafa gelmekte olanlara soralım. Acaba onlar bu hadiseyi görmüşler midir?” Dışarıdan gelenler bu olaya şahit olduklarını kabul ettiler.

Ay yarılması mucizesi başta Buhari ve Müslim olmak üzere hadis kitaplarında geçmektedir.

*Emrine oldı müsehher kevkeb ile afitab
Dahi ebru mahı bâdı âsuman ile zemin*

*Cümle halk-ı âlem anın şefkatine ihtiyaç
Oldurur şâh-ı risalet Rahmeten lila'lemîn*

*Enbiyanın serveridür kâ'inatın rehberi
Evliyanın rehnümâsı hem şefi'ü l müznibîn*

İslâm itikadına göre şefaât, müminlerden büyük günah işlemekten dolayı cehennem azabını hak edenler hakkında, başta Nebiler Serveri Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) olmak üzere, peygamberlerin, şehitlerin, velilerin ve sâlihlerin Allah'ın izin ve rızası dahilinde cennete girmeleri için tavassutta bulunmalarıdır. Şefaâtçilerin en büyüğü Peygamber Efendimizdir.¹⁵¹

Peygamberimizin Ümmetine Şefaati

Hz. Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki:

*“Her peygamberin müstecab (Allah'ın kabul edeceği) bir duası vardır. Her peygamber o duayı yapmada acele etti. Ben ise bu duamı Kıyamet gününde, ümmetime şefaât olarak kullanmak üzere sakladım (kullanmayı âhirete bıraktım). Ona inşaallah, ümmetimden şirk koşmadan ölenler nâil olacaktır.”*¹⁵²

Hz. Câbir (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: “Şefaâtım, ümmetimden büyük günah sahipleri içindir.”¹⁵³

Tirmizi, şu ziyadeyi kaydeder: “Hz. Câbir (r.a) dedi ki: “Kebâir (büyük günah) ehli olmayanın şefaate ne ihtiyacı var!”

151 Bkz: Komisyon, Dini Kavramlar Sözlüğü, s. 614.

152 Buhari, Da'avat 1, Tevhid 31; Müslim, İman 334, (198); Muvatta, Kur'an 26, (1, 212); Tirmizi, Da'avat 141, (3597).

153 Tirmizi, Kıyamet 12, (2437); Ebu Davud, Sünnet 23, (4739); İbnu Mace, zühd 37, (4310).

Hz. Enes (r.a) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki:

“Kıyamet gününde, insanlar birbirlerine girecekler. Hz. Âdem aleyhisselâm’a gelip: “Evlatlarına şefaata et!” diye talepte bulunacaklar. O ise:

“Benim şefaata yetkim yok. Siz İbrahim aleyhisselâm’a gidin! Çünkü o Halilullah’tır” diyecek. İnsanlar Hz. İbrahim’e gidecekler. Ancak o da:

“Ben yetkili değilim! Ancak Hz. İsa’ya gidin. Çünkü o Ruhullah’tır ve O’nun kelamıdır!” diyecek. Bunun üzerine O’na gidecekler. O da:

“Ben buna yetkili değilim. Lâkin Muhammed aleyhissalatu vesselâm’a gidin!” diyecek. Böylece bana gelecekler. Ben onlara:

“Ben şefaate yetkiliyim!” diyeceğim. Gidip Rabbimin huzuruna çıkmak için izin talep edeceğim. Bana izin verilecek. Önünde durup, Allah’ın ilham edeceği ve şu anda muktedir olamayacağım hamdlerle Allah’a medh u senâda bulunacak, sonra da Rabbime secdeye kapanacağım. Rabb Teâla:

“Ey Muhammed! Başını kaldır! Dilediğini söyle, söylediğine kulak verilecek. Ne arzu ediyorsan iste, talebin yerine getirilecektir! Şefaatte bulun, şefaatin kabul edilecektir!” buyuracak. Ben de:

“Ey Rabbim! Ümmetimi, ümmetimi istiyorum!” diyeceğim. Rabb Teâla: “(Çabuk onların yanına) git! Kimlerin kalbinde buğday veya arpa danesi kadar iman varsa onları ateşten çıkar!” diyecek. Ben de gidip bunu yapacağım! Sonra Rabbime dönüp, önceki hamd u senâlarla hamd ve senâlarda bulunacağım, secdeye kapanacağım. Bana, öncekinin aynısı söylenecek. Ben de: “Ey Rabbim! Ümmetim! Ümmetim!” diyeceğim. Bana yine:

“Var, kimlerin kalbinde hardal danesi kadar iman varsa onları da ateşten çıkar!” denilecek. Ben derhal gidip bunu da yapacak ve Rabbimin yanına döneceğim. Önceki yaptığım gibi yapacağım. Bana, evvelki gibi:

“Başını kaldır!” denilecek. Ben de kaldırıp:

“Ey Rabbim! Ümmetim! Ümmetim!” diyeceğim. Bana yine:

“Var, kalbinde hardal danesinden daha az miktarda imanı olanları da ateşten çıkar!” denilecek. Ben gidip bunu da yapacağım. Sonra dördüncü sefer Rabbime dönecek, o hamdlerle hamd u senâda bulunacağım, sonra secdeye kapanacağım. Bana: “Ey Muhammed! Başını kaldır ve (dilediğini) söyle, sana kulak verilecektir! Dile, talebin verilecektir! Şefaatin kabul edilecektir!” denilecek. Ben de: Ey Rabbim! Bana Lailâhe illallah diyenlere şefaatin için izin ver! diyeceğim. Rabb Teâla:

“Bu hususta yetkin yok! -veya: “Bu hususta izin yok!- Lâkin izze-tim, celâlim, kibriyâm ve azametim hakkı için lailâhe illallah diyenleri de ateşten çıkaracağım!” buyuracak.”¹⁵⁴

Fahri ümmet mâh-ı zulmet hurı açsadur kemâl
Ya nice fehm itsün âdem iremi gafli yakîn

Çün didi şanına “levlak” bildim anı nicedir
Muhtasar kıldım kelâmı çünkü söz yetmez hemîn

Ol Ebûbeker-ü Ömer hem dahi Osman Ali
Kim buların kadri âlâ hem bulardur sâdıkîn

Peygamberimizin Dört Dostu

H.z. Muhammed (s.a.v)'in vefatından sonra yaşanan "Dört Halife Dönemi", İslâmiyet'in Arap Yarımadasının sınırlarını aşarak yaygınlaştığı bir dönemdir. Önemli zaferlerin kazanıldığı, Müslümanların huzur ve refah içinde bir hayat sürdürdükleri bu dönemin ilk halifesi olan H.z. Ebûbekir, İslâmiyet'in açıkça anlatılmaya başlanmadığı ve Peygamberimiz (s.a.v)'in henüz yalnız olduğu dönemde İslâmiyet'i kabul etmiştir. İslâmiyet'i kabul ettiği andan itibaren İslâm ahlâkını en titiz şekilde yaşamış ve bu ahlâkın yayılması için Peygamberimiz (s.a.v)'in tebliğ mücadelesine gerek maddi gerekse manevî olarak büyük destek vermiştir. Aralarında H.z. Osman, Talha b. Ubeydullah, Sa'd b. Ebi Vakkas, Zübeyr b. Avvam, Abdurrahman b. Avf ve Ebu Ubeyde b. Cerrah başta olmak üzere birçok kişinin İslâm ahlâkını tanımasına vesile olmuştur.¹⁵⁵

Allah'a olan bağlılığı ve derin sevgisi ile tanınan H.z. Ebûbekir'in, İslâm ahlâkını yaymak için gösterdiği samimi çabası ve halifelik makamındayken gösterdiği adaletli yönetim anlayışı, günümüzde tüm Müslümanlar tarafından örnek alınması gereken hikmetler içermektedir.

Adaleti, cesareti ve devlet yönetimindeki üstün başarısıyla meşhur olan H.z. Ömer (r.a), tüm insanlığa İslâm'ın kazandırdığı örnek ve eşsiz büyüklerden biridir. H.z. Ömer'in nesebi, Peygamberimiz'in nesebi ile sekizinci cedde birleşir.

H.z. Ebûbekir'in halife seçilmesinde en etkin rolü oynamış, irtidat olaylarının tenkilinde, Kur'an'ın toplanmasında kıymetli hizmetleri olmuştur. H.z. Ebûbekir'in tavsiyesi üzerine Ashab, H.z. Ömer'i halife seçti.

155 Fayda, Mustafa, DİA, "Ebûbekir" Maddesi, Cilt: 10, s.101, İstanbul, 1994.

On yıllık hilafeti döneminde büyük işler başardı. İran, Irak, Suriye ve Mısır'ın fethi gerçekleşti. Binlerce insan İslâm'a girdi. En çok adalete dikkat etti. "Hz. Ömer'in adaleti" tabiri sadece müslümanlar tarafından değil, tüm insanlığın ortak örnek ve övüncü olmuştur. Devlet idaresini sağlam esaslar üzerine oturtmuş ve birçok yeni müesseseler kurmuştur.¹⁵⁶

Hz. Osman(r.a), Aşere-i Mübeşşere'dendir. Hem de, onlar arasında, üçüncüleridir. Diğer bir deyişle, cennetle müjdelenen sahabilerini ziyaret ettiği gün, kapısı Rasûl-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâm tarafından bu müjde ile çalınan üçüncü sahabidir. Hz. Peygamber'e halifelikle şereflenenler arasında da, tarihçe, üçüncü sırada yer almaktadır.

Hz. Osman (r.a) denildiğinde akla gelen vasıflardan ilkinin, 'hayâ' teşkil ediyor. Hadis külliyatlarından, bizatihî Resûl-i Ekrem'in onu hayâsı ve edebi ile övdüğünü okuyoruz. Keza, yine Hz. Peygamberin, hayâsından dolayı ona karşı hususî bir ihtiramda bulunduğunu bildiren hadisler de çıkıyor karşımıza.

Rasûlullah'ın amcasının oğlu, damadı, dördüncü halife Hz. Ali (r.a)'dir. Babası Ebû Talib, annesi Kureyş'ten Fâtıma binti Esed, dedesi Abdulmuttalib'tir. Künyesi Ebu'l Hasan ve Ebû Tûrab (toprağın babası), lâkabı Haydar; ünvanı Emîru'l-Mü'minin'dir. Ayrıca 'Allah'ın Arslanı' ünvanıyla da anılır.

Hz. Peygamber hicret etmeden önce elinde bulunan emanetleri, sahiplerine verilmek üzere Hz. Ali (r.a)'ye bıraktı ve o gece Hz. Ali, Rasûlullah'ın yatağına da yatarak müşrikleri şaşırtdı. Böylece Hz. Ali, Hz. Peygamber'i öldürmeye gelen müşrikleri oyalayarak onun yerine hayatını tehlikeye atmış, bu suretle Peygamber'e hicreti sırasında zaman kazandırmıştır. Hz. Ali, Peygamberimiz'in kendisine bıraktığı

156 G. Levi Della Vida, "Ömer" Maddesi, İA, Cilt: 9, s.469, İstanbul, 1964.

emanetleri sahiplerine verdikten sonra Medine'ye hicret etti. Medine'de de Hz. Peygamber'in devamlı yanında bulundu, bütün cihat harekâtlarına katıldı, Uhud'da gâzi oldu. Bedir'de sancaktardı.

Hz. Osman'ın şehâdetinden sonra İslâm'ın ileri gelen şahsiyetleri ona bey'at ettiler. Ancak onun bu dönemi Allah'ın bir takdiri olarak son derece karışık bir dönem oldu. Hilâfete geçtiğinde halledilmesi gereken bir çok problemle karşı karşıya kaldı. Bu karışıklıklar Cemel ve Siffin gibi iç çatışmaları doğurdu. İslâm devleti bünyesindeki bu ihtilâfları giderme konusunda büyük fedakârlık ve gayretler gösterdi.

Kûfe'de 40/661 yılında bir Hârici olan Abdurrahman b. Mülcem tarafından sabah namazına giderken yaralandı. Bu yaranın etkisiyle şehid oldu.¹⁵⁷

Hz. Ali (r.a) devamlı olarak Hz. Peygamber (s.a.v)'in yanında bulunduğu için Tefsir, Hadîs ve Fıkıhta sahabenin ileri gelenlerinden olmuştur. Hatta Rasûlullah'ın tabiri ile "İlim beldesinin kapısı" olarak ümmetin en bilgini idi. Hz. Peygamber yolunda insanları Hakk'a iletmek için büyük gayretler sarfetmiş ve hilâfet dönemi iç karışıklıklarla dolu olmasına rağmen İslâm'ın öğretilmesi ve öğrenilmesi hususunda büyük katkıları olmuştur.

*Çar- yârı ba-safadur hem emirü'l mü'min
Gam küsarı Mustafadur anlar oldu salihin*

*Vasfını kimse mükemmel edemez hiç bunların
Kim mucip ola bu medhe ger olursa â'lîn*

*Dembedem bu çar-yârin ruh-i pâkine müdam
Kıl salât ile selâmı sakın olma gafilîn¹⁵⁸*

¹⁵⁷ Fiğlalı, Ethem Ruhi, "Ali" Maddesi, DİA, Cilt:2, s.372, İstanbul 1989.

¹⁵⁸ Bkz: Gülseren, Cemil, *Hasan Bakâi'nin Manzum Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi*, Yayınlanmamış İst. Ün. Ed. Fak. Mezuniyet Tezi, İst, 1979.

Süleyman Penâhî (1789-?)’nin Nasihatnâmesinde Mirac Bahsi

Mora’da ve Mirdos Kalesi’nde tekkesi olduğu söylenen Süleyman Penâhî, Darendeli Cebecizâde Mehmet Paşa’nın torunudur. Şeyh Hâmid-i Veli soyundandır.¹⁵⁹

Hayatı hakkında kaynaklarda fazla bir bilgiye rastlamadığımız Süleyman Penâhî’nin 1203/1789’da doğduğu sanılmaktadır. Mehmet Paşa’nın torunu ve Zaim Mustafa Ağa’nın oğludur. Hasan Bakâî ile Hayret Mehmet Efendi’nin küçük kardeşleridir.¹⁶⁰

Süleyman Penâhî, ilim ve fazileti şahsında birleştirmiş bir âlimdir. Bir çok eserleri olduğu ifade edilmekteyse de elde bilinen yegâne eseri 1220/M.1805-1806’da telif olunan Nasihatnâmesi’dir. Giriş kısmının başında *Haza Kitab-ı Nasihatnâme ve Nazm-ı Süleyman Penâhî Rahmetullah* ibaresi ve Besmele’den sonra giriş kısmı başla-

159 Akgündüz / Öztürk / Baş, *Darende Tarihi*, s. 719; Hanifi Hoca, *Darende Tarihi*, s. 4.

160 Hanifi Hoca, *Darende Tarihi*, s. 4; Gülseren, Cemil, “Süleyman Penâhî”, *Somuncu Baba*, s. 15-16, Yıl. 4, Sy. 16, Mart 1998. Bu çalışmada Süleyman Penâhî’ye ait Nasihatnâme’nin giriş kısmı da bugünkü harflerle yayınlanmıştır. Ayrıca Bkz. Selman Özsoy, *Zaim Zadeler, Silsile Neseb Tarihi*; İsmail Fehmi Öztürk, *Darende Tarihi*.

maktadır. Bilindiği gibi Nasihatnâmeler, öğüt verici özellikte yazılmış olan didaktik eserlerdir.¹⁶¹

Süleyman Penâhî'nin Nasihatnâme'sinden¹⁶² Peygamberimizin İsra ve Mirac bahsini manzum olarak okuyup sonra da Peygamberimizin konuyla ilgili hadis-i şerifini hatırlamakta fayda vardır.

Süleyman Penâhî'nin Nasihatnâme adlı eserinden Mirac bahsini birlikte okuyalım:

*Buyurdu raviyanın ravikânı
Muayyen kıldı razi imtihanı*

*Şeb-i Mirac da ervahı akdes
Olunca derci fil beytil mukaddes*

*Nümayan oldu sırrı kadri mürsel
Bilindi kevkab ile bedr-i mürsel*

*Bu resme âlem'ül-esaril-efraz
Nebilerden cebinin kıldı mümtaz*

*O şebde emredip peyk-i emine
Sebep bu kim nüzul etti zemine*

*Âya Cebrail o yâra mülaki
Müzeyyen kıl götür zibn-i Burak'ı*

*Veya Mikâil iriştî halilim
Rikabın dört odur kadr-i celilim*

161 Hanifi Hoca, *Darende Tarihi*, s. 4; Gülseren, Cemil, "Süleyman Penâhî", s. 15-16.

162 Süleyman Penâhî, *Nasihatnâme'nin Yazma Nüshası*, H.Hulûsi Ateş Özel Kütüphanesi arşivinden alınmıştır.

Veya İsrâfil ol rahşan-ı gubarın
Götür yüzden gubarı müşk-bârn

Veya Âdem var istikbale bu şeb
Olun bezm-i mübahane mukarreb

Eğerçi cecdi a'lasın nesebde
Habibim senden a'ladır hasebde

Seni üzre kıldı huld-i fiha
Hitabı "İhbitu minha cemîa"¹⁶³

Habibim rifatında bu sebebdir
Ki "Sübhanellezi esra biabdih"¹⁶⁴

Âya ey Nuh şeyhul-enbiyasın
İdadi mürseline ibtidasın

Veli verdi sana hüzn-i metabı
"Fela tes'elni ma leyse"¹⁶⁵ itabı

163 Bakara, 38: "İnin oradan (cennetten) hepiniz. Tarafımdan size bir yol gösterici (peygamber) gelir de kim ona uyarsa, onlar için herhangi bir korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir" dedik." ayetine işaret edilmiştir.

164 İsrâ, 1: "Bir kısım ayetlerimizi kendisine göstermek için, kulunu bir gece Mescid-i Haram'dan, çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren O (Allah) Yücedir. Gerçekten O, işitendir, görendir." ayetine işaret edilmiştir.

165 Hûd, 46: "Allah buyurduki: Ey Nuh! O asla senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iştir. O halde hakkında bilgin olmayan bir şeyi benden isteme! Ben sana cahillerden olamamanı tavsiye ederim." ayetine işaret edilmiştir.

*Habibim gûş kıldı gör kemâlin
Sadayı remz-i “yu’tiyke”¹⁶⁶ mekalın*

*Veya İbrahim imdi gör habibi
Budur dehr-i gülistan andelibi*

*Eğerci sen Halil-i yâr-ı garsın
Bununla imtihanında bî kararsın*

*Kelâmın navlinde sadr-ı hunki
Nişanı oldu “haza efsulunki”¹⁶⁷*

*Habibe mazhar oldu feyzi nûru
Füruh verdi “aled-dini”¹⁶⁸ sürûru*

*Veya Musa kelimullahı sensin
Kelamım izzetina âgâh sensin*

*Velakin “len terani”¹⁶⁹ mun-i râzı
Sana lutfedilde kat-ı niyazı*

166 Duha, 5: “**Pek yakında Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın.**” ayetine işaret edilmiştir.

167 Enbiya, 63: “**Belki de şu büyükleri yapmıştır, hadi onlara sorun eğer konuşuyorlarsa! dedi.**” ayetine işaret edilmektedir.

168 Fetih, 28: “**O, Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderendir. (Allah) o hak dini bütün dinlere üstün kılmak için (böyle yaptı). Şahit olarak Allah yeter.**” ayetine işaret edilmiştir.

169 Arâf, 143: “**Mûsa, belirlediğimiz yere (Tûr’a) gelip Rabbi de ona konuşunca, “Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım” dedi. Allah da, “Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin.” dedi. Rabbi dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsa da baygın düştü. Ayılınca, “Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah’ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim” dedi.**” ayetine işaret edilmiştir.

*Habibim gördü neş'atın zamanın
İşidip Rabbin "keyfe"¹⁷⁰ mesanın*

*Veya İsayı Ruhullahı eşref
Habibim hizmetiyle ol müşerref*

*Eğerçi gayrdan kemter değilsin
Veli bununula sen hem-ser değilsin*

*Sana tar-ı şeb etti nûr-i rûzi
"Ente kulte"¹⁷¹ linnasi rumuzu*

*O kim fahrus-sema ziynuz-zemindir
Habibim "Rahmeten lil âlemîndir"¹⁷²*

*Değilsiz kadr-i Ahmed'le serâser
Muhabbet bezm gâhında beraber*

*Olun ey enbiyalar hep hüveyda
Bu şebde Mescid-i Aksa'da peyda*

170 Furkan, 45: "Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Eğer dileyesdi onu elbet hareketsiz kılardı. Sonra biz güneşi ona delil kıldık." ayetine işaret edilmiştir.

171 Maide, 116: "Allah kıyamet günü şöyle diyecek: "Ey Meryemoğlu İsa! Sen mi insanlara Allah'ı bırakarak beni ve anamı iki ilah edinin dedin?" İsa da şöyle diyecek: "Seni bütün eksikliklerden uzak tutarım. Hakkım olmayan bir şeyi söylemem benim için söz konusu olamaz. Eğer ben onu söylemiş olsaydım elbette sen bunu bilirdin. Sen benim içimde olanı bilirsin, ama ben sende olanı bilemem. Şüphesiz ki yalnızca sen gaybları hakkıyla bilensin." ayetine işaret edilmiştir.

172 Enbiya, 107: "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." ayetine işaret edilmiştir.

*Olun bu demde istikbâle râhi
Kim oldur mülk-i mürsel padişahı*

*Odur şahı risalet mah-ı izzet
Anındır rah-ı rifatı cah-ı devlet¹⁷³*

Şimdi de Peygamberimizin hadis-i şerifini okuyalım:

- Hz. Enes (r.a) Mâlik İbnu Sa'sa'a (r.a)'dan naklen anlatıyor:
"Rasûlullah (s.a.v) onlara, Mirac'a götürüldüğü geceden anlatarak
 demiştir ki:

"Ben Ka'be'nin avlusunda Hatîm kısmında -belki de Hicr'da de-
 mişti- yatıyordum. -Bir rivayette şu ziyade var: Uyku ile uyanıklık
 arasında idim.-Derken bana biri geldi, şuradan şuraya kadar (göğsü-
 mü) yardı. -Bu sözüyle boğaz çukurundan kıl biten yere kadar olan
 kısmı kastedti.- Kalbimi çıkardı. Sonra bana, içerisi imanla (ve hik-
 metle) dolu, altından bir kab getirildi. Kalbim (çıkarılıp su ve zezem
 ile) yıkandı. Sonra içerisi (imanla) doldurulup tekrar yerine kondu.
 Sonra merkepten büyük katırdan küçük beyaz bir hayvan getirildi.
 Bu Burak'tı. Ön ayağını gözünün gittiği en son noktaya koyarak yol
 alıyordu. Ben onun üzerine bindirilmişim. Böylece Cibril (a.s) beni
 götürdü. Dünya semasına kadar geldik. Kapının açılmasını istedi.

"Gelen kim?" denildi.

"Cibril!" dedi.

"Beraberindeki kim?" denildi.

"Muhammed aleyhissalâtu vesselâm!" dedi.

173 Süleyman Penâhî, *Nasihâtname'nin Yazma Nüshası*, H.Hulûsi Ateş Özel Kütüphanesi arşivindedir.

“Ona Mirac daveti gönderildi mi?” denildi.

“Evet!” dedi.

“Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliştirdi!” denildi.

Derken kapı açıldı. Kapıdan geçince, orada Hz. Âdem aleyhisselâm'ı gördüm.

“Bu babanız Âdem'dir! Selâm ver O'na!” dendi. Ben de selâm verdim. Selâmıma mukabele etti. Sonra bana:

“Salih evlad hoş gelmiş, salih peygamber hoş gelmiş!” dedi. Sonra Hz. Cebrail beni yükseltti ve ikinci semaya geldik. Kapıyı çaldı.

“Bu gelen kim?” denildi.

“Ben Cibril'im!” dedi.

“Beraberindeki kim?” denildi.

“Muhammed!” dedi.

“Ona Mirac daveti gönderildi mi?” denildi.

“Evet!” dedi.

“Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliştirdi!” dediler. Derken bize kapı açıldı. İçeri girince, Hz. Yahya ve Hz. İsa aleyhimâsselâm ile karşılaştım. Onlar teyze oğullarıydı. Hz. Cebrail:

“Bunlar Hz. Yahya ve Hz. İsa'dırlar, onlara selâm ver!” dedi. Ben de selâm verdim. Onlar da selâmıma mukabelede bulundular. Sonra:

“Hoş geldin salih kardeş, hoş geldin salih peygamber” dediler. Sonra Cebrail beni üçüncü semaya çıkardı. Kapıyı çaldı.

“Bu gelen kim?” denildi.

“Cibril'im!” dedi.

“Yanındaki kim?” denildi.

“Muhammed'dir!” dedi.

“Ona Mirac daveti gitti mi?” denildi.

“Evet!” dedi.

“Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!” denildi. Kapı bize açıldı. İçeri girince Hz. Yusuf aleyhisselâm'la karşılaştık. Cebrail:

“Bu Yusuf'tur! Ona selâm ver!” dedi. Ben de selâm verdim. Selâmıma mukabele etti. Sonra:

“Salih kardeş hoş gelmiş, salih peygamber hoş gelmiş!” dedi. Sonra Cebrâil beni dördüncü semaya çıkardı. Kapıyı çaldı.

“Bu gelen kim?” denildi.

“Cibril'im!” dedi.

“Beraberindeki kim?” denildi.

“Muhammed!” dedi.

“Ona Mirac davetiyesi indi mi?” denildi.

“Evet!” dedi.

“Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!” dediler. Kapı açıldı. İçeri girdiğimizde, Hz. İdris aleyhisselâm ile karşılaştık. Hz. Cebrâil:

“Bu İdris'tir, ona selâm ver!” dedi. Ben selâm verdim. O da selâmıma mukabele etti. Sonra bana:

“Salih kardeş hoş geldin, salih peygamber hoş geldin!” dedi. Sonra Hz. Cebrail beni yükseltti. Beşinci semaya geldik. Kapıyı çaldı.

“Kim bu gelen?” denildi.

“Ben Cibril'im!” dedi.

“Beraberindeki kim?” denildi.

“Muhammed!” dedi.

“Ona Mirac daveti indirildi mi?” denildi.

“Evet!” dedi.

“Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!” denildi. Kapı açıldı. İçeri girince, Hârun aleyhisselâm ile karşılaştık. Cebrail aleyhisselâm:

“Bu Hârun aleyhisselâm'dır. Ona selâm ver!” dedi. Ben selâm verdim, o da selâmıma mukabelede bulundu ve:

“Salih kardeş hoş geldin, salih peygamber hoş geldin!” dedi. Sonra Cebrail beni yükseltti ve altıncı semaya geldik. Kapıyı çaldı.

“Bu gelen kim?” denildi.

“Ben Cibril!” dedi.

“Beraberindeki kim?” denildi.

“Muhammed!” dedi.

“Ona Mirac daveti indirildi mi?” denildi.

“Evet!” dedi.

“Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!” dedi. Kapı açıldı. İçeri girince, Hz. Musa aleyhisselâm ile karşılaştık. Hz. Cebrail:

“Bu Hz. Musa’dır! Ona selâm ver!” dedi. Ben selâm verdim, o da selâmıma mukabelede bulundu. Sonra:

“Salih kardeş hoş geldin, salih peygamber hoş geldin!” dedi. Ben onu geçince ağladı. Kendine: “Niye ağlıyorsun?” denildi.

“Çünkü dedi, benden sonra bir delikanlı peygamber oldu. Onun ümmetinden cennete gidecekler benim ümmetimden cennete gideceklerden daha çok!” dedi. Sonra beni yedinci semaya çıkardı ve kapıyı çaldı.

“Bu gelen kim?” denildi.

“Cibril’im!” dedi.

“Beraberindeki kim?” denildi.

“Muhammed!” dedi.

“Ona Mirac daveti indirildi mi?” denildi.

“Evet!” dedi.

“Hoş gelmişler! Bu geliş ne iyi geliş!” denildi. İçeri girince, Hz. İbrahim aleyhisselâm ile karşılaştık. Cebrail:

“Bu baban İbrahim’dir, ona selâm ver!” dedi. ben selâm verdim. O da selâmıma mukabele etti. Sonra:

“Salih oğlum hoş geldin, salih peygamber hoş geldin!” dedi.

Sonra Sidretü’l-Müntehâ’ya çıkarıldım. Bunun meyveleri (Yemen’in) Hecer testileri gibi iri idi, yaprakları da fil kulakları gibiydi. Cebrail aleyhisselâm bana:

“İşte bu Sidretü’l-Müntehâ’dır!” dedi.

Burada dört nehir vardı: İkişi bâtinî nehir, ikisi zâhirî nehir.

“Bunlar nedir, ey Cibrîl?” diye sordum. Hz. Cebrâil:

“Şu iki batını nehir cennetin iki nehridir. Zahirî olanların biri Nil, diğeri Fırat’tır!” dedi. Sonra bana el-Beytü’l-Ma’mur yükseltildi. Sonra bana bir kaptı şarap, bir kaptı süt, bir kaptı da bal getirildi. Ben sütü aldım. Cebrail aleyhisselâm:

“Bu (aldığın), fıtrat(a uygun olan)dır, sen ve ümmetin bu fıtrat (yaratılış) üzerindesiniz!” dedi.

Rasûlullah devamla dedi ki: “Sonra bana, her günde elli vakit olmak üzere namaz farz kılındı. Oradan geri döndüm. Hz. Musa aleyhisselâm’a uğradım. Bana:

“Ne ile emrolundun?” dedi.

“Gece ve gündüzde elli vakit namazla!” dedim.

“Ümmetin, her gün elli vakit namaza muktedir olamaz. Vallahi ben, senden önce insanları tecrübe ettim. Benî İsrail’e muamelelerin en şiddetlisini uyguladım (muvaffak olamadım). Sen çabuk Rabbine dön, bunda ümmetine hafifletme talep et!” dedi. Ben de hemen döndüm (hafifletme istedim, Rabbim) benden on vakit namaz indir-di. Musa aleyhisselâm’a tekrar uğradım. Yine:

“Ne ile emrolundun?” dedi.

“Benden on vakit namazı kaldırdı!” dedim.

“Rabbine dön! Ümmetin için daha da azaltmasını iste!” dedi. Ben döndüm. Rabbim benden on vakit daha kaldırdı. Dönüşte yine Musa aleyhisselâm’a uğradım. Aynı şeyi söyledi. Ben, beş vakitle emrolunmama kadar bu şekilde Hz. Musa ile Rabbim arasında gidip

gelmeye devam ettim. Bu sonuncu defa da Hz. Musa'ya uğradım. Yine:

“Ne ile emredildin?” dedi.

“Her gün beş vakit namazla!” dedim.

“Senin ümmetin her gün beş vakit namaza da tâkat getiremez. Rabbine dön, hafifletme talep et!” dedi.

“Rabbimden çok istedim. Artık utanıyorum, daha da hafifletmesini isteyemem! Ben beş vakte razıyım. Allah'ın emrine teslim oluyorum!” dedim. Musa aleyhisselâm'ı geçer geçmez bir münadi (Allah adına) nida etti:

“Farzımı kesinleştirdim, kullarımdan hafiflettim de!”

Bir rivayette şu ziyade geldi: “Namazlar (günde) beştir. Ve onlar ellidir de. İndimde hüküm değişmez artık!”¹⁷⁴

- Nesâî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: “Rasûlullah aleyhissalâtu vesselâm, beş vakit namazla gönderilince, Hz. Musa aleyhisselâm kendisine:

“Rabbine dön! Daha da azaltmasını talep et. Çünkü, Benî İsrail'e iki namaz farz etmişti, onları kılmadılar!” dedi. Bunun üzerine aziz ve celil olan Rabbime tekrar dönüp daha da hafifletmesini istedim. Rabb Teâla şu cevabı verdi:

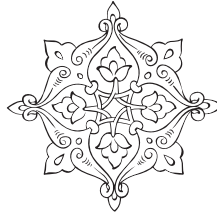
“Semavat ve arzı yarattığım zaman ben sana ve ümmetine elli vakit namaz yazmıştım. Öyleyse elli olan beştir. Sen ve ümmetin bunları kılın!” Böylece anladım ki, bu beş vakit namaz Rabbim

174 Buhari, bed'ü'l-Halk 6, Enbiya 22, 43, Menâkıbu'l-Ensâr 42; Müslim, İman 264 (164); Tirmizi, Tefsir, İnşirah, (3343); Nesâî, Salât 1, (1, 217-218).

Teâla'dan kesin bir emirdir. Hemen Hz. Musa'ya döndüm. O yine "Dön!" dedi. Fakat ben, artık geri dönmedim."¹⁷⁵

- Hz. Câbir radiyallahu anh anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki:

"Kureyş beni tekzib ettiği vakit, Hicr'da doğrudum. Allah Teâla hazretleri Beytu'l-Makdis'i bana tecelli ettirdi. Ben onlara onun alametlerini birer birer haber vermeye başladım. Hem Beytu'l-Makdis'e bakıyor hem de haber veriyordum."¹⁷⁶

175 Nesai, Salat 1, (1, 223,-224).

176 Buhari, Menâkıbu'l-Ensâr 41, Tefsir, İsra 3; Müslim, İman 276, (170); Tirmizi, Tefsir, Beni İsrail, (3132).

Hacı Mahmud Efendi (1826-1901)'nin Talebelerine Öğrettiği Peygamber Sevgisi

Sofuzâde lâkabı ile tanınan Mehmet Ağa'nın 1241 hicri yılında, miladi takvimler 1 Ocak 1826 tarihini gösterirken, Darende'de Hacı Müşrif mahallesindeki hanelerinde bir oğlu dünyaya geldi. Adını "Mahmud" koydular.

Mahmud, belli bir öğrenim yaşına gelince, Şeyh Hâmid-i Veli Hazretleri (k.s.)'nin Cami-i Şerîfi yakınında bulunan Sibyan mektebinde tahsil hayatına başladı. Buradan mezun olduktan sonra Uşak'da bulunan Ayıntabizâde Hacı Ahmed Efendi'nin ders verdiği medresede derslere devam etti. Sonra Sivas'a gitti. Orada Gök Medrese'de müderrislik yapmakta olan Darendeli Hacı Salih Efendi'nin derslerine devam etti. Sonra da, hocasının iznini alarak Kayseri'ye gitti. Burada Kurşunlu Medresesi'ne devam ederek Ağcakoyun Müftüsü Hacı Arif Efendi'den dersler aldı. İstanbul'un ilmin ikmal merkezi olduğunu o da iyi biliyordu. Daha sonra İstanbul'a gitti. Edirnekapı yolu üzerinde bulunan Nişancı Mehmet Paşa Medresesi'nde ikamet etmeye başladı. Aynı zamanda bu medresede görev yapmakta olan

Kavalalı Yusuf Efendi'den Şerh-i Akaid ve diğer bazı dersleri aldı. Hocasının ölümü üzerine Fatih (camii) Medresesi Müderrisi Kara Halil Efendi'den Kadı Miri ve Celali derslerini aldı. Aynı hocadan 1278/14 Kasım 1861 tarihli bir icazetname (diploma) alarak medrese tahsilini tamamladı. Ruus-u hümayun (resmi göreve tayin) imtihanına girdi, bu imtihanı kazanarak şahadetname aldı.¹⁷⁷ Ancak göreve tayin edilmeden Çorum'a gitti. Şeyh Eyüb Mahallesi olarak bilinen mahalde ikamet etmeye başladı ve kısa bir süre sonra da evlendi. Bu evlilikten üç oğlu oldu. Bunlar Müftü Mehmet Emin ve Rüştü Efendi'dir. Küçük oğlu ise, genç yaşta vefat etti. Raziye, Zeynep, Firdevs ve Nafiye adında dört de kızı dünyaya geldi. Kızı Raziye Hanım, âlim Ömer Şem'i Efendi'nin oğlu âlim ve fazıl Mustafa Esad Efendi ile evlendi.

Mahmud Efendi, Çorum'da müderrislik yapmaya başladı. Tasavvuf büyüklerinden Çorumlu Mustafa Rûmi Şiranî Efendi'ye intisab ederek, tasavvuf ilimlerine de âşinalık kazandı. Bu arada şeyhi ile beraber hac ziyaretine gitti. Dönüşünden sonra Hacı Mahmud Efendi diye anılmaya başladı.¹⁷⁸

Çorum'dan Darend'e'ye

Çorum'da yaklaşık yirmi beş yıl kaldıktan sonra, ziyaret maksadıyla Darend'e'ye geldi. Bu sırada halk, yeni kurulmuş olan mahallelerde bulunan bahçeli yazlık evlerde oturmaktaydı. Darend'e'nin eski mahallelerindeki evler, camiler ve diğer eserlerin bir çoğu yıkılmıştı. Eski şehirdeki camilerden sadece Şeyh Hâmid-i Veli (k.s.) Hazretleri Cami-i Şerîfi yıkılmamıştı. Bu duruma üzülen Hacı Mahmud Efendi,

177 Geniş Bilgi İçin Bkz: Akgündüz / Öztürk / Baş, *Darend Tarihi*, s. 828 vd, Hanifi Hoca, *Darend Tarihi*, s. 16.

178 Tektaş, Musa, *Darendeli Hacı Mahmud Efendi*, *Darend Haber Gazetesi*, s.9, Yıl:8, Sayı:86, Mayıs, 2006.

bu caminin yıkılmaması için hemen onun etrafındaki yıkılmaya yüz tutmuş medresenin tamirini yaptırdı ve burada ders vermeye başladı. Bu medrese eskiden beri Şeyh Hâmid-i Veli Medresesi olarak bilinirdi. Bu sıralar Darende'deki kışlık evler dağılmış; yazlıkların bulunduğu bölgede şehrin yeniden teşekkülü üzerine, halk eski şehrin bulunduğu bölgeyi terk etmişti. Hacı Mahmud Efendi, eski şehrin bulunduğu mahaldeki bu medreseyi yeniden ihya edince halk da kısmen bu bölgede kalmaya başladı.

Hacı Mahmud Efendi, tahminen üç dört yıl kadar Şeyh Hâmid-i Veli Medresesi'nde müderrislik yaptıktan sonra, halkın isteği üzerine 65 yaşında iken Darende Müftülüğü'ne tayin edildi. Bu tayini Şeyhü'l-İslâmın 7 Ocak 1891 tarihli menşuru ile kabul edildi.

Sofuzâde Hacı Mahmud Efendi, Şeyh Hâmid-i Veli Camii ve Medresesi'nde önemli hizmetleri yerine getirmekle beraber Şeyh Hâmid-i Veli Kütüphanesine kitaplar vakfetti.¹⁷⁹

Hacı Mahmud Efendi, eskilerin tabiriyle; dirayetli, müstakimu'l-etvar, dilhan-ı âli vechiyle görevini yapmaya muktedir bir kimseydi. Orta boylu, ela gözlü, kumral sakallı bir eşkali vardı.

Hulefa-yı Nakşibendiye'den ve Çorumlu meşhur Hacı Mustafa Efendi'nin halifelerinden ehl-i hâl ve kerâmet sahibi ve 20 sene kadar Şeyh Hâmid-i Veli Camii Şerîfi yakınındaki medresede yüzlerce talebeye ders okutan Seyyid ve Halid Efendiler'in hocaları Hacı Mahmûd Efendi Hazretleri, Şeyh Hâmid-i Veli Hazretlerinin Darende'de bu Camii Şerîf derûnunda medfûn bulunduğunu ve bir çok kerre murâkabe halinde gördüğünü söylerlerdi.

179 Akgündüz / Öztürk / Baş, *Darende Tarihi*, s. 830.

Yetiştirdiği Talebeleri

Hacı Mahmud Efendi, Şeyh Hâmid-i Veli Medresesi'nde müderrislik yaptığı yıllarda 240 öğrenci okutup, on beş hocaya icazet verdi. Sonraları adlarını çokça duyurmuş olan Darendeli âlimlerin yetişmesine öncülük etti. Oğlu Hacı Mehmet Emin Efendi, Gürün Müftüsü Gübünlü Nazi Efendi, Elbistan Kadısı Seyyid Efendi, Mehmet Paşa Medresesi Müderrisi Çorumlu Kasım Efendi, Kangal'ın Karacaviran köyünden Hacı Bekir Efendi, Gerimterli Ömer Efendi, kendi oğlu Hacı Mehmet Efendi, Müftüzâdelerden Darendede kadılığı yapmış olan Mustafa Esad Efendi, Halid-i Yekta Efendi, Es-Seyyid Ömer Osman Hulûsi Efendi, Hatip Hasan Efendi onun talebeleri idi. Hacı Mahmud Efendi'nin talebelerinden Gübünlü Nazi Efendi'nin bir na'tını inceleyeceğiz. Buna geçmeden na't hakkında genel bilgiler vermeyi uygun buluyorum.

İslâm dininin kabulü sonrası edebiyatımızdaki etki, hem şekil hem de muhteva bakımından kendini göstermiştir. Aruz vezninin kullanılmaya başlanması; gazel, kaside, mesnevî, rubâî gibi yeni şekillerin şiirimize girmesinin yanı sıra; satırlar arası Kur'ân tercümeleri, sûre tefsirleri, hadis tercüme ve şerhleri, tevhîd, münâcât, esmâ-i hüsnâ, na't, mevlîd, hilye, siyer, esmâ-i nebî, gazavât-ı nebî vs. gibi dinî-edebî türlerin de edebiyatımızda ağırlık kazanması söz konusu etkinin belirtilerindedir. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v) edebiyatçıları için en önemli ilham kaynaklarından birisi olmuş; hemen hemen her Müslüman şairimiz onu bir yönüyle şiirinde anlatmaya çalışmıştır. Bir kısmını yukarıda saydığımız dinî-edebî türlerimizin önemli bir bölümünü Peygamberimizle ilgili olanlar oluşturmaktadır.¹⁸⁰ Na't İslâm edebiyatlarında Hz. Peygamber'i övmek, ona yalvarıp şe-

180 Yeniterzi Emine, *Divan Şiirinde Na't*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara 1993; Gün-gör Zülfikar, *Türk Edebiyatı'nda Türkçe Manzum Hilye-i Nebevîler ve Nesimî Mehmed'in Gülîstân-ı Şemâil'i*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.

faat dilemek amacıyla yazılan şiirlere denir. Na't yazmakla ün almış kişilere nâ't-gû (na't söyleyen); özel dinî törenlerde na't okuyanlara da na't-hân (na't okuyan) denilir. Daha çok kasîde nazım şekliyle yazılır. Divânların baş kısmında tevhid ve münâcâtlardan sonra yer alır. İlk na't örnekleri Arap edebiyatında görülmüştür. Türk edebiyatına ise İran'dan geçmiştir. Hemen her divân şâiri Hz. Peygamber'e ait konuların heyecanla anlatıldığı na't türünde en az bir şiir kaleme almıştır. Nitekim mesnevi nazım şekliyle yazılmış eserlerde de bir na't bölümü bulunur. Ancak bu tür na'tlar mesnevî nazım şekliyledir. Na'tların konusu, Hz. Peygamber'in risâleti, mucizeleri, hicret olayı, din yolunda çektiği eziyetler vs. olabilir. Kullanılan dil ise konunun kutsallığından dolayı sanatlı ve ağırdır. Divân edebiyatının sonraki dönemlerinde na'tların konu ve şekli bakımından genişlediği görülür. Böylece dört büyük halîfenin (Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali) güzelliği, şeref, ahlâk, kemâl ve cömertliğini anlatan övgülere de na't adı verilmiştir. Na't, her ne kadar kasîde nazım şekline uygun düşerse de gazel, rubâî, murabba, müstezâd, terkîb-i bend, musammat, kıt'a ve tu-yûğ nazım şekillerini deneyen şâirler de vardır. Edebiyatımızda Nâzîm'in (küçük bir divân oluşturacak kadar çok sayıda), Fuzûlî'nin (Su kasidesi), Nâbî'nin (137 beyit), Şeyh Galib'in (müseddes nazım şekliyle) yazdıkları na'tları ünlüdür. Bunun yanında "Na'tî" mahlasını kullanacak kadar çok sayıda na't yazar şâirler de vardır.¹⁸¹

Mehmet Nâzî Efendi'nin Bir Na'tı

Gubar-ı pâkine almam cihanı ya Rasûlallah

Değişmem sulbüne heft âsmânı ya Rasûlallah

Duyunca makdemi teşrifin Âdemi sulb-i pâkinden

Değiştirdi daniye bağı cinanı ya Rasûlallah

181 Pala, İskender, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 309, Ötüken Yay., İstanbul 2000.

*Bütün âlem fuyuzatı senin nûrundan almıştır
Cemi enbiyalar ızz u şânı ya Rasûlallah*

*Seradan ta seryaya yüceltti şanını “Levlâk”
Münever eyledin kevn ü mekânı ya Rasûallah*

*Geçer nazın Hüdâ’ya “Rahmeten lil âlemsin” sen
Dile mahşerde hep pir ü civanı ya Rasûlallah*

*Salat ile selâm olsun sana ve âline her dem
Bekâ buldukça kevnin ibn ü ânı ya Rasûlallah*

*Sevadı vechile Nâzî günahkâr ümmetindir
Şefaât eyle geldikte zamanı ya Rasûlallah*

Gübünlü Müftü Mehmet Nâzî Efendi

H. Hulûsi Ateş Şeyhzadeoğlu Özel Kitaplığındaki bir belgede Mehmet Nâzî Efendinin bir na’ına rastladık. Bu na’ın açıklamasına geçmeden, Nâzî Efendi hakkında kısaca bilgi vermek gerekmektedir. Mehmet Nâzî Efendi; Rumi 1285 yılında Gürün’e bağlı Gübün’de (Çayboyu Mahallesi) dünyaya gelmiştir. Darendede Şeyh Hâmid-i Veli Medresesinde Hacı Mahmud Efendi’den eğitimini tamamladıktan sonra uzun yıllar din görevliliği yapmış, 15 yıl kadar da Gürün Müftülüğü görevinde bulunmuştur. Sivaslı İhramcızade İsmail Hakkı Toprak Efendiye müntesip bir Nakşibendî dervişidir. 27.05.1946 tarihinde vefat etmiştir.¹⁸² Kabri Çayboyu Mahallesi Mezarlığındadır. Bilinen bazı şiirleri günümüze kadar dilden dile okunarak nakledilmiştir. Yazımızda inceleyeceğimiz nâ’t da M. Nâzî imzasını taşımaktadır. Na’ı şerifi birlikte okuyalım, izahına çalışalım:

182 Tektaş Musa, *Sevgili Peygamberimize Övgü-1*, Gürün Haber Gazetesi, s.9, Yıl.4 Sayı:53, Eylül, 2004.

*Gubarı pâkine almam cihanı ya Rasûlallah
Değişmem sulbüne heft âsmânı ya Rasûlallah*

‘Ya Rasûlallah senin ayağının tozu bütün cihandan daha kıymetlidir. Senin soyun yedi kat göklerden benim için daha üstündür. Senin soyunu yedi kat göklere ve dünyada olanlardan daha üstün tutarım. Bu varlıklara değişmem.’

Kur’anı Kerim’in beyanına göre O Müslümanlar için ilk ve son örnek en yüce ahlaka sahip Hak için şahit müjdeleyici ve uyarıcı; aydınlatan bir ışık ve rahmete’n-lil âlemindir. Hz. Peygamber (s.a.v)Efendimiz, kâinatın sebebi, hilkatin evveli, nübüvvetin hâtemidir (sonuncusudur). Hakk’ın ahlâkı ile mütehallî, O’nun bütün isim ve sıfatlarının mazharı, enbiyanın serveri, evliyanın rehberi, rahmetin habercisi; bütün güzel sıfatlarla muttasıf, yolumuz, varlığımız, hasta gönüllerin devası, kalplerin tatmin edicisi, Cemal’in aynasıdır. İbnü’l-Arabî’nin beyanına göre Peygamber (s.a.)’in hikmeti ferdiyet’tir. Rasûlullah (s.a.v)bütün hakikatleri câmi’ olduğu gibi; ferdi hikmet (hikmet-i ferdiyye) de, bütün hikmetleri câmi’dir. O, ilahî isimlerin zuhur mahalli, varlıkların başlangıç sebebidir. “Sen olmasaydın, bu felekleri halk etmezdim” tarzındaki kudsî hadis, İslâm Türk Edebiyatı şairlerinin ortak malzemesi olmuştur.¹⁸³ Soy ilmiyle uğraşan âlimler Peygamberimizin ecdadını Âdem (a.s)’e kadar sayıyorlarsa da Efendimizden bizzat iştirilen ve âlimlerimizin ittifakları yirminci dedesi “Adnan”a kadardır. Hadis âlimlerinden İmam Beyhaki’nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifde Efendimizin sülalesi şu şekilde açıklanıyor: “Ben Abdullah oğlu Muhammedim, o da Muttalib, o da Haşim, o da Abd-ı Menaf, o da Kusay, o da Hakim, o da Mürre, o da Ka’b, o da Lüeyye, o da Galib, o da Kahr, o da Kinane, o da Huzeyme, o da Müdrike, o da İlyas, o da Mudar, o da Adnan oğludur. Allahu Teâla beni insanların fırkalarının hayır-

183 Eraydın Selçuk, *Tasavvuf ve Edebiyat Yazıları*, s. 289, Mavi Yay., İstanbul, 1997 .

lısından kıldı. Ben anam ile babamdan meydana geldim ve cehalet zamanının zina ve fücüründen bir şey bana bulaşmadı. Âdem'den beri zinadan değil, nikâhtan zuhur ettim. Tâ ki babam ile anamda nihayet buldum. Ben neseb yönünden de baba yönünden de hayırlınızım.” İşte bu sahih hadisi şerif ile Peygamberimizin sülalesinde zina yapan kimse olmadığı kesinleşmiş oluyor. Bu sülale ki nübüvvet nurunu taşıyan kimselerde şahıs ve şekil güzelliği anlamına olmayıp, kitapların açıkladığı gibi Hz. Âdem (a.s.)'den Peygamberimize değin sülalenin yüzlerinde zaman zaman görünen latif bir cevher olduğu kesindir. Onun içinde nesebi de nesli de temizdir.¹⁸⁴ Peygamber Efendimizin neslini devam ettiren Ehl-i Beyt'in sevilmesi ve gözetilmesi hususunda hadis kaynaklarında pek çok hadislere rastlanılmaktadır. Hz. Peygamber, İbn Abbas'tan gelen rivayette kendi sevgisi için Ehl-i Beyt'in sevilmesini istemektedir: İbn Abbas (r.a.) anlatıyor; Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: “Nimetleriyle sizi beslediği için Allah'ı sevin. Beni de Allah sevgisi için sevin. Ehl-i Beyt'imi de benim sevgim için sevin.”¹⁸⁵

*Duyunca makdemi teşrifin Âdemi sulbü pâkinden
Değiştirdi daniye bağı cinanı ya Rasûlallah*

‘İnsanların atası Hazreti Âdem, kendi soyundan Cenab-ı Allah'ın Habibim dediği Rasûlullah'ın dünyaya teşrif edeceğini öğrenince, cennet nimetlerini bırakıp dünyaya gelmeyi tercih etti.’

Hız. Âdem'in Övüncü Olan Evladı

Rivayete göre Âdem (a.s.) yaratıldıktan sonra sağında olanların en önde duranın Hz. Muhammed (s.a.v.) olduğunu gördü. Bu

184 Mustafa Hakkı Bin Ahmed Rüştü, *Ahlâken ve Bedenen En Güznel İnsan: Hız. Muhammed* (s.a.v.), s. 1, (Yay. Haz: Fatih Çınar), Dilek Ofset, Sivas, 2003.

185 Tirmizi, Menakıb, (3792)

arada Yüce Allah'tan şu hitap geldiğini duydu: Ya Muhammed senden ahd ve misak alacağım; elini Hacer-i Esved üzerine koy. Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz, mübarek elini onun üzerine koydu. Bundan sonra, Yüce Hakk, Nuh (a.s.)'dan ve diğer peygamberlerden sırası ile ahd aldı. Daha sonra, peygamberlere hitap edip şöyle buyurdu: Bu Abdullah oğlu Muhammed'i âhir zamanda peygamber olarak göndereceğim. Onun namını kitaplarda anlatacağım. Kendisine iman edip yardımda bulunur musunuz?. Yüce Hakk'ın bu teklifini cümlesi kabul edip Hacer-i Esved'e ellerini koydular. Cenabı Hak cenneti yarattıktan sonra, tuba ağacının yapraklarına; cennetin cümle köşk ve sarayları üzerine La İlahe İllallah Muhammedün Rasûlullah yazdı, onların cümlesine, Rasûlullah Efendimizin şerefini ve izzetini beyan buyurdu. Allahu Taâlâ, bu ism-i şerif hürmetine Âdem'in (a.s.) tevbesini kabul buyurdu. Âdem (a.s.) tevbesini yaparken, yalvardı; Rasûlullah Efendimizi şöyle diyerek şefaataçı kıldı: Ya Rabbi, Muhammed hürmetine... Allahu Teâla, Âdem'e (a.s.) sordu: Sen, Muhammed'i nereden biliyorsun?. Âdem (a.s.) şöyle anlattı: Sen, Yüce zatınla beni topraktan yarattın. Sonra, bana can verdin. İşte o zaman, gözümü açıp bakınca gördüm ki: Bütün semaların ve yüce arşın üzerinde: La İlahe İllallah Muhammedün Rasûlullah yazılmış; onun ismi senin isminle beraber gelmiş. Muhammed (s.a.v.) kulların makbulü olduğunu bildim; sebebi: İsmi, zatın ismi ile beraber.. Bunun üzerine, Allahu Taâlâ, şöyle buyurdu: Öyledir. O, cümleden muazzez ve muhteremdir. O, senin evladın arasındadır. Cümle enbiyadan sonra; âhir zamanda dünyaya gelecektir. O Muhammed olmasaydı; seni, tüm gökleri, arşı ve cenneti yaratmazdım. Cümle mahlûk onun hürmetine yaratılmıştır.

Yıldızların, karanlıklarda ortaya çıkmaları, güneşten ışık alıp, onun doğuşunu haber vermeleri keyfiyeti, diğer peygamberlerin, Peygamberimize nazaran yıldızlar gibi olması, çok mükemmel birer

teşbihtir. Diğer peygamberlerin getirdikleri şeriat, Hz. Muhammed'in şeriat güneşi yanında birer yıldız mesabesindedir. O tertemiz umman meydana çıkınca, daha önceki şeriatlar birer küçük kaynak gibi, o deryaya karışıp artık yürürlükten kalktılar.¹⁸⁶

*Seradan ta seryaya yüceltti şanını "Levlâk"
Münevver eyledin kevn ü mekânı ya Rasûlallah*

"Levlâke levlâk lemâ halaktü'l-eflâk":¹⁸⁷ "Eğer sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım." Hitabıyla yerden göğe kadar, denizleri ve bütün cihanı nurlandırdın ya Rasûlallah.'

O yüce Resulün, O, (Sen olmasaydın, kâinatı yaratmazdım) فرمانının muhatâbı'nın bastığı toprağın her zerresi, dünyalar kadar övünse yeridir. Cenâb-ı Hak'ın sevgilisi, dünyâ ve âhiretin Efendisi, esrar perdelerini açan, etrafa nur saçan, mahşer meydânında her günahkâra şefaata eden O Ahmed-i Muhtardır ki, ezeli ve ebedi, sayısız salât ü selâm o yüce Rasûle olsun. Onun güzel ismi zikredilince hikmet deryası coşar, şefaata bulutlarından, mü'min ve sadıkların kalplerine, en kıymetli inciler gibi rahmet yağar. Kâinat yaratılalı beri, Cenab-ı Hakk'ın birliğini, Kur'an-ı Kerime müsteniden, Muhammed Mustafa (s.a.v.) gibi, hiç kimse tam bir mükemmeliyetle neşr ve ilân edemedi. Bunun gibi Allah'ın sevgili Rasûlü kadar, bu gök kubbe altında hiç bir insan övülmedi ve ikram görmedi. Kadın-erkek, yaşlı-genç milyonlarca Müslüman, kendisine peygamberlik geldiği o asrı saadet'den bugüne kadar, bu ve bundan sonra da kıyamete kadar, her dakika ve her an onun mübarek isimlerini dillerinden düşürmeyecek, hem de köhne kürenin manevî tarafını yenileyip, canlandırlar, hem de kalplerini nur-ı saadetle doldurup aydınlatırlar.

186 Âbidin Paşa, *Kaside-i Bürde Tercümesi ve Şerhi*, s.63, (Sadeleştiren: Ömer Faruk Harman), Gençlik Basımevi, İstanbul, 1977.

187 Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, II/164'de 2123. hadis.

O Nebiyy-i Zîşânın eşsiz vasıflarını ve hasletlerini hakkiyle hangi dil ve kalem tarif edebilir. Hangi akıl ve deha, onu tam manasıyla anlayabilir?¹⁸⁸

“Yâ Muhammed, biz sana ilim, amel, şeref ve her iki âlemde çok hayır verdik” Allahu Teâlanın rızası için onun verdiği nimetlere şükrederek namaza devam et. Çünkü namaz şükrün bütün kısımlarını ihtiva eder. Kendi nefesine fedakârlık ederek, muhtaçlara tasadduk et. “Kavminden sana buğzeden dünyada ve ahirette, her nevi hayırdan mahrumdur. Onun şerefi de yoktur. Onun nesli yoktur. İsmi de hayırla yâd edilmez. Fakat sen böyle değilsin. Senin zürriyetin, iyi şöhretin, faziletli eserlerin kıyamete kadar kalır. Bununla beraber, ahirette sana verilecek mükâfatları anlatmaya imkân yok.”¹⁸⁹

Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi, Divân’ında Hz. Peygamber’in şanının yüceliğine delil olarak bu gerçeği zikretmiştir:

“Şânına okundu hutbe-i ‘levlâk’

Şükr eyleyip dedin ‘vemâ şekernâk’

Seninçin halk oldu âlem ü eflâk

Ahsente ahsente hoş bareke’llâh”

Geçer nazın Hüdâ’ya “Rahmeten lil âlemsin” sen

Dile mahşerde hep pir ü civanı ya Rasûlallah

‘Allah katında dileklerin kabul edildiği için mahşer gününde yaşlıların ve gençlerin affedilmesi hususunda âlemlere rahmet olarak gönderilen Allah’ın Rasûlü ümmetini Cenab-ı Hakk’tan dile.’

188 Âbidin Paşa, a.g.e., s. 44.

189 Bkz: Kevser, 1-3

Âlemlere Rahmet Hz. Muhammed (s.a.v)

Hz. Peygamber (s.a.v) hem dinî, hem dünyevî bakımdan “rahmet”tir. Cenabı Hakk Enbiya suresinin 107. ayetinde şöyle buyurmuştur: **“Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik”**¹⁹⁰ O dinî bakımdan rahmettir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v), insanlar bir cahiliyyet ve dalalet içinde iken ve iki ehli kitap, yani Yahudiler ile Hristiyanlar aradan uzun zaman geçtiği tevatürleri (sağlam rivayetleri) kesildiği ve kitapları hususunda ihtilafları meydana geldiği için, dinleri hususunda şaşkınlığa düştükleri bir zamanda gönderilmiştir. Böylece Allah Teâla onu, hakkı aramaya ve kurtuluş ile mükâfatı elde etmeye hiç bir yolun kalmadığı bir zamanda peygamber olarak gönderdi. Hz. Muhammed (s.a.v) insanları hakka çağırdı, onlara mükâfat yollarını açıkladı, onlara Allah’ın hükümlerini gösterdi helâli haramdan ayırt etti. Sonra bu “rahmet”ten ancak, himmeti (kasdı) sadece hakka ulaşmak olan, taklid, inad ve tekebbüre sapsayan ve Allah’ın muvaffakiyeti kendisinin yoldaşı olan kimseler yararlanabilmişlerdir. Nitekim Cenab-ı Allah, **“De ki: O (Kur’ân) iman edenler için, hidayet ve şifâdır. İman etmeyenlerin ise kulaklarında (ona karşı) bir ağırlık vardır. O (Kur’ân) bunlara karşı bir körlüktür”**¹⁹¹ buyurmuştur.

Dünyevî bakımdan Hz. Peygamber (s.a.v)’in rahmet oluşu, insanların onun sayesinde pek çok zilletlerden, savaşlardan ve harplardan kurtulmaları, onun dininin bereketi sayesinde yardıma mazhar olmalarıdır.¹⁹² Uhrevî bakımdan ise, ahirette ümmetine şefaate edeceği hususundadır.

Göğe çekilen büyük Peygamber İsa aleyhisselâm’ın kitabı İncil’de Peygamber Efendimiz için şu övgüler zikredilmektedir:

190 Enbiya, 107.

191 Fussilet, 44.

192 Fahrüddin Er-Razi, *Tefsir-i Kebir Mefatihul-Gayb*, s. 245, Akçağ Yay., Ankara, 1993.

“O, az yemek yer. Cimrilikten hoşlanmaz. Kimseyi çekiştirmez. Aceleci değildir. Hile yapmaz. Kötü söz konuşmaz. Kendisi için intikam almaz. Tembel değildir. Aza kanaat edip, çoğu ihsan eder. O'nun işleri ve tercihleri aşırılıklardan uzak ve bunların ortası üzeredir. Yerde ve gökte yaşayanların medarı iftiharıdır. O, günaha batmış olanların şefaatchisi, on sekiz bin âlemin rahmetidir. Cennette kıymetli kevser suyunu o dağıtacaktır. Daima doğruluk üzere ve daima ihlâslıdır. Dili her an Kur'an-ı anar. O öyle üstün vasıflarla yaratılmıştır ki, gözleri uyusa kalbi uyanık kalır. İnsanlardan gelen eza ve cefaya katlanır da yine şefaati bırakmaz.

Kıyamet vakti herkes, o ana baba gününün dehşetinden adeta akıl ve şuurunu kaybetmiş halde “Allah'ım beni koru” diye inlerken O, “Ya Rabbi, ümmetimi koru” niyazında bulunacaktır. İsrail'in “sur” ismi verilen borusu O'nun ümmeti sebebi ile çalacak; ölmüşler böylece yeniden dirilecektir. Kıyamet gününde herkes, O'nun şefaati için eteğine yapışacaktır. “Ey İsa, Muhammed Mustafa'nın Peygamberliğini tasdik ve O'na iman et. Ben Azimüşşan Âdem'i cennet ve cehennemini O'nun sevgisi uğruna yarattım. Eğer onu halk etmeseydim, hiçbir şeyi yaratmazdım!”

Dünya ve ahirette Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz türlü kemâlat ile methedilip övüldüğünden ahiret günü Liva'ul-Hamd sancağı kendisine ihsan olunmuş Makam-ı Mahmud zatına nasip olduğundan Mahmud ismi şerifiyle isimlendirilmiştir.

Salât ile selâm olsun sana ve âline her dem

Bekâ buldukça kevnin ibn ü ânı ya Rasûlallah

‘Senin dünyada bir tek evladın kalıncaya kadar (ki kıyamete kadar o temiz silsile devam edecektir) sana ve ehl-i beytine salât ü selâm olsun ya Rasûlullah.’

Salât u Selâm

Müslümanlar üzerine vacip olan bir dua şekli de salât u selâmdır. Salât, lügat olarak dua, tebrik, ta'zim manalarına gelir. İslâm dini Rasûlullah'a salât okumaya kulluğun izharında mühim ve müesser bir vasıta kılmıştır. En makbul bir dua olan salât bütün dualarımızın da makbul olması için başlangıç şartı kabul edilmiştir. Dualarımızın başında ortasında ve sonunda salâvat okunmalıdır. Rasûlullaha salât u selâm okumak bizzat Rabbül âlemininin emridir: **“Şüphesiz ki Allah ve melekleri, peygambere çok salât (ve tekrim) ederler. Ey iman edenler, sizde ona salât edin ve tam bir teslimiyetle de selâm verin.”**¹⁹³ Peygamberimiz de, *“Kim bana bir kere salât okursa Allah'ta ona on salât okur ve on günahını affeder, (mertebesini) on derece yükseltir.”*¹⁹⁴ buyuruyorlar. Delillerini Kur'an ve sünnetten alan tasavvuf büyükleri salât ü selâm okumayı tavsiye etmişler ve âdet haline getirmişlerdir.

Sultan III. Osman'ın (padişahlığı 1754-57 yılları arası) sadrazamlarından Hekimoğlu Ali Paşa başarılı ve yetenekli bir devlet adamı, oldukça dindar bir kimse idi. Ali Paşa zamanında bir tüccar iflas etmiş, bütün mal ve servetini kaybetmiş, üstelik bir de borca girmişti. Bu sıkıntılı durumda iken müracaat ettiği bütün eş-dost kapıları, bu durumdaki herkese yapıldığı gibi yüzüne kapanmıştı. Adamcağız bu çaresiz haldeyken bir gece rüyasında Peygamberimizi gördü ve O'ndan yardım ve destek istedi. Peygamberimiz ona *“Git Allah'ın makbul kulu Ali Paşa'ya benden selâm söyle sana 100 altın versin”* dedi. Adam, *“Ya Rasûlallah ben Ali Paşa'ya selâmınızı iletir, bana 100 altın vermesini emrettiğinizi söylerim ama bana inanmaz”* dedi. Hz Peygamber (s.a.v)şöyle buyurdu: *“Sana inanması için ben sana belge vereceğim. Ali Paşa bana her akşam yüz salâvatı şeri-*

193 Ahzab, 56

194 Nesai, Sehv, 55

fe okurdu, ama geçen Perşembe akşamı okumadı. Bunu ona söylersen sana inanır.” Sabah olunca adam hemen Ali Paşa’ya koştu, rüyasını anlattı. Ali Paşa “Peygamberimiz bana niye söylemiyor da sana söylüyor?” diye inanmak istemedi. Adam Hz. Peygamberin verdiği belgeyi öne sürdü: “Efendim ben bana inanmayacağınızı Hz Peygamber’e söyledim O da bana bir belge verdi. Siz her gece Efendimize yüz salâvatı şerife okuyormuşsunuz, ama geçtiğimiz Perşembe akşamı okumamışsınız.” Ali Paşa düşündü o gece hakikaten okumadığını fark etti. Bunun üzerine adama şöyle dedi: “Peki Hz. Peygamber sana ne söyledi ise aynen tekrarla.” Adam tekrarladı: “Ali Paşa’ya benim selâmımı söyle sana 100 altın versin.” Ali Paşa “Bir daha söyle” diye tam yedi defa tekrarlattı. Adam, Ali Paşa’yı kendisiyle alay ediyor sandı ve paradan da ümidini kesmişti ki, Ali Paşa “Sana Peygamberin her selâmı için 100 altın vereceğim. Yedi defa tekrarlattım 700 altın eder” dedi ve gerçekten 700 altını verdi.

*Sevadi vechile Nâzî günahkâr ümmetindir
Şefaât eyle geldikte zamanı ya Rasûlallah¹⁹⁵*

‘Kara yüzü ile Nâzî günahkar bir ümmetindir. Mahşer günü şefaât vaktinde bize de şefaât eyle ya Rasûlallah.’

Bizzat Allah O’nu övmüş ve yaratmıştır. O “habib” yani sevgili makamındadır. Allah (c.c.) Hz. Muhammed (s.a.v.) ile bilinir ve O’nun tarif ettiği yoldan gidilme şartıyla bulunur. Yani Allah’a giden yol, Hz. Muhammed (s.a.v.)’den geçer. Zatı ulûhiyeti tasdikle başlayan kelime-i tevhid; risalet-î Muhammediyeyi tasdikle son bulmaktadır. Bu demektir ki Hz. Muhammed’siz tevfiik olmaz, Muhammed’siz muhabbet olmaz. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyurulmaktadır: **“De ki: Eğer siz Allah’ı seviyorsanız, bana uyunuz ki, Allah’da sizi sevsin ve suçlarınızı bağış-**

195 Gürünlü Müftü Nâzî Efendi’nin Na’tı, H. Hulûsi Ateş Şeyhzadeoğlu Özel Kitaplığı Arşivi
Evrak No: 5-0022-23.

lasın..."¹⁹⁶ O, zahirde ümmi idi, okuma yazma bilmezdi. Gerçekte ise "Ümmü'l Kitap"tı. İlimler deryası idi. Zaten O'na kim hocalık yapabilecekti! Kim O'na neyi ne ile öğretecekti! Evet, mevcut mah-lûkun hiçbiri ona hocalık yapamazdı. Zira O'nun üstadı bizzat "ezel ve ebed" sultanı olan Allah'tı. O bütün ilimleri kuşatmıştı, ilimler O'nu kuşatamazdı. O diğer Peygamberler gibi bir kavmin, bir milletin değil, topyekün insanlığın peygamberidir. Cihan müşşididir. Zaman-ı saadetinden dünyanın sonuna kadar olan devir, "devr-i Muhammedi" dir. Mü'mini de, kafiri de O'nun ümmetidir. O'nu kabul edenlere "ümme-i icabe" etmeyenlere "ümme-i davet" denilir. O'na "Abdullah'ın oğlu Muhammed" gözüyle bakanlar yıkıldılar, "Muhammed'ün Rasûlullah" görenler bahtiyar oldular. O'nun hayatı; edep, nezaket, iyilik, temizlik, sevgi, şefkat, merhamet, ih-lâs, samimiyet, vefa, doğruluk ve diğer faziletlerle dolu bir hayattır. Nitekim Allah (c.c.) O'nu beşeriyete takdim ederken: **"Şüphesiz sen büyük ahlâk, büyük seciyye ve büyük fazilet üzeresin."**¹⁹⁷ buyurmaktadır. Evet, o âlemlere rahmet olarak geldi, sevgi ile baktı merhametle sine açtı, şefkat saçtı. İki cihan güneşi Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) efendimizi bizzat Allah (c.c.) sevmiş, O'ndan razı olmuş ve kendisini de razı edeceğini va'd buyurmuştur. Duha suresinin 5. Ayetinde: **"Ey Rasûlüm! Muhakkak Rabbin sana verecek ve sen de razı olacaksın"**¹⁹⁸ buyurmuştur. Bu da ahirette kendisine Makam-ı Mahmud'un, yani şefaât makamının verileceğine işarettir. Bir hadis-i şerifte: *"Rabbim bana 'razı oldun mu?' buyuruncaya kadar ben şefaât edeceğim"*¹⁹⁹ buyurmuştur. Bundan daha büyük, daha yüksek bir mertebe olur mu? Böyle bir peygambere ümmet olmak ne büyük bir bahtiyarlık ve ne büyük

196 Al-i İmran , 31

197 Kalem, 4

198 Duha, 5

199 Bkz; Buhari, Tevhid, 36, 19, 37 Müslim İman 322 (193)

bir şereftir! İnsanoğlu gelişinde gidişinde, maddesinde manasında, edebinde erkânında O'na uymadıkça hüsrandır, felakettir. Mahşer günü bütün mahşer halkı bir an evvel hesaplarının görülmesi için cümle nebilerden ve rasûllerden aracı olmalarını dilerler. Ama hiçbiri bu aracılığı kabul etmez, ayrı ayrı özür beyan ederler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) Efendimizden bu hususta şefa'at etmesini dilerler. İşte o zaman yüce Hakk tarafından kendisine şefa'at etme izni verilir. O'da şefa'at eder, şefa'ati makbul olur. Bu sebeple cümle mahşer halkı kendisine türlü türlü sena ile övgüler sunarlar.²⁰⁰ Beşeriyetin ebedi huzur ve saadete kavuşması ancak O büyük insanı her zaman ve mekânda, her işte ve herhalde örnek almakla mümkündür. O bizim sebebi hidayetimizdir, halaskârımızdır. İslâm'ın hakikatini, hayatın ve mematın zevkini bize o öğretmiştir. Kalbimizin tek zineti O'nu hatırlama, dilimizin biricik virdi O'nu anmak olmalıdır. Onsuz nasıl yaşarız? Allah cümlemizi şefa'atine mazhar buyursun. Amin.

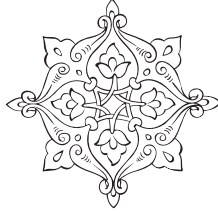
Hizmetin Mükâfatı

Öğrencilerine Allah ve Peygamber sevgisin aşıl原因an Hacı Mahmud Efendi, 1901 yılında Hakk'ın rahmetine kavuştu. Vefat edince Şeyh Hâmid-i Veli Camii'nin haziresine defnedilmek istendi, ancak Şeyhli kabilesinin ileri gelenlerinden bazıları, onun Şeyh Hâmid-i Veli ahfadından olmadığından hazireye defnine karşı çıktı. Hem bu hadise hem de şiddetli kış nedeniyle cenaze eski hamamın üstünde üç gün bekletildi. Bu günlerde Darende'de bulunmayan Şeyh Süleyman Efendi Darende'ye döndüğünde gece rüyasında Hacı Mahmud Efendi'nin cenazesini götürüp Hazire'ye defnettiğini ve bir zatın kapıya gelerek kendisine misafir olduğunu gördü. Bu zat: “Ya

200 Kara Davut, *Delailü Hayrat Şehri* s. 71.

Süleyman sen Hacı Mahmud Efendi'nin cenazesini defin ile me'mur kıldın, ben salât u selâm okuyacağım, sen de cenazeyi hazırlayıp defnedeceksin" dedi. Sabah olunca gördüğü rüyayı Şeyh Hâmid-i Veli Camii imamı Hatip Efendi'ye ve diğer Şeyhli kabilesi mensuplarına anlattı. "Hacı Mahmud Efendi hizmetinden dolayı buraya defnedilmeye lâıyk olmuştur." diyerek onların da rızasını aldı. Talebelerinden Hatip Hasan Efendi hocasının cenaze namazını kıldırdı. Cenaze üç gün sonra camii haziresine defnedildi.

Allah Rahmet Eylesin...

Muhammed Hilmi Efendi (1850- 1916)'nin Peygamber Sevgisi

Darende'nin Yenice kasabasında doğan önemli şahsiyetlerden biri de Muhammed Hilmi Efendi'dir. Şimdi kasaba olan, o zamanki Yenice köyünde doğdu. 1850'li yıllarda dünyaya gelmiştir... Babası; Hacı Yusuf Ağa, annesi, Emine Hanımdır. Önce Darendeli âlimlerden ilim tahsilinde bulundu. Daha sonra İstanbul'a gitti. Sultan Abdülazîz Han zamanında Fatih Medresesinde tahsil gördü. Müderris Sadık Efendinin özel himayesine kavuştu. İstanbul'da Gümüşhaneli Ziyâeddîn Efendinin ders ve sohbetlerine devâm etti. Gümüşhanevî'den halîfelik icazeti alıp, Darende'ye döndü. Sivas'ta Nalçacızâde Hacı Ahmed Efendinin sohbetlerine katıldı. Halid-i Bağdâdî'nin halifelerinden Nalçacızade'den icâzet aldı.²⁰¹

Darende'den Maraş'a

O esnada ülke genelindeki karışık durumlardan dolayı, Darende ilçesinde de bazı sıkıntılar yaşanıyordu. Haksızlıklar artıyor, katiller

201 Akgündüz / Öztürk / Baş, *Darende Tarihi*, s. 854,855; *Türkiye Gazetesi Evliyalara Ansiklopedisi* Cilt:4, s.402-407, İstanbul, 1992.

gittikçe çoğalıyordu. Bunu gören Muhammed Hilmi Efendi, babası Hacı Yusuf Ağaya; “Buradan asıl vatanımız olan Medine tarafına doğru hicret edelim.” dedi. Babası; “Niçin?” diye sorduğunda; “Burada, biz şimdilik rahatız. Kimse bize dokunamıyor. Kimse bize zulüm etmez. Biz de kimseye zulüm etmeyiz. Fakat bizden sonra gelen çocuklarımız belki zalim olup, zulmeder. O zaman biz mesul oluruz. Yahud evladımız mazlum durumunda olur, zalimden zulüm görüp ve yine biz mesul oluruz.” cevabını verdi. Bunun üzerine mallarını satılığa çıkardılar. Hiç kimse müşteri olmadı. Halk mallarını almazsak hicret etmezler diye düşünüyordu. Bunun üzerine mallarını orada bırakıp hayvanlarla yola çıktılar. Halk peşlerinden gelerek dönmeleri için çok rica ettilerse de muvaffak olamadılar. 1858 senesinde Maraş’a vardılar.

Muhammed Hilmi Efendi ve ailesi, Maraş’ta iki yıl kadar kaldı. Bu müddet içerisinde bugün Duraklı Cami adı ile anılan Seyyid Ali Bey Camiini tamir ettirdiler ve bu caminin hücrelerinde kaldılar. Muhammed Hilmi Efendinin ilmî kıymetini takdir eden Maraşlılar bu sırada kendisine her türlü yardımı gösterdiler.

Bundan sonra on yıl kadar da Antep’te kaldı. Bu zamanda pek çok talebe yetiştirip halkın karşılaştığı güçlükleri çözdü ve herkese nasihatta bulundu. Muhammed Hilmi Efendi, Maraş’a tekrar döndü. Ancak bu sırada Antepliler ısrarla kendisini tekrar geri götürmeye çalıştılar. Maraşlılar da aynı ısrar içinde bu büyük veliyi bir türlü bırakmak istemiyorlardı. Hilmi Efendi kararsızlık içerisinde duruyordu. Ne yapması gerektiğini Sivas’ta bulunan hocası Nalçacızâde Hacı Ahmed Efendiye sordu. Ahmed Efendi: “Şu anda nerede bulunuyorsan orada kal!” dedi. Muhammed Hilmi Efendi hocasının bu sözü üzerine vâz ü nasihat işlerine, Maraş’ta devam etti. Yeniden Duraklı Camiine yerleşti, hem namazları kıldırıp talebe yetiştirmeye,

hem de vaazlara ve sorusu olanların suallerine cevap vermeye başladı. Halk arasında Darendeli Hoca olarak tanındı, öyle anıldı.²⁰²

İlmiyle Âmil Darendeli Hoca

Bir sohbeti esnasında ilim ve amel ile alâkalı bir suali şöyle cevapladı:

“Allahu Teâlâyı, farzları, haramları, namazla alâkalı meseleleri bilmeyen, gerçek mümin olamaz. Demek ki mümin cahil olmaz. Bildiği ile amel etmeyen cahil demektir. Bildiğiyle amel edene Cenab-ı Allah bilmediğini öğretir. Nitekim hadis-i şerifte de; *“Bildiğiyle amel eden kimseye Allahu Teâla bilmediğini öğretir. İلمي ile amel etmeyen ve ilmini dünya kazancına vasıta kılan âlimden kendi halinde bir cahil çok hayırlıdır. Akıllı olana bu kadar söz yetişir”*.

Bir başka sohbette ise, Muhammed Hilmi Efendi’ye, malın faydalı mı zararlı mı olduğu yolunda soru soran bir kimseye şunları söyledi:

“Mal yılanı benzer. Hem zehiri hem de panzehiri vardır. Eğer insan fayda ve zararını bilirse o yılanın şerrinden kurtulur. Malın faydası; şahsına, çocuklarına, hanımına israf etmeden sarf etmek, geri kalanı da hac, cihad, din-i İslâmı yayma, cami yaptırma ve fakirlere vermekle olur.”

Muhammed Hilmi Efendi 1900 senesinde Duraklı Camiinin bugünkü son şekli ile yapılması esnasında inşaat çatısından aşağı düşerek yürüyemez hale geldi. Bundan sonra vefatına kadar geçen on altı sene zarfında camiye çıkmadı. Bu zamanlarda oğullarının en

202 Tektaş, Musa, *Darendeli Muhammed Hilmi Efendi*, Darendeli Haber Gazetesi, s.9, Yıl: 8, Sayı.88, Temmuz, 2006.

âlimi olan Mahmud Nedim Efendiyi camide namazları kıldırma ve sohbet meclislerini idare etmekle görevlendirdi. Ömrünün bu son yıllarını Allahu Tealâyı zikir ve ibadetle geçiren Muhammed Hilmi Efendi, 1916 (H.1334) yılında vefat etti. Maraş'ta Şeyh Âdil mezarlığına defnedildi.

Muhammed Hilmi Efendi fıkıh ilmine çok önem verirdi. İhyâu'l-Ulûm, Hadîka, Berîka ve Mültekâ kitaplarını huzurlarında okutturur, açıklamalar yapardı. Ayrıca ilâhî aşkı artırır diye tegannîsiz olarak, Niyâzi-i Mısri dîvânından okuttururdu. Hâllerini gizlemeye çok gayret eder ve şöhretten kaçardı. “Şöhrette âfet var.” derdi. Bununla berâber zaman zaman o devrin Maraş ulemâsı, beyleri, paşaları çeşitli suâller sormak için huzûruna gelirler, çoğu kez henüz sorularını sormadan cevâbını alarak geri dönerlerdi.

Duraklı Camiinin bitişiğinde Muhammed Hilmi Efendinin bir talebesinin evi vardı. Bir defasında o talebeyi kış gününde nefsinin temizlemesi için çilehaneye koydu. Bu sırada talebe henüz kışlık odununu alamamıştı. Çilehanede tefekküre dalmışken, bir adamın, odun yüklü bir merkebi evine götürdüğünü gördü. Gerçek mi değil mi diye çilehanenin kendi evi gözükken hücrelerinden baktığında gördüklerinin gerçek olduğunu anladı. “Tamam, ben artık eriştim.” diye düşünerek hocasının huzuruna varıp başından geçenleri anlattı. Muhammed Hilmi Efendi ise; “Git oğlum halvete çekil. Çile esnasında görünenlerin dokuzu şeytanî birisi rahmanîdir. Şeytan seni aldatmış. Halvetten ve tasavvuftan maksad hâl sahibi olmak değil, nefse hakim olmak ve Allahu Teâlâ'nın rızasına kavuşmaktır.” diyerek onu halvete devam ettirdi.

Şair ruhlu olan Muhammed Hilmi Efendi'nin Peygamberimize övgü olarak yazdığı na't-ı şerif onun muhabbetinin bir göstergesidir:

Na't-ı Şerif

*Sen mesned-i izzetde muazzamsın efendim
Esrâr-ı İlâhîye muharremsin efendim
Hayr-i halef-i Hazret-i Âdemsin efendim
Mecmû-ı rusûl tarafına hâtemsin efendim*

*Sen bâdî-i îcâd-ı du-âlemsin efendim
Levlâk serîrine mûkerremsin efendim*

*Kıldıysa muazzez nola Tûr üzre kelîmi
Sen şâh-ı serîr eyledi hûr-ı arş-ı atfı
İnzâl kılup zâtına Kur'ân-ı fahîmi
Vahy itdi sana ol Mevla âyât-i kerîmi*

*Sen bâdî-i îcâd-ı dü-âlemsin efendim
Levlâk seririne mûkerremsin efendim*

*Levh-i kalemin âlem-i imkâna vürudu
Sıf-ı melekin Âdem-i muazzama sücûdu
Şemsü kamerin seb'ü semavatta vücudu
Hep zatın için oldu bu âşiyânı şühudu*

*Sen bâdî-i îcâd-ı dü-âlemsin efendim
Levlâk seririne mûkerremsin efendim*

*Feysin eseri verdi Musa'ya hayatı
Eyyub'a kemâlinde veren sabr u sebatı
Hakk rahmet-i ayn olduğuna yazdı beratı
Bağışladı senin çün cümle isyanatı*

*Sen bâdî-i îcâd-ı dü-âlemsin efendim
Levlâk seririne mükerremsin efendim*

*Ta sevâtıbd e nvarın o dem oldu hüveyda
Ser tabe kadem buldu şeref-i melekut-i dünya
Veşşemsü cemalin sıfatın ayet-i Kübra
Kim tutatın eylerse bulur rütbe-i ulya*

*Sen bâdî-i îcâd-ı dü-âlemsin efendim
Levlâk seririne mükerremsin efendim*

*Uruldu ser devletine tâc-ı risalet
Bu şan ile buldun iki âlemde siyadet
Bulmaz mı sana ümmet olan saadet
Kıl lutfun ile Hilmi pür cürme şefaet*

*Sen bâdî-i îcâd-ı dü-âlemsin efendim
Levlâk seririne mükerremsin efendim²⁰³*

Allah ve Rasûlünü Sevenlerin Dereceleri

Birgün Allah ve Rasûlünü sevenlerin derecelerinden soran bir talebesine hitaben orada bulunan sohbet ehline şu nasihatte bulundu:

“İlim ehline muhabbet etmek lâzımdır. Eğer Allah (c.c)’ı ve Peygamberi (s.a.v) ve evliyayı kim sevmez, cümlemiz de severiz denirse, bu da bir kuru davadan ibarettir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v) meâlen “Herkes neyi severse anın zikrini çok eder.” buyuruyor. Yani;

203 Gülseren Cemil / Özemir Mehmet, Darendeli Muhammed Hilmi Efendi, Somuncu Baba Dergisi s.11, Yıl:7 Sayı: 30 Ocak-Şubat, 2001.

“Allah’ı (c.c) seven Allah’ı (c.c) ve Rasûlullahı (s.a.v) seven onu ve evliyayı seven de evliyayı, çok zikreder ki, hiç hatırından çıkarmaz;” demektir. Nitekim evlad ve ayalını, tarlasını, bağını, bahçesini, akçesini seven gönlünden onları çıkaramadığı gibi, öyleyse herkes kalbini yoklarsa, kimi çok sevdiği derhal kendince izhar olur.

Bundan menfaat ve mazarrat ne denilirse “Kişi sevdiği ile beraberdir.”²⁰⁴ hadis-i şerifinin gereğidir. Demek ki Allah’ı (c.c), Rasûlullah’ı (s.a.v), evliyaullah’ı ve sulehay-ı ümmeti seven , cennette olur. Çünkü Cemalullah cennetten seyrolunacağı gibi, diğerleri (sayılanlar) dahi eshab-ı cennettir. Onları sevenler de bu hadis-i şerif muktezasınca, cennette beraber bulunurlar. Bağını, bahçesini ve akçesini (âhiret ve Allah (c.c) dostlarından ziyade) seven de cehenemde olur. Çünkü bu gibi şeyler dünyaya muteallik olup, dünya (sevgisi ve muhabbetinin âhirete tercihi ve âhiretin inkârına sebep) da Allah’ın (c.c) düşmanı olduğu cihetle, düşmanını cennetine bırakmayacağı gibi, tabii onları sevenler de Allah’ın düşmanı nerede bulunursa onlarla beraber bulunurlar.

Bir de (emrolunduğu gibi) herkes sevdiği ile haşrolununca ne (büyük ve âla) nimettir ki, Rasûlullah(s.a.v.)’a ve evliyaullahı sever ise, onlarla beraber huzur-ı Allah’a (c.c) varmak ve ne (kötü) nimettir ki, para ve bağı, bahçeyi sever isen para çekmecesini ve bağın, bahçenin ağaçlarını omuzumuza sarıp da huzur-ı Allah’a varmak; öyleyse herkes hangisini dilerse anı ihtiyar etsin. Zira bu hadis-i şerifi buyuran muhbir-i sadık ve sadık-ı masdukdur.

Bir de hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: “Bir mecliste salihler zikrolunursa, o meclise rahmet nazil olur.” Salih zikrolunan meclise rahmet nazil olursa, Allah (c.c) zikrolunan meclis hiç kıyas kabul eder mi? Bir de bunun tersi vardır ki, iyi kimselerin ismi geçmez,

günahkârlar zikrolunursa, veyahut salihler hakkında kötü sözler söylenirse, o meclise ne nazil olacağını mülâhaza etmeli ve ondan korkmalıdır.

Muhabbet hususunda bir beyit söylenmiştir :
*Gel ey isyan eden, Hakka muhabbet lafını terk et.
 Ki, na şayeste ef'alın, bu davanı eder batıl.
 O dur bil âşık-ı sadık ki, ne emretse maşuku,
 Tutar canı gibi anı, olur mu bir nefes âtil.*

“Anlaşıldı ki herkes sevdiği ne emrederse onu canı gibi tutar imiş. Eğer bazısını tutup bazısını tutamaz ise, demek ki sevgisi az imiş. Ya maazallah (emri) hiç tutmaz ise, hiç sevmediği (fayda verdi mi vermedi mi?) lâzım geldi mi, gelmedi mi? İşte bu ölçü ile herkes (neye) muhabbetini ve evliyayı sevip sevmediğini vezn edip (akıl terazisinde tartсын) anlasın.

İmdi, hiç olmazsa bu tarikat-ı aliyeye ki, Evliyaullah-ul mukarrebîn yoludur, demişler. Bu cihetten bu yolun hakkaniyetini ve ehlini tasdik ve onlara muhabbet etmeliyiz, ki zikir ehlinde olalım, sonumuzun kötü olması korkusundan kurtulalım.”

Mizanuş-Şeriat Burhanü't-Tarikat Adlı Eserindeki Öğütlerinden Bir Demet

“Cehennem yoluna düşüp de Cennet arzu eden kimsenin hâli, kuzeye gidip hacc-ı şerife gidiyorum diyenin hâline benzer.”

“Hırs sahibi her zengin fakirdir. Kanaat eden herkes zengindir.”

“Hiçbir veli ben evliyayım yanıma geliniz, sizi irşad edeyim, demez. Çünkü onlar kendilerini ve kerametlerini gizlemekle görevlidirler. Bize lâzım olan, evliya olduğu söylenen şahsa bakarız. Eğer

yaşayışı İslâmiyet'e tam uyuyor ve elinde silsile-i aliyyeden gelen ve bu yolda yetişmiş büyük bir zattan icazeti, yetki belgesi varsa o zata büyük zat diye hürmet ederiz.”

“Fen ilimleri, salih ile fasık arasında müşterektir. Müslüman, kafir herkes öğrenebilir ve hem öğretmiş olduğu ilmi geri almak lâzım gelse alamaz. Nitekim sanatkârın hâli böyledir. Fakat İslâmiyetin emir ve yasaklarından birine muhalefette ısrar edici olsa dinî ilimlerden bir şey kazanamaz. Tasavvuf yolunda edindiği dereceler ise talebenin hocasına ters düşmesi ile elinden alınır ve sanki hiç görmemiş, okumamış gibi olur. İşte dinî ilimler ile fen ilimlerinin farkı budur.”

“Tasavvuf ehliyim diyenlere bakarız. Eğer sözlerinde ve amellerinde İslâmiyete muhalif hâller görülmezse onlara muhabbet ederiz. Eğer İslâmiyet'e aykırı hâlleri görülürse kendilerine tenbih ederiz. Dinin doğru olan hükümlerini bildiririz. Bozuk yollarını terk ederlerse iyi olur. Terk etmezlerse kendilerini sevmeyiz.”

“Herkes hâlinin ne olduğunu şu hadis-i şerif ile görsün: *“Kalbin hayatı iman iledir. Ölümü küfürledir. Sıhhati ibâdet ve tâat iledir. Hastalığı günahla meşgul olma iledir. Uyanıklığı Allahu Teâlayı zikretme iledir. Uyuması Allahü Teâladan gafil olma iledir.”*

“Üç kimse şeytanın ve askerinin şerrinden korunmuştur. Onlar da gece gündüz çok zikir edenler, seherlerde kalkıp istiğfar edenler ve Allahü Teâlanın korkusundan ağlayanlardır.”

“Gözden yaş çıkmamak kalp katılığından ileri gelir. O dahi günah çokluğundan gelir. Günah çokluğu ölümü unutmadan ileri gelir. O dahi uzun emel sahibi olmasından ileri gelir. O dahi dünyâyı sevmekten ileri gelir. Dünyâyı sevmek ise bütün günahların başıdır.”

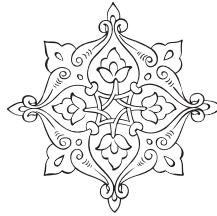
“Bir günah ne kadar küçük olsa bile onu bir şey sanmayıp, ne olur bundan dense, o ufacık günah dağlar kadar büyür. En büyük

günah da bir daha işlememek üzere nadim ve pişman olarak tövbe edilirse ve istiğfar edilerek ağlanırsa; ‘Günahına tevbe eden, günâhı olmayan kimse gibidir.’ hadis-i şerifi gereğince Cenâb-ı Allah onun günahını affeder.”

“Oturacak, kalkacak arkadaşların en hayırlısı, görüldüğü zaman, Allahu Teâlayı hatırlanıza getirendir, onların sözleri ilminizi arttırır. Onların ameli âhireti aklınıza getirir.”²⁰⁵

“Eğer bir kimseyi bilmek istersen kendisine sorma, yakınlarına bak. Eğer onun yakınları şerli ise araştırmaya lüzûm yoktur. Hemen ondan kaç. Eğer yakınları hayırlı ise ona yaklaş. Mesela bir âlim etrafında toplanan talebelere ve bir şeyh etrafında toplanan dervişlere bakmalı, eğer bunların işlerinde İslâmiyet’e zıt hâller görülürse onların reisleri de gerek âlim, gerek şeyh, hiç şüphe yoktur ki, dünya ehlidir. Eğer halleri İslâmiyet’e tam uyuyorsa âhiret ehlidir.”

“Bir kimse cümle evliyaya hüsn-i zan etse de içlerinden birine etmese Allah katında hiç birine hüsn-i zan etmemiş olur.”²⁰⁶

205 Bkz: Muhammed Hilmi Efendi, *Mizan'üş-Şeriat Burhan'ut Tarikat*, (Haz: A. Remzi Eser) İstanbul, 1995.

206 Tektaş, Musa, *Darendeli Muhammed Hilmi Efendi*, Darendeli Haber Gazetesi, s.9, Yıl: 8, Sayı.88, Temmuz, 2006.

Kültürümüzde Mevlid Geleneği ve Es-Seyyid Salih Nihanî (1805-1888)'nin Mevlidi

Arapça bir kelime olan mevlid, doğmak, doğum zamanı ve doğum yeri anlamlarına gelmekle beraber daha çok Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) Efendimizin doğum günü münasebetiyle yapılan anma merasimine verilen ad olmuştur.²⁰⁷ Ayrıca mevlid kelimesi Hz. Peygamber (s.a.v)'in Mekke'deki evini ifade etmekle beraber doğum günü merasimlerinde okunan eserlerinde ismi olmuş ve halk arasında kelime daha çok bu anlamıyla kullanıla gelmiştir.²⁰⁸ Rebiü'l-evvel ayının 12. gecesi olan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in doğduğu geceye ise Mevlid Kandili adı verilmiştir ki; bu da Türk kültüründe bu mübarek gecelerin sevinç alameti olarak ve kutlama maksadıyla başta camiler olmak üzere tekke, zaviye çarşı ve pazarlar ışıklarla donatıldığı için bu geceye kandil adı verilmiştir.

207 Pekolcay, Necla, "Mevlid", *İ.A.* c. VIII. s. 171.

208 Gökdemir, Ayvaz, "Türk Kültürü ve Mevlid", *Kutlu Doğum Tebliğleri*, s.39, Ekim 1989.

Mevlid Kutlamaları

Mevlid kutlamalarıyla ilgili gerek Hz. Peygamberin sağlığında gerekse dört halife ve Emevi saltanatı boyunca herhangi bir kutlamaya rastlanmamıştır. Ancak X. Yüzyılın ortalarından itibaren Hz. Peygamberin doğum günü olan Rebiü'l-evvel ayının 12. günüyle alakalı kutlama ifade eden davranışlara az da olsa kaynaklarda rastlanmaktadır. Özellikle Hz. Peygamberin Mekke'de Suk-alleyl'de bulunan Mevlid al-Nebi yani doğduğu ev, bu davranışlarda büyük rol oynamıştır.²⁰⁹ Müslümanların Hz. Peygambere olan sevgisinin bir tezahürü sonucu burasını ziyaret etmeleri ve bu ziyaretinde doğum gününde artması bu merasimlerin başlangıcı olarak kabul edilebilir.²¹⁰ Diğer taraftan bu meskenin Abbasi Halifesi Harun Reşid'in annesi el Hayzuran (ö. 173/789-790) tarafından mescid haline getirilmesi bu mevlid merasimlerinin artmasında başlıca amil olmuştur.²¹¹ Zamanla bu merasimler gelişerek yeni şekiller almaya başlamıştır. Zaman ve mekâna bağlı tabi farklılara rağmen müşterek hassasiyetler taşımakta olan mevlid merasimi leyletü'l-mevlid veya mevlid'ün-nebi adı altında toplanmıştır.²¹² Osmanlı İmparatorluğunun içerisinde III. Murad devrinden itibaren resmen devlet teşrifatında yer almış ve böylece halk nazarında gittikçe artan bir rağbet kazanmıştır. Son derece görkemli bu merasimler Osmanlı Devlet hayatınca devam etmiştir. Muahhar zamanlarda bu merasimlerde her şeyden evvel hâkim olan husus, Peygamberin doğumundan itibaren onun hayatını ve evsafını medih ve sena eden manzum eserlerin yani mevlidlerin okunması olmuştur. Bunların en meşhuru da Süleyman Çelebi'nin Vesiletü'n-Necat adlı eseridir. Bununla beraber Abdî, Ahmedî, Behişî, Hafî, Hamdullah Hamdî, Halil, Hocaoğlu, Muhammed Hamdî

209 İbn Cübeyr, *El-Rihle*, c. V, s. 115,116 vd.

210 Necla Pekolcay, a.g.m., s. 172.

211 İbn Cübeyr, a.g.e., c. V, s. 113, 114, 163.

212 Corci Zeydan, *Medeniyeti İslâmiye Tarihi*, c. V, s. 251.

el Hüseyinî, Muhibbî, Mustafaoğlu, Şehidî Yahya gibi mevlid yazarları da vardır.²¹³

Mevlid Gecesinde Rasûlullah'ı Anmak

Rasûlullah Efendimiz, mevlid gecelerinde eshabı kirama ziyafet verir, dünyayı teşrifindeki ve çocukluk zamanındaki şeyleri anlatırdı. Hz. Ebûbekir de, halife iken, ashab-ı kiramı toplar, Rasûlullah Efendimizin dünyayı teşrifindeki olağanüstü hâlleri konuşurlardı. Bu gece, Rasûlullahın doğum zamanında görülen hâlleri, mucizeleri okumak, dinlemek, öğrenmek çok sevaptır. Bugün veya ertesini gün oruç tutmakta mahzur yoktur. Tutulması iyi olur, sevap olur. İslâm âlimleri mevlid gecesine çok önem vermişlerdir. Hz. Mevlâna, “*Mevlid okunan yerden belalar gider*” buyurmuştur. Mevlid-i şerif okumak, Rasûlullahın dünyaya gelişini, miracını ve hayatını anlatmak, O’nu hatırlamak, O’nu övmek demektir. Her müminin Rasûlullahı çok sevmesi gerekir. Bu da zaten imanın gereğidir. Çok sevmek, kâmil mümin olmanın da alametidir. Darende Kazası Tarihçesi’nin yazarı Hanifi Hoca kendi eserinde; Darende’de Şemseddin Sivasî ve Salih Nihanî Mevlidlerinin okunduğundan bahseder. Darende’deki bir mevlid şairi de zikri geçen Es-Seyyid Eş-Şeyh Salih Nihanî’dir.²¹⁴

Darende’de Bir Mevlid Şairi: Şeyh Salih Nihanî

Şeyh Salih Nihanî Efendi, Şeyh Hâmid-i Veli (Somuncu Baba) soyundan olup “Şeyhli” kabilesindedir. Hicri 1220/1805’de Darende’de doğmuştur. Babası Mustafa Feryadî’dir. Bütün ömrünü

213 Pekolcay, Necla, a.g.m., s. 173-175.

214 Tektaş, Musa, *Salih Nihanî’nin Mevlidi*, Darende Haber Gazetesi, Yıl: 6, Sayı: 73, s.9, Nisan, 2005.

Darende’de geçirdiği söylenmektedir. 1305/ 1888’de vefat etmiştir.²¹⁵ Darende’nin Hacılar mahallesinin “eski tahtalı köprü” diye bilinen yeri geçince sağdaki dereye varmadan ilk ev Salih Nihanî’nin yaşadığı ev olarak bilinir. Soy, kız evladı tarafından günümüze kadar gelmektedir. Rıza Ateş tarafından verilen bilgilere göre, Hacılarıdaki Şeyhli Mescidi (Medrese)’nin avlusunda medfun bulunmaktadır. Yanındaki kabirlerden biri, akrabalık derecesi bilinmeyen Şeyh Mustafa Efendi’ye, diğeri de Salih Nihanî’nin oğullarından birine aittir. Yanındaki kabirde yatan oğlunun Talip olması muhtemeldir. Çünkü Talib’in memleketinde öldürüldüğünü yine akrabalarından öğreniyoruz. Bir diğer oğlu Kâzım hakkında fazla bir bilgi yoktur. Kendisi gibi âlim ve şair olan, en çok tanınan ve bilinen oğlu ise şairlerle ilgili kısımda adından bahsedilen Müslim Penâhî (Ocak)’dır. Salih Nihanî’nin meşhur olan “Mevlid”inin İstanbul’da 1293/1876 tarihinde Matbaayı Amire’de basıldığını hemen bütün kaynaklar belirtmektedirler. Darende’de uzun yıllar bu mevlid okunmuştur. Matbaayı Amire’de basılan Şeyh Salih Nihanî’ye ait Mevlid-i Şerif’e ait şerhde; “Tarikat-ı Aliye-i Halvetiye ve Bayramiye meşayihlerinden olup Darende kazasının Hızırlık mahallesinde defin-i hâk-i itirnak olan Kutbu’l-arifin ve Gavsü’l-vasilin Es-Seyyid Eş-Şeyh El-Hac Hâmid-i Veli Kuddise Sirrehü el Celi hazretlerinin sülale-i tahiresinden ve Veliyi müşarün ileyh hazretlerinin el yevm dergah-ı ‘âlisinde postnişin-i irşadi olup zümre-i ‘urefa ve şu’ara’dan ve hurufi heca üzre müretteb ve mükemmel divan ve resail-i turuk ashabından reşadetlü es-Seyyid Eş-Şeyh Sâlih Nihanî Efendi Hazretlerinin lügati havi ve Rumûzat-ı Hakikiye’yi muhtevi cem ve telif buyurdıkları bir kıta Mevlid-i Şerif-i Nebevi ve na’t-ı Mutsafavileri’dir. Allahümme salli ve sellim ve barik alâ seyyidina Muhammedin ve alâ âlihîm ve evlâdihîm ve ehl-i beytihim ecmain. Sene 1308” kaydı bulunmaktadır.²¹⁶

215 Akgündüz / Öztürk / Baş, *Darende Tarihi*, s. 843-844; Hanifi Hoca, *Darende Tarihi*, s. 5; Gülseren, Cemil, “Şeyh Salih Nihanî”, Somuncu Baba, s. 14, Yıl.3, sy. 11, Aralık 1996.

216 Gülseren, Cemil, “Şeyh Salih Nihanî”, s. 14-17; Şeyh Salih Nihanî’nin mevlidine ait giriş ve baş tarafının bugünkü Tükçeyle okunuşu için ayrıca Bkz. Gülseren, Cemil, “Şeyh Salih Nihanî”, Somuncu Baba, yıl.4, sy. 12, Mart 1997, s. 14-15.

Mevlid-i Şeriften Bir Bölüm:

*Ederler ehl-i seyr çün beyanı
Cihana geldiğin ol kutlu ânı*

*Âmine oldu çün hâmili ânın
Olup asdağı ol dürr-i Hudâ'nın*

*Mukarrer vakt iriştı ol hümaya
Doğuben âleme hem sala saye*

*Kütüpler hep sahayif içre ahbar
Ne kim tebşir olunmuş idi ekbâr*

*Kamusu gün gibi hep oldu zahir
Yıkıldı tak-ı a'cemi o kasir*

*Nice puthâneler oldu hezimet
Serapa hep yere kıldı azimet*

*Der-i dergahı lutfundan inayet
Eriştir tab'ıma verme sekamet²¹⁷*

-Medh-i Nebî Aleyhis-selâm-

.....

*Şanı Tâ Hâ ve Yâ-Sini Âmindir
Habib-i rahmeten lil-âlemindir*

*Muhammed Hâmidu Ahmedu Mahmud
Ne mümkün şanı ola ânın ma'dud*

217 Tektaş, Musa, Salih Nihanî'nin Mevlidi, Darende Haber Gazetesi, Yıl: 6, Sayı: 73, s.9, Nisan, 2005.

*Huda vassafıdır ol şah-ı dinin
Değil haddi senin gibi deninin*

*Âmine eyledi bunu rivayet
Muhakkaktır buna eyle riayet*

*Gözümden perdeyi kaldırdı çün Hakk
Ayan oldu bana sırrı müdakkak*

*Hikaye eder ol vaki' olanı
Gözüne görünüp dile geleni*

*Budur meşhûru akvali rivayet
Bu kavle eyleyelim ihtimam et*

*Rabial evvel ayının bil anda
Onikinci gece zahir nihanda*

*Yalnız kendi hanem bucağında
Kuud etmiş idim bil ânı sende*

*Evimden çıktı bir nur-ı mualla
Semaya fer verip doldu mücella*

*Gözüm açık görürem ki havada
Döşenmiş sündüsü hadra âmâde*

*Melekler hep bu hizmeti görürler
Kamusu şaduman hurrem dururlar*

*Dahi üç alem oldu nişane
Ne yerde olduğun kıldı beyane*

*İkisi şarkı garbda hikmet-i Hakk
Biri Ka'be damında kudreti Hakk*

*Bu hâlâta mukarın ey dilara
Yine âsar-ı hikmet oldu icra*

*Divar-ı hanemin yarıldı ey yar
Olup Asiye Meryem Sariye izhar*

*Yanınca nice huri geldi kim çok
Cemalde birbirinden ayruğı yok*

*Bedirlenmiş aya benzer misali
Edip çevremde cümle ittisali*

*Buların vechi nurundan dolupdur
Görüp bu hali kalbim oldu mesrur*

*Mübahat eyleyip hurrem olurlar
Rasûlü birbirine muştularlar*

*Bana tebşir edip ânın vüsulin
Dahi talim edip aslı usulin*

*Sana erzan olunan tıfl-ı a'la
Cihana gelmedi misli deme la*

*Dahi hem gelmeyiser ta kıyamet
Sana meşruta ol şem'i risalet*

*Acayip dahi kudretler zuhuru
Denildikçe verir kalbe süruru*

*Hudâ emreyledi kıldı işaret
Kamu mahluka verildi beşaret*

.....

Nihanî'nin Bir Na't-ı Şerifi

Salih Nihanî'nin Mevlid'inin sonunda bir de na't bulunmaktadır. Şeyh Hâmid-i Veli Hazretlerinin soyundan olduğunu açıkça bu şiirinde dile getirmiştir. Ceddi mübareki Hz. Rasûlullah (s.a.v) Efendimize yazdığı övgü dolu beyitlerin açıklamasını vererek yazımızı bitirelim.

Cemalin gülşeninde andelîbem ya Rasûlallah

Velî mahzun u hâtır bir garibem ya Rasûlallah

'Senin güller bahçesini andıran güzelliğin karşısında bülbül gibi ötmekteyim Ya Rasûlallah. Ulu ecadadını anan, hasretinin üzüntüsünü çeken, ancak onu göremeyen, gurbette kalmış bir garibim Ya Rasûlallah.'

Ne denlü cürm-i isyanım çok ise şah-ı sultanım

Sanadır dest-i dâmânım münîbem ya Rasûlallah

'Günah ve isyanlarım her ne adar çok olsa da kurtarıcı ve yardım edicim sensin. Senin eteğine yapışıyorum. Benim elimden tut, günahlardan tevbe edip dönüyorum, bana şefaathçi ol, el uzat Ya Rasûlallah.'

Şu denlü bâr-ı gîranım garîk-i bahr-ı tuğyanım

Reca-i bab-ı gufrane eninem ya Rasûlallah

'Öyle bir ağır yük altındayım ki, zulüm denizinin içinde kalmışım, zor durumdayım. Senin rahmet kapından bağışlanma diliyorum, bu sızlayışımı duy Ya Rasûlallah.'

İdüp tasdik risalatın dahi mu'ciz kemâlatın

Gönül mirat-ı safi dilfiribem ya Rasûlallah

‘Peygamberliğine candan inanıp, kalpten tasdik ediyorum. Senin kemâl vasıflarının eseri olan mucizelerinin hepsine de inanmaktayım. Gönül ayinesi saf bir hâlde meylim sanadır Ya Rasûlallah.’

*Bi hamdillah cenabındandürur sırrı siyadatım
Ki nesl-i Hayder-i pâki halibem ya Rasûlallah*

‘Allah’a hamd olsun ki, benim nesebim senin kutlu ve sırlı soyundandır. Temiz ve kuvvetli yiğit insan Hz. Ali’nin zürriyetindenim Ya Rasûlallah.’

*Salât ile selâm olsun habibim şanına her dem
Budur hep zikr ü evradım hatibem ya Rasûlallah*

‘Ey sevgili sana salat ve selâm olsun, senin yüce şanına her zaman hürmet ederim. Dilimde her zaman senin ismin ve zikrin geçmektedir. Konuşmalarımın yegane ismi sensin Ya Rasûlallah.’

*İder nur-i tevella bu Nihanî kalbini ihya
Ki ceddım Şeyh-i Hâmid sulbü Tîbem ya Rasûlallah*

‘Senin nurun, sana olan sevgim, bağlılığım ve yakanlığım bu Nihanî’nin kalbini ihya etmekte. Ceddım sensin. Çünkü ben Şeyh Hâmid-i Veli’nin oğlu Halil Taybi’nin neslindenim Ya Rasûlallah.’²¹⁸

Kur'an ve Sünnete Göre Vasiyet

Es-Seyyid Mustafa Esad Işık (1884-1963)'ın Vasiyetnâmesi

Her canlı gibi insanoğlu da doğar yaşar ve ölür. Yaşamak ne kadar gerçek ve gerekli görülüyorsa, Allahu Teâla'nın bizlere takdir ettiği ömrü tamamlayıp, hakiki hayat âlemine intikal yani ölüm de o kadar gerçektir. Aslında bütün âlemlerin yaratıcısı, nizam koyucusu Mevlâ'nın yarattığı ahiret hayatı içindir bu dünyanın geçici kılınması. Halk tabiriyle “yalancı dünyanın” zevkleri, nimetleri, zenginlikleri geçicidir. Bu imtihan dünyasında fâniliğin işaretidir ölüm. Bâki olan yalnızca Allah (c.c)tır. Onun içindir ki, topraktan yaratılan âdemoğlunun tekrar toprağa dönmesiyle bu gerçeklik süreci başlamaktadır. **“De ki kendisinden kaçtığınız ölüm muhakkak sizi bulacaktır; sonra gizli ve açık her şeyi bilene götürüleceksiniz de O size, yaptıklarınızı birer birer haber verecek.”**²¹⁹ ayet-i kerimesinde belirtildiği gibi, gaflete dalarak dünya zevklerine aldananların, hiç hatırlarına getirmedikleri ölüm gerçeğinin bir gün kapısını çalınca, o aldatıcı zevklerin bittiği yerde yaptıklarından suale

çekileceği yüce mizan ve yaptığı iyilikler için nice ihsan bâbı olan ahiret hayatı başlar. Kul olarak bize düşen daima ölüm ve sonrasını hatırlayarak ona hazırlıklı olmaktır. **“Bütün nefisler ölümü tadacaktır, sonra bize döndürüleceksiniz.”**²²⁰ emri ilâhisinin mesajını asla hatırdan çıkarmamaktır. Tevbe edip, Cenab-ı Hakk’-tan yaptığımız günahların affını talep etmeliyiz. Çünkü O merhametlilerin de en merhametlisidir. Allah’ı bilen ve O’na aşk ile bağlanmış olanlara göre ölüm, daima beklenen ve hatırlanan bir hadisedir.²²¹

Ölüme hazırlık ve ölümden sonra da hayrın devamı için yapılması gereken vecibelerden biri de vasiyettir.

Vasiyet; Arapça bir kelime olup, “Evsâ, yûsi’den” masdardır, tavsiye etmek, eklemek ve ısmarlamak gibi manalara gelir. İslâmî is-tilâhta: “Ölümden sonra geçerli olmak üzere; malını (veya bir menfaati) başkasına teberrû sûretiyle temlik etmeye (mülk) edindirmeye vasiyet denilir” tarifi esas alınmıştır. Vasiyet; ölüme bağlı olan bir tasarruftur. Bırakılan mal veya menfaat; sadaka hükmündedir.²²² İnsanlar dünyevî hırs ve tamaha kapılırlar, salih amelleri gereğince eda edemezler. Bir hastalık veya ansızın gelecek bir bela; ona ölümü ve hesabı hatırlatır. İşte o zaman vasiyet ederek; veremediği sadakalarını, ölümünden sonra verdirmeye çalışır. Bunun ihtiyacıdır” hükmünde ittifak etmiştir. İnsanoğlu çoğu kez sevdiği ve hallerine acıdığı veya kendisine yakınlıkları olduğu halde , mirasçı olamayacaklarını bildiği kimselere yardımda bulunmak ihtiyacını duyar. Yapacağı bu maksatlı bir vasiyet sadaka-i cariye (devamlı sadaka) olarak onun öldükten sonra hayırla anılmasını, amel defterinin kapanmamasını

220 Enbiya, 35

221 Bkz; Tektaş Musa, *Bülbülün Kırk Türküsü*, s. 144-145, Somuncu Baba Araştırma Kültür Merkezi Yay.,Ank, 2001.

222 Kerimoğlu Yusuf, *Emanet ve Ehliyet*, C.2, s. 400, Ölçü Yay.,İst 1985; Karabulut, Ali Rıza, *İslâm’da Vasiyet Meselesi*, s.17 vd, Kozan Ofset , Ank, ty.

sağlayacaktır.²²³ Fıkıh ıstılahında vasiyet iki aynı manada kullanılmaktadır.

1- Bir malı veya menfaati ölümden sonraya bağlayarak bir şahsa veya hayır kurumuna karşılıksız olarak bağışlamak.

2- Bir kimsenin ölmeden önce, küçük çocuklarının malî işlerini yürütmekte veya terikesinde tasarrufta bulunmakta birisini yetkili kılmasıdır.

Malını veya bir malının menfaatına ölümüne bağlayarak bir şahsa veya hayır cihetine hibe eden kişiye vasî, kendisine mal veya menfaat bırakılan (vasiyet edilen) kişiye veya hayır cihetine mûsâ leh, vasiyet edilen mala ya da menfaate mûsâ bih, vasiyette bulunma olayında îsa denilir.²²⁴

Vasiyet, tüm İslâm müctehidlerine göre meşrudur. Meşruiyeti, Kitap, Sünnet ve İcma ile sabittir; Bakara suresinin 180. ayetinde: **“Birinize ölüm geldiği zaman, eğer bir hayır bırakacaksa anaya, babaya, yakınlara uygun bir biçimde vasiyet etmek, Allah’tan korkanlar üzere bir borçtur”**; 240. ayetinde de: **“İçinizden ölüp de dul eşler bırakanlara gelince, onlar eşlerinin evlerinden çıkarılmadan bir yıla kadar bıraktıkları terikeden faydalanmaları hususunda vasiyet etsinler. Eğer o kadınlar kendiliklerinden çıkıp giderlerse, iyilikle kendileri hakkında yaptıklarından size bir günah yoktur. Allah azizdir hakimdir”** buyurulmaktadır. Nisa suresinin 11 ve 12. ayetlerinde de ölenin bazı yakınlarının mirastaki hisseleri belirtilirken, bu hisselerin borçlar ödendikten ve vasiyetler tenfiz edildikten sonra hak sahiplerine ödeneceği beyan edilmektedir.

223 Karabulut, a.g.e, s.28-29; Molla Hüsrev-Dürerû'l Hükkam fî Şerhi Gureri'l Ahkam-İst: 1307 C: 2, Sh: 427.

224 Bilmen, Ömer Nasuhî, *Hukuku İslâmiye ve İstılahatı Fikhiyye Kamusu*, V, 115.

Hz. Peygamber'in hadislerinde de vasiyet teşvik edilmiştir. Mesela İbn Ömer'den rivayet edilen bir hadiste: *“Bir Müslümanın vasiyet etmek istediği bir şey olup da, vasiyeti yastığının altında yazılı olmadan iki gece geçirmesi doğru değildir”* buyurmaktadır ²²⁵ Hz. Peygamber bir başka hadisinde de: *“Allah (c.c) size, amellerinize ziyade olarak ölümünüz esnasında mallarınızın üçte birini tasadduk etti (vasiyet etme yetkisi verdi)”* buyurmuştur.²²⁶

Bu ayet ve hadislerin delaleti doğrultusunda İslâm âlimlerinin tümü vasiyetin meşruluğunda ittifak etmişlerdir. Dolayısıyla vasiyet İcma ile de meşrudur.

Bir Müslümanın hayatında iken ödemesi gereken ama ödeyemediği borçlarını veya başkasına ait hakları bu borçlar Allah hakkına taalluk edebileceği gibi kul hakkı da olabilir ödenmesi veya sahiplerine verilmesi için vasiyet etmesi vaciptir. Dolayısıyla elinde birisine ait emanet mal bulunan, birisine borcu olup, borcun varlığına dair şiiir vesika bulunmayan kişinin bu emanetlerin sahiplerine verilmesini, borçların ödenmesini vasiyet etmesi gerekir. Aynı şekilde, hac, zekat, oruç gibi ibadetler kendisine farz olduğu halde eda edemeyenler, üzerinde keffaret borcu olanlar hac ve zekâtın edasını, orucun fidyesinin verilmesini, kefaretlere ödenmesini vasiyet etmek zorundadırlar. Hali vakti yerinde olan kişinin, varis olmayan akrabalarına, yoksullara ve hayır kurumlarına vasiyette bulunması müstehaptır.²²⁷

İslâm'da vasiyet kavramına genel bir bakıştan sonra, yazımızın bundan sonraki bölümünde Darendeli âlimlerden ve son Osmanlı

225 Buharî, Vesâya, 1; Müslim, Vesâya, 1-4; İbn Mâce, Vesâyâ, 2.

226 İbn Mace, Vesâyâ, 5; Zeylaî, Nasbu'r Râye, IV, 399, 400.

227 Kayapınar, Hüseyin , Şamil İA, "Vasiyet" maddesi, C:8, s. 197 vd, Dergah Ofset, 2000.

ulemasından Hacı Esad Efendi'nin hayatı ve vasiyetnâmesi hakkında bilgiler vereceğiz.

Es-Seyyid Mustafa Esad Işık Efendi

Es-Seyyid Mustafa Esad Efendi, Rumi 1299 (h.1301/m.1884)'da Darendede kazasının Aşudu (Günpınar) köyünde doğmuştur. İlk eğitiminden sonra babasından Feraiz ilmini tahsil ederek icazetname almıştır. Sonra Müderris Hacı Mahmud Efendi'den mantık ve akaid dersleri almış, Müderris Kasım Efendi'den de ders görerek tahsilini tamamladıktan sonra icazetname almıştır.²²⁸ İcazetnâmesinde Seyyid olduğu yazmaktadır.

Rivayetlere göre, Esad Efendi, on yedi yaşında medreseden yetki (icazet) alarak, on sekiz yaşında iken Sivas'ta bir mahalle camisinde vaaz vermeye başlamıştır. Bu vesileyle halkın büyük ilgisiyle karşılaşmış, o zamanın Sivas Müftüsü tarafından bir hafta süre ile Ulu Camii de dahil olmak üzere Sivas'ın bütün camilerinde vaaz etmesi istenilmiştir. Kısa zamanda Sivas'ta kendini sevdiren ve kabul ettiren Hacı Esad Efendi, merkez vaizi sıfatıyla Sivas Müftülüğünce gayri resmi olarak Ulu Camii'nin vaizliğine getirilmiştir. Ancak burada çok kalmadığı anlaşılan Hacı Esad Efendi, Darendede'nin ileri gelenlerinin isteğini kıramayarak Darendede'deki Sadrazam Mehmet Paşa Medresesinde ders vermeye başlamıştır. Bu görevde on yıl kadar kalmıştır. İlmi olgunluğu ve hizmetleri İstanbul'a kadar ulaşınca devrin padişahı II. Abdulhamid tarafından 1905 yılında "ulema" sınıfına alınmış ve Padişah nişanı ile de taltif edilmiştir. On yıl kadar Cebecizâde Mehmet Paşa Medresesi'nde çalışarak seçkin ilim adamları yetiştirmiştir.²²⁹

228 İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicilleri Arşivi, Sicil Defteri nr. 6, s.88 a.

229 Gülseren, Cemil, "Hacı Esad Efendi", *Somuncu Baba Dergisi* , Y.5 ;sayı:19, Aralık 1998 s.39, 40.

İlmiyenin en ileri giden zatlarından Darendeli alimlerden, son Osmanlı ulemasından olan Esad Efendi'ye, Hacı Mehmet Efendi icazet vermiştir. Maalesef sağlığında Darendeliler bu âlim zattan yeterince istifade edememişlerdir denilse yeridir. Avukatlığın yanı sıra vaaz ve nasihatlarını sürdürmüş, zamanında "Feraiz" ilmini en iyi bilen miras ile ilgili meseleleri kusursuz çözen kişi olarak bilinen Esad Efendi, sağlığında bunları pek çok kimselere öğretmiştir.

Hac farızası için gittiğinde Mekke, Medine ve Bağdat'ta da sohbetlerde bulunmuş, orada da ilmini ispatlanmıştır. Çevresinde oldukça saygın bir âlim, sahasında otorite bir hukukçu ve yetkili bir din adamı olarak bilinir. Komşu il ve ilçelerden ve hatta köylerden gelen sevenleri, sohbetlerini zevkle dinlerler, meselelerini açarlar, aldıkları bilgilerle gönülleri rahat olurdu.

1963 yılında seksen yaşında iken vefat etmiştir. Kabri Kurtbağ mahallesi mezarlığındadır. Merhumun hayatta çocuğu kalmadığı için gayri menkulünü, bir kısmı el yazması üç yüz elli ciltlik kütüphanesini ve emsalsiz bir duvar saatini Şeyh Hâmid-i Veli Camii ve Kütüphanesi'ne verilmesini vasiyet etmiştir. Bu vasiyeti yerine getirilmek üzere vasi kıldığı o tarihte Şeyh Hâmid-i Veli Camii İmam-Hatibi olan Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi tarafından yerine getirilmiştir.²³⁰ Ancak gayrimenkuller ile ilgili bazı akrabalarının müdahaleleri olduğundan, mahkeme henüz sonuçlanmamıştır.

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi bir gün Hacı Esad Efendi'ye der ki;

- "Biraz ders görsek iyi olacaktı."

Hacı Esad Efendi de şöyle cevap verir:

230 Geniş bilgi için bkz. Ahmet, Akgündüz / Said Öztürk / Yaşar Baş, *Darende Tarihi*, s. 884, İst.2002.; Palakoğlu, İsmail, *Gönüller Sultanı Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi*, s. 464, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yay.,Ank,2005;

- “Hulûsi Efendi senin gördüğün ders kâfi sana bir şey öğretecek, ders verecek hoca yok. Senin ledun ilmin sana kâfi” diyerek Osman Hulûsi Efendi’nin her yönüyle kâmil olduklarını ifade ederler.²³¹

15 Ocak 1956 tarihinde Darende Noterliğine gelen Esad Efendi Vasiyetnâmesine şöyle başlar (Bu Vasiyetnâmenin kendi el yazısı ile Osmanlıca orijinali H. Hulûsi Ateş Şehzadeoğlu Özel kitaplığındadır):

Mustafa Esad Efendinin Vasiyetnâmesi

“...Cenabı Hakk’ın ismini zikrederek hayatımda malik olduğum mallarım şunlardır:

Darend’e’nin Sungur mahallesinde hudutları malum ve namıma tapulu elyevm içerisinde eğleştiğim sekiz gözü müstemil bir bab hane ile Aşudu köyünde ve hudutları belli kezalik namıma tapulu iki parça nısf bahçe ile evimde bulunan menkul eşyalarımla kitaplarımdır. Borçlarım da şunlardır: Ziraat dairesine (230) iki yüz otuz lira, Hacı Osman Efendinin mağazasına (84) seksen dört lira, doktor kain biraderim Fahri’nin Mersin’de bulunan hemşiresi Zeyneb’e kitab bedelinden (40) kırk lira ve Sivas’ın Meydan Camii Şerifi kayyumu Mehmet Efendiye kefalet akçasından (60) altmış lira kezalik Sivas’ın Camii Kebir mahallesinden Sarı Hatıpzade ve eski Evkaf Veznedarı ve Şeyh Hüseyin oğlu Rüştü Sarısozen’e (30) otuz lira ve Sivas’da Kitapçı Kamil’e kitab bedelinden (60) altmış lira, ve Fatsa kazasından Erzurum Sabık Kadısı Sait Mulla’ya ve dolayısıyla oğlu Ahmet Bey’e (50) elli lira ,ve Gürün’ün Dırıçlar köyünden Musa oğullarından Hacı İbrahim Efendi kardeşi Hasan’ın oğlu Ahmed’e vekalet ücretinden (50) elli lira, ve Sivas’da Gehhar Ağasızade Seydi’ye (20) yirmi liraki cem’an (624) altıyüz yirmi dört lira ile Darende çarşı esnafına ahzi atadan ödemek nasip olmayan ve esnafın beyanları üzerine her kaç kuruş borcum çıkarsa borcum da bunlardır.

231 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/51

Cemiizuruha mukadder olan ecel biemrillahi Tealâ hululinde teşhiz, tekfin ve sair masraflar bedeli üzerimde vardır. Vefatımdan sonra münasip salih kimseler tarafından bir tevhit hatmi okunması için halel malımdan (Mir'ati Haremeyn) adlı kitablarımı Hüseyin Efendizade Hacı Hasan Akyol'a vermişdim. Lutfen bu hatmin okunmasını rica eylerim. Cenabı Hak af Tanrı'sıdır. Babamdan mevruz ve eylevm evimde bulunan büyük çalar saati Zaviye mahallesinde vaki Şeyh Hâmidî Veli Camii Şerifine vakfettim. Verilecek ve terekeye idhal edilmeyecektir. Aşudu köyündeki nısıf bahçeler taliplerine satılarak pasesi Aşudu Camii Şerifi tamirine verilecektir.

Ölünceye kadar menkul ve gayrı menkulların tasarrufu yedimde olacaktır. Menkul eşyalarım vesayet dairesince tesbit edilecek gayrı menkullar ile satılarak evvela borçlarım ödenecektir. Ve kitaplarım dahi tereke meyanına konulacak, satılmayanlar olursa bunların cümlesi Şeyh Hâmid-i Veli Camii Şerifi dâhilinde münasip bir mahalle cemakan dolab yapılacak oraya arzu edenlerin mütelaası için konulacak ve cami'i mezkûrun imam ve hatibi olan zat (H. Hulûsi Ateş) bunları hıfz edecektir.

...Satılan menkul ve gayrı menkul terekeden mütebaki kalan meblağdan ailem Raziye, kanuni hissesini aldıktan sonra mütebaki kalan pareden (100) yüz lira yeğenim Yeniceli oğlu Mehmet Ali karısı Zebo hatuna verilecek ve geri kalan pare Şeyh Hâmid-i Veli hazretleri Camii şerifin tamiri için bulunan komsiyona teslim edilecektir. Ve bu ölüme bağlı tasarruf suretile vasiyetime Medeni Kanununun 452'nci maddesi mûcibince itirazi hakları olan mirasçılarım yoktur.

Borçlarımın ödenmesinde ve diğer vasiyatımın süveri icraiyesinde vereselerimden ve akrabalarımın itiraz edenler bulunursa yarın mahkemei kübrada huzuri ilahiyede yakalarına yapışacağım.

Evvelce Darende Noterliği marifetiyle 15 Ağustos 944 tarih ve 186/165 numaralı bir kıta Vasiyetnâme yazdırmış isem de münde-

recatta işbu son arzularım bulunmadığı cihetle ondan rucu ettim kanuni bir kıymeti yoktur. Son arzularım işbu Vasiyetnâmede mün-deriçdir.

Bu Vasiyatnâmedeki son arzularımı tenfiz için Darendede'nin Hacı Derviş Mahallesinden Hüseyin Efendi oğullarından Hacı Hasan Ak-yol İle Zaviye Mahallesinden Hatip Hasan oğlu Hulûsi Ateş'i vasiyat suretile memur ettim.

...Vesayet tariki ile son arzularım bundan ibarettir. Cenabı Hakk'ın inayetile infazını rica ederim... 15/1/953"²³²

15 Nisan 1952 tarihinde kendi el yazısı ile Osmanlıca metin olarak kaleme aldığı orijinal Vasiyetnâmesi H. Hulûsi Ateş Şeyhza-deoğlu Özel kitaplığındadır. Bu orijinal nüshada bulunan şu dikkat çekici cümleleri de aktararak yazımızı bitirmek istiyorum;

"...Emri Hakk vukuunda taziye edilecek hiçbir akrabalarım ol-madığından taziye için oturmağa lüzum yoktur... Hepimizin haya-tının sonu ölümdür ve huzur-ı Rabbi izzete rücadur. Dünya fani ve aldatmadan başka bir şey yoktur. Hüvel Hayyul Baki..."²³³

Mustafa Esad Efendi'nin İcazetnâmesi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Hamd bilmediklerimizi bize öğreten ve ilimleri bize öğretmekle bize yardım ve ikramda bulunan Allah'adır. Salât ve selâm ise, üm-metleri doğru yola ileten Muhammed (s.a.v) ve muhterem Nebi'nin şeraitini bilen aile efradları ve arkadaşlarının üzerine olsun. Bil ki Al-lahu Tealâ, seni ve bizleri taatına muvaffak kılsın. Yüce kerametlere, yüksek makamlara, güzel mertebelere ve ebedi saadete ermenin se-

232 Darendede Noterliği'nin 15 Ocak 1953 tarihli , 40579-65-66-81-Yevmiye Numaralı Evrak-ları

233 H. Hulûsi Ateş Şeyhzadeoğlu Özel Kitaplığındaki El Yazması Notlarından.

bebi muhakkak ilmi şeriftir. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur; “*Kim ilim talep etmek için bir yola çıkarsa Allahu Tealâ cennet yollarını ona kolay eder.*” Melekler ilim talebesinin, yapmış olduğu işin güzelliğinden ve Allah’ın o işten razı olması sebebiyle muhakkak kanatlarını onların ayakları altına sererler. Âlim için yeryüzünde ve gökyüzünde olan tüm yaratılanlar, hatta okyanusun derinliklerindeki balıklar (balinalar) dahi, muhakkak istiğfar ederler. Muhakkak ki âlimin, cahil olan bir âbide üstünlüğü, ayın ondördünde, kamerin diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Muhakkak ilimsiz zahid olan bir âbid, kırılsız, telsiz yay gibidir. Muhakkak ki âlimler, peygamberlerin varisleridirler. Hz. Peygamber bir hadisi şeriflerinde; “*Kim Allah’ın dinini öğrenirse, Allah’u Tealâ onun dünyasına kâfi gelir.*” buyuruyor. Yüce Allah Kur’an-ı Kerim’inde “**Muhakkak Allah senin üzerine, kitap ve hikmeti indirmiştir. Ve bilmediklerini sana öğretmiştir. Allah’ın senin üzerine fazlı çok büyüktür.**”²³⁴ Başka bir ayet-i kerimede de; “**Muhakkak biz Davut (a.s)’a ve Süleyman (a.s)’a ilim verdik.**”²³⁵ buyurarak, devamında da, onların şöyle dediklerini bizlere bildiriyor. “**Hamd mü’min kullarından birçoğu üzerine, bizleri üstün kılan Allah’a dır.**” Bir diğer ayet-i kerimede de; “**Sizden iman eden ve kendisine ilim verilenlerin derecesini Allah yükseltir.**”²³⁶ buyurmuştur. Yine başka bir ayeti kerimede de; “**Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olurlar mı?**”²³⁷ diye buyurmuşlardır.

Ne zaman ki, gençlik yıllarımda ilim tahsil etmeye ve nehrin kaynaklarından su içmeye başladım, fikir dalgalarına daldığım ve parmakla gösterilen, fazıl insanlara müracaat etmekte gayretimi şart ettiğim haldeyken, kadri yüce olan âlimler, bana öğrendiklerimi pek değerli, çok kıymetli ilim talebelerine öğretmem şartı ile, hem yazılı hem de sözlü olarak, bana icaze verdiler. Ben bu durumda iken,

234 Nisa, 113.

235 Neml, 15

236 Mucâdele, 11.

237 Zümer, 9.

beni kastedip benden ilim ve icaze talebinde bulunan, Aşudu kar-yesinden Hatıpzade lakabıyla meşhur olan, Ömer Şem'i'nin oğlu, **Es-Seyyid Mustafa Esad**'a icaze verdim. Allahu Tealâ dünyada ve ahirette, onu muradına erdiresin.

Aklî ve naklî ilimleri ne zaman ki yanımda okudu ve benden icaze talebinde bulundu, bende onu icazetime layık ve hak eden birisi olarak gördüm ve vereceği derslerin akabinde tezkir, nakil ve ifade-de beni unutmaması şartı ile kendisine icaze verdim ve ona salah, takva ve tedbir ile vasiyette bulundum. Âlim, hükümleri delil ile ispat eden, üstün, yüce delilleri, delil ile ispat eden, şeyhlerin şeyhi, mah-lûkatın iftihar kaynağı, yaşadığı ömründe tek, hatta yaşadığı asırda tek olan, Darendeli Muhammed'in oğlu, üstadım Es-seyyid El-Hacı Mahmud, bu şartlara göre bana icaze vermiştir. Fazıl ve mürşidi kâ-mil olan üstadım da, Amasyalı Halil'in oğlu, Es-Seyyid Halil'in mü-cazı idi. Es-Seyyid Halil ise, Vedîyni'li Ömer'in oğlu Es-Seyyid Mus-tafa'nın mücazı idi. Yüce Allah ona rahmet etsin ve mekânını cennet eylesin. Es-Seyyid Mustafa ise, Erzurum'un İspir kasabasından olan, Muhammed'in oğlu İbrahim'in mücazı idi. İbrahim ise, Palabıyık la-kabı ile meşhur, Yusuf el-Aleviyye'nin oğlu Hacı Abdurrahim'den icazetli idi. Hacı Abdurrahim ise, kardeşi Muhammed'in mücazı idi. Muhammed ise Hacı Emirzâde lakabıyla meşhur olan, Gözlühisar'lı Ahmed'in oğlu Muhammed'den icazeli idi. Gözlühisar'lı Ahmed'in oğlu Muhammed ise, Nisâbur'lu Ali'nin torunu Muhammed'in mü-cazı idi. Muhammed ise hac dönüşünde, Tebük'te vefat eden ve orada medfun olan Es-Seyyid, Eş-Şeyh Abdullah'ın oğlu Es-Seyyid Abdurrahman Erruhi'den icazetli idi.

Es-seyyid Abdurrahman ise, Rum Kayserinde Müfti olan Ali En-Nisaburi'nin mücazı idi. Ali En-Nisaburi ise, Recep El-Kayser El-Amedi ve İbrahim El-Kırmani'nin talebesi idi. Bunlar da Süleyman Eş-Şirâninin talebeleri idiler. (Süleyman Eş-Şirâni, Tebrizli Yahya Bey'in talebesi, Yahya Bey de, Mahmud Eş-Şirazi El-Gazi'nin tale-besi, Mahmud Eş-Şirazi El-Gazi de, allâme Es-Seyyid ki, Ed-Dev-

vani'nin talebesi, o da babası Es'ad Ed-Devvani ve Mazharuddin El-Kazeruni'nin talebesi idi) Bunlar da Eş-Şerif El-Curcani'nin talebeleri idiler. Şerif Curcani ise, Mübarek Şah'ın talebesi idi. Mübarek Şah'da, Kutbettin Razi'nin talebesi idi. Kutbettin Razi'de, allame Eş-Şirâzi'nin talebesi idi. O da El-Kâtibül Gazvini'nin talebesi idi. O da Fahrettin Er-Razi'nin talebesi idi. Fahrettin Razi'de, Hucetül-İslâm İmam-ı Gazali'nin talebeleri idi. İmam-ı Gazali'de, Cuveyni'li Yusuf'un oğlu Haremeyn İmam'ı Abdülmelik'in talebesi idi. Nisabur'lu Ali'nin torunu merhum Muhammed Es-Seyyid Abdurrahman Er-ruhi'den icazetli olduğu gibi, Darendeli Muhammed'den de icazetli idi. Darendeli Muhammed de, Saçaklızade lakabıyla meşhur olan Maraşlı Ebubekir'in oğlu Muhammed'den icazetli idi. O da Darendeli Hamza'ya nisbet ediliyor.

Darendeli Hamza da, Zeynelabidin El-Kivrani ve Ali El-Kirvani'nin kabirlerinden feyizlenmiş olan Muhammed Et-Tefsiri'nin meşhur mezunlarından idi. Bu ikisi de Ahmet El-Menceli'nin eshabından Eş-Şeyh Abdullah El-Cezeri'nin talebesi idi. O da Mirzacani'nin talebesi idi. Gözlühisar'lı Ahmed'in oğlu Muhammed Nisabur'lu Ali'nin torunu Muhammed'den icazetli olduğu gibi, Osman'ın da mucazi idi. O da Hüseyin El-Kilisi'nin oğlu Ali'den icazetli idi. Ali de Muhammed El-Kazabadi'nin oğlu Ahmed'den icazetli idi. Ahmet ise Zorluzade lakabıyla meşhur, Erzurumlu, sonra Tokatlı olan Hüseyin'in mücazi idi. O da Muhammed Et-Tefsiri'nin mücazi idi. Aynı zamanda, Hacı Emirzade lakabıyla meşhur olan, Gözlühisar'lı Ahmed'in oğlu Muhammed, babası olan Mustafa'nın oğlu Es-Seyyid El-Hac Ahmed'in yanında okumuştur.

Palabıyık lakabıyla meşhur olan, Yusuf'un oğlu Muhammed şöyle diyor; "Müftizade lakabıyla meşhur olan Muhammed'den çok istifade ettim. Hacı Abdurrahim Efendi'de gençlik yıllarımda başında, üstadımın üstadı Hacı Emirzade'nin yanında İsağocı'nın evvelinden âdap haşiyesinin matlubına kadar okudum" diyor ve İsmail Elkalenbevi'nin yazmış olduğu eserlerden birçok ilimler elde ettim. Hatta o

derecede ki, bu fakir için manevî bir üstad olduğunu söylüyor. Allahu Tealâ kabirlerini nurlandırın. Üzerimize o büyüklerin bereketini akıtsın. Biz ve onları Refik-i Âlâ'ya haşretsın. Bu ise Allahu Tealâ'ya hiç zor değildir. Kelâmımızı Hz. Peygamber'in (s.a.v) Muaz (r.a)'ın rivayet ettiği bir vasiyeti ile bitirelim: “Rasûlullah elimden tuttu, yaklaşık bir mil yürüdüktan sonra, bana şöyle dedi; “*Ya Muaz, Allah'tan sakınmanla, doğru konuşmanla, sözünde durmakla, emaneti eda etmekle, hiyaneti terk etmekle, yetime bakmakla, azaları korumakla, yumuşak söz ile konuşman ile, selamı yayman ile, Kur'an-ı anlaman ile, ahireti sevmen ile, harpte hile ile, amellerini kasretmekle ve güzel amel ile sana vasiyet ediyorum. Günah olarak bir Müslümana küfür etmen, bir yalancıyı doğrulaman, doğru söyleyeni yalanlaman, adil olan imama asi olman ve yeryüzünde fesad çıkarman sana günah olarak yeter. Bunlardan sakın. Ya Muaz, Allah'ı tüm taşlar ve ağaçların yanında zikret. Gizli yaptığın günah için gizli tevbe, aleni yaptığın günah için de aleni tevbe et.*” Beyhaki rivayet etmiştir, Allah ona rahmet etsin. Bu fazıl kişiden duaların kabul edilme vakitlerinde, halis dualarında beni de unutmamasını ümit ediyorum. Ey Rabbimiz bize hidayet verdikten sonra kalplerimizi kaydırma ve katından bizlere rahmet ver. Muhakkak ki sen karşılıksız çokça verensin. Ey Rabbimiz bizleri, anne ve babalarımızı, onların anne ve babalarını, üstadlarımızı, onların üstadlarını, şeyhlerimizi, onların şeyhlerini, komşularımızı, akrabalarımızı, tüm mü'min erkek ve kadınları hesap gününde başışla. Son kelimelerimiz inşallah, “La ilahe illallah Muhammedür-Rasûlullah” olur. Hamd Allah'adır. (H.1321/M.1904) bin üçyüz yirmi bir senesi. Bu icazetimin sureti, kitap ve sünnette şer'î, akli ve edebî ilimlerde senedimdir. Zikredilen üstadımın bana vermesi üzerine, ben de Aşudu karyesinden, Hatipzade lakabıyla meşhur olan, Ömer Şem'i'nin oğlu, Es-Seyyid Mustafa Es'ad'a icaze verdim. Allah nebevi şeriatının nurlarıyla nurlandırın.²³⁸

238 Bu icazetnamenin orijinali Şeyh Hâmid-i Veli Kütüphanesinde dir.

Ehl-i Beyt Sevdalısı Korkmaz Hâfız (1881-1952) ve Mersiyesi

Asıl adı Muhammed Seydi Korkmaz'dır. Korkmaz Hâfız diye bilinir. 1881 yılında Darende'de doğan, rüşdiye mezunu olan Korkmaz Hâfız, Şer'îye Mahkemeleri Baş Katipliği'nde bulunmuştur. En meşhur şiiri Osman Hulûsi Efendi'ye yazdığı mersiyesidir.²³⁹ 1952 yılında Darende'de vefat etmiştir.²⁴⁰ *Divan-ı Hulûsi-i Darende*'nin 1986 yılındaki birinci baskısının VIII. sayfasında yer alan şiir şöyledir:

*Hazret-i Hakk bu asırda seni sultân etmiş
Hüsn-i ahlâkı Hulûsî sana ihsân etmiş*

*Almadın gerçi zâhir hocasından dersi
Okudup ilm-i ledünn fâiku'l-akrân etmiş*

*Nûr-ı vechinden yazılmış budur evlâd-ı Nebî
Cân gözüyle okuyanlar, seni cânân etmiş*

*Hâl-i hazırda Fuzûlî'liği tevfik kılıp
Şiir inşâd ile de kâmil insân etmiş*

239 Palakoğlu, a.g.e, s.461.

240 *Darende Şiirleri Güldestesi*, s. 141, 188.

*Fazlını, kadrini takdîr edemezler nâdân
Zâhiren insân iseler ma'nâda hayvân etmiş*

*Kim severse seni cândan, o Efendim mü'mîn
Seni rencîde eden münkiri Süfyân etmiş*

*Çok şükür Rabb'ime, cândan severim sıdk ile ben
Bu atâyâyı bana Hâlık-ı Yezdân etmiş*

*Hakk'a binlerle şükür Dârende'yi ihyâ etti
Ehl-i tevhîdin içinden, seni kumandan etmiş*

*Seni vâsf etmeğe Korkmaz'da liyâkat ne gezer
Sana karşı muhabbet anı gûyân etmiş*

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi bir sohbetle: “Korkmaz Hâfız vardı. Ehl-i beyt âşığıydı. Bir gün camiden çıktık, eve gidiyorduk. Hâfız Ağa yanındakilerle, Kerbela olayını tartışıyordu. Bana sordu: ‘Hulûsi Efendi bu hususta Molla Câmî görüşü şöyle; İmamı Rabbanî Hazretlerinin görüşleri ise böyle; bu işe sen ne diyorsun?’ dedi. Ben de: ‘Hâfız Ağa ben onların ayak turabıyım, ne diyeyim. Sen şimdi tatlı bir şey yiyerek ağzını tatlandırdın, tekrar acı birşey yiyerek ağzının tadını bozar mısın? Sen evlad-ı Ali'nin muhabbetiyle perverdesin, karşı tarafın buğuzuyla niçin gönlünü bozuyorsun’ dedim. Hâfız Ağa elime sarılarak, ‘Şahid olun arkadaşlar, bundan sonra ben; bir daha bu mevzuyu ağzıma almayacağım’ dedi, hepimiz sevindik. Korkmaz Hâfız, akıllı adamdı. Nice hocalarla mubadele etmiş, hepsini de susturmuştu. Bu olaydan sonra bizleri terk etmedi. Hacı Esad Efendi ile beraber gelirdi. Cuma namazına gelemedikleri zaman üzülürdü. ‘Hulûsi Efendi, başka yerde kıldığımız zaman buradaki huzuru bulamıyoruz’ derdi diye buyurmuşlardır.”²⁴¹

241 Palakoğlu, a.g.s.463; S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/93-1.

Diğer bir hatırasını Osman Hulûsi Efendi şöyle aladır “Bir Cuma sabahıydı. Her zaman olduğu gibi seher vakti semaveri yaktım. Dışarıda kar-tipi var, göz gözü görmüyordu. Bu gün çarşıdan gelen olmaz dedim. Biraz sonra kapı çalındı. Baktım ki Hacı Esad Efendi ile Korkmaz Hâfız, kafalarını gözlerini sarmışlar, içeri aldım. Korkmaz Hâfız; ‘Niye yalan söyleyelim Hulûsi Efendi, şurada ecdadın da var ama, bu kurban senin için’ dedi. Muhabbetle oturduk.” buyurdular.²⁴²

Osman Hulûsi Efendi yine bir sohbetlerinde şöyle anlatırlar: “Bir Cuma günü Korkmaz Hâfız geldi. ‘Hulûsi Efendi, ben yolcuym, cenazemi yıka diye demeyeceğim. Fakat namazımı sen kıldır, kabir taşıma da iki satır kitâbe yaz’ dedi. Hâfız Ağa, Allah (c.c.) sana uzun ömürler versin, daha çok çay içeceğiz dedim. O da ‘Ben rüyamı gördüm, ben yakında yolcuym’ dedi. Üç gün sonra, Pazartesi günü vefat etti. Cenaze musallaya konulunca etrafta başka hocaEfendiler vardı, ben sesimi çıkarmadım. Tam o sırada Hacı Esad Efendi yüksek sesle; ‘Hulûsi Efendi, Korkmaz Hâfız’ın vasiyyeti vardır, cenaze namazını siz kıldıracaksınız’ dedi. Sonra namazını kıldırдық, kitabesini de yazdık.” diye buyururlar.²⁴³ Kitâbe şöyledir:

Muhibb-i hanedân-ı âli Ahmed

Korkmaz-zâde Hacı Hâfız Muhammed

Fenânın koydu fâni lezzetini

Bekânın buldu bâki izzetini

1371 (1952)²⁴⁴

242 S.B.A.K.M. Arşivi, Röpörtajlar Dosyası, nr. 9/93-2.

243 S.B.A.K.M. Arşivi, Röpörtajlar Dosyası, nr. 9/93-5.

244 Ateş, *Mektubât*, s. 231.

Korkmaz Hâfız'ın Mersiyesinden Birkaç Beyit ve Açıklaması

*Hazret-i Hakk bu asırda seni sultân etmiş
Hüsn-i ahlâkı Hulûsî sana ihsân etmiş*

'Hakk Teâla yaşadığın bu asırda seni manevî önder etmiş. Güzel ahlâk ile süsleyerek ismin gibi gönül güzelliklerini sana vermiş.'

Zahir ve bâtn her şeyden haberi olan, kendinden başka her şeyin yok olacağı, batılı yok eden Hakk Teâla hazretleri bu asırda seni zamanın sahibi, mürşidi ve gönüller sultanı etmiştir.

Peygamberimizini manevî varisleri olan ehlullahın bir kısmı, en yüksek velâyet derecesine sahip olur. Bu kimse Allahu Teâla'nın kendisini velâyeti için (seçip) kullandığı bir kuldur. O Allahu Teâla'nın (kabzasında) özel himayesinde hareket eder. O'nunla konuşur, O'nunla görünür, O'nunla tutar. O'nunla anlar (akleder). Allah, onun yeryüzünde sâninini (ve irşadını) yaymış, kendisini halkın, veliler sancağının sahibi, yer ehlinin emniyeti, gök ehlinin nazar yeri, gönüllerin reyhanı, Allah'ın has dostu, nazargâh-ı ilâhî, rabbani sıraların madeni, yeryüzünde Zât-ı Bâri'nin (adalet) kamçısı yapmıştır. Allahu Teâla, onun vasıtasıyla kullarını terbiye eder. Onun nazarıyla ölü kalbleri diriltir. Halkı kendi yoluna çevirir. Onunla hukuk-ı ilâhiyeyi ayakta tutar. O, hidâyet anahtarı, yeryüzünün sürûru, ehlullahın emini ve imamıdır.²⁴⁵

Allah dostlarının ulusu olan asrın sultanı, Rasûlullah (s.a.v)'in huzurunda Rabbini sena ile meşgul olur. Rasûlullah (s.a.v), onunla bu hususta övünür. Allahu Teâlâ, bu makamda onun ismini yüceltir. Rasûlullah (s.a.v), onunla sevinip gözü aydınlık olur. Allahu Teâlâ, onun kalbini dünyevî dert ve meşgalelerden alıkoyar. Kendisine

245 Selvi, Dilaver, *Kur'an ve Tasavvuf*, s.139, Şule Yay,1997.

yüksek hikmetini bahşeder. Onu tevhidinde (sırf kendisine) sevkederek. Nefsini görmekten ve hevânın gölgesinden yolunu uzak kılar (temizler). Diğer ehlullahın defterlerine (isim ve hâllerinin yazıldığı sahifelere) bunu emin kılar. Kendisine onların makamlarını tanıtır ve derecelerine muttali kılar. Bu haliyle o, nücebânın Efendisi, hükemanın salihî, dertlerin şifası, (manevî) tabiblerin imamı olur. Sözü, kalbleri (Allah'a) bağlar. Görülmesi, nefislere şifa verir. Teveccüh edip yönelmesi, hevâî arzuları (kalbden) yok eder. Yakınlığı, kötü huyları temizler. O, bahar gibi nur saçar. Yaz gibi (manevî) meyveleri toplanır. Kendisine sığınılan bir sığınaktır. Bir şeyler bulunması ümit edilen maden kaynağıdır. Hakk ile batılın arasını ayırdeder. O, siddiktir; Hakk adamıdır, dosttur, ariftir. İlhama mazhardır. Yeryüzünde Allah'ın tek denebilecek dostudur.”²⁴⁶

“Hüsn-ü ahlâk” Peygamber Efendimiz (s.a.v)’de şekillenen numune ahlâktır. Kur’an ahlâkıdır. “*Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim.*”²⁴⁷ diyen Peygamber Efendimiz, başka bir hadislerinde ise “*Müminler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücut gibidir. Vücudun herhangi bir uzvu rahatsız olursa azalan da bu yüzden ateşlenir ve uykusuz kalır.*”²⁴⁸ buyurmuştur.

O, güzel ahlâka o derece önem vermiştir ki, en iyi Müslümanı “*Ahlâkı en güzel olanıdır.*”²⁴⁹ diye tarif etmiştir. Başka hadislerinde “*Müminlerin iman bakımından en kamili ahlâkı en güzel olanıdır. Ahlâkı en güzel olanınız da kadınlarına en güzel davrananınızdır.*”²⁵⁰, “*Sizin en hayırlınız ahlâkı en güzel olanınızdır.*” buyurmuşlardır. İşte Korkmaz Hâfız, Hz. Muhammed (s.a.v)’in güzel ahlâkının, sünneti

246 Selvi, Dilaver, *Kur’an ve Tasavvuf*, s.139, Şule Yay,1997.

247 Muvatta, Hüsnü'l-Hulk, 8.

248 Buhârî, Edeb, 27.

249 Buhârî, “Menâkıb”, 23.

250 Ebu Davud, Sünnet 15.

seniyyeye bağlılığın çağında yaşayan bir nûmunesi olarak gördüğü Efendi Hazretlerinin isminin “**Hulûsi**” olması hasebiyle İslâm’ın emrettiği ahlâk güzelliğinin ismi gibi hâlis olan, saf içi temiz, candan²⁵¹ olan bütün iyilikleri sana ihsan etmiş, vermiş.

Almadın gerçi zâhir hocasından dersi

Okudup ilm-i ledünn, fâik-ül akrân etmiş

‘Bir medrese hocasından zahir ilimlerini okumadın ama, Allah Teâla ilm-i ledün ile seni akranların arasında seçkin etmiştir.’

Normal olarak tedarisat sistemiyle bir okul hocasından eğitim almadın ama, Allahu Teâla seni ilm-i ledünn ile mücehhez edip, seni çağdaşlarını içinde üstün kıldı. Sufilere göre ilim ikidir. Birincisi: Kazanmakla elde edilen ilim, buna kesbî ilim denir. Bu tahsil etmekle ve telkin ile elde edilir. İkincisi de; vehbî ilimdir. Allah bunu kulunun kalbine atar. Buna ma’rifet denir. Kesbî ilim akıl yolu ile Şeriat-ı Garra’yı bilmeyi hedef alan bir usulün mahsûlüdür.

Nûr-i vechinden yazılmış, budur evlâd-ı Nebî

Can gözüyle okuyanlar seni canan etmiş

‘Nurlu yüzünde Peygamberimizin soyundan olduğunun işaretleri vardır. Can gözüyle bu ilahî nakışı okuyanlar seni çok severler.’

Mustafa Tâkî Efendi’nin Tarih-i Nûr-ı Muhammedî adlı eserinde Peygamberimizin nûrunun yaratılışı şöyle anlatılmaktadır:²⁵²

Nûr-ı Muhammedî

“Hadis kitapları ve siyer-i nebevinin beyan ettiklerine göre; Allahu Teâla Hazretleri hiçbir şeyi yaratmadan yüz binlerce yıl önce, zâtının nûrundan ezeli sevgilisi Hazreti Muhammed (s.av) Efendi-

251 Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, s.381, Aydın Kitabevi, Ank 2000.

252 Mustafa Tâkî Efendi, Tarih-i Nur-ı Muhammedî, birinci cüz, (Osmanlıca) Öğüt Matbaası, Sivas, 1339.

mizin nûru mübinini yarattı. Bu nur Rabbimizin sonsuz irade-i sübhaniyesi mucibince, keyfiyeti ancak ilm-i ilahice bilindiği veçhiyle devr-i tavaf edip durdu. O vakit, levh, kalem, cennet, cehennem, yer, gök, insan, cin ve melek mevcut değildi. O mübarek nûr, secde ile emrolundu. Allah'ın dilediği kadar yüzlerce seneler tesbih ederek secdede kaldı. Cenab-ı Allah bütün ilimlerle onu donattı. Onikibin hicabı tesbihlerle binlerce sene kalarak geçti.

Ondan sonra;
 Şefaat deryasında Rabbî, Rabbî,
 Nasihat deryasında İlahî, İlahî,
 Şükür deryasında Seyyidî, Seyyidî,
 Sabır deryasında Ya Ehad, Ya Ehad,
 Sehavet deryasında Ya Vâhid, Ya Vâhid,
 Kanaat deryasında Ya Azîm, Ya Azîm,
 Muhabbet deryasında “Subbhun, Kuddüsün, Ya Allah,
 Ya Kerîm,
 Tesbihatlarıyla binlerce seneler zikretti.

Muhabbet deryasının kenarında yediyüz makam vardır. Tevhid, marifet, iman, İslâm, havf, reca, şükür, sabır, hürriyet, kanaat, bu makamların bazılarıdır.

Muhabbet makamında karşılıklı şöyle bir konuşma geçti. Allahu Teâla:

-“Ey Habibimin nûru ben kimim” buyurdu. O da caveben; “Beni yaratan, rızıklandıran, hayat ve ölümü veren Rabbimsin” dedi.

Allahu Teâla; “Habibimin nûru güzel bildin. Bildiğin gibi ibadetle meşgul ol” buyurdu. O nûr-ı Habib, onyed bin sene ibadetle kaim oldu ve nûr-ı Rahmanla nimetlendi. Kulluğunu artırdıkça kendisine Kur'an ve salevât verildi, ümmetin affı ve gufranıyla müjdelendi.

O güzel nûrdan Cenab-ı Allah bir cevher yarattı. O cevhere binlerce sene muhabbet nazarıyla baktı. Rabbinin heybetli nazarı karşısında o cevher eriyip su oldu. Aşk ile yedi bin sene coştı. O cevherin her damlasından bir peygamber ruhu yaratıldı.

Nûr-ı Muhammedî akkuş suretinde rahmet deryasına daldı. Dört bin sene o deryada tesbih etti. Sonra çıktı o nûrdan yüz yirmi dört bin katre damladı yahut o nûr-ı celil yüz yirmi dört bin nefes aldı. Her katreten veya her nefesten bir peygamber ruhu yaratıldı. Enbiya ervahının nefeslerinden sıddıkların ruhu, onlardan zahidlerin ruhu, onlardan mûtilerin ruhu, onlardan asîlerin ruhu yaratıldı.

Allahu Teâla Hakikat-ı Muhammediye'den soyulmuş olan bütün mahlûkat ve eşyanın meydana çıkmasından önce hakikatlerini ilm-i ezeliye her bir vasıf ile muttasıf kılındığı gibi hepsini Hakikat-i Muhammediye ile vasıflandırmıştır.

Yüce Mevla'mız o nurdan nebilerin cevherini yarattığında o nûr onları kuşattı. "Bizi kuşatan nedir" diye sorulduğunda Rabbimiz tarafından şu cevap verildi. " Bu nûr Habibimin nûrudur. Eğer siz ona iman getirirseniz sizi de peygamber ederim." buyurdu. Onlarda "O sevgilinin nübüvvetine iman ederiz" dediler. Rabbimiz "Ben şahit olayım mı" diye sordu, onlarda "evet" dediler.

Âl-i İmrân Sûresinin 81. ayetinde bu husus şöyle geçer:

"Hani, Allah peygamberlerden, "Andolsun, size vereceğim her kitap ve hikmetten sonra, elinizdekini doğrulayan bir peygamber geldiğinde, ona mutlaka iman edeceksiniz ve ona mutlaka yardım edeceksiniz" diye söz almış ve, "Bunu kabul ettiniz mi; verdiğim bu ağır görevi üstlendiniz mi?" demişti. Onlar, "Kabul ettik" demişlerdi. Allah da, "Öyleyse şahid olun, ben de sizinle beraber şahit olanlardanım" demişti."

Ne zaman ki Allahu Teâla mahlûkatı yaratmak istedi, o nûr-ı Habibi dört cüz ederek,

Birinci cüzden kalemi yarattı.

Kaleme şöyle yazmasını emretti: “La ilahe illallah Muhammedün Rasûlullah. Kim benim kazama ve benden gelen belaya sabreder, verdiğim nimetime şükreder, hükmüme rıza gösterirse onu kıyamet günü sadıklardan yaz. Kim de benim kazama ve benden gelen belaya sabretmez, verdiğim nimetime şükretmez, hükmüme rıza göstermezse, Rabbına karşı günahkar olanlardan yaz. Kalem, “La ilahe illallah Muhammedün Rasûlullah” yazdıktan sonra secdeye kapandı. Bin yıl secdede durduktan sonra kalkıp “Es-Selâmu Aleyke Ya Muhammed” dedi. Cenab-ı Hakk, habibi tarafından selâmını alıp ona rahmet ve cennet müjdesi verdi.

İkinci cüzden Levhi yarattı,

Üçüncü cüzden Arşı yarattı,

Dördüncü cüz’ü dört kısma ayırdı.

Birinciden Hamele-i arşı,

İkinciden Kürsi’yi yarattı.

Göz Kalp ve Dil Nûrdandır

Kürsi’nin iki tarafına otuz bin, kürsi üzerine de birer melek ikametle Ayetel Kürsi’yi okumakla görevlendirdi ve sevabını ümmet-i Muhammed’in amel defterine hediye olunmasıyla memur etti.

Üçüncüden Baki Melaikeyi yarattı.

Bunun dördüncü kısmını dört kısma daha ayırdı.

Birinciden gökler âlemini,

İkinciden yerleri,

Üçüncüden cenneti ve cehennemi yarattı.

Bunun dördüncü cüzünü dört cüze taksim ile,
 Birincisinden mü'minin gözlerini,
 İkinciden kalplerin nurunu -ki bu marifetullahtır-,
 Üçüncüden lisanların nurunu yarattı. - ki lisanların nûru
 La ilahe illallah Muhammedün Rasûlullah" dır.

Nûrlu cevherin onuncu cüzünden Hz. Muhammed (s.a.v) Efen-
 dimizin pak ruhunu yarattı. O güzel ruh kendi iradesiyle Arşın, Lev-
 hin, Kürsi'nin etrafında binlerce sene tesbih ve tehlil etti.

İşte onun içindir ki, Yüce Rabbimiz: "Levlake levlake lemâ halak-
 tül eflâk" "Ya Muhammed sen olmasaydın izzet ve celâlim hakkı için
 yeri, göğü ve içindekileri yaratmazdım." buyurmuştur.

Cenab-ı Allah cesetleri yaratmadan önce ruhları yarattı. Ervah
 âleminde Ruhı A'zam-ı Muhammedi'ye nübüvvet ve risaletle imti-
 yaz buyurdu. Hakikat-ı Muhammediye'nin risalet ve nübüvvet ün-
 vanı arş üzerine yazıldı.

Âlem-i ezelde bütün ruhlara "Elestü bi rabbiküm" (Ben sizin Rabbi-
 niz değil miyim?) diye hitap olundu. Evvela ruhların ruhu, sevgili Pey-
 gamberimizin ruhu tarafından "belâ" (evet) diye icabet buyruldu.

Peygamberimizin nûru Âdem (a.s)'dan itibaren nesilden nesile
 parlaklığını göstererek aktarıldı. O nur kimde ise, herkes bilir ve ta-
 nırdı. Peygamberimizin babası Abdullah'tan, annesi Amine'ye inti-
 kal etti. O nûr bütün dünyayı aydınlattı..."

Binlerce salât-ü selâm O'na , O'nun âline, ehl-i beytine olsun...

Kim severse seni cândan o Efendim mü'mîn

Seni rencide eden münkîri Süfyân etmiş

Ev halkı anlamına gelen Ehl-i Beyt terkibi ev sahibi ile onun eşi-
 ni, çocuklarını, torunlarını ve yakın akrabalarını kapsamına alır. Ca-

hiliyye devri Arap toplumunda kabilenin hâkim ailesini ifade eden Ehl-i Beyt tabiri, İslâmî dönemden itibaren günümüze kadar sadece Hz. Peygamber (s.a.v)'in ailesi ve soyu manasına gelen bir terim olmuştur.²⁵³

İslâm tarihinde Hz. Hasan (r.a) neslinden gelenlere “**Şerif**”, Hz. Hüseyin (r.a) soyundan gelenlere de “**Seyyid**” adı verilmiş; kendilerine hürmet ve muhabbet göstermek, Hz. Peygamber (s.a.v)'i sevmenin bir tezahürü kabul edilmiştir; Osmanlı döneminde halk arasında tanınmaları için farklı kıyafetlerle dolaşmaları sağlanmıştır. İsimleri, şecereleri ve ahlâkî durumlarını tespit eden teşkilatlar kurulmuştur.²⁵⁴

Allah Rasûlü, Ehl-i Beyt'ine yapılan haksızlıkları ve insanların ilgisizliğini, hürmetsizliğini elbetteki soracaktır. Ehl-i Beyt'e sahip çıkılması gerektiği hususunu belirtmiştir. Buna benzer bir başka beyitte ise;

Rasûl'ün âline buğzun Rasûlu'llah'a buğzundur

*Rasûlu'llâh'a buğzun Allah'a buğzundur*²⁵⁵

buyurarak Ehl-i Beyte yapılan buğzun ve kötülüğün, Rasûl'e ve Allah'a yapıldığına dikkat çekmiştir.

Osman Hulûsi Efendi 1988 yılında umre ziyaretindeyken ikinci namazından sonra yapılan bir sohbette Seyyidliğin öneminden bahsederek şöyle buyurmuştur: “*Ebû Zerri'l-Gıfarî (r.a.) hazretlerinin bir kelamı var, 'İbadeti taatde belin yay gibi olsa (şahadet parmağını bükerek işaret etti) Ehl-i Beyt'i sevip, hizmet etmedikçe amelin makbul olmaz.'*”

253 Komisyon, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s.137.

254 T.D.V., *İslâm Ansiklopedisi*, c.II., s.304.

255 *A.g.e.* c. I., s. 448.

Es-Seyyid

Osman Hulûsi Efendi (1914-1990) ve Peygamber Sevgisi

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi 1914-1990 yılları arasında Darende'de yaşamış bir gönül sultanıdır. Soy bakımından 12. batından Somuncu Baba'ya oradan da Hz. Muhammed (s.a.v)Efendimize ulaşan nesebiyle 36. kuşaktan Peygamberimizin soyundandır. Babası Es-Seyyid Şeyhzâde Hatip Hasan Efendi, annesi Seyyid İbrahim Taceddin-i Veli soyundan Fatıma Hanımdır. Her iki yönden de Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in soyundandır. 1945-1987 yılları arasında 42 sene bilfiil Somuncu Baba Camii'nde İmam-Hatip olarak görev yapmıştır.²⁵⁶

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi aynı zamanda mutasavvıf ve şairdir. Divan şiirinin 20. yüzyıldaki örnek temsilcisi bu zâtın; Gazel, İlahî, Kaside, Rubaiyyat ve Müstezat türünden meydana gelen,

256 Palakoğlu, İsmail, *Gönüller Sultanı Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi*, s. 15, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yay.,Ank,2005; Akgündüz / Öztürk / Baş , *Darende Tarihi*, s. 873.

Divân-ı Hulûsi-î Daredevî adlı eseri ile, yakınlarından başlamak üzere ahbablarına yazdığı, nazım ve nesir şeklinde mektuplarının toplandığı Mektûbat-ı Hulûsi-î Daredevî ve Hutbeler adlı eserleri vardır. Bu eserler kendisinin kuruculuğunu yaptığı Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı tarafından neşredilmiştir. Her zaman halkın yanında, Hakk'la beraber olma yüceliğini şahsında ve eserlerinde görmek mümkündür.

Hayatı boyunca kendini insanlığa hizmete vakfetmiş, gerçek manâda tasavvufun insanlığa hizmet olduğunu örnek ahlâkıyla sergilemiştir. “Allah güzeldir, güzel olanı sever” prensibi ile güzel olan her şeyi insanların hizmetine sunmuştur. Yapılan hizmetleri Allah için yapan ve topluma örnek olan yüce şahsiyetlerden biridir.

Geçmişten geleceğe hizmet etme aşkı ve heyecanı ömrünün son günlerine kadar devam etmiştir. Tarihin derinliklerinde yaşayan, değişik yol ve metodlarla tüm insanlığa hizmet eden büyük mutasavvıflar, Mevlâna, Somuncu Baba, Yunus Emre, Alaaddin Attar, Hacı Bayram-ı Veli, Akşemseddin, Abdurrahman Erzincanî, Fethullah Musûli, Taceddin Veli gibi Osman Hulûsi Efendi de kendi asrı olan 20. asırda insanlığa hizmet etmenin neşvesini, neşesini insanlık âlemine göstermiş, bir insanın ömrünü nasıl dolu dolu yaşanacağını, güzel ve örnek ahlâkı ile ortaya koymuştur.

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi üretici derviş tipinin en güzel örneklerinden birini oluşturmuştur. Hizmette, iş ve harekete dayalı bir tasavvufi anlayışa sahiptir. Osman Hulûsi Efendi “Allah yaptığı işi güzel yapanı sever” hadisindeki manaya uygun olarak söylediğini güzel söylemiş, yaptığını güzel yapmış, baktığına güzel nazar etmiş, böylece çevresindeki hâli, kâli ve nazarı ile gittikçe genişleyen bir hürmet hâlesi oluşturmuştur.²⁵⁷

257 Akgündüz/Öztürk/Baş, Darende Tarihi, s.873 vd.

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin çizdiği ideal insan tipinde söz ile fiilin mutabakatı aranıyordu. Darendede ve çevresinde, kendisine gönül verenler üzerinde oluşan otoritesinin kaynağında da bu mutabakatın önemli yeri vardı.

Eşsiz bir tevazuya sahipti. Bu tevazuyu fiilen yaşıyordu. Birçok etkinliklerde, merasimlerde sevenleri ile beraber olmuştu. Kadirşinas ve vefalı olmuş, her türlü meşru gayreti kutsayan bir fikre sahip olmuştur. Hayatı her dem Kur'an'da bir gezinti gibi idi. Bütün hayatını Yaraticının istediği gibi bir kul olmaya vakfetmişti. Tarihe, topluma ve ülkesine karşı duyduğu sorumluluk ve hassasiyetinin bir ifadesi olarak "Yurdumun her taşını Ka'be sayarım" diyen Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi bu özellikleriyle dini liderlik boyutlarını aşmakta, tarih önünde, maşeri vicdanlarda ve toplumsal Hâfızada yerini almaktadır.

Osman Hulûsi Efendi sosyal yönü ile oldukça dikkat çeken üstün özelliklere sahiptir. Kan davaları gibi büyük kavgaları, aile münakaşalarını, komşu anlaşmazlıklarını bıkip usanmadan sulh etmiş, ömrünü İslâm üzere ve barışa yönelik işler yaparak geçirmiştir.

Osman Hulûsi Efendi manevî kalkınmanın yanında maddi kalkınmayı ihmal etmemiş, bunu manevî gelişmenin bir aracı olarak görmüştür. 1960'lı yıllarda Şeyh Hâmid-i Veli Camii Onarım ve İhya Derneğini kurarak hizmetlerin daha iyi şekilde yapılması için çalışmalarda bulunmuş, zamanın imkânsızlıklarına rağmen her türlü fedakârlıktan kaçınmayarak at sırtında çevre kasaba ve köylerden cami onarımına yardım toplamak gayesiyle dolaşmıştır. Yine aynı yıllarda cami derneği yararına sosyo-kültürel bir faaliyet olarak Somuncu Baba adlı kitabın yayınlanmasını sağlayarak Şeyh Hâmid-i Veli Hazretleri ve Darendede hakkında ilmî bilgilerin neşredilmesini sağlamışlardır. Darendede ve çevresinin gelişmesi, imarı ve gençlerimizin en güzel şekilde yetişmesi için çalışan Osman Hulûsi Efendi, okul, cami ve benzeri müesseselerin yanında Darendede'ye bir fabrika kazandırma gayesiyle 1970'li yıllarda yoğun çalışmalar başlatmış,

çimento fabrikası olarak düşünölen bu eserle, atıl haldeki maden cevherinin işletilmesiyle memleketin milli gelirine de katkıda bulunmak arzu edilmiştir. Bu müessese daha sonra iplik fabrikası olarak tanzim edilerek 1988 yılında hizmete açılmıştır. Darende Merkez Sağlık Ocağı'na şahsi gayretleriyle bir jeneratör temin etmiş, ayrıca Ambulans alımında katkıları olmuştur. Hassaten Darende'ye tam teşekküllü bir hastane yaptırmak gayesiyle kendi divanından elde edilecek geliri bu amaca tahsis ettirmişlerdir. Vakfı tarafından yaptırılan hastane Sağlık Bakanlığına devredilerek hizmete açılmıştır

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin kurduğu, kendi adını taşıyan, genel merkezi Malatya'nın Darende ilçesinde olan Vakıf, kurulduğu 1986 yılının ilk günlerinden beri hizmet ve faaliyetlerine buradan yön vermektedir. Es-seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin arzu ettiği ve planladığı hizmetleri gerçekleştirmek, ebedileştirmek amacıyla kurulan Vakıf memleketin kalkınmasını ve toplumun aydınlanmasını kendine amaç edinmiştir. Mütevelli Heyet Başkanlığını H. Hamidettin Ateş Efendi'nin yürüttüğü Vakfın birçok il ve ilçede temsilcilikleri mevcuttur. Hizmet alanı ise Darende ağırlıklı, ama tüm Türkiye'yi kapsayan bir çizgidedir.²⁵⁸

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, daha mutlu ve daha huzurlu bir toplumsal hayatı kâim kılabilmek için Allahü Teâla'nın nizâmını ve Peygamber Efendimizin örnek ahlâkını kendi hayatında ve bütün toplumun yaşantısında uygulaması mücadelesi vermiştir. O, gerek hutbeleri ve gerekse yukarıda "araç" diye bahsettiğimiz şiirleri ile; daima Hakkı, hakikati ve iyiliği tavsiye etmiş; kötülükten etrafında-

258 Akgündüz, Ahmed, *Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Neseb-i Âlisi*, s.121; Sarıoğlu, Mevlüt, "Es-Seyyid Hacı Osman Hulûsi Darende'vi", *Somuncu Baba*, s.12 Yıl. 1, Sy. 1, Haziran 1994; Palakoğlu, İsmail, *Çağımız Mutasavvıflarından Es-Seyyid Osman Hulûsi Ateş'in Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1998, s. 31-32; Tektaş, Musa, *Bülbülün Kırk Türküsü*, s. 9; Gündüz, İrfan, "Darendeli Seyyid Osman Hulûsi Efendi", *Sahabeden Günümüze Allah Dostları I-X*, İstanbul 1994, c. 10, s. 356.

kileri sakındırmaya çalışmış... Kendisini tanıyan binlerce insanın bu hususla ilgili yüzlerce hatırası bunu gösteriyor.

Şiir, edebî anlatım yollarından biridir. İnsanların özellikle gönüne, ruhuna hitap eden gizemli bir sanat olduğu da muhakkaktır. Birçok mutasavvıfın, birçok âlimin zaman zaman nesir yerine nazımı bir anlatım aracı olarak kullanmaları nazımın bu özelliğini bildikleri içindir. Nitekim Anadolu'da tasavvuf felsefesinin yayılmasında çok önemli roller üstlenen Ahmet Yesevî de talebelerine "Hikmetlerini" şiir yoluyla aktarmıştı. Mevlânâ'yı, Yûnus Emre'yi, Fuzûlî'yi... daha nicelerini bu kervana katmamız mümkündür. İşte Osman Hulûsî Efendi de 20. asırda vermek istediği mesajlarının bir kısmını şiir yoluyla iletmiştir.

Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi'yi sadece bir sanatkâr, bir şair olarak ele aldığımız zaman bile, onun şu an için gerçek değerinin ortaya çıkarıldığını söylemek kadirşinaslık olmaz. Zira onun, bazılarınca artık devrini tamamladığı düşünülen aruz vezniyle, divan tarzında yazdığı şiirlerindeki rahat söyleyişi, Divan edebiyatındaki mazmunlara hâkimiyeti; bunun yanı sıra hece vezniyle söylediği dinî-tasavvufî tarzdaki dörtlükleri tamamen kendine has bir orijinallik arz ediyor.

Osman Hulûsî Efendi'nin şiirlerinde mistik-lirik bir havanın yanı sıra Anadolu insanına has bir samimiyet ve canlılık gözleniyor.

Aldandık şîrîn sözüne

Kul olduk âhû gözüne

Sevgilinin gül yüzüne

Açıla gönül açıla

*Şen ola gönül şen ola*²⁵⁹

259 Ateş, Osman Hulûsî, *Dîvân-ı Hulûsî-i Darendevî*, (Hazırlayanlar: Muhsin Kalkışım, Lütfi Alicı, Ahmet Yenikale), c.1 s.17, Ankara 1997.

Yukarıya bir bendini aldığımız şiirin tamamında her üçlüğün sonundaki iki mısra nakarat hâlinde devam ediyor. Dikkat edilirse şiirin gönül rahatlığı, huzuru şiire yansıyor. Kendi gönül açıklığının da umuma şâmil olması için bir dilekte bulunuyor: *Açıla gönül açıla/ Şen ola gönül şen ola...*

Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi'nin Dîvân'ı incelendiğinde görüleceği üzere; çok çeşitli tem'lerde şiirler yazmıştır.

Ecdadının Yolunda Bir Seyyid

Her şiirinin bir şerh, bir tahlil malzemesi olacağı kanaatini taşıdığımız Hazretin bu yazımızdaki şiir türü, onun güzel bir üslupla söylediği na'tıdır. Bilindiği gibi na't Hz. Muhammed'i övmek, O'nun çeşitli vasıflarını dile getirmek için yazılan nazım türüdür. Na'tler Divan Edebiyatında genellikle kaside nazım şekliyle yazılmakla birlikte gazel, mesnevî gibi nazım şekillerinde de yazıldığı çok rastlanan durumlardandır. Nitekim Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi de bu na'tini gazel tarzında yazmıştır.²⁶⁰

Na't

Dürr-i şehvâr-ı risâletdir Muhammed Mustafâ

Tâc-ı Levlâk-i hilâfetdir Muhammed Mustafâ

Perdedâr-ı harem-i hâsıdurur Cebrâil

Mazhar-ı nûr-ı nübüvvetdir Muhammed Mustafâ

Zât-ı Hak Sultân-ı Kevneyn söylemişdir zâtına

Enbiyâ ser-hayline tâc-ı risâletdir Muhammed Mustafâ

*Mu'cizâtıdır zuhûrunun serâser kâinât
Mebde-i kevn ü mekân-ı tamâmetdir Muhammed Mustafâ*

*Çâr yârı çâr erkânıdurur İslâm'ın
Sıdk u adl ü hilm ü ref'etdir Muhammed Mustafâ*

*Mâhasal dergâhının kemter Hulûsî bendesi
Redd kılmaz kimseyi kân-ı mürüvettir Muhammed Mustafâ²⁶¹*

Şiir, aruzun Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün kalıbıyla yazılmış. Fâilâtün cüzü 3. ve 4. beyit ile makta beytinde bir fazla kullanılmış. Şiirde aruzun ahengi kendini hemen hissettiriyor.

Na'tin tahlilinden önce onun bu na'tin hikâyesi hakkında söylediklerine kulak verelim: “Gece bir doğuş oldu. Bir Na't-i Şerif yazdım. Rüyamda bir mücevherat yığınının başında duruyordum. Oradan bir parça alıp kime versem onda da inkişaf ediyor, bir mücevherat yığını oluşuyordu. Bu arada bu na'tı yazdım.”²⁶²

Evet, doğuş bir başlangıçtır. Her şey doğuşla başlar. Feyiz, bereket, sevgi, ışık, aşk, hâsılı peygamber aşkı...

Her yıl Nisan ayında, âlemlere rahmet ve merhamet olarak gönderilen, Cenab-ı Hakk'ın en güzel ahlâk sahibi olarak tavsif ettiği Habib-i edibi, güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderilen, ins ve cinin peygamberi, kendisinde bizim için en güzel örnek hayat olduğu bildirilen Hazret-i Muhammed Mustafa (s.a.v)'nın kutlu doğumu münasebetiyle çeşitli etkinlikler yapılmaktadır. Bir kere daha görüldü ki bizim insanımızın sevgisinin ortak paydası Hz. Muhammed'dir.

261 Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsî, *Divân-ı Hulûsî-i Darendevî*, (Hazırlayanlar: Muhsin Kalkışım, Lütfi Alıcı, Ahmet Yenikale), Ankara 1997, c.1 s. 339-340.

262 Palakoğlu, İsmail, *Gönüller Sultanı Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi*, s.147, Ankara 2004.

Sevgisinin, güzel ahlâkının, örnek davranışlarının, şefkat ve merhamet kaynağı şahsiyetinin, asırlar geçse de eskiyip pörsümeyen mesajının üzerinde ona inanıp ona tâbi olan hiç kimsenin bir tek söz söylediği olmamıştır.

Çünkü o her şeyde örnek alınacak tek Peygamberdir. Nitekim Cenab-ı Hak Âl-i İmrân Sûresi 31. ayette onun sevgisini kazanmayan kişiyi sevmeyeceğini ve günahlarını bağışlamayacağını; yine aynı sürenin 32. âyetinde de kendisinden sonra Rasûlüne itâati emrederek bizim yapmamız gereken en uygun davranışı bildirmektedir.

Gerçek bir peygamber âşığı olan ve onun pâk neslinden gelen Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi na'larında , bize Hazret-i Peygamberin yüce şahsiyetini ve âlî derecesini tarif etmektedir. Çünkü o bütün güzelliklerin, bütün örnekliklerin ve kısaca bir insan için lâzım olan her güzel davranışın kânı yani kaynağıdır. Cenab-ı Hak bizleri o yüce Rasûlün şefâatinden mahrûm bırakmasın.²⁶³ Şimdi na'tın açıklamasına geçelim:

*Dürr-i şeh-vâr-ı risâletdir Muhammed Mustafa
Tâc-ı Levlâk-ı hilâfetdir Muhammed Mustafa*

'Hazreti Muhammed Mustafa (s.a.v), peygamberlik incisinin en büyüğüdür. Aynı zamanda o levlâk sırrının tacı gibidir. Çünkü ona, "Sen olmasaydın Habîbim, âlemleri yaratmazdım." denilmiştir.'

Birinci beyitte Hulûsî Efendi , Hz. Muhammed'i peygamberliğin şâh incisi olarak tavsif ediyor. Dürr-i şehvâr tek parça hâlindeki kıymetli inci demektir. Bilindiği gibi inci, denizde yaşayan sadefin içinde oluşan bir maddedir. Efsaneye göre Nisan ayında sahile çıkan sadefin karnına düşen nisan yağmuru damlası denizdeki tuzlu su

263 Akkuş Mehmet, *Kân-ı Mürüvettir Muhammed Mustafa*, Somuncu Baba Kültür Edebiyat ve Araştırma Dergisi, s. 20-21, Yıl:12, Sayı: 67, Mayıs 2006.

ortamında sadefe acı verirmiş. Sadef, bu acıyı gidermek için, bir sıvı salgılamış. Zamanla içindeki bu sıvılar katılaşıp ve inci oluşmuş. Sadef bu yağmur damlalarından birden fazla yutmuşsa, inciler küçük ve değersiz olurmuş. Ama tek bir damla yutmuşsa bu inci çok büyük ve değerli olurmuş. Edebiyatımızda bu tür inciler dürr-i dâne, yek-dâne, dürr-i galtan gibi terkiplerle adlandırılır. “Dürr-i yetim” tâbiri sadefteki tek inciden kinayedir ki bu Peygamber Efendimiz için de kullanılan bir ifadedir. Çünkü Peygamber Efendimiz de küçük yaşta yetim kalmıştı... İşte inciler içinde dürr-i şehvâr nasıl kıymetli, seçkin ve gözde ise Hz. Muhammed de peygamberler arasında öyledir. Bütün âlem Onun yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır. Burada **“Levlâke levlâk lemâ halaktü'l-eflâk”** kutsî hadîsine (“Ey Muhammed, sen olmasaydın, yeri göğü yaratmazdım.”) de işaret ediliyor.

Dikkat edilirse beyitte Hz. Muhammed’in vasıfları anlatılırken dürr- şehvâr- taç gibi kıymet, değer ve ihtişam ifade eden kelimeler özellikle seçilmiştir.

Perdedâr-ı harem-i hâsıdurur Cebrâil

Mazhar-ı nûr-ı nübüvvedir Muhammed Mustafâ

‘Hazret-i Peygamber (s.a.v), nübüvvet nuruna sahip olduğundan Cebrâil (a.s.) da ona perdeleri açmakla görevlendirilmiş özel bir perdecidir.’

Yukarıdaki beyitte Hz. Muhammed’in Mirac hadisesine telmihte bulunuluyor. Hulûsi Efendi, Hz. Muhammed’in Cebrail ile birlikte miraca yükselmesini hatırlatarak Cebrail’i Peygamber Efendimizin perdedârı olarak tavsif ediyor. Bilindiği gibi Hz. Muhammed Mirac’ta hiçbir peygambere nasip olmamış olağanüstülüklere mazhar olmuştur. Bu yönüyle O, diğer peygamberler arasında farklı, mümtaz, müstesna bir mevkie sahiptir. Ayet ile de sabit olduğu üzere Mirac-

ta Peygamber Efendimiz, Allahu Tealâ'ya o kadar yaklaşmıştır ki arada çok kısa bir mesafe kalmıştır. Bu, Kur'an-ı Kerim'de "**Kâbe kavseyni ev ednâ**" (iki yay aralığından daha az) şeklinde tarif ediliyor.²⁶⁴ İşte bu yüzdendir ki Hz. Muhammed, nübüvvet nuruna mazhar olmuş bir Peygamberdir. Cebrail (a.s.) Hz. Muhammed ile Allahu Teâla arasındaki husûsi hâlin, husûsi perdedârı olmuştur ki bu mahremiyete hiçbir kimse vâkif olamamıştır.

Zât-ı Hak Sultân-ı kevneyn söylemişdir zâtına

Enbiyâ ser-hayline tâc-ı risâletdir Muhammed Mustafa

'Allahu Teâla hazretleri, Peygamberimiz hakkında O, dünya ve âhiretin sultânıdır, buyurmuştur. O aynı zamanda peygamberler kâfilesinin de başıdır.'

Peygamber Efendimiz Gönüller Sevgilisi

Üçüncü beyitte Hz. Muhammed'in en son peygamber olmasına rağmen peygamberler silsilesinin önderi, peygamberliğin de tâcı olmasına işaret ediliyor. O, bizzat Allah tarafından iki dünyanın sultanı olarak vasıflandırılmış yüce bir Peygamberdir. Bu beyitte "sultan" kelimesine yüklenen anlam maddî mânâda krallık, padişahlık şeklinde yorumlanamaz. Peygamber Efendimiz, gönüller sevgilisi, gönüller sultanıdır.

Kâinâtın ve bütün mekânların yaratılmasına sebep olan Hz. Muhammed (s.a.v)'dir. Hz. Muhammed (s.a.v)'in yaratılması, cihanın yaratılmasına sebeptir. Dolayısıyla O'nun yaratılışı, başlı başına bir mucize ve hikmettir. Herkesten, her şeyden önce yaratılan O olduğu için zamanların, mekânların, kısacası her şeyin ilki de O'dur.

Mu'cizâtıdır zuhûrunun serâser kâinât

Mebde-i kevn ü mekân-ı tamâmetdir Muhammed Mustafâ

‘Bu kâinat baştan başa onun gelişinin mucizeleri ile doludur. Kâinâtın ilk yaratılanı ve tamamlayıcısı da Muhammed Mustafa’dır.’

Bu beyitte hazret, mânâ cihetiyle Hz. Muhammed’in “Âdem su ile çamur arasında iken ben peygamberdim.” hadis-i şerifine telmih-te bulunuyor.

Çar-yârı çâr erkânı durur İslâmın

Sıdk u adl ü hilm ü refetdir Muhammed Mustafâ

‘Bu kâinat baştan başa onun gelişinin mucizeleri ile doludur. Kâinatın ilk yaratılanı ve tamamlayıcısı da Muhammed Mustafa’dır.’

Hz. Muhammed, İslâm’ın dört direği olarak bilinen Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali’nin en üstün ve en önde olan özelliklerini yani sıdk, adalet, hilm ve ref”eti şahsında toplamıştır. Hz. Ebûbekir sıddik sıfatı ile anılır. Çünkü Peygamber Efendimiz’in en sadık dostu olmuştur. Hz. Ömer adaletin, Hz. Osman yumuşak huyluluğun, Hz. Ali ise merhametin timsalidir. İşte Hz. Muhammed’de bütün bu üstün vasıfların hepsi birden toplanmıştır. Doğruluk, O’nun sıfatıdır. Adalet anlamını O’nda bulmuştur. Yumuşak huyludur, merhamet sahibidir.

Mâ-hasal dergâhının kem-ter Hulûsî bendesi

Redd kılmaz kimseyi kân-ı mürüvetdir Muhammed Mustafâ

‘Nihâyet bu Hulûsî, Muhammed Mustafa (s.a.v)’nın bulunduğu dergâhın âciz bir kölesidir. Ancak Hazret-i Peygamber (s.a.v), kimseyi kapısından kovmaz.

Çünkü o, cömertlik ve bağışlamanın kaynağı olup kimseyi huzurundan boş çevirmez.²⁶⁵

265 Akkuş, Mehmet, *Kânı Mürüvetdir Muhammed Mustafâ*, Somuncu Baba Kültür Edebiyat ve Araştırma Dergisi, s. 20-21, Yıl:12, Sayı: 67, Mayıs 2006.

Hz. Muhammed'in vasıfları saymakla tükenmez. Çünkü O, sonsuz bir derya, tek başına bir cihandır. Bunları saymaya insanın gücü elbette yetmeyecektir. Nitekim Osman Hulûsi Efendi son beyitte, sözün hasılını söylüyor. Hz. Muhammed'in dergâhının bir kölesi olarak görüyor kendisini ve Hz. Muhammed'in şefâatine iltica ediyor. Kul, sultana iltica eder, teslim olur da sultan onu reddeder mi, etmez elbet. Çünkü Hz. Muhammed, öyle bir sultandır ki mürüvvet kaynağıdır; hiç kimseyi de kapısından geri çevirmeyecektir inşallah...²⁶⁶

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin Divân'ının birinci cildinin Harfî'l-He bölümünde gazel formunda yazılmış bir na't daha yer alır:

*“Her demde sürülmez bu devrân-ı Rasûlullah
Her demde kurulmaz bu divân-ı Rasûlullah*

*Her dîdeye yüz açmaz her göz o yüze kaçmaz
Her merhaleden geçmez kervân-ı Rasûlullah*

*Bin yıllık ömür değmez bir lahzasını ânın
Her cana nasib olmaz ihsân-ı Rasûlullah*

*Deryâ-yı maarıften dürr al dil-i âriften
Pür-hikmet-i sâriften der kân-ı Rasûlullah*

*Erkân-ı Karibullah bürhân-ı Karibullah
Her şân-ı Karibullah hep şan-ı Rasûlullah*

*Kulluk gele şânına gevher dola kânına
Ere dil ü canına dermân-ı Rasûlullah*

*Her emre itaatte het vech ile taatte
Meydân-ı sadakatte merdân-ı Rasûlullah*

*Hulûsi ne devlettir bin lütf u inayettir
Olmak ne saadettir kurbân-ı Rasûlullah"²⁶⁷*

Hz. Peygamber'in (s.a.v) velayetinin varislerinden olan Darendeli Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin şiirinde, hem ondaki Peygamber aşkını hem de bu aşkın geleneğinin içinden gelen ifadesini buluyoruz.

Gazelin her beyti bir taç beyit olarak okunabilir nitelikte.

Allah Dostlarında Peygamber Sevgisi

Allah dostlarında Peygamber sevgisi son derece güçlüdür. Onlar, Allah Rasûlü'nün, kimilerinin sandığı gibi bir 'postacı' olduğuna inanmazlar. Onlar, kâinatın yaratıcı ilkesi olarak ilkin Nur-ı Muhammedi'nin (s.a.v) yaratıldığını, varlığın o nurdan halkedildiğini bilirler. Bu bilgi, Muhammedî Nur'un varisi olma yolunda onları ilerletir. Bu çaba ile yola çıkarlar. Fakat O'na varis olmak her himmet sahibinin erişeceği bir nimet değildir. Zira bu bir lütuftur, bir ihsan, bir atâdır.

Hz. Peygamber'in ilminin varislerine ârif/âlim, velayetinin varislerine ise veli denir.

Onların en seçkinleri, kendi çağının vetedidir, sütunudur. İbn Arabi, evtad tabir edilen bu kişilerin, dünyayı tutan sütunlar olduğunu belirtir. Onlar, dünyadaki ilâhi dirlik ve düzenin de taşıyıcılarıdır.

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, Rasûl aşkını dile getirdiğini ga-

267 Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsi, Divan-ı Hulûsi-i Darende, s. 268, (Haz: Prof. Dr. Mehmet Akkuş/ Prof. Dr. Ali Yılmaz) Nasihat Yay.,İst, 2006.

zeline bir özlem ateşinin yakıcılığıyla girer:

Her demde sürülmez bu devrân-ı Rasûlullah

Her demde kurulmaz bu divân-ı Rasûlullah

Rasûlullah'ın çağının devranı, o çağın güzelliği biriciktir, her zaman sürülemez.

Allah Elçisi'nin (s.a.v)divanı bir kez kurulmuştur, her zaman kurulamaz.'

Burada, hem bir hakikat dile gelir hem de örtük bir hasret. Hakikat, Allah Elçisi'nin altın çağının bir kez yaşandığı, yaşanacağıdır. O, tekrarlanamaz bir güzellik, bir hakikattir.

Hazret, bu gerçeği dile getirirken, örtük olarak da o çağda yaşama özlemini ifade etmektedir.

Devran kelimesi, burada bir güzellik süreci olarak, bir dem bir devran, bir çağ, bir nimet olarak kullanılmakta, çağrışım imkanlarının tümünden yararlanılmaktadır. Divan ise, Rasûlullah'ın sohbet meclisi anlamında düşünülmüştür. Divan da zengin bir anlam dünyasına sahiptir. Bu kelime ile, Allah Elçisi'nin (s.a.v)'sultan' oluşuna ima vardır. Bu saltanat, gönüllere taht kurmuş bir saltanattır. Dün-yevî bir sultanlık değildir.

İkinci beyitte mazmunlar karşımıza çıkar:

Her dîdeye yüz açmaz her göz o yüze kaçmaz

Her merhaleden geçmez kervân-ı Rasûlullah

'Her göze yüz açmaz, her göze görünmez, her göz o yüze kaçmaz, her göz, o yüze bakmaz, bakamaz. Her merhaleden, her evreden geçmez Allah Elçisi'nin (s.a.v)kervanı.'

Göz, feyz kaynağına yönelmenin, o kaynakla ilişki kurmanın aracıdır. Yüz, vahdet'in (birlik) mazmunudur. O, öylesine bir birlik

hakikati, bir feyz kaynağıdır ki, her göze kendisini göstermez. Nitekim Allah Elçisi'nin (s.a.v) getirdiği nurdan kendi çağında, kendi yakınlarından bile çoğu insan istifade edememiştir. Çünkü bu da bir başış, bir lütuftur.

O yüz, yani feyz kaynağı kendisini açsa, gösterse bile, her göz, o yüze yönünü çeviremez, yönelemez. Burada, yaşamın bir sınav oluşu dile gelmektedir. Cenab-ı Hakk (c.c) nurundan bir parlıltı gösterir, o nuru Elçisi'nin çehresinden yansıtır, ne ki, her göz bunu göremez. Bakmak ile görmek arasında bir fark vardır. 'Onların gözleri vardır göremezler' nitelemesine de bir gönderme bulmak mümkündür bu beyitte.

Allah Elçisi'nin (s.a.v) kervanı, her menzile, her durağa uğramaz, her mekândan geçmez. O, öylesi lütuf kervanıdır ki, her yer onunla şenlenmez. Bu, İlahî takdirin akılla kavranılması imkânsız bir sırrıdır. Allah, dilediğine hidayet eder. Bir haberde şöyle denir: 'Meleklerin sevinerek yazdığı birçok amel, hesap gününde sahiplerinin yüzüne çarpılır.'

Hidayet kıldan ince kılıçtan keskin bir yoldan geçmektedir. İhlas sırrına ermeksizin, Allah Rasûlü'nün getirdiği nurdan istifade imkansızdır. Bu sırdan olsa gerek, Kur'an'ın en önemli surelerinden birine İhlas adı verilmiştir. İhlas suresi, **'De ki, Allah tektir'** diye başlar ve yine Allah'ı mutlak teklifi/ehadiyyeti ile biter. Allah (c.c), çokluk aleminde/tecelli aleminde 'birlik' niteliğiyle tecelli eder. Ayan âleminde ise teklifiyle vardır. Bir ile tek arasında böylesi bir ayırım söz konusudur. Rasûlullah'ın kervanına katılmış olanlar, Allah'ın kesret âlemindeki birlik tecellisini müşahade etmiş, onu aşarak, O'nun mutlak teklik hakikatinin de sırrına ulaşmışlardır. Bu yüzden ibadetlerini, Allah'ı görür gibi ifa ederler. Bu ihlastır. O'nun rızasından başka bir amaç gütmeksizin yapılan güzel eylemlerin arkasında ehadiyyet ha-

kikatine bağı bir ihlas sırrı saklıdır.

Esseyid Osman Hulûsi Efendi, bizi böylesi bir anlam deryasına taşıdıktan sonra, Rasûl'ün (s.a.v)izini takip ederek şöyle der:

*Bin yıllık ömür değmez bir lahzasını ânın
Her cana nasib olmaz ihsân-ı Rasûlullah*

'Rasûlullah ile birlikte geçirilen bir an, bin yıllık ömürden daha değerlidir. Ama bu her cana nasib olmaz bir ihsandır, bir bağıştır.'

Burada, Allah Rasûlü'nün (s.a.v)sohbetinin feyzine işaret edilmektedir. Sohbet-i Nebevî nurani bir iksirdir. Onun bir anına mazhar olanların ulaştığı manevî mertebeye, gayretle hiç kimse ulaşamaz.' Bu, suyu, pınarın kaynağından, gözesinden içmekle, bir çeşmeden, kaynağa uzak bir yerinden içmek arasındaki farka benzer. Allah Elçisi'nin (s.a.v)nurani sohbetinde bir an bulunmak, gerçekten de binlerce yıllık bir ömürden daha değerli olmalıdır. O anın manevî zenginliği bakımından değeri, maddi bakımdan ölçülemez bir pahadadır.

Allah Rasûlü, hakikatin nurudur, Nur-ı Muhammediyye (s.a.v), kâinatın yaratıldığı bir hakikat, bir arketiptir. Eğer kâinattan nur-ı Muhammediyye, hakikat-i Muhammediyye bir an için çekilse, tüm varlık karanlığa düşer. O Nur'un kendisinden sonraki zamanlarda veli ve ariflerde parıldayışı yüzündendir ki dünya nizamı sürmektedir.

Her cana bu nimet nasib olmaz, herkes bu bağışa uğrayamaz.

Sonraki beyitte, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, az önce değinilen hakikatin izini sürmektedir:

*Deryâ-yı maariften dürr al dil-i âriften
Pür-hikmet-i sâriften der kân-ı Rasûlullah*

‘İrfan denizinden, ariflerin dilinden inci al. Saf, mutlak hikmetin kaynağı olan Allah Rasûlü’nden hikmet edin.’

Arif, maarifete ulaşmış kimsedir. İrfan, ilmin bir boyutu, bir düzeyidir. Marifetullah, velinin manevî gezisinde uğradığı menzillerden biridir. Bu düzeye erişen kimseye arif denir. Arif, bilen, irfan sahibi, maarifetin kaynağına ulaşmış olan anlamındadır.

Şair, irfan ve hikmetin kaynağı olarak Allah Rasûlü’nü işaret etmektedir.

Burada, hem bir kaynağın hakikati dile gelmekte hem de, ‘Ümmetin âlimleri, beni-İsrail’in peygamberleri gibidir’ haberine bir atfı yapılmaktadır.

Tüm âlimler ve arifler, Hz. Peygamber’in (s.a.v) getirdiği hikmetin varisleri ve izleyicileridir.

Hikmet, ilahî hakikat bilgisi anlamında kullanılmaktadır. Bir tarihsel dönemde, ‘felsefe’ karşılığı olarak da kullanılmış olan bu kavram, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi’nin na’ında, ilahî hikmet manasında ele alınmıştır. İlahî hikmet, aynı zamanda, Cenab-ı Hak’ın yarattığı ilk hakikat olan Hakikat-i Muhammediyye’nin de ifadesinde kullanılır. ‘Âdem su ile balçık arasındayken ben peygamber idim’ hadisinden öğrendiğimize göre, tüm semavi öğretiler, aslında Muhammedi Hakikat’in (s.a.v) toplamıdır. Bu geleneğe ad olmak üzere, ilahî hikmet tabiri kullanılmaktadır. Bu hikmetin kaynağı ilahidir, yankı yeri Hazret-i Peygamber’dir. Hazret sanırım bu hakikate işaret etmektedir.

Beşinci beyitte bu gerçeğe yeniden vurgu yapılır:

Erkân-ı Karibullah bürhân-ı Karibullah

Her şân-ı Karibullah hep şân-ı Rasûlullah

“Allah’a yakın olmanın, Allah’a yakınlığın erkanının, bürhanının, belirtisinin, delilinin ve şanınin bir örneği, Allah Rasûlü’ne yakın olmak, O’nun şanından olmaktır.’

“Eğer O’nu (Allah Elçisi’ni) seviyorsanız, O’na ittiba ediniz, O’nun sevdiğini seviniz, O’nun getirdiğine uyunuz” ilahî emri, bu beyitte ahenkli ve revnaktar bir biçimde dile gelmektedir. Şan kelimesi hem ‘onur, erdem, güzellik, kemal ve güzel şöhret’ anlamında hem de ‘şe’n’, ilahî emr, ilahî iş anlamında kullanılmış olmalıdır. Allah Rasûlü, Allah’a yakınlaşmanın aracıdır, bürhanıdır. Bize Yaratıcımızı tarif eden üç büyük muarriften biri O’dur. Biri Kur’an, diğeri kâinattır. Allah Rasûlü’nün getirdiği öğretisi sayesinde biz Rabbimizi tanıdık.

Kimi arifler, Bakara suresinin başındaki mukattaa harflerin bu beyitte dile gelen manayı simgelediğini söylerler: Elif Lam Mim. Elif, Allah’ı simgeler, Mim, Muhammed’i, Lam ise, ikisi arasında bir berzah, bir elçi olan ve Kur’an’ı getiren Cebrail’i.

Bir sonraki beyitte Hulûsi Efendi bize, ‘şan’ın nasıl gerçekleşeceğini haber verir:

*Kulluk gele şânına gevher dola kânına
Ere dil ü canına dermân-ı Rasûlullah*

‘Kânına, kaynağına, özüne incinin, gevherin, güzelliğın dolması ancak kullukla mümkündür. Kulluk, şandır. Böylece gönlüne ve canına Allah Rasûlü’nden derman gelecektir.’

Eğer, Allah Elçisi’nin tarif ettiği veçhile ibadet eder, Rabbimizi bize tanıttırdığı gibi tanır ve bilirsek, o zaman her türlü derdimize derman bulmuş, gönlümüz ve ruhumuzu ilahî hakikatin nurlarıyla yıkamış oluruz. Bu, hem erdemli olmanın yoludur, hem de fitratımızdaki ilahî soluğa sadık kalmanın... Allah’ın bize verdiği emanete

ihanet etmeden yaşayabilmenin tek yolu budur. İnsanlar arasında temiz bir kimlikle yaşamamız ancak böyle mümkündür. İnsanın ebede namzet olan gönlünü ve ruhunu ancak bu doyurabilir. Bizler bu dünyada birer konuğuz. Rabbimizin bize vermiş olduğu istidatların asıl tecelli yeri ebedi hayattır, ahiret yurdudur. O halde derdimizin dermanı Nebevî haberdir.

Her emre itaatte het vech ile taatte

Meydân-ı sadakatte merdân-ı Rasûlullah

Hazret, devamındaki beyitte, merdan ve meydan kelimeleriyle hem birkaç edebi söz sanatı yapmakta hem de bir hakikati dillendirmektedir. Yiğitlerin çıktığı sadakat meydanı... İnsan neye sadık kalmalıdır? Allah'a verdiği söze, ahbine. Bu meydanda Allah Rasûlü'nün yiğitleri, hem an ibadet ve taat hali içerisinde bulunarak, her ilahî emre itaat ederek, ahitlerine sadık kalırlar.

Nihayet son beyte geldiğimizde gazel boyunca bir gülün yaprakları gibi katlana katlana büyüyen anlam goncası taçlanır:

Hulûsi ne devlettir bin lütf u inayettir

Olmak ne saadettir kurbân-ı Rasûlullah

'Ey Hulûsi! Allah Rasûlü'ne kurban olmak, canını ve ömrünü O'nun getirdiği ilahî hakikate adamak ne saadettir, ne devlettir, ne lütuf ve inayettir!'

Burada kâmil insana işaret edilmektedir. Kâmil insan, canını ve hayatını Allah Rasûlü'nün haberine vakfeden, O'nun getirdiği nurla yıkanan, O'nun izini takib eden, O'nun yolundan giden kimsedir. İnsan, nefsini kurban etmeli, admalıdır. Nefsini kurban eden yani kişisel algısını silen kimsenin gönlü, artık ilahî haberin telkinine açık ve hazır hale gelmiştir.²⁶⁸

268 Yalsızuçanlar, Sadık, *Devran-ı Resulullah*, Somuncu Baba Kültür Edebiyat ve Araştırma Dergisi, s. 20-23, Yıl:11, Sayı: 55, Mart- Nisan 2005.

Hulûsi Efendi Bir Hac ziyaretinde Mescid-i Nebevî’de: “Yeryüzündeki bütün güzel kokuların memba-ı burasıdır” diye buyurmuşlardır.

Osman Hulûsi Efendi, Peygamber sevgisinin bir işareti olarak bir çok kez umre ziyaretinde bulunmuş; sevgili Peygamberimizi âdâb dahilinde ziyaret etmişlerdir.

İlahiyatçı- Araştırmacı İsmail Palakoğlu’nun hazırladığı “Gönüller Sultanı” adlı eserde Hulûsi Efendi Hazretlerinin hatıralarından bahsediliyor. Bunlardan birkaçını biz de siz değerli okuyucularımıza aktaralım. Bir arkadaş anlatıyor:

“1987 yılı Haccında, Mescid-i Nebevî’de oturuyorduk. Osman Hulûsî Efendi: “Türbeyi Saadetin batı duvarındaki kapıyı işaret ederek, Şebeke-i Rasûlullah (s.a.v)’a açılan kapı, şu kapı.” diye buyurdu. O gece Mescide erken gelmişler, bizim haberimiz olmamıştı. Mescide girdim, terliklerini ayakkabılığa koymuştu, oradan aldım. Mescidin içinde aramaya başladım. Baktım bütün arkadaşlar arıyor. Sabah namaz vakti oldu hâlâ bulamadık. Namazı kıldık terliğini götürdüm, aldığım yere geri koydum. Mescit namazdan sonra boşaldı. Tekrar aramaya başladık. Baktım bir gün önce işaret ettiği, Şebeke-i Rasûlullah (s.a.v)’a açılan kapının önünde oturuyor. Efendi Hazretleri kendinden geçmiş, Rasûlullah (s.a.v)’ın huzurunda tazimle eğilmiş, murakabe hâlinde idi. Bir müddet sonra başını kaldırdı, bize tebessümle baktı.

Yine bir gün Mescid-i Nebevî’de oturuyorduk. Osman Hulûsî Efendi buyurdu ki: “Seyyit Ahmedi Rufa-i Hazretleri bir Hac ziyaretinde, Rasûlullah (s.a.v) Efendimiz’e: “Ya Rasûlullah altı defadır ziyaretinize geliyorum, bir iltifatınıza mazhar olamadım. Acaba ziyaretimiz kabul olunmadı mı?” demiş. O anda Şebeke-i Rasûlullah’tan, bir el uzanmış. Ahmedi Rufa-i Hazretleri uzanan eli öpmüş. Ondan sonra Babu’s-selâma yatmış: “Yüzüme basmadan geçenin Haccı ka-

bul olmasın” demiş. Orada bulunan Abdulkadir Geylânî Hazretleri: “Bu zatın yüzüne basmaya haya ederim” demiş, basmadan geçmiş. Bizim de beşinci veya altıncı haccımızdı. Bizim de gönlümüzden geçmişti, fakat ötesi denmez.” diye buyurdular. Bunları anlatırken Osman Hulûsî Efendi’nin gözleri doluydu, vechi kâh beyazlaşıyor, kâh pembeleşiyor, kâh sararıyordu.

Osman Hulûsî Efendi buyurdu ki: “Zatın biri Salâvat-ı Şerife çekiyormuş. Demiş ki: “Mescide gideyim, huzur-ı Peygamberîde devam edeyim.” Mescidde bir direğin yanına oturmuş, Salâvat-ı Şerife çekmeye başlamış. Bir ara karşısına bir meczup gelip oturmuş. Ağzından burnundan salyalar akıyormuş. Tesbihatla meşgul olan zat onun bu hâlini görmemek için gözlerini kapatmış, tesbihine devam etmiş. Bir ara manen bir tas şerbet ikram edilmiş. Tası almış içmiş, o ara gözlerini açmış. Karşısında oturan meczup: “Afiyet olsun” demiş. Onun bu manevî hâle vâkif olduğunu anlayınca mahcup olmuş.” diye buyurdular.²⁶⁹

1987 yılı Hac ziyaretimizde birgün Mescid-i Nebevî’de, hurma bahçesinin olduğu açık yerde oturuyorduk. Ahmet Efendiyle beraber, duvarda yazılı olan sahabelerin isimlerini okuyorduk. Osman Hulûsî Efendi’ye sordum: “Efendim Ebu Hureyre (r.a) Aşere-i Mübeşşere’den mi?” dedim. Osman Hulûsî Efendi buyurdu ki: “Hayır oğul o değil. Kâğıt kalem ver yazayım.” dedi. Bir kağıt verdim Arapça yazıp verdi.

*“Çârî yârî dahi Zübeyir ve Talha,
Abdurrahman, Sa’d, Said, Ubeyde”*

İşte Aşere-i Mübeşşere bunlar. Biz küçükken bir rüya görmüştük. Rüyamda on kişiyle beraber bir sofrada yemek yedik. Tek tek bu

269 Palakoğlu, a.g.e, s. 223; Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/212.

on kişiyle görüştüm, ellerini öptüm. İsimlerini de beyit hâlinde yazmıştım. Sabah olunca rüyamı anneme anlattım. Annem: “Oğlum ne güzel bir rüya görmüşsün. Bu görüştüğün kimseler, Rasûlullah (s.a.v) tarafından dünyada iken cennetle müjdelenen Aşere-i Mübeşşere denilen sahabeler.” dedi. İşte bu yazdığım beyit o zamanki rüyamda yazdığım beyit.” diye buyurdular.²⁷⁰

Bunların dışında Dîvân-ı Hulûsi-i Darendevî’de konu ile alakalı bir çok beyite rastlamak mümkündür.²⁷¹ Osman Hulûsî Efendi, imametî esnasında irad etmiş olduğu bir çok hutbesinde de Peygamber sevgisine ayrı bir önem vermiş ve bunu cemaatine sık sık hatırlatmıştır.

Hulûsî Efendi Ezan-ı Muhammedi okunurken “Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah” denildiği zaman baş parmaklarını öper, gözlerine sürerdi. Bunun hikmetini şöyle açıklayabiliriz: Hz. Âdem (a.s.) yaratıldığında alnında taşıdığı Hz. Muhammed (s.a.v) nûru-na meleklerin göstermiş olduğu ihtirama binaen Cenab-ı Allah’a niyazda bulunur ve “Ben de o nûru görmek istiyorum” der. Bunun üzerine Cenab-ı Allah, Hz. Muhammed (s.a.v)’in nurunu Hz. Âdem’in baş parmağının üzerinde tecelli ettirir. Hz. Âdem (a.s.)’de bunları öperek gözlerine sürer. İşte bu vesileyle İslâm büyükleri Peygamberimize duydukları sevgi ve saygı dolayısıyla bu güzel ameli yapmaktadırlar.

Örnek olması açısından hutbelerinden bir tanesinin ilgili bölümünü burada zikrederek çalışmamıza son verelim:

“Ey Cema’atı Müslimin! Ey Allah’ın kulları! İşte biz Müslümanlar böyle bir Peygamberin ümmetiyiz. Bu güneş doğmasaydı, bugün

270 S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/18.

271 Bkz. Ateş, *Dîvân*, c.1. ss, 294, 295, 306.

dünya karanlıklar içinde idi. Bizim için bu en büyük bir şereftir. İyi biliniz ki bu nuranî, bu ilâhî yolda ilerlemek ve bütün cihana ahlâk ve fazilet numunesi olmak her Müslümanın vazifesidir. Hepimiz çalışalım. O büyük Peygamber'in gösterdiği yolda devam edip ilerleyelim. Ona ümmet olduğumuzu her vakit göstereyim."²⁷²

Sözü usta bir edebiyatçımızın tespitiyle tamamlayalım:

Efendimiz'in kutlu soyundan gelen seyyidler, O'nun manevî mirasının en sadık takipçileridir. Bunlardan biri de Darendeli'nin kalbi, giderek yaşadığı dönemin sahiplerinden Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'dir. O'nun adını duymuş olmakla birlikte, o görkemli Divan'ıyla karşılaşmam birkaç yıl öncesine uzanıyor.

Bir belgesel filmin çekimleri sırasında uğradığımız Darendeli'ye yaklaşırken bizi gül kokuları karşılamıştı. Gül-i Muhammedi idi o ve gülşenin kırmızı gülüydü. Kırmızı, marifetin rengidir. Gül, Efendimiz'dir, O'nun ruhu gül gibi kokar. Osman Hulûsi Efendi'nin inisiyatif bir sözlüğe ve mazmun dünyasına sahip olan Divan'ından da gül kokuları geliyordu.

Birbirinden güzel ilahî, nefes, gazel, kaside, naat, tevhid, münacatlar... Divan'ı alıp, Darendeli'den Ankara'ya doğru hareketlendiğimizde, çantamdaki şeyin değerini hissedebiliyordum lakin okudukça buram buram irfan kokan, hikmet tüten, aşk çağlayan şiirleri okudukça Niyazi-i Mısri'nin, Kul Himmet'in, Noksani'nin, Fuzuli'nin, Yunus Emre'nin, Şeyh Galib'in konuştuğu yerden seslenen bir dil olduğunu fark ettim.

O gün bugündür ne zaman kalbim sıkışsa, Divan'ı tefe'ül edip beni karşılayan gazel veya ilahiden saçılan nurlarla yatışıyor, bast

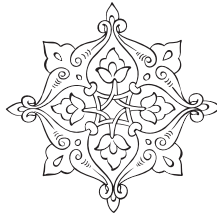
272 Ateş, Osman Hulûsi, *Şeyh Hâmid-i Veli Camii Minberinden Hutbeler* (Haz: Resûl Kesenceli), 90. Hutbe, ss.196-197, Ankara 2000.; Ayrıca Diğer Hutbeler için Bkz. 18. Hutbe, s.54; 44.Hutbe, s.106; 63.Hutbe, s.141; 69.Hutbe, s.156.

hali yaşıyorum. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, Darende'nin kalbidir lâkin tesirleri bu mekânla sınırlı kalmaz.

O'nun manevî yolunu sürdürenler, evlatları, izleyicileri, öğrencileri, talipleri, sevgilileri, fakirleri, bu kâmil velinin ışığını Türkiye'nin, giderek başka coğrafyaların çeşitli illerine obalarına iklimlerine ulaştırmaya gayret ediyorlar. O nur zaten hale hale yayılarak, gül kokusuna hasret kalmış olan çaresizlere ulaşacaktır. İzleyenlerine düşen, bu ödevi ihlâs üzere yerine getirmekten ibaret.

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, gerçek bir Allah ve Rasûl âşığı, bir irfan ehli, bir kâmil veli ve mutasavvıf şairdir. Şiirlerinde, Yunus'un, 'firkatli nesnedir' dediği İlahî aşkın çeşitli görünüm ve ifadelerine rastlarız. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi gibi kamil veliler, aşk ve irfan ehli yaşadıkça ve kalbindeki gül-i Muhammedi böylesi kokular saçtıkça, gülşenin bülbülü böyle şakıdıkça daim bir yol, bir umut, bir ışık vardır.

Divân'ıyla, Hutbeler'ıyla, Mektûbat'ıyla, mütevazı, bereketli ve hikmetli hayatıyla, engin şefkat ve merhametiyle, gönlündeki Allah, Rasûl ve ehl-i beyt aşkıyla Osman Hulûsi Efendi'nin Darende'de yaktığı irfani meş'ale yanmaya, gönülleri ısıtmaya devam edecektir. Ne mutlu o kervanda olanlara...

Otuz Yapraklı Gül Şehri Darende

Darende... Buhara'nın dünyaya Muhammedî kokular saçtığı güllerinden bir gülü, Somuncu Baba'nın şehri. Aziz Sultan'ın mekânı... Malatya'nın kalbi, arzın onurlu mekânı, ey Darende-i Şerif, ey onurlu, aziz kent, ulu belde, kutlu şehir... Ahmed Yesevi'nin, Hacı Bektaş-ı Veli'nin, Hemedani'nin, Nakşibend'in, Geylani'nin, İbn Arabi'nin soluğunun estiği ulu belde... Darende... Harakani'nin kokusuyla yıkanmış şehir... Şeyh Hâmid-i Veli'nin kenti... Sultanlar Sultanı Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin aziz toprağı... Sendeki iklim Mekke'den esen rüzgârla ısınır, Şam'dan gelen kokularla tüter, Bağdat'tan gelen hikmetle sulanır, tarihi Kudüs'ün tarihi kadar eskidir... Fütüvvetin, nefsinden çok başkasını öncelemenin aziz hatırası... Darende-yi Şerif, Osman Hulûsi Efendi'nin acısı, anısı, hikmeti, sırrı, ilmi, irfanı, nefesi, vakfiyesi, tasadduku, çabası, gözünün nuru...

Ey Türkiye'nin çekim kutbu, aziz şehir, Darende-yi Şerif...

Tarihi ipekyolunun üzerinde bir ilim ve kültür şehri, Darende... Dün de meşhurdu bugün de... Burası Doğu Anadolu Bölgesinin cazibe merkezi, Malatya'nın giriş kapısı konumundaki bir ilçe... Köklü

tarihi, eşsiz doğal güzellikleri ve zengin kültür yapısıyla önemli, bu yerleşim yerinde güzellikler iç içe...

Malatya'nın en büyük ilçesi Darende... İlçe; şehrin ve Doğu Anadolu Bölgesinin batısında, yukarı Fırat havzasındaki kervanların geçtiği ticaret yolu güzergâhı üzerinde bulunan Tohma vadisi içinde yer alıyor. Yalçın kayalıkların haşmetli görünüşü, vadilerin ince kıvrımlarıyla buluştuğça bir tabiat harikası görünümü arz ediyor.

Malatya-Ankara-İstanbul karayolu üzerinde kurulu ilçenin doğusunda Hekimhan, güneyinde Akçadağ, Elbistan, kuzeybatısında Gürün, kuzeyinde Kuluncak ve Kangal ilçeleri yer alıyor. Yüzölçümü 1540 kilometrekare olan Darende'nin denizden yüksekliği 1006 metre...

Tarih

Tarih boyunca Darende'yi hep ayrıcalıklı kılan Tohma, binlerce yıldır bereketlendiriyor bu toprakları. Yeşillikler öbek öbek vadi boyunca suyla hayat bulan güzellik unsurları... Nazlı nazlı akarken, saklıyor nice sırları...

7000 yıllık tarihi olan Darende, Hititlerden kalma bir yerleşim merkezi. Önce Asurlular, ardından Persler daha sonra Roma İmparatorluğu yönetimine geçen bu belde, nihayet Hz. Ömer devrinde Müslümanlar tarafından fethedilip İslâmiyetle şereflenmiştir. Osmanlı yönetimine katılması ise, 1517 yılına, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferine rastlar. 1934 yılına kadar Sivas' a bağlı bir ilçe iken, hem yakınlığı, hem de iklim ve coğrafik benzerliği nedeniyle Malatya' ya bağlanmıştır.. Her dönemdeki popüler şehir kimliğini Cumhuriyet döneminde de sürdürmüştür. İlçede, Balaban, Aşağıulupınar, Yenice, Ayvalı, İlica ve Ağılbaşı beldeleri bulunup, 44 tane de köyü mevcuttur.

Timelkia, Tiranda, Tiryandafil, Derindere isimleriyle anıldıktan sonra Darendede ismi ile gönüllere ve tarihe adını yazdırmıştır.

İlçe yüzyıllar boyunca bir kültür ve ticaret merkezi olmuş, stratejik özelliğini her zaman korumuş... İlçenin sembollerinden Zengibar adıyla anılan Darendede kalesi bu özelliğin en köklü şahitlerinden.

Aşılması güç kayalar üzerine kurulmuş, Anadolu'nun muhkem kalelerinden biri, üç tarafı suyuyla çevrili. Ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmiyor ama, tarihi belgeler incelendiğinde, Hititler ve Urartular döneminde var olduğu görülüyor. Kale günümüze kadar; giriş kapısı, burçları, kral köşkleri ve bazı su kanallarının kalıntıları ile yüzyıllar öncesi bir medeniyetin bugünlere taşınan izlerini saklıyor bünyesinde... Bu gün de şanlı bayrağımız, dalgalanıyor sînesinde...

Kale eteklerinde "Hu dede" denilen mevkide üç tane sahabe kabrinin olduğu biliniyor. Mağlubiyet yüzü görmemiş şanlı kumandan Halid bin Velid komutasındaki İslâm ordusu tarafından fethedilen Darendede, o tarihten itibaren inanç ve kültür faaliyetlerinin merkezi konumuna gelmiş. Seyyid Abdurrahman Gazi, İstanbul'un fethi için yollara düşen kutsal ordunun askeriye buraya şehit düşmüş bu topraklara şan ve şeref vermiş. Anadolu'nun İslâmlaşması sırasında verilen savaşlarda şehit düşen Seyyid Battal Gazi'nin amcası ve kayınpederi Hasan Gazi ise kendi adıyla anılan tepede yatıyor. Kerbela'daki Hz. Hüseyin'in ihtişamlı makberini andıran Hasan Gazi Türbesi, ziyaretçilerin büyük ilgisini çekiyor. Namları asırları aşan şehitler bu toprakların manevî tapularının sağlam ellerde olduğunu herkese gösteriyor...

Anadolu topraklarının zenginliği Darendede silinmez izler bırakır. Başınızı çevirdiğiniz her yan buram buram tarih kokar. Huzur verir suların akışı çevresine. Yemyeşil doğası, gürül gürül ırmakları,

heybetli Şelalesi, birbirinden lezzetli meyvelerin yetiŐtiĐi bahçeleri, Darende'yi eşsiz kılan özelliklerden sadece bazıları...

Darende; zengin tarihi mirası ve kültürel birikiminin yanında, yetiştirdiği insanlarıyla da Anadolu'nun irfana açılan pencerelerinden biri.

Özellikle Osmanlı döneminde yetiştirdiği paŐalar, devlet adamları ve alimleriyle ünlenen Darende, bu özelliğini Cumhuriyet döneminde de korumuş, ölkemizin önemli karar mekanizmalarında görev alan insanlar çıkarmıŐtır.

GeçmiŐi gelecekle bütünleŐtiren ve burcu burcu Anadolu kokan bu ilçe, birçok medeniyeti sinesinde misafir etmiş asırlarca. Tarihi eserlerin çokluğu; Romalılardan Bizanslılara, Emevilerden Selçuklulara oradan Osmanlı ve Cumhuriyete kadar bir tarih ve kültür Şehri olduğunun göstergesi.

Tarihi Eserler

Darende'nin tarihi; küçük bir ilçenin değil, bir bakıma Anadolu'nun irfan tarihi, muhteŐem bir mazinin tarihi sayılabilir.

Namık Bey Konağı gibi tarihi evleriyle hayatın izlerini çepe çevre sarıyor avlular. Şimdi, Darende sokaklarında düşe kalka büyüyor minik afacanlar. Her biri ışıl ışıl gözlerle bakıyor geleceğe. Onlar Darende'nin geleceği.

Heyik Dağından bakınca bir tablo gibi duruyor karŐınızda Darende. Şehrin medeniyet sıcaklığı tarihi dokularıyla kuŐatıyor sizi.

Tarih kokar Darende'nin her köşesi. Hasan Paşa Hamamı ve Yusuf Paşa Bedesteni görölmeye değer yerlerden. Abdurrahman-ı

Erzincanî Camii ve Külliyesi modern mimari tarzı ve füze şeklindeki minaresiyle ziyaretçilerin uğrak yeri. Anayol kenarındaki türbeye Fatiha gönderir gelip geçen yolcular.

Tarihi köprüleri, Ozan Anıtı, Dânâbey Mescidi, Ulu Camii, Mehmet Paşa Külliyesi, İbrahim Paşa Camii ve camileri yıkılmış haldeki yalnız minareler ilçenin tarihi ve kültürel mirasının başında geliyor. Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredilen Yalnız Minarelerin restorasyonlarının en kısa sürede bitirilmesi için kollar sıvandı, çalışmalar başladı.

Darende tarihi yönden olduğu kadar turizm yönünden de son derece zengin bir yapıya sahip.

İlçenin 20 kilometre güneybatısında, Yeniköy mevkiindeki Aslantaşlar mutlaka görülmeli. Tam olarak hangi dönemin izleri olduğu anlaşılamamış iki yekpare taş anıt karşılıyor sizi burada. Söylentilere göre; şimdi yeşillikler içindeki arazide yüzyıllar önce inşa edilmiş bir tapınağın parçalarıymış bu aslanlar. Taştan da olsalar bir aslanın heybetiyle duruyorlar asırlar önce dikildikleri yerde. Yönleri güneşin doğduğu tarafa doğru bakıyor yüzyıllardır.

Koca Ragıp Paşa; “Olamazsın Beş Beldenin Birinden” meşhur sözü ile Osmanlıca tabirle Belde-i Hamse-i Mutahhara yani Temiz Beş Belde içerisinde; Divriği, Gürün, Eğin, Arapgir ve Darendе’yi kastetmiş ve asırlardır bu tabir dilden dile aktarılarak bugünlere kadar gelmiştir...

Seçkin, beş beldeden biri olan Darendе, gönülleri imar eden erenlerin, manevîyat sultanlarının da bahçesi aynı zamanda.

Somuncu Baba - Osman Hulûsi Efendi

İşte bu manevîyat sultanlarından biri Somuncu Baba adıyla bilinen Şeyh Hâmid-i Veli Hazretleri, diğeri Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi. İsimleri Darende ile birlikte anılan bu hak dostları günümüzde de herkesin gönlüne huzur veriyor... Miladi 1331-1412 yılları arasında yaşamış olan, Peygamber Efendimizin mübarek soyundan gelen, manevî alemin kutup yıldızlarından Somuncu Baba, yolundan gidenlere bugün de ışık tutuyor...

1914-1990 yılları arasında yaşayan ve Somuncu Baba'nın soyundan olan; Osman Hulûsi Efendi ise;

*Allah için herkese hürmet et de sev sevil,
Her göze diken olma, sünbülü ol, gülü ol”* diyor nasihatlerinde bizlere...

Anadolu'nun hikâyesi, bir bakıma bilgelerin hikâyesidir. Kamil insan, iklim ve yurttur. Bizatihi kendisi, hem yaşadığı coğrafyayı temsil eder, hem de, yeryüzündeki varlıklar, kâmil insanın parçalarıdır. Anadolu'nun öyküsü de, kâmil insanın öyküsüdür. Bir kâmil insan olarak Hz. Ömer'in döneminde, İslâm orduları düzenli biçimde Anadolu'ya seferler düzenlemişlerdir. Darende Tarihi'nden öğrendiğimize göre, 'bu devirde, İslâm ordusu, Suriye ve el-Cezire bölgelerinin geri kalan kısımlarını ve Anadolu'nun güneydoğusunu fethederek Toros dağlarına kadar dayanmıştı.' Bugün Anadolu'nun manevî çekim merkezlerinden biri olan Darende gibi birçok Anadolu yerleşim yerinin fethi, bu dönemlerden itibaren gerçekleşmiştir. Fetih, açılma demektir. İftitah tekbiri, namazın sırlarına açılmayı ima eder. Fatih, açandır. Allah'ın esma-yı şerifelerinden biri de Fettah'tır. Fetih, kasıt, sırların ve kalplerin açılmasıdır. Bir toprak ancak onu çiğneyenlerin kalbinin açılmasıyla fethedilir. Bilgeler, hep bir fetih arzusuyla yanıp tutuşurlar. Asıl fatihler onlardır.

Anadolu'nun büyük fatihlerinden biri de, Somuncu Baba'dır. Şeyh Hâmid-i Veli, güneşin doğduğu yer olan Anadolu'nun aziz topraklarına gönderilen kamil velilerdendir. Efendimiz'in kutlu soyundan gelen Somuncu Baba'nın Anadolu'nun farklı yerlerinde yaktığı ateş, hâlâ yanmaktadır. Yine O'nun neslinden ve izinden gelen Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, Anadolu'nun ilçelerinden Darend'e'yi maddi ve manevî bakımdan imar etmiş, beldeyi manevî bir çekim merkezi haline getirmiştir. Anadolu, arzın merkezidir. Kâbe, yeryüzünün kalbi, Anadolu toprakları akciğeridir. Burada irfan soluk alıp verir, burada kâmil insanlar uç verir. Anadolu, dünyanın orta yeridir. Anadolu'dan kasıt, kâmil insandır.

Somuncu Baba Külliyesi

Darend'e'de ziyaret edilen mekânların başında Somuncu Baba Camii ve külliyesi geliyor. Anadolu'nun manevî dinamiklerinden Hacı Bayram Veli'nin hocası Somuncu Baba Hazretlerinin ebedi istirahatgâhı, O'nun Hakk'a yürümesinden sonra yalçın kayalar eteğinde, çağlayan sular ve gül bahçeleri arasında, esaslı bir külliyyeye çevrilmiş...

Tohma ırmağının içinden geçtiği vadinin koynunda bulunan ziyaretgâh, insanı bambaşka düşünce ve âlemlere alıp götürüyor. Camii dışından başlayan kayalar camiinin içinde de bırakmıyor sizi. Ve Somuncu Baba'nın kabrinin önünde buluyorsunuz kendinizi. Açılan bu küçük pencereden, kabrin arka tarafındaki kayalıklardan kaynakayan berrak bir su, ilahî rahmet çıkıyor karşınıza. Caminin ilave kısımlarındaki mimari çizgiler, manevî atmosferine gayet uygun. Her taş kudret eliyle yerine konmuş gibi zarif ve ahenkli... Bu müstesna köşe Darend'e'nin kalbi âdeta...

İnsan; Külliye civarında tabii güzelliklerin içerisinde, su sesi ve kuş cıvıltıları arasında vakit geçirirken yüce yaratıcının sunduğu güzelliklere şahit oluyor. Tıpkı Şanlıurfa Balıklıgöl'de olduğu gibi Somuncu Baba Camiinin biraz ilerisindeki kuyularda, ne zaman ve nasıl buraya geldikleri bilinmeyen balıklar dikkat çekiyor. Darende Somuncu Baba Tanıtım Merkezi ise, nesilleri buluşturan bir tarih köprüsü,ilmek ilmek kültür örgüsü...

Külliye civarında Tohma Kanyonu içerisinde her türlü hizmetin verildiği Hasbahçe; yeşilliğiyle, su şırıltılarıyla ruhlara huzur veren bir mekân... Piknik alanları, çocuk oyun alanları, otopark ve lokanta kısaca ihtiyacınız olan ne varsa her şeyi bulabileceğiniz doğa harikası mekânlar, huzur arayan insanları bekliyor bağrına basmak için.

Gündoğumundan itibaren insanı adeta büyüleyen Somuncu Baba Külliyesinin görüntüsü gün batımıyla da eşsiz bir görsel ziyafette dönüşüyor. Ve Külliye'den vadiye uzanan yol, kulun Allah ile baş başa kaldığı çilehanede son buluyor.

Tabii Güzellikler- Turizm Alanları

Bu toprakları besleyen Tohma ırmağı, Gökpınar'dan çıkıyor yeryüzüne. Kartpostalları imrendirecek güzelliğe sahip, Gökpınar gölünde sandalla gezilebildiği gibi, Kanyonda rafting yaparak heyecan ve coşkuyla bu tabiat harikası yeri çağlayarak geçmenin keyfi bambaşka.

Şifalı Kudret Havuzu, tarihi ve turistik özelliğe sahip önemli bir yer. Kanyonun içerisinde, kayalıklardan çıkan ve yaz kış; suyu 22 santigrat derece olan Kudret Havuzunun dünyada bir eşi ve benzeri yok. Dev kayaların arasındaki havuz, özellikle yaz aylarında serinlemek isteyenlerin birinci adresi. Kayaların gölgesi üzerine düşen bu

dünya harikası kaynak, Es Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı tarafından yüzme spor merkezi haline getirilmiştir.

Balaban'da bulunan içmeceler de, tıpkı Kudret havuzu gibi şifa dağıtıyor derdine derman arayanlara. Balaban'daki yeryüzünde eşi benzeri bulunmayan su; özellikle sindirim yolu, böbrek ve cilt rahatsızlıklarına birebir.

Tohma'nın kimi zaman sakin, kimi zaman gürül gürül akan sularının üzerindeki Uzunok ve Nadir köprüleri başta olmak üzere birçok tarihi köprü vasıtasıyla gelip geçenlere iki yaka arasında. Kimbilir bu asırlık taşların üzerinden kimler geldi geçti bugüne kadar.

Kanyon ve Güldürok, kendine güvenen macera tutkunlarını bekliyor. Tohma'nın sularında rafting heyecanı insanın adrenalinini yükseltecek cinsten. Heyecanlı olduğu kadar da zevkli aynı zamanda...

Günpınar şelalesi çok önemli bir mesire yeri... Darend'e'ye 8 km mesafedeki şelalenin metrelerce yüksekteki kayaların arasından, bölümler halinde köpürerek dökülmesi eşsiz bir görsel ziyafet sunuyor ziyaretçilere... Günpınar'ın sakin haline bakmayın gürleyerek geliyor dağlardan. Şelalenin çıkardığı melodinin dinlemesine doyum olmuyor.

Binlerce yıllık tarihe sahip olan ve pek çok medeniyetin yaşadığı Darend'e'de zengin bir kültürel folklor dikkat çekiyor. Halkın örf ve adetleri, özel günleri, yemek kültürü, düğünleri geçmişten günümüze bir yolculuğa çıkarıyor sizi.

Ekonomi

Kültür ve turizm diyarı Darend'e, ayrıca Türk ekonomisine önemli katkıda bulunan birçok sanayici ve işadamını ülkeye kazandırmanın haklı gururunu yaşıyor.

Darende'nin çarşısı ve sokaklarında gül yüzlü insanlar karşılar sizi. Verdiğiniz selâm kalpten bir muhabbetle alınır bu ilçede.

Alışveriş her yerde olduğu gibi hayatın tadı, rengi Darendede... Herkes ekmeğinin peşinde, kıt kanaat da olsa geçindirebilmek için yuvasını. Kimi balını peynirini, kimi dutunu getirmiş ilçeye köylerden, satmak için. Bir de kenger sakızı var ki; insan sağlığına birçok faydaları olan bu sakız çiğnendiğinde tadı damaklarda kalıyor.

Darende'nin yazı sıcak hatta kurak, kışıysa soğuk ve yağışlı geçer. İlçenin en büyük gelir kaynağı kayısı. Bir buçuk milyon civarında kayısı ağacı var. Hiçbir yerin kayısının tadı, buranın kayısının tadını tutmaz. Nazlı nazlı salınıyor dalında her biri. Malatya'nın toplam kayısı üretiminin 4'te birini karşılayan, Darendede sadece Türkiye'ye değil, dünyaya kayısı satıyor. Mişmiş diye de tabir edilen kayısı, tam bir şifa deposu... İster taze, ister kurutulmuş yiyin. Eskiler der ya "ölümden başka her derde deva" diye... Öyle sanki mübarek... Kalpten üreme sistemine, böbrek, mide ve bağırsak rahatsızlıklarından kansere, kansızlıktan kemik hastalıklarına kadar iyi gelmediği rahatsızlık yok neredeyse... Sadece kayısı değil... Elma, armut, erik, ceviz, dut, kiraz, üzüm... Ne ararsanız yetişiyor bereketli topraklarda. Yarıdan fazlası bitirilen Gökpınar Sulama projesi tamamlandığında değmeyin Darendeli çiftçinin keyfine. Tohma'nın suyuyla hâlihazırda kendi elektriğini üreten Darendeli, Gökpınar tamamlanınca verime verim katacak. Kış aylarında enerji üretimi için elektrik santraline su taşıyacak kanallar, yaz aylarında da tarımsal amaçlı sulama için hizmet verecek hayırlısıyla.

Ülkemizin her tarafında Darendeli görmek mümkün. Zeki ve çalışkan müteşebbisleri başta büyük şehirler olmak üzere Çukurova, Denizli, Uşak, Sakarya ve yurdun diğer birçok yöresinde ticari başarısı ile itibar görmekte çeşitli sektörlerde hizmet vermektedir.

İlçe göç vermiş ama gidenler de boş durmamış... Büyükşehirlerde iş kuran Darendeliler ülke ekonomisine önemli katkılar sağlayan işadamları olmuş. Halen faaliyette olan İplik ve Konfeksiyon Fabrikası önemli bir yatırım. Kalanlar ise yaşatmaya çalışıyor bakırcılığı, demirciliği, marangozluk ve ayakkabıcılığı. İlçe merkezinin nüfusu 14 bin, Darendede'nin toplam nüfusu 70 bin civarında. Kışın az olan nüfus memleketine vefalı Darendelilerin gelmesiyle yaz aylarında yüzbinleri aşıyor.

Kültürel Etkinlikler

Hemşehriler bir araya toplanınca haliyle yazın festivaller, etkinlikler eksik olmuyor ilçede. Haziran ayına, Darendede Somuncu Baba ve Hulûsi Efendi Kültür Etkinlikleri damgasını vuruyor.

Haziran'dan sonra göz açıp kapayıncaya kadar Ağustos geliveriyor. 30 Ağustos'ta yiğitler çıkıyor meydana... Zafer bayramı onunun yarım asırdır geleneksel olarak düzenlenen Güreş ve Kültür Festivali ülkemizin sayılı organizasyonları arasında yer alıyor. Başpehlivanlar güreş tutuyor, meydanlar titriyor Darendede'...

Her sene yapılan sünnet şölenlerindeyse küçük beyler delikanlılığa adım atıyor.

Eğitim

Tarih boyunca ilim merkezi olan Darendede bugün de aynı ünvanını sürdürüyor. Medreseler, Külliyeleler, Kütüphaneler bölge insanının ilime ne kadar çok önem verdiğinin en güzel ispatı. İlçe nüfusunun okuma yazma oranı çok yüksek. Sadrazam Mehmet Paşa'nın yaptırdığı kütüphane çok kıymetli kitapları ve yazma eserleri barındırıyor. Kütüphane 27 binden fazla kitapla adeta Doğu'nun bir kültür

hazinesi. Somuncu Baba Külliyesi içerisindeki Somuncu Baba Kütüphanesi de, kültürel bir miras. Darendelilerin bu kütüphanelere ve içindeki eserlere sahip çıkması bu kültür şehrinin hâlâ bir ilim merkezi olduğunu gözler önüne seriyor.

Eğitime büyük önem veriyor Darendeliler. İlçede sosyal hayatın hızla gelişme ve değişme göstermesindeki en büyük etken eğitim... Darendeliler dört elle sarılıyor eğitime. Öğrenci yurtları, Mesleki Eğitim Merkezi, Sağlık Meslek Lisesiyle İmam Hatip Liseleri ilçenin dinamik nüfusunu oluşturuyor. Yeter ki gençler okusun, ilim tahsili yapsın. Herkes elinden gelen yardımı yapıyor bu konuda. Resmi okulların yanında son yıllarda eğitime başlayan özel okullar eğitim kalitesi açısından illerdeki okullarla yarışmakta.

Özel Birgül İlköğretim Okulu bilgiyle açan bir gül bahçesi adeta. Darendeli zeki ve başarılı çocukların bilgi teknolojisiyle buluştukları bir eğitim yuvası...

Özel Birgül Lisesi ise, ilköğretimden sonra gençlerimizin geleceğini şekillendirecek eğitim ve hayata bakışı onlara kazandırmayı amaç edinen yabancı dil ağırlıklı diğer bir eğitim kurumu..

Vakıf

Darende, büyük bir gelişim içerisinde son yıllarda. Es Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfının ve Darende Belediyesinin gayretleriyle bir taraftan tarihi mirasa sahip çıkılırken diğer taraftan inşa edilen yeni yapılar ve toplu konutlarla ilçe sürekli büyüyor.

İlçedeki gelişmelerin öncüsü Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı. Mütevelli Heyet Başkanlığını H.Hamidettin Ateş Efendinin yürüttüğü, eğitim, sağlık, kültür ve sosyal yardım amaçlı hizmetler veren Vakıf, büyüyen Darende'yi yeşillendiriyor aynı zamanda. Di-

kilen 70 bin ağaç boy verecek birkaç yıla kadar. Vakıf tarafından yapımı başlatılan tam teşekküllü Darendede Hulûsi Efendi Devlet Hastanesi tamamlanarak hizmete açıldı.

Konaklama

Darendede; dışarıdan gelenleri en güzel şekilde misafir etmek için sürekli kendini yeniliyor. Anadolu insanının misafirperverliği burada sarıyor sizi. Öğretmenevi'nin yanında şimdi lüks oteliyle de Darendede bir turizm merkezi olma yolunda ilerliyor. Tiryandafil Otel, misafirlerine sunduğu kaliteli ve kusursuz hizmetin yanında sağladığı konforla Darendede'nin yüzünü ağartıyor. Her türlü ihtiyacınıza cevap veren lüks odaları, yüzme havuzu, saunası ve fitness centerıyla Tiryandafil Otel size ayrıcalıklı olduğunuzu hissettiriyor. Usta aşçıların elinden çıkan eşsiz yemekler damak zevkinize hitap ediyor. Ayrıca iş toplantıları için sunduğu imkânlarla da Tiryandafil Otel büyük ilgi görüyor.

Ulaşım

Darendeliler, geçtiğimiz yıl 150 bin yerli ve yabancı turisti ağırladıkları vatanın bu cennet köşesine bekliyor herkesi. Ulaşım çok kolaydır. İstanbul ve Ankara'yı Malatya'ya bağlayan E-24 karayolu Darendede'nin içinden geçiyor. Malatya'ya 110 km uzaklıktaki ilçe, Sivas'a 180, Kayseri'ye 250 kilometre mesafede. Ulaşım; Malatya-Ankara-İstanbul istikametinde gidip gelen şehirlerarası otobüslerle sağlanıyor. Ayrıca Darendede'ye 80 kilometre uzaklıkta bulunan Malatya Erhaç Havalanından İstanbul ve Ankara'ya her gün uçak seferleri yapılıyor.

Anlatmakla bitmez... Otuz yapraklı gül şehri Darendede.. Sizleri eşsiz güzelliklerini yaşamaya davet ediyor.

Bibliyografya

Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.

Âbidin Paşa, Kaside-i Bürde Tercümesi ve Şerhi, (Sadeleştiren: Ömer Faruk Harman), Gençlik Basımevi, İstanbul, 1977.

Ahmed Akgündüz, Vakıf Müessesesi, İstanbul, 1996.

Akgündüz Ahmed / Öztürk Said / Baş Yaşar, Darende Tarihi, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.

Akgündüz, Ahmed, Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Neseb-i Âlisi, İstanbul, 1995.

Akkuş Mehmet, "Kân-ı Mürüvvettir Muhammed Mustafa", Somuncu Baba Dergisi, Yıl:12, Sayı: 67, Mayıs 2006.

Alptekin, Ali Berat, Fırat Havzası Efsaneleri, Antakya, 1993.

Araz, Nezihe, Anadolu Erenleri, Özgür Yayınları, İstanbul, 2000.

Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsi, Divan-ı Hulûsi-i Darende, (Haz: Prof. Dr. Mehmet Akkuş/ Prof. Dr. Ali Yılmaz) Nasihat Yay.,İst, 2006.

Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsi, Dîvân-ı Hulûsî-i Darenevî, (Hazırlayanlar: Muhsin Kalkışım, Lütfi Alıcı, Ahmet Yenikale), Ankara 1997.

Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsi, Mektubat-ı Hulûsi-i Darende, (Haz: Prof. Dr. Mehmet Akkuş/ Prof. Dr. Ali Yılmaz) Nasihat Yay.,İst, 2006.

Ateş, Osman Hulûsi, Şeyh Hâmid-i Veli Camii Minberinden Hutbeler (Haz: Resûl Kesenceli), Ankara, 2000.

Başbakanlık Arşivi, Tapu Tahrir Defteri, nr. 156.

Gerek, Bekir, Hz. Peygamber Şehit Aileleri Gaziler ve Yetimler, Kutlu Doğum Kitapçığı, Malatya, 2006.

Buluz, Necdet, *Seyyid Battal Gazinin Silah Arkadaşı Abdulvehhap Gazi, Eskişehir I. Seyyid Battal Gazi Bilimsel Semineri, Eskişehir, 1977.*

Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri III, Hazırlayan; A. Fikri Yavuz-İsmail Özen, İstanbul, 1972.*

Canan, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Terc ve Şerhi, Akçağ, Ankara, 1993.*

Cengiz Mehmet Ali, *Tohma Havzası, Malatya, 1987.*

Cengiz, M. Ali-Adıgüzel, Yüksel-Gülseren, Mehmet, Somuncu Baba, Şeyh Hâmid-i Veli Camii İhya ve Onarım Derneği Yayını, Ankara, 1965.

Çankaya, Ahmet, *Akşemseddin Hazretleri, Ankara, 2003.*

Darende Şiirleri Güldestesi, (Editör: Musa Tektaş) Somuncu Baba Araştırma Kültür Merkezi, Ankara, 2001.

Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Lügat, Aydın Kitabevi, Ank, 2000.*

Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Edebiyat Yazıları, Mavi Yay., İstanbul, 1997.*

Es-Seyyid Eş-Şeyh Salih Nihani, *Mevlid, Matbayı Amire, 1308.*

Evliya Çelebi *Seyahatnamesi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996.*

Fahrudin Er-Razi, *Tefsir-i Kebir Mefatihü'l-Gayb, Akçağ Yay., Ankara, 1993.*

Fethullahi Musûli, *Fevaidü'l-İsamîyye, Mehmet Paşa Kütüphanesi nr. 1281'de kayıtlı.*

Fethullahi Musuli, *Nûru'l- Mebani, Mehmet Paşa Kütüphanesi nr. 598'de kayıtlı.*

Fethullahi Musûli, *Tuhfetü'l-Ahbab fi Şerhi Urcuzeti'l-Âdab, Mehmet Paşa Kütüphanesi nr. 1239'da kayıtlı.*

Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, *Kitabu't-Târîh-i Kühnü'l-Ahbar.*

Gökdemir, Ayvaz, "Türk Kültürü ve Mevlid", *Kutlu Doğum Tebliğleri, Ekim 1989.*

Gülseren, Cemil / Özdemir, Mehmet, "Darendeli Muhammed Hilmi Efendi", *Somuncu Baba Dergisi Yıl:7 Sayı: 30 Ocak-Şubat, 2001.*

Gülseren, Cemil, "Hacı Esad Efendi", *Somuncu Baba Dergisi, Yıl:5, Sayı:19, Aralık 1998.*

Gülseren, Cemil, "Hasan Bakâî", *Somuncu Baba Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 8, Mart 1996.*

Gülseren, Cemil, "Süleyman Penâhi", *Somuncu Baba Dergisi, Yıl: 4, Mart 1998.*

Gülseren, Cemil, "Şeyh Salih Nihani", *Somuncu Baba Dergisi, Yıl.3, Aralık 1996.*

Gülseren, Cemil, "Şeyh Salih Nihani", *Somuncu Baba Dergisi, Yıl:4, Mart 1997.*

Gülseren, Cemil, Hasan Bakâî'nin Manzum Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi, Yayınlanmamış İst. Ün. Ed. Fak. Mezuniyet Tezi, İst, 1979.

Gündüz, İrfan, "Darendeli Seyyid Osman Hulûsi Efendi", Sahabeden Günümüze Allah Dostları I-X, İstanbul 1994.

Güngör Zülfikar, Türk Edebiyatı'nda Türkçe Manzum Hilye-i Nebevîler ve Nesimî Mehmed'in Gülistân-ı Şemâil'i, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.

Gürünlü Müftü Nâzî Efendi'nin Na'tı. H. Hulûsi Ateş Şeyhzadeoğlu Özel Kitaplığı Arşivi.

Hanifi Hoca, Darendeli Tarihi, (El yazması, Osmanlıca) H. Hulûsi Ateş Şeyhzadeoğlu Özel Kitaplığı Arşivi.

İmam Nevevi, Riyazü's-Salihin, (Haz. M. Yaşar Kandemir) Erkam Yayınları, 2001.

İst. Ün. Kütüphanesi, Numaralı Yazma Nüsha. 15978.

Kahraman, Atıf, Osmanlı Devletinde Spor, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995.

Karabulut, Ali Rıza, İslâm'da Vasiyet Meselesi, Kozan Ofset , Ank, ty.

Karahan, Abdulkadir, İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis, DİB Yay., Ank, 1991.

Kayapınar, Hüseyin, Şamil İA, "Vasiyet" maddesi, Dergah Ofset, 2000.

Kazıcı, Ziya, İslâmî ve Sosyal Açından Vakıflar, İstanbul, 1985.

Kerimoğlu, Yusuf, Emanet ve Ehliyet, Ölçü Yay., İst, 1985.

Kesenceli, Resul, "Şeyh İbrahim Tacedin-i Veli Hazretleri", Somuncu Baba Dergisi, Mart 1997.

Komisyon, Dini Kavramlar Sözlüğü, DİB Yay., Ankara, 2006.

Köprülü, M. Fuad, "Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü", İslâm ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi, Ötüken Yay, İstanbul, 1983.

Mecdî Mehmed Efendi, "Hadâiku'ş-şakâik", Şakâik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri, (Neşre Haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989.

Menakıb-ı Ömer Rızai Darendevi, Millet Kütüphanesi Yazma Nüshası, Şeriyeye, Nr: 1096.

Millet Kütüphanesi Ali Emiri. Numaralı Yazma Nüsha. 228.

Molla Hüsrev, Dürerü'l Hükkam fi Şerhi Gureri'l Ahkam, İst, 1307.

Muhammed Hilmi Efendi, Mizan'üş-Şeriat Burhan'ut Tarikat, (Haz: A. Remzi Eser) İstanbul, 1995.

Mustafa Hakkı Bin Ahmed Rüştü, Ahlâken ve Bedenen En Güzel İnsan: Hz. Muhammed (s.a.v.), (Yay. Haz: Fatih Çınar), Dilek Ofset, Sivas, 2003.

Mustafa Tâki Efendi, Tarih-i Nur-ı Muhammedi, (Osmanlıca) Öğüt Matbaası,

Sivas, 1339.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiye Kamusu*, İstanbul 1985.

Özsoy, Selman, *Zaim Zadelere, Silsile Neseb Tarihi*, Osmaniye, 1974.

Öztürk Said, "Feth-i Mübin", *Somuncu Baba Dergisi*, Yıl: 12, Sayı: 67, Mayıs, 2006.

Öztürk, İsmail Fehmi, *Darende Tarihi*, Düzce 1962.

Pakalın, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Ankara, 1984.

Pala, İskender, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Ötüken Yay., İstanbul 2000.

Palakoğlu, İsmail , *Çağımız Mutasavvıflarından Es-Seyyid Osman Hulûsi Ateş'in Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998.

Palakoğlu, İsmail, *Gönüller Sultanı Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi*, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yay.,Ank,2005.

Pekolcay, Necla, "Mevlid", *İslâm Ansiklopedisi M.E.B Yay. Ank. 1994.*

Pilavoğlu, Mehmet Kemal, *Şehitler ve Gaziler Hakkında Kırk Hadis-i Şerif*, Ank. 1962.

Rhoades Murphey, "Fâtih Sultan Mehmet Döneminde Osmanlı İç ve Dış Siyaseti", *Osmanlı, I-XII*, (ed. Güler Eren), Ankara, 1999.

Sarıoğlu, Mevlüt, "Es-Seyyid Hacı Osman Hulûsi Darende'vi", *Somuncu Baba*, yıl. 1, sy. 1, Haziran 1994.

Selvi Dilaver, *Kur'an ve Tasavvuf*, Şule Yay,1997.

Seyyid Abdurrahman Gazi Tanıtım Broşürü, *Nasihât Yay.*, Ank, 2006.

Sivas Vilayet Salnâmesi, 1306 hicri tarihli (m.1888), *Osmanlıca*.

Somuncu Baba, *Zikir Risâlesi*, (Terc. İhsân Özkes), İstanbul, 1992.

Süleyman Penâhî, *Nasihât-nâme'nin Yazma Nüshası*, H.Hulûsi Ateş Özel Kütüphanesi Arşivi.

Süleymaniye Kütüphanesi, *Yazma Bağışlar*, nr. 2549 / 2.

Şeyh Hâmid-i Veli, *Kırk Hadis*, (Haz: Doç. Dr. Enbiya Yıldırım), *Nasihât Yay.*, Ankara, 2007.

T.W. Arnold, *İntişar-ı İslâm Tarihi*, (Trc. Hasan Gündüzler), Ankara, 1982.

Tektaş Musa, *Bülbülün Kırk Türküsü*, Somuncu Baba Araştırma Kültür Merkezi Yay.,Ank, 2001.

Tektaş Musa, "Satır Satır Samimiyet", *Somuncu Baba Dergisi*, Yıl:12, Sayı: 64, Şubat, 2006.

Tektaş Musa, "Sevgili Peygamberimize Övgü-1", *Gürün Haber Gazetesi*, Yıl.4 Sayı:53, Eylül, 2004.

Tektaş, Musa, "Darendeli Hacı Mahmud Efendi", Darendede Haber Gazetesi, Yıl:8, Sayı:86, Mayıs, 2006.

Tektaş, Musa, "Darendeli Muhammed Hilmi Efendi", Darendede Haber Gazetesi, Yıl: 8, Sayı:88, Temmuz, 2006.

Tektaş, Musa, "Es-Seyyid Fethullah Musûli", Darendede Haber Gazetesi, Yıl: 8, Sayı:93, Aralık, 2006.

Tektaş, Musa, Muhabbet Gülleri, Nasihat Yayınları, Ankara, 2006.

Tektaş, Musa, "Müderri Hamza Efendi'nin Menkıbeleri", Darendede Haber Gazetesi, Yıl:7 Sayı:84 Mart:2006.

Tektaş, Musa, "Ömer Rızai Darendevi ve Menkıbeleri", Darendede Haber Gazetesi, Yıl: 8, Sayı:90, Eylül, 2006.

Tektaş, Musa, "Ömer Rızai Darendevi ve Menkıbeleri-II", Darendede Haber Gazetesi, Yıl: 8, Sayı:91, Ekim, 2006.

Tektaş, Musa, "Salih Nihani'nin Mevlidi", Darendede Haber Gazetesi, Yıl: 6, Sayı: 73, Nisan, 2005.

Tektaş, Musa, "Seyyid Hasan Gazi ve Menkıbeleri", Darendede Haber, Yıl: 5, Sayı: 53, 2004.

Tektaş, Musa, "Şehitliğin Önemi ve Hasan Gazi Şehitler Tepesi", Darendede Haber, Yıl: 5, Sayı: 54, 2004.

Tok, Vedat Ali, "Darendeli Hamza Efendinin Alış-Veriş Kitabı", Somuncu Baba Dergisi, Yıl:12, Sayı: 58, Ağustos, 2005.

Tok, Vedat Ali, Gül Arzusu, Kayseri, 2005.

Türkiye Gazetesi Evliyalara Ansiklopedisi, İstanbul, 1992.

Yalsızuçanlar, Sadık, "Devran-ı Resulullah", Somuncu Baba Dergisi, Yıl:11, Sayı: 55, Mart- Nisan 2005.

Yasak, İbrahim, Sivas Yatırları ve Abdulvehap Gazi Hazretleri, Sivas, 2004.

Yediyıldız, Bahaeddin, "XVIII. Türk Toplumunu ve Vakıf Müessesesi" VD, Ankara 1982.

Yediyıldız, Bahaeddin, İA, "Vakıf", İstanbul, 1986.

Yeni Rehber Ansiklopedisi Türkiye Gazetesi Yayınları İstanbul 1994.

Yeniterzi Emine, Divan Şiirinde Na't, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara 1993.

Yılmaz, Necdet, "Fetih Hadisi ve İstanbul'un Fethine Bir Bakış", Somuncu Baba Dergisi, Yıl:10, Sayı: 44, Mayıs-Haziran, 2003.

Yücer, Hür Mahmud, "Menakıb-ı Ömer Rızai Darendevi ve Eyüpte Vezir Tekkesi", Tasavvuf Dergisi, Yıl:4 Sayı: 11, Temmuz-Aralık, 2003.

Bu Kitap Hakkında

Bu kitap, tarihe mâl olmuş ve hatta tarihin sayfalarında kalmış Darendeli ilim adamlarını gün yüzüne çıkaran bir çalışma. Peygamber sevdalısı o güzel insanların, hizmeti ve sevabı akıp duran sadaka-i cariye türünden eserlerine dikkat çeken bir emek. Onlar, kendilerine verilen ömürlerini dolu dolu yaşadılar, kendilerine verilen zaman sermayesini israf etmeden kullandılar. Arkalarından hayırla anılacak güzel eserler bıraktılar. Aslında memleketimizin her köşesi, gönül erlerinin emek ve eserleriyle bezenmiş durumdadır.

Şimdi sıra bizde, sahnede biz varız. Gönül dostlarının izinde yürüyerek bize verilen zamanı bereketlendirmek bize düşüyor. Buralarda yaşayan araştırmacıların, yaşadıkları yerlerin ilim irfan ordusunun neferlerini gün yüzüne çıkarmak gibi bir asil görevi vardır. Musa Tektaş kardeşimiz bu görevi yerine getirmeye çalışmış, ellerine ve yüreğine sağlık diyorum.

Prof. Dr. Ali AKPINAR

ISBN 9944-5490-6-6

9 789944 549066

